SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI

F. ADERCA

REVOLTE

ROMAN

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Operele d-lui F. Aderca

Critice și filosofice

Personalitatea, 1912 (Edit. II, Socec & Co)
Mic tratat de Estetică sau **Lumea văzută estetic,** 1929 (Ancora).
Mărturia unei generații, cu portrete de Marcel Iancu, 1929 (Ciornei).
Maxime și **Minime**, 1945 (Veritas).

Beletristice

Zeul Iubirii (Țapul), roman, 1920 (Socec & Co).
Domnișoara din str. Neptun roman, 1920 (Socec & Co).
Viață și moarte în pusta roșie, roman, 1924 (Ancora).
Omul descompus, roman, 1925 (Ancora)
Femeia cu carnea albă, 1927 (Ancora).
Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor, 1932 (Ciornei)
1916, roman, 1936 (Socec & Co).
Orașele scufundate, roman, 1935 (Vremea)
A fost odată un imperiu, roman, 1939 (Socec & Co.).
Revolte, roman, 1945 (Fundațiile Regale).

Documentare

Sânge închegat, note de război, 1915.
Idei și Oameni, seria I, 1922 (Alcalay & Calafeteanu).
Oameni excepționali, seria I, 1934 (Vremea).
Vreți să descoperim America? 1935 (Socec & Co.).
Intâia călătorie în jurul lumii, 1937 (Socec & Co).
Petru cel Mare, 1940 (Cugeterea)

VOR APARE:

Poezie?, versuri
Cor de negrii, roman
Patruzeci și șapte de ciudate întâmplări
Idei și Oameni seria II, III, și IV
Oameni excepționali, seria II
Teatru: **Triunghi,** 3 acte
Sburător cu negre plete..., 3 acte
Unu din Treizeci și șase, 3 acte
Muzică de balet, 3 acte
Afacerea Drayfus, 8 tablouri
Tratat de Estetică Generală

GREȘELI DE TIPAR

Pag.	5,	rândul	8,	se va citi:	dacă mă va ține *cineva* de rău
„	30,	„	13,	„	prezidentul *Rândoiu*
„	37,	„	9,	„	are parcă menirea
„	95,	„	7,	„	a vieții *mele*
„	118,	„	19,	„	acest *cabotinism*
„	122,	„	27,	„	să vedem *ce* spune
„	136,	„	21,	„	de *decorativ*
„	181,	„	1,	„	în noaptea *aceia* rece
„	259,	„	22,	„	*primului procuror, trebuia înaintată la Casație de*

R E V O L T E

F. ADERCA

REVOLTE

ROMAN

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA CULTURALĂ REGALĂ REGELE MIHAI I
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1945

AŢI FOST VREODATĂ ARESTAT?

Soneria.

Slujnica deschise.

Unul după altul, cei trei inşi — întâiul nalt, cârn, apoplectic, al doilea slab, vânăt, cu ochelari, al treilea doldora, oacheş ca un şoric de şuncă afumată, aburind şi surâzând în beatitudine — intrară oarecum sfioşi. Se opriră sub vâscul verde cu funtă roşie rămase dela Crăciun pe dunga plafonului care desparte prin uşi larg deschise antreul aproape întunecos de sufrageria atât de luminoasă.

Ghicii îndată de ce veniră.

Cine n'a fost încă încolţit greu va înţelege şi va trăi numai prin aceste cuvinte, simţimântul de vis urît şi de asfixie, groaza care mă cuprinse.

Aşa cum mă aflam, altă ieşire n'aveam decât prin ferestrele dinainte, cu capul prin geamuri dela etajul al cincilea, pe lespezile de piatră ale curţii.

— Domnul Istrăteanu, Ştefan Istrăteanu? modulă ca la examen cu glas de copilă speriată şi fără timbru, agentul slab, cu ochelari.

— *C'est ça!...* răspunsei pe franţuzeşte, nu ştiu de ce, ridicându-mă dela masă şi punând cu atenţie cuţitul şi furculiţa alături de farfurie.

O rază de primăvară îmi izbi ochiul stâng, luându-mi vederea cu totul. Aşa străbate totdeauna soarele în sufrageria noastră la unu după amiaz.

Soţia care se afla cu spatele către neaşteptaţii musafiri, se ridică şi ea. Când îmi revenii din orbirea luminoasă, zării spatele ei vast şi rotund ocrotindu-mă împotriva duşmanilor ca o dulce fortăreaţă. Fetele mele două, în uniforma neagră de liceu şi'n guleraşe albe rămaseră locului, cu ochi mari şi guriţele niţel căscate, ca la cinematograf.

— Sunteţi... ăă... arestat! auzii un scâncet, deşi cu încercare de accent energic, de dincolo de massivul soţiei.

— Chiar acum, sau după desert? întrebai fără niciun gând ascuns. Suntem tocmai la felul doi. Trebue să vie şi fructele.

— Nu face glume! auzii alt glas, bolborosindu-se într'un smârc fierbinte de grăsimi.

Soţia se 'ntoarse către mine cu chipu-i bucălat şi uşor mustăcios, cu buzele umede şi lucioase încă de voluptatea bucatelor. Văzui atunci capul de buldog cârn al celuilalt agent, în vreme ce tovarăşu-i oacheş, rotofei şi care dintr'o vicioasă conformaţie a gurii, părea că surâde, vâra binişor o mână la spate — pe semne la revolver.

Deşi bănuiam de mult că'n jurul vieţii mele se

ţesea plasa de reclamaţii şi demersuri în care trebuia să cad ca un leopard în deplinătatea forţelor, mi se păru nedrept să fiu prins altundeva decât în hăţişurile în care vânam. Ce căutau comisarii în pacinica-mi sufragerie, în sânul bunei mele familii, la ora mesei de amiaz, învăluiţi cu toţii ca un har dumnezeesc în aurăria risipită de soarele acestei fragede şi galeşe primăveri? Legile, eu le călcam — dacă le călcam! — la Bacău, la Constanţa, la Chitila, dar pentru numele lui Dumnezeu, nu la mine acasă, unde zbirii poliţiei veniseră să mă 'nhaţe! Oare nu se puteau împlini rânduelile Dreptăţii decât începând cu o nedreptate? E vreo lege supremă ca Dreptatea să apară 'n lume pălmuindu-se întâi pe sine?

Şi ce risipă de osteneală, de bani pentru rezultate sterpe şi ridicole! Iată trei agenţi — şi câţi or mai fi ca ei în Capitală şi'n restul Ţării — trei inşi plătiţi laolaltă cu cel puţin o sută douăzeci de mii de lei, numai ca să vie să mi vestească — şi încă la ora dejunului, stricându-l şi pe al lor! — că sunt, nu? „arestat". Inainte de ivirea ăstora, chematu-m'a cineva undeva să dau socoteală şi nu m'am dus? Şi dacă n'aşi fi voit să mă 'nfăţişez la chemare, ar fi fost aceşti trei caraghioşi în stare să mă găsească? Sau n'aşi fi putut lua măsuri să-i arestez eu pe ei şi legaţi burduf să-i arunc în pivniţă?

Intâiul demers al Dreptăţii era ridicol, costisitor şi de prisos.

Cât pe-aci şi umilitor, ceiace m'ar fi înfuriat şi

i-aşi fi luat cu siguranţă la palme. Noroc că unul îmi întinse o hârtie cu slove şapirografiate negru şi complectate violet cu numele, adresa mea şi o ştampilă peste câteva iscălituri indescifrabile — iscălituri mascate, asemeni unor conştiinţe nesigure, ruşinate de propria lor înfăţişare. Hârtia judiciară însemna — cel puţin faţă de fetele mele, căci faţă de soţie nu mai am de mult precum nu mai are nici ea niciun fel de ruşine — că cei trei indivizi erau simpli executori ai hotărîrii unei *autorităţi* care-mi trimetea o încunoştiinţare legală, ştampilată şi înregistrată. Astfel că i se putea răspunde acelei autorităţi cu alte încunoştiinţări, dela o autoritate *şi mai înaltă*, care deţinea, aceia, ştampilele şi iscăliturile definitive.

In familia mea n'au existat niciodată simţiminte prea moleşitoare. Nu mi-am sărutat copilele şi nici ele nu mi s'au aruncat vreodată de gât, cum se vede în unele poze duioase. Cred că despre chelia mea ele îşi spuneau fără sfială, ca'n vechile cărţi sfinte, că e numai bună de spart nuci. Ele crescuseră mai mult în lipsa mea, prea adesea îndepărtat de fericirea casnică, de oarece sunt, adică eram voiajor comercial. Noua mea absenţă ar fi fost pentru ele cam acelaş lucru.

Mărturisesc totuşi că luându-le, furiş, din coada ochiului, mă cuprinse un fel de părere de rău şi de nerăbdare. Eu, tatăl lor, făptura atotputernică, biruitoare pretutindeni unde se ivea, la şcoală, în magazine, în restaurante, şi în vacanţele la Mare, unde

toate dejunurile se iau cu lăutari, iată-mă deodată înşfăcat ca un câine derbedeu şi aruncat în cotiuga zăbrelită. In calitatea mea de tată era o pedeapsă suplimentară. A prevăzut-o Legiuitorul în coduri? Şi de ce n'a ţinut seamă de ea?

Şi când răfuiala conştiinţelor, a intereselor se face cu atâta grosolănie pentru o straşnică tragere pe sfoară, vreau să văd dacă mă va ţine de rău că, ajutat de avocaţi îmi voi pregăti şi eu sforile pe care să-mi trag judecătorii!

Şi cum spuneam, noroc de înfăţişarea solemnă a acelei hârtii şapirografiate... Ea mântui onoarea tatălui, cel puţin în ochii fetiţelor dacă nu şi ai mamei.

— Bun... Bun..., bombănii eu foarte concentrat, după ce-mi pusei ochelarii în vreme ce citeam cu luare-aminte, deşi nu descifram în afară de numele meu violet-apos, aproape nimic. Bun!... Sunt al Dv.! exclamai apoi aproape cu entuziasm scoţându-mi ochelarii, caşicum mă poftiseră şi ne duceam la un chef.

Intâile zile fui ţinut la Poliţie, unde se spune că înaintea oricărei alte condamnări, arestaţii sunt bătuţi. Astfel se dă satisfacţie imediată moralei sociale, pe care legea o apără ceva mai târziu cu alte mijloace: Păduchele, putoarea şi foamea din închisorile definitive.

Dar simţul Dreptăţii e prea puternic şi prea du-

reros înrădăcinat în mine, ca să nu fac această destăinuire: Bătaia e o pedeapsă meschină şi în cazurile grave, absolut zadarnică. Marele vinovat are de obicei un suflet cu iluziile lui paradisiace în care se poate refugia oricând îl chinue carnea muşcată sau arsă cu fier şi unde nu-l poate ajunge dela o vreme niciun bici al zbirului Dreptăţii.

(De aceia îmi permit şi o propunere: Să se alcătuiască o nouă ierarhie de pedepse, pe temei psihologic, singurele care ar atinge pe delicvent şi ar speria mai dinainte pe naivul ispitit de unele fericiri neîngăduite).

La Poliţie nu m'a bătut nimeni şi această politeţă — cuvinte înrudite: *polir, police, politesse* — a fost, o spun deschis, în folosul Poliţiei: M'aşi fi aruncat fără nicio şovăire în capul celui dintâi golan galonat care ar fi cutezat să mă atingă şi i-aşi fi sfâşiat beregata cu dinţii. Nu mă preţuesc prea mult, dar nici pe alţii într'atât încât să cred că au vre-un drept asupra anatomiei mele.

Domnii dela Poliţie s'au purtat cu un cavalerism, rece e drept, pentru care-i admirai atunci şi le aduc aci felicitările mele.

Profit de ocazie spre a vă îndemna: *Dacă sunteţi chemaţi, prezentaţi-vă la Poliţie cu toată încrederea!*

Fui dus şi încuiat într'o încăpere, cu zăbrele desigur şi cam întunecoasă, căci altfel n'ar mai fi fost închisoare. Incolo, era întru totul, ba în multe privinţe mai bună decât multe camere de hotel, pe unde

soarta comercială mă purtase în nopțile atâtor călătorii, ani de-a-rândul, prin vasta provincie a Țării. Un pat de fier cu saltea de paie și pătură cenușie, pe scaun un lighean aproape nou, cană cu apă și chiar o găleată fără niciun miros. Auziam ziua și mai cu seamă noaptea vârtejul automobilelor și camioanelor de pe Calea Victoriei, pe care cu deosebire nu-l pot suferi, din pricina senzației de grabă și panică pe care o pricinuește. Dar de acest chin Poliția n'avea nicio vină.

Singurătatea era de-asemenea un fel de chin — prevăzut oare de Lege? — dar această unealtă de tortură fu atât de gingașă, că n'avui dreptul să mă plâng. Cum nu sunt fumător, nu-mi rămase ca să alung urâtul decât amintirea împrejurărilor și mai neplăcute prin care trecusem, — și scăpasem.

Astfel într'o noapte îmi pusei întrebarea: In ce clipă a războiului îmi fuse viața mai în pericol? De bunăseamă în dimineața scăpărătoare de ger când ieșind în poiană, la 2340 m. înălțime, începură în vecinătatea zăpezii să șuere și să bâzăie un roi de gloanțe nevăzute, ochite și trimise de inamicul ascuns în codrul munților din față — spre goliciunea mea ciucită. Scăpai atunci dela o moarte rușinoasă: Impușcat drept în — *rect,* cum se spune științific! Cât mai stăturăm cu bateria în culmea muntelui, luai obiceiul să mă așez cu fața la inamic și spatele spre Comandamentul nostru, de unde nu mă ochia nimeni.

Sau fusei mai aproape de moarte în ziua de 18

August în preajma gării Colmenar, când năvăli asupra bateriei un cârd de inamici cu coifuri cenuşii, atât de aproape că le văzui ochii holbaţi şi obrajii şiruind de sudoare neagră. Nu ştiu dacă ne-am fi putut mântui vieţile şi tunurile numai cu vreo câteva ţevi de revolver... dar se ivi din via învecinată un plutonier în braţe cu o mitralieră şi punând-o în bătae opri pâlcul duşmanilor. Coifurile cenuşii o rupseră de fugă înapoi, ca să cadă în baionetele companiei noastre de infanterie care le ocolise flancul, prin vie.

Mi se pare că şi'n noaptea când trecurăm podul râului Sirtan era cât pe-aci să-mi pierd viaţa şi scăpai ca prin minune. Artileria duşmană care prinsese de veste ne ajunse din urmă cu o ploaie de şrapnele şi se ţinu astfel după noi, de parcă ne vedea mergând. Pierdurăm atunci jumătate din caii bateriei şi o treime din oameni. Scăparăm cu viaţă numai cei care ne târîrăm pe brânci sub tunuri, unii sub pod, zdrobindu-ne mâinile, ameninţaţi să cădem în vâltorile apei întunecate, cu echipamentul greu de gât.

Aşa că mare dobitoc ar trebui să fiu — îmi spuneam! — ca să-mi fac inimă rea de belelele de-acum, cari nici nu sunt cine ştie ce belele. Când a scăpat dintr'o luptă cu ursul, cine mai plânge de muşcătura unui purice! Şi totuşi niciunui penalist nu i-a trecut prin minte că un fost luptător, un adevărat luptător de front nici *nu poate fi pedepsit*

— căci toate pedepsele, inclusiv munca silnică sunt pentru el un fel de fleacuri.

La Poliţie nu mă ocheşte nimeni cu mitraliera în momentele fiziologice, ba sunt călăuzit şi asistat de un gardian special, plătit de Stat. Nu mai văd inamici înaintând cu baionetele la armă spre pieptul meu — iar motoarele automobilelor care gem a panică rostogolindu-se 'n vârtejuri dela Şosea înspre Poştă, oricât de nesuferite, n'au nimic din şuerul fulgerător, paralizant al bombelor de avion.

Căci eu sunt — orice mi s'ar mai întâmpla de-aci înainte — unul din aleşii, din râzgâiţii soartei, pe lângă atâţi camarazi mutilaţi, sfârtecaţi, care zac acum la rând în plutoane, însemnaţi cu câte o cruce de lemn în cimitirele mute şi fixe ale eroilor, pe dinaintea cărora alunecă trenurile de lux. Şi nu le aruncă nimeni nicio privire! De câteori în peregrinările mele comerciale nu mi-a venit să sar de pe canapeaua compartimentului unde se discutau nimicuri şi să trag semnalul de alarmă, să opresc o clipă trenul în dreptul unui vast patrat de cruci de lemn! Ce ştiau *esenţial* aceşti tovarăşi de compartiment, ei care nu trecuseră încă niciodată prin fiorii morţii? Simţimântul legământului cu acei martiri, camarazi de arme, camarazi de generaţie, amintirea timpului când alcătuisem o sfântă frăţietate, pe viaţă şi pe moarte, pe care o simţea până şi soldatul dela coada cailor, le trăiam numai eu poate în acel tren, care aluneca nepăsător. Dar mă repezeam totdeauna la fereastra sau pe culoarul

vagonului şi dacă nu mă vedea nimeni, cu braţul întins le grăiam:

— Să nu mă invidiaţi, camarazi, voi ale căror oseminte albe se odihnesc în eternă formaţie de luptă! De câteori nu mi-a părut rău că n'am căzut cu voi, undeva, în vre-o bătrână pădure sau pe visătorul mal al fluviului larg! Să fi încheiat viaţa în plină putere, tânăr şi încrezător, pentru un ţel care depăşea cu atât neînsemnătatea făpturii şi vieţii mele! O zină rea, pe semne, care mă urmăreşte din leagăn, m'a păzit de fier şi de foc, până la urmă pentru ce? Ca să mă bat cu viclenie împotriva tuturor celor din jur, oameni caşi mine, dar prefăcuţi cu toţi în lupi. Şi pentru ce? Pentru dobândirea unui codru de pâine, să-mi oblojesc an de an câte un nou beteşug din seria de mizerii fatal hărăzite unei vieţi prea lungi. Iar pe voi — dacă v'a rămas o fotografie în camera mamei, a fratelui mai mic, a iubitei, sau aţi rămas numai în amintirea unui prieten — nimic nu vă mai poate strica: Legaţi frăţeşte în moarte precum frăţeşte aţi fost în viaţă — cu ochi proaspeţi, frizura întreagă, viguroasă, mustăcioara mândră şi plină de haz, *pentru eternitate!* La revedere, scumpii mei. Eu am cam întârziat... Dar vin în curând!

Aşa dar închisoarea dela Poliţie era destul de confortabilă. Mi se lăsase chiar gulerul, cravata, fără de care toţi părem derbedei şi golani. Incepui

să mă plictisesc — primul semn al marilor fericiri. Aşi fi dorit oarecari lipsuri, fie şi numai frigul, care să însufleţească niţel orele.

Judecata întârzia. Inchisoarea adevărată, pe mulţi ani, vedeam că se amâna. Nu înţelegeam de ce. Să fi fost decoraţia de război? De unde! De ea nimeni nu ţinu seama niciodată. Crezusem într'o vreme că noi, foştii luptători, vom alcătui un corp ales ca să păstrăm în sânul Ţării spiritul de unitate şi de iubire, să dăm vieţii obşteşti un înţeles mai ridicat decât al arţagului câinesc pentru o bancnotă mai mult. Nimic nu se împlini din acest crezământ. Decoraţii se înfipseră şi ei numaidecât în diferite privilegii personale şi se pierdură astfel în meschina încăerare generală în care ne străduim, ca nişte caraghioşi, să ne furăm unul altuia căciula.

Să se fi scris oare în vreo Lege dreptul decoraţilor de a fi judecaţi mai blajin sau de loc pentru îndrăznelile lor în aceste mohorîte jafuri ale vieţii? Parcă nu-mi vine să cred... Eu, şi de-abia îmi mai amintesc de decoraţie. Insigna o purta soţia în primii ani de căsătorie, înainte ca biata femeie să fi luat proporţiile de azi, la balurile care-i plăceau atât de mult. Mai târziu, când veniră pe lume fetiţele, văzui decoraţia la pieptul unor jucării, a unui mic jandarm cu veston albastru, apoi a unui urs de pâslă.

Aşi minţi dacă aşi spune că dispreţuiam acel semn de bărbăţie. Dar uitarea e şi ea un simptom sufletesc, poate al revoltei: Revolta împotriva încălcării

spiritului de frăţietate în muncă şi jertfă care însufleţise plutoanele, companiile, regimentele, diviziile — întregul nostru neam.

Adăstam procesul ca pe un spectacol, să mă mai dezmorţesc.

Dar nu mă chema nimeni! Nimeni nu-mi cerea nicio lămurire! Şi cum aveam de gând să dau toate lămuririle, fără ipocrizie, fără teama de urmări, sinceritatea mă rodea pe dinăuntru ca o apă tare. Imi venea să mă folosesc de împrejurarea când gardianul mă întovărăşea până afară, să-i destăinuesc lui tot, şi să isprăvesc.

Păcătos destin. care mă sili să fiu voiajor comercial, când aveam parte de o fire de luptător!

Scrisei atunci în „Carnetul de comenzi" două profeţii, una politică, alta istorică. Iat'o pe cea istorică, aşa catastrofal cum îmi veni:

Popoarele chinuite de o viziune activă sunt totdeauna mai puternice decât cele care vor să şadă la masă şi apoi să privească la alergările de cai. Totuşi în zarea de milenii, viitorul omenirii se arată cu desăvârşire altfel: Se va băga de seamă până la urmă că jocul de-a războiul care ţine dela începuturile lumii, e o naivitate, toate neamurile, pe rând, fiind sortite Vremii, adică unei preschimbări. Oamenii planetei vor alcătui atunci un singur corp, conştient de adânca, esenţiala lui unitate, vor pune o măsură în producţia haotică de copii şi mărfuri, vor uşura mamele şi pe muncitorii din uzine de blestemul naşterilor în dureri şi al muncii în sudori de

sânge. Monstruoasele îngrămădiri de averi ca şi înmulţirea animalică a generaţiilor, vor fi privite ca semnele ruşinoase ale unei omeniri primitive. Forţele de creaţie şi bucuria de a trăi nu vor pieri odată cu zăzaniile care le întreţin, căci luptele nu vor fi desfiinţate ci numai mutate pe adevăratul lor teren: In jurul miresei, în laborator, în câmpul de sport...

...Ştiu că această profeţie va fi urîtă de oamenii de azi care, din fericire, asemenea gorilei din Neanderthal, sunt trecători.

— *Mersul Istoriei e fatal! De ce te mai împotriveşti?* strigai odată către zăbrele, în puterea nopţii.

Nu mă auzi decât vardistul.

ARMĂSARII JUSTIŢIEI

A doua zi după amiaz primii vizita a doi avocaţi şi a soţiei. După nume îi cunoşteam, dar nu avusesem încă cinstea de a le strânge mâna. Veneau dela Tribunal şi soţia, gâfâind de emoţie purta la piept, ţinându-l strâns cu amândouă mâinile, dosarul cu actele.

După ce schimbai câteva politeţi cu domnii avocaţi, aceşti armăsari care duc în buestru şi după viteza dorită faetonul justiţiei, se retraseră în colţul cel mai întunecos al încăperii, unde tăifăsuiră îndelung. Se sileau să fure şi să încalce unul altuia cuvântul. Izbucneau în argumente amestecate şi apoi în hohote de râs, cu rândul sau amândoi deodată. Un neştiutor ar fi putut jura că veniseră în închisoarea dela Poliţie să-şi spuie anecdote

Soţia parcă şi mai scundă, şi mai grasă şi mai mustăcioasă decât o lăsasem, se aşeză alături de mine pe marginea patului, cu ochii mari deschişi, albaştri, asupra avocaţilor din colţ, dela care nădăjduia eliberarea mea şi mântuirea familiei. Nu vru să lase dosarul din braţe pentru nimic în lume.

Abia în clipa aceia îmi dădui seama cât e uneori de grea meseria de avocat, care sileşte oameni de treabă să trăiască din cadavrele morale ale societăţii şi ale căror succese se iscă de cele mai multe ori din neprecizia textelor, din nepregătirea adversarului sau numai din conflictul de psihologii dintre magistraţi.

Faptele mele sunt faptele mele, dar farsa la care nevasta ţine cu atâta patimă să mă supuie — să fiu „apărat“ de avocaţi care să-mi găsească „dreptatea“ — nu mă priveşte. Ceiace doresc eu — nu însă avocaţii şi magistraţii! — şi anume din toată inima, e *o judecată grabnică*, oricare ar fi verdictul zămislit de împerecherea lor profesională.

— De ce doi? întrebai în şoaptă pe Mili, aruncând o privire cruntă spre apărătorii moralei mele. Unul ajungea... Ai bani de aruncat pe fereastră?

Mili puse pe mine o blajină privire albastră, plină totuşi de învinuire şi mă pomenii că 'ncepe să plângă încet. O lăsai să plângă. Ştiam că era o uşurare. Apoi Mili, cercetând chelia mea cu adorare, ca pe o icoană, căutând drept în ochii mei spălăciţi şi în sfârşit în vârful lungului meu nas, şopti tainic:

— Nu mai unul din domnii avocaţi e al nostru, Fane. Ălălalt e, cum se spune, al *părţii civile*.

Biata Mili! Crimele mele erau şi ale ei, avocatul meu era avocatul *nostru!* Ba ea, care nu cunoştea decât obiectele casnice învăţase acum şi termeni juridici!

Dar ce voia avocatul părţii civile? Şi încă în

închisoarea mea, alături de apărătorul meu care, principial, trebuia să-i fie adversar, şi cu care se veselea!

De parc'ar fi ghicit în penumbra închisorii ce-mi trecea prin gând, cei doi avocaţi se 'ntoarseră, se apropiară şi în vreme ce unul luă deoparte pe Mili care strângea mereu dosarul la pieptu-i mare, celălalt se aşeză în locu-i, la marginea patului şi îmi surâse. Apoi apucându-mi familiar un nasture dela haină începu să-l frece între două degete şi-mi vorbi atât de aproape, că-i simţii răsuflarea fierbinte pe ochi şi pe gură. Era, desigur, avocatul meu.

— Sunt avocatul părţii adverse, începu el, al domnului Buştean, patronul dumitale care mai bine de doisp'ce ani te-a îmbrăcat, te-a hrănit, te-a plătit, etc., pe dumneata, familia dumitale, etc. Aşa încât...

Il privii mai bine.

Insul avea un chip de prună uscată, afumată, dar când grăia, scotea la iveală o greblă de dinţi largi şi galbeni. Rânjea macabru, nefericitul. Imi amintea de un negru dricar în frac, pe care-l văzusem adesea în copilăria mea, ducând în fruntea alaiului mortuar între burduful trăsurii cu preoţi şi caii cu corn în uniformă neagră înhămaţi la dric, o tavă uriaşă de colivă cu cofeturi.

In afară de obrăzniciile de mai sus, bănui îndată că-mi va propune şi o infamie.

Dacă-l luam de piept şi-l aruncam de perete, aş fi avut pe conştiinţă încă o crimă, una concretă, dar uşuram pământul de un ins hâd şi puturos.

Tuşii cu politeţă, îmi liberai nasturul hainei prefăcându-mă că voiam să-l închei şi depărtându-mă niţel din bătaia ameţitoare a răsuflării lui, zisei cu glas înnăbuşit:

— Nimeni, domnule avocat, auzi? *nimeni* afară de mine însumi pe lumea asta nu m'a îmbrăcat, nu m'a hrănit, etc., pe mine şi familia mea, etc. La moara Buştean fac serviciu de doisprezece ani şi domnul Buştean nu m'ar fi ţinut o zi în socoteala lui, dacă ostenelile mele nu i-ar fi adus de trei ori pe-atât cât ar fi trebuit să-i aduc ca să-mi plătească o singură leafă. Dumneata îl cunoşti bine pe d-l Buştean? Adică pe d-l Löwenştein, contabilul morii Buştean?

— Sunt omul lor cu anul. Mă mir că n'ai aflat mai de mult! Şi dacă..., vroi el să-şi ia vânt.

— Dacă e aşa, îi retezai elanul, să nu mai vorbim de moara Buştean. Dar eu cu ce te pot servi? Adică vreau să spun, dumneata ce cauţi aici?

— Asta e bună! Hahaha! se făcu a râde avocatul, întorcându-se dela mine, caşicum voia să cheme restul universului drept martor al neroziei mele. Dar eu, dragă, sunt avocatul părţii *adverse*, etc.!, îmi şopti iar patetic, drept în nas. Adică singura persoană în stare să-ţi fie de folos, etc., de *real* folos! Poate că nu cunoşti procedurile... Nici n'aşi fi venit dacă nu mă ruga cu lacrimi soţia dumitale şi dacă n'ar fi stăruit vechiul meu prieten, d-l Ion Vasile-Voevod, avocatul dumitale care a fost şi în Japonia, care pictează, cântă la banjo, etc. Dacă

am venit aci e numai şi numai ca să te servesc. Inţelegi?

Istovit deodată oftai adânc. Eram copleşit de atât mister procedural de care, deşi infractor după lege, habar n'aveam. Avocatul se vârî în mine:

— Nu fii dobitoc, etc.! îmi şopti grav şi frăţeşte. Eu sunt aci ca să te scap, etc. Numai să te scap! Ion Vasile-Voevod ştie bine că fără mine nu poate să facă nimic, de aia m'a şi adus aci. Iţi dai seama ce s'ar fi ales de *tine* dacă n'aşi fi voit să viu? Inchisoarea, etc., te-ar fi mâncat, nenorocitule! Pe semne că n'ai călcat încă pe la Tribunale...

— Nu..., oftai iar. Extractele de căsătorie, de naşterea copiilor, le scotea nevasta. Tot ea se ocupă şi de contractele de chirie.

— Apoi vezi? se iuţi el. Dacă ai fi fost odată, de două ori pe la instanţe, etc., ai fi văzut că procedura, angaralele, pledoariile şi verdictele le pun la cale, le execută, etc., avocatul reclamantului cu avocatul intimatului, *în speţă* intimatul e cum ai fi tu acum, etc.; iar judecătorii asistă şi pe urmă iscălesc. Pricepi acum ce înseamnă să ai de partea ta şi pe apărător şi pe acuzator?

Sorbii aer, să capăt puteri.

— D-l Buştean adică d-l Löwenstein, ştiu oare că eşti aici, la mine? întrebai după un răstimp.

— Asta e bună! râse chipul de cioclu al părţii adverse.

Şi ridicându-se grăbit, se duse către cellalt grup care discuta sub gratiile ferestrei. Dar la mijlocul

drumului se răzgândi şi se întoarse iar la mine. Vru să spuie ceva şi ridică braţul cu elocvenţă. Nu grăi însă nimic şi rămase nemişcat privindu-mă fix, speriat, tot mai îngrozit, de parcă mă preschimbam sub ochii lui într'o fiară apocaliptică.

Inălţându-mă domol de pe marginea patului, căci trebuia să-mi economisesc forţele pentru saltul hotărîtor în capul adversarului, grăii rar, abia stăpânindu-mă, cu ochii usturaţi de un jar lăuntric:

— Ieşi afară. Mă 'nţelegi? Afară!! Paştele şi Dumnezeii şi...

Avocatul oacheş se trase înapoi vânăt caşicum s'ar fi pregătit s'o rupă de fugă prin pereţi şi schimonosindu-şi a plâns faţa de prună uscată, răcni deodată către grupul de sub zăbrele:

— A înnebunit!

Mili gâfâind şi Ion Vasile-Voevod, scurt, pântecos, cu ochelari cu şnur, se îndreptară spre mine, neînţelegând nimic.

— Ieşi! M'auzi? Ieşi!! Sau te omor şi te mănânc! şuerai printre dinţi apropiindu-mă de avocatul părţii adverse care, ca înnecaţii, dârdâia acum în spasme scurte.

Dar mă 'ntorsei şi căzui abătut pe marginea patului. După câteva clipe simţii pe umăr mâna moale a soţiei şi-i auzii glasul blajin, îngrijorat:

— Fane, ce e cu tine? Ce s'a întâmplat?

Nu putui răspunde nimic. Mi se 'mpleticise şi lipise limba. Ridicai doar o mână, ca un lemn. Imi fu silă de mine, caraghios de bâlci, care nu mă mai

puteam stăpâni, îmi fu silă de nefericitul avocat, nevoit să-mi propuie infamii, ca să mai câştige un ban. Privirile mi se împăenjeniră şi ace fierbinţi îmi înţepară deodată ochii. Plângeam.

— Om în toată firea, plângi acum ca un copil..., mă certă glasul cald al femeii mele.

Şi aşezându-se alături, mă întoarse către ea şi-mi şterse lacrimile cu dosul mâinii.

OAMENI, TOT OAMENI, JUDECĂTORII

Intâia întâlnire cu Tribunalul fu aproape hazlie.

Drumul înapoi, dela Tribunal la Poliţie — locuitorii Capitalei ştiu — e foarte scurt. Il făcui pe jos, iar baioneta la armă care mă întovărăşi îşi pierdu caracterul infamant, întrucât soţia şi avocatul mă luaseră de braţ şi nu se mai putea şti cine era — vorba aia — inculpatul.

— Rău ai făcut, zice avocatul meu, că ai... că ai jignit pe avocatul părţii adverse. Nae Ilarie e un băiat bun, de 'nţeles şi foarte ieftin, deşi are obrazul negru şi încreţit ca o pungă de precupeţ. Il cunosc de mult. Am mai... *lucrat* cu el. Ne-ar fi putut face servicii... teribile!

Tăcui. Nu credeam că se mai putea reveni. Il înjurasem urît, albie de porci, şi-l dădusem afară din închisoarea mea. D-l Ion Vasile-Voevod era însă de altă părere:

— Mai cu seamă că nu te-ar costa nimic... M'aşi înţelege eu cu el. Aşi mai da din onorariul meu viitor. De vreme ce îmi uşurează sarcina...

Din pricina automobilelor printre care treceam, fu silit să strige în gura mare ca să-l aud:

— Scopul e să câştigăm procesul, dacă nu chiar să-l anulăm *înainte de a începe!*

— S'ar putea? întrebai neîncrezător.

— Ah! Tot după capul tău ai mers! Niciodată n'ai ascultat tu de sfatul ălor de-ţi vor binele! mă certă soţia. D-l Ion Vasile-Voevod îşi potrivi ochelarii cu şnur care se lăsaseră oblu, şi în dreptul societăţii comerciale „Vitamina“, urmă:

— Sigur că se poate! Dacă partea adversă declară că nu se mai interesează de proces, că nu stăruie sau chiar că retrage plângerea pe care *din greşală*...

— Nu asta, întrerupsei pe d-l Ion Vasile-Voevod. Intreb dacă se poate ca Ilarie ăla să uite că l-am scuipat şi l-am băgat în...

Ne aflam acum iar în curtea Poliţiei. Avocatul meu se opri şi izbucni într'un râs voluptuos dar reţinut caşicum se temea să nu-şi boţească demnitatea:

— Să uite că l-ai insultat? Aia a fost insultă? Să te înveţe el cum se insultă! Cred de altfel că nici nu mai ţine minte. Ceiace-l supără e că nu-ţi înţelegi interesul, că n'ai preţuit bunăvoinţa lui... aproape desinteresată şi ţii morţiş să-ţi faci rău, păgubindu-ne pe toţi, făcându-ne pe toţi să suferim, pe dumneata, pe soţia dumitale, pe mine, pe el...

Intrarăm în — pot spune — camera mea particulară şi cam întunecoasă. Soţia oftă şi începu să caute cu luare-aminte în geantă. Apoi scoase pe

furiş câteva bancnote, le împături cu emoţie şi apropiindu-se de avocat vru să i le strecoare în taină, cum ştia că se plătesc şi doctorii. Dar d-l Ion Vasile-Voevod să feri deodată de parcă l-ar fi atins limbile reci ale unei vipere.

— O parte din onorariul pe care..., îi zise soţia numai cu respiraţia, privindu-l drept în ochi şi roşindu-se de parcă-i propunea o întâlnire.

D-l Ion Vasile-Voevod împinse binişor deoparte mâna cu bancnotele mototolite şi îmi zise mie:

— Vezi? Aşa se grăbesc femeile.

Apoi ştergându-şi cu batista sudoarea ivită pe neaşteptate în chelia dintre pletele-i cărunte, se întoarse iar către Mili:

— Păstraţi banii, Doamnă, că poate mai aveţi nevoe de ei. Mie îmi veţi plăti după... după *eliberarea soţului*. Nu vă fie teamă, nu voi rămâne neplătit! De altfel nici nu ştiu ce speze vom avea. Căci am să vă fac acum, pentrucă-mi sunteţi amândoi atât de simpatici şi aveţi încredere în mine, o destăinuire: Nici nu vă daţi seama de norocul că mă aveţi alături de voi tocmai pe mine! Căci să vedeţi cum stau lucrurile. Procesul acesta face parte dintr'o categorie juridică foarte greu de definit. Furt? Excrocherie? Luare de mită? Folosire ilicită de marcă, de emblemă? Abuz de încredere? Dosire de acte? Falşificare de conturi? Sau mai curând: Prevedere, apărarea intereselor legitime, iniţiativă comercială, serviciu evident adus firmei cu o energie personală şi... *originală?* Asemenea procese

se rezolvă sigur şi favorabil cu o singură metodă: *Metoda mea.*

Apoi, după o clipă de gândire, scărpinându-se în ceafă cu un subtil scrupul de conştiinţă:

— Avocaţii, dragii mei, se împart în trei: Cei care ticluesc acte, treabă pe care o poate face şi dactilografa, cei care pledează — iar pledoaria foloseşte cu adevărat foarte rar! — şi în sfârşit avocaţii care lucrează nu în Palat, ci *în jurul Palatului de Justiţie* şi care au putinţa de a informa din timp pe adevăraţii judecători de adevărata înfăţişare a procesului, de adevăratele urmări ale unei achitări sau condamnări. Eu am onoarea să fac parte din această ultimă categorie, *singura* care foloseşte la sigur şi este, cum se spune, auxiliara legitimă a Justiţiei. Nici nu am nevoe să apar la bară. Pe mine, cu geanta la braţ sau citind însemnările din agendă, mă vede lumea foarte rar pe sălile Palatului. Eu frecventez mai mult teatrele, balurile, cluburile şi chiar ambasadele. Legătura cu grefele o ţin secretarii mei de ambe-sexe. Departe de mine gândul de a arunca cea mai slabă îndoială asupra conştiinţei magistraţilor. Numai că eu sunt dintre puţinii care-mi îndeplinesc cu adevărat menirea de avocat: *Colaborez.* Avocatul care aleargă şi asudă, abia are cu ce să-şi pengelească ghetele. Avocaţii de soi, ascultaţi-mă pe mine, stau mai mult la biuroul lor, acasă, în pijama neagră cu flori galbene, ca samuraii şi primesc în audienţă, ca şefii de guverne. Astfel că un blockhaus cu mobile şi obiecte de artă nu e

pentru noi un lux, ci *atelierul*. Aţi fost vreodată la cazinoul dela Sinaia? Unii pierd, alţii câştigă. Cu adevărat însă câştigă *administratorii jocului* care, automat, la fiecare învârtitură a ruletei, la fiecare bătaie de cărţi pe masa verde, au partea cagnotei, *parte sigură*, care nu se mai întoarce la niciunul din jucători. Noi, avocaţii de categorie superioară, suntem administratorii de fapt ai proceselor şi ceiace ne revine nouă — uneori înaintea oricărei înfăţişări — *e sigur şi definitiv:* Nu se mai întoarce nici la reclamant nici la acuzat. Dar în fond, dacă ne gândim bine, câştigă o ideie, şi care e sfântă: *Ideia de justiţie!*

O tăcere grea urmă acestei însemnate destăinuiri.

Mili, ca de obicei, oftă. Ion Vasile-Voevod urmă:

— Acum să-mi răspundeţi: Nu trece oare o asemenea activitate dincolo de avocatură, apropiindu-se de dogmă, de religie şi sublim? Ce ar mai rămâne din Justiţie, ca ideie imanentă? Un complex de texte, un ritual de formule, de gesturi, în fond o barbarie dezonorantă pentru secolul în care trăim. Şi să nu vă 'nchipuiţi că toată această acţiune de caracter sufletesc se face fără speze. Speze enorme!... Relaţiile se întreţin cu speze, numai cu speze!

— Ştim, oftă Mili şi mai covârşită.

Mi se păru că eram dator să răspund şi eu cu ceva sincerităţii d-lui Ion Vasile-Voevod care, cu ochi mari, de miop, acum ieşiţi la suprafaţa obrazului lucios, aplecat către lumina ferestrei zăbrelite, îşi ştergea ochelarii.

— Vă felicit, domnule avocat, zisei cu oarecare emoţie în glas, şi îi strânsei mâna. In ce priveşte procesul meu, vă rog să faceţi însemnare de toate spezele, absolut toate, mari şi mici.

— Măgulit! răspunse d-l Ion Vasile-Voevod, punându-şi iar ochelarii. Dar îmi îngădui să-ţi dau un sfat: Să nu te mai amesteci fără mine în chestia asta a Justiţiei! Ai să-ţi pierzi mâinile până la cot. Deocamdată ţi-ai zdrelit numai degetele...

Şi se întoarse către soţie care-l privea cu admiraţie, abia respirând:

— Ştii ce-mi face dumnealui azi? Intră în cabinetul judecătorului, prezidentul Mănoiu — băiat bun, dar cam acrit şi sadic, şi-l întreabă cu ifos: — „De ce m'ai chemat aci, domnule?“Intrebare firească, deoarece n'avea niciun rost să-l întrebe, bunăoară: — Cum ţi-a mers aseară la pocker?“ Dar oricum, tonul face muzica! *(Imită cu obrăznicie:)* „De ce m'ai chemat aci, domnule?“ Când era atât de folositor să spuie *(glas mieros, priviri leşioase, umile):* „Am onoare să vă salut, domnule *prezidend.* Sunt la ordinile Domniei Voastre“. Deşi de fapt nu e stăpânul lui şi n'ar avea de ce să-i dea ordine...

Intrerupând pe d-l Ion Vasile-Voevod, mă explicai, mai mult pentru împăcarea soţiei:

— Judecătorul nu părea de loc supărat. De altfel nici nu mi-a răspuns la întrebare. M'a pus să-mi declar numele, pronumele, anul naşterii şi dacă am mai suferit vreo condamnare. De aceia am vroit

să-l mai întreb odată, de ce mă chemase. Dar abia deschisei gura că mi-o închise cu o hârtie mare, pe jumătate tipărită, pe care-mi spuse să scriu „tot ce ştiu“. Mă uitai bine la el, să ghicesc din figură cam ce dorea. Băiat drăguţ de altfel, scund, trunchios, cu nasul mops şi ochii mici, atât de palid că'n umbră părea verzui, poate din pricina nopţilor nedormite, căci mi se pare că are patima cărţilor de joc. Dar nu putui citi decât nesfârşitul dezgust al omului istovit pe care nu-l lasă cineva să doarmă.

— Şi te-ai apucat atunci, urmă avocatul, să scrii pe acel act oficial versuri — versuri umoristice! mă acuză d-l Ion Vasile-Voevod.

— De unde? Versuri patriotice, răspunsei.

Noi vom lupta călări pe cal
Pe-al României sol natal!

— Auzi, doamnă, ce scrie dumnealui, d-l Ştefan Istrăteanu, pe actul de acuzare?

— Şi pentrucă mai rămăsese mult loc alb, complectai cu versuri de Eminescu:

Se lasă bruma peste vii
De ce nu vii, de ce nu vii?

Mili împreună a rugăciune mâinile-i mici, moi şi aruncând o privire în sus, unde e Dumnezeu, o scobori apoi până la chelia mea:

— Ne-fe-ri-ci-tu-le!... făcu ea obidită, mai mult cu respiraţia.

— Da, doamnă, astfel de isprăvi se apucă soţul

dumitale să ne joace în cabinetul judecătorului de instrucţie! Ştii dumneata, domnule — se 'ntoarse d-l Ion Vasile-Voevod către mine, cu o iuţeală de care nu-l credeam în stare — că puteai fi arestat pe loc pentru insultă adusă magistratului în exerciţiul funcţiei şi justiţiei în genere? Noroc că n'ai iscălit actul... De ce n'ai iscălit actul?

— Cum să-l iscălesc? Poezia era de Eminescu. Şi pe urmă ce mă privea pe mine instrucţia ăluia?

Se pare că ultimile cuvinte atingeau culmile absurdităţii, că din încruntarea lui, ca un zeu gădilat la tălpi, avocatul se muiă într'un râs domol, prelungit şi voluptuos.

— Domnul nu se simţea vinovat cu nimic..., zise el în râs către Mili.

Soţia îşi arătă şi ea, umilă, dinţii albi, într'un zâmbet făcut, adânc îndurerat, o adevărată strâmbătură.

D-l Ion Vasile-Voevod deveni serios şi reveni la chestie:

— Ei, ce zici, vrei să vorbesc, să cădem la înţelegere cu Nea Ilarie, avocatul părţii adverse? Dar nici nu trebue să te mai întreb pe dumneata, că văd eu că habar n'ai... Mâine cred că te voi putea duce la Primul-procuror. Toată afacerea e în mâna lui. Aşi vrea să-l facem să anuleze actul judecătorului de instrucţie care e destul de vag, mai mult din cuvinte decât din fapte. Dacă nu-ţi băteai joc de el cu acele versuri... In sfârşit, acum e prea târziu.

Ascultam în tăcere. Nu mai aveam nimic de spus

In faţa vinei mele procedurale, vina cealaltă care mă vârîse în proces, se pierdea ca aburul. Dacă mă împăcasem cu „delictul“, năpasta judiciară care-mi căzuse pe cap, mă întrista, mă umilea, mă dispera subteran, ca o febră tifoidă sau altă molimă de care n'aveam nicio vină.

Văzându-mă abătut, Ion Vasile-Voevod se apropie, îmi puse prieteneşte o mână pe umăr şi mă întări:

— Curaj, dragul meu! Eşti în mâinile mele. Şi eu nu formulez pledoarii, eu zămislesc sentinţe!

Apoi şopti soţiei:

— Dumneata să rămâi cu el aici. E prea abătut. Rămâi oricât de mult. M'ai înţeles?

Mili făcu un pas până'n pieptul lui şi întrebă cu îngrijorare nouă, privindu-l în sus, în ochi:

— De ce să rămân şi eu aici?

Avocatul, uluit o clipă, ridică braţele şi se descărcă aspru, arătându-mă cu bărbia:

— O să-ţi spuie dumnealui!

Apoi către mine:

— Am să vă trimit ceva mezeluri şi bere. Vorbesc eu cu paznicul dela uşă să nu mai lase pe nimeni înăuntru.

Şi plecă demn.

„F O R M A L I T Ă Ţ I..."

Se spune că pentru aceiaş vină nimeni nu poate fi judecat de două ori. Se mai spune că nimeni nu poate fi ţinut arestat mai mult de douăzeci şi patru de ore, după care o judecată nouă întăreşte judecata şi o prelungeşte pe treizeci de zile sau distruge actul de arestare.

Când ajunse la moara Buştean, cu vreo trei ani în urmă, plângerea unui zevzec de brutar dela Botoşani fui dat în judecată de contabilul morii, miopul Löwenstein, fără încuviinţarea d-lui Buştean, care era în străinătate, Judecată scurtă: Achitare. Plângerea de azi a morii Buştean se întemeiază tot pe denunţul dela Botoşani, la care amărîtul de Löwenstein a mai adăugat trei plângeri asemănătoare dela clienţii din Moldova.

Cu toate pledoariile şi stăruinţele, judecătorul de instrucţie nu vru să ţie seama de „autoritatea lucrului judecat". Când mă prezentai la confirmarea mandatului de arestare, d-l Ion Vasile-Voevod arătă lămurit că plângerea era o *repetare* şi aminti la urmă categoric de „autoritatea lucrului judecat". Comple-

tul de judecată lăsă însă deoparte „autoritatea lucrului judecat", care trebuia stabilită de alţi judecători, poate chiar de Curtea de Casaţie şi confirmă arestarea pe treizeci de zile, până la „desăvârşirea cercetărilor", deşi nu mai cerceta nimeni nimic.

— O formalitate! îmi şopti d-l Ion Vasile-Voevod, în vreme ce soţia cu ochii în lacrimi se ţinea după noi pe sălile Tribunalului, de parcă aşi fi fost condamnat la tăerea capului cu securea.

Avocatul îmi demonstră cu voce de intimitate:

— Confirmarea mandatelor de arestare, dragul meu, e un fapt obicinuit, sigur, singurul fapt absolut sigur, previzibil, de neînlăturat într'o serie de evenimente procedurale cu rezultat absolut nesigur. De treizeci de ani de când practic avocatura, nu s'a infirmat decât odată actul de arestare emis de judecătorul de instrucţie, deşi impricinatul era bănuit de crimă: Murise de cord, ca trăznit, în şedinţă. Cum să mai trimeată mortul la închisoare? Dumneata n'ai murit în şedinţă, slava Domnului!

— Atunci ce rost mai are toată această osteneală, cu judecători de confirmare, acuzat, procurori, santinelă, avocaţi, grefier, aprozi..., întrebai desinteresat.

— O formalitate, nu-ţi spusei?

După care nu mai întrebai nimic. Eram lămurit: Trebue băgat la închisoare oricine vine urmat de o santinelă şi precedat de un dosar. Ce va fi mai târziu, se va vedea.

Nu fui dus cu duba la închisoarea Văcăreşti, unde

izbucnise tocmai o molimă grea, tifosul exantematic, din pricina păduchilor, şi unde zăceau toţi pe spate, dela Director până la paznic şi până la ultimul arestat. Rămăsei, din această pricină, tot în odaia cu zăbrele din Calea Victoriei.

R E V O L T E

Inchisoarea şi revolta mă 'ndeamnă să scriu aceste file.

Căci lupta împotriva adversarilor şi a procesului se mută în domeniul timpului, care trebue distrus spre a nu mă distruge. E drept că zilele trec mai uşor, lumina fiind ea însăşi un eveniment atât de însemnat, că-mi ocupă aproape toate orele. Noaptea e însă nesuferită. Vârtejul brusc al automobilelor pe asfaltul Căii Victoriei, au parcă menirea — prescrisă de Maestrul nevăzut al torturilor universale — să-mi ţie atenţia trează şi să nu-i dea în schimb alimentul niciunei întâmplări.

Asemenea picăturilor de apă ce cad când şi când în capul osândiţilor chinezi alungându-le somnul până la nebunie, iureşul repetat, de panică al automobilelor, nu mă lasă de loc să 'nchid ochii.

Hotărîi să-mi vărs revolta pe aceste pagini, pe această hârtie, spre a da creerului o ocupaţie, inimii o împăcare — şi spre a putea dormi în timpul zilei. Implinindu-şi întâia şi cea mai de seamă a lor func-

ţie — aceia de a fi scrise — rândurile următoare se justifică prin simpla lor existenţă.

Imi voi povesti deci în această noapte întâia revoltă de care-mi aduc aminte, a Sultănicăi.

S U L T Ă N I C A

Cum de ajunse slujnică în vestita mahala din C *** unde se aprindeau pe înserat felinarele roşii, tânărul de şaptesprezece ani care eram pe-atunci, nu putu afla. Ori de câte ori întreba, primea răspunsuri nesigure.

Fata se pomeni în casa Ţaţei birjerese, de când era numai de o şchioapă şi era pusă pe goană în curte să aducă repede câte o cană cu apă leşioasă din fântâna cu ciutură, rămăşiţă de pe vremea când mahalaua era câmp pustiu. Rămase cu această slujbă şi după ce intră la rând cu celelalte fete în hora de scaune din „salonul“ dinspre uliţă.

Ţigăncuşa dela o vreme cam atrăgea ochii musafirilor — militari de grade inferioare, meseriaşi palizi cu mâini reci, elevi de liceu cu bani bine număraţi — aşa că Ţaţa birjereasă căra ea apa din fundul curţii, gâfâind, asudând şi înjurând bărbăteşte.

Tânărul care eram atunci, fusese trimis în oraşul C *** ca să scape de desmierdările familiei şi să înveţe mai multă carte în internatul supraveghiat de şaisprezece pedagogi care nu se supraveghiau

nici pe ei. Prin bună şi tăcută înţelegere, în ajun de sărbătoare poarta mare de fier rămânea descuiată, iar portarul băga de seamă şi reţinea în curte numai elevii din cursul inferior.

Deşi umbla cu prieteni de clasă pe la Ţaţa birjereasa de aproape un an, pe Sultănica tânărul o zări târziu, într'o Sâmbătă seara. Sta băiatul de taifas, ca de obicei, cu oacheşa stăpână, care horcăind amar, plângea că doi cai din şase i se îmbolnăviseră şi nu mai putea trimite decât o birjă în oraş, să preumble cucoanele şi cuconaşii la Parc. Boerii se cam zgârciseră, nu mai plăteau bine şi dacă n'ar fi fetele, ea şi caii arăbeşti aduşi din grajdurile conţilor dela Budapesta — ar muri de foame. Dar cum să lase birjile, mândria ei în mahala? Mai curând ar lua otravă cu toate fetele!

Orele petrecute în salonul Ţaţei, tânărului i se păreau atunci miraculoase. Poate că transfigurarea se datora vârstei, dar multă vreme prezenţa consimţită a feminităţilor, avea pentru el ceva de minune şi de paradis. Că aceste locuri de întâlnire a tinerilor cu fete până atunci necunoscute, nefalşificaţi de vreo ipocrizie, au putut decădea la duhoare şi murdărie de closet, dovedea trista înjosire a instinctului, pe care nu-l poate abate nici cea mai cruntă persecuţie poliţienească.

Tânărul visa la un castel cu grădini întretăiate de alei, iluminate de statui şi îmbogăţite cu pavilioane ascunse între copaci stufoşi. Copile cu surâsul acelei naivităţi care e expresia divinei goli-

ciuni, ies întru întâmpinarea băeţilor necunoscuţi. Ele nu sunt puse la munci supra-umane, ci numai la câteva mici drăgălăşii. Apoi băeţii şi fetele se întorc în oraş, la toate celelalte îndatoriri.

Dar iubirea nu şi-a avut încă Profetul, ci numai oameni zişi de Stat care nu s'au dat înlături să dijmuiască până şi fiorii cei mai tainici: Solon Atenianul puse impozit la poarta hetairei, iar Dogii Veneţiei din taxele pe curtezane întreţineau zece galere de război.

Tânărul de-atunci n'avea încă de unde ştii că femeia prea supusă putea fi cea mai suavă împăcare a revoltelor şi o dezmorţire a tuturor puterilor sufleteşti.

Dar îşi da seama îndeajuns ce frumuseţe fără seamăn era o fată goală 'n mers. Că asemenea fericite minuni *existau*, că se puteau avea, i se părea marele har dumnezeesc cu care fusese hărăzită trecerea lui prin lume.

La ivirea atâtor fete cu sexele naive venind întru întâmpinare — cerul, pământul, mările, vieţuitoarele, vegetalele ca şi stelele dobândeau un înţeles şi o emoţie care numai în parte încăpeau în ceeace se numea *iubire*.

Cu mare grabă punea în palma fetei care-l îmbrăţişase oftând, grijulie, o mică monetă, leul de argint de pe vremuri. Căci avea niţel simţimântul unei înşelăciuni în folosul lui, că dând un leu primise în schimb o făptură vie — adică ceva, în univers, *fără echivalenţă*.

Departe 'n mahala se auzeau râsetele şi chiotele flăcăilor în jurul pianului cu manivelă dus în spate şi mânuit de Vasile, ţiganul cu picior de lemn.

Tânărul după îndelungul taifas cu Ţaţa, vru să plece. Dar tocmai atunci, în fumul gros al „salonului" în care abia mai luminau lămpile de petrol atârnate în pereţi, se ivi o fetiţă oacheşă, ca de paisprezece ani, cârnă, cu ochi negri, fierbinţi, grei de o mâhnire neliniştită şi cu buze mari, resfrânte — în mână cu o cană de apă.

— Ţaţă, zise apropiindu-se, ceruşi dumneata o cană cu apă? S'o pun colea, jos...

Şi surâse tânărului arătând dinţi atât de mici şi de albi, că bestialitatea figurii ei minuscule, grase, deveni iar copilărie.

— Unde pleci aşa? Rămâi cu Sultana! se răsti Ţaţa către tânărul grăbit.

— Ţaţă..., băigui tânărul, ruşinat.

— Ia-l, Sultano! porunci ea copilei. Tu ia-o cu binişorul, e cam proastă, şopti tânărului împingându-l de umeri.

Şi ieşi întru întâmpinarea a două plutoane de pompieri recruţi, care năvăliseră în „salon" zăpăciţi, uluiţi, după un sergent-instructor fercheş şi cutezător.

Sultănica nu se dovedi de loc pricepută în meşteşugul iubirei. Fata îi aruncă o privire de ciudă mofluză, aproape de ură, dacă ura ar fi putut încăpea în făptura ei. „Poate unde nu i-am spus niciun cuvânt", gândi tânărul. Când o îmbrăţişă, ea se supuse fără vreo simţire, abia respirând. Dar scrâşni odată

gemând şi-l apucă de păr cu atâta furie, că tânărul abia îşi reţinu răcnetul de durere. Fata se zbătu să fugă, dar era prea târziu.

— Vezi ce făcuşi? bombăni ea cu glas îngroşat de supărare şi întoarse iar asupra tânărului zmoala fierbinte şi grea a ochilor. Fumară apoi câte o ţigară, şezând cuminte pe marginea patului, în vreme ce pompierii, fetele, Ţaţa şi pianul care fusese adus în „salon", făceau o larmă de iad.

— Nu pleca! şopti ea cu acea respiraţie repezită brusc, pe care tânărul i-o cunoştea acum şi tresări apucându-l de braţ cu ghiara oacheşă. Stai aci până pleacă toţi! gâfâi ea şi mai tainic, cu bucuria copiilor chinuiţi, care pun la cale o răzbunare.

Dar tânărul, lipsit de orice înţelegere, fugi zmucindu-se din ghiara fetei. Sultănica nu se dete bătută. Ca o pisică i se aruncă de gât, îl încălecă în spasme scurte de furie şi voluptate prefăcută, cu glasul într'un plâns rău, pe care nu-l mai putu ascunde.

— Nu mai rămân! De ce să rămân? se tângui tânărul. N'auzi că vreau să plec? Lasă-mă să plec!

Fata stătu pe gânduri.

— Rămâi... şi fără bani! făcu ea şoptit. Dela tine nu-mi trebue bani! minţi ea, aruncând asupra tânărului ochii micşoraţi.

In noaptea aceia, Sultănica se chinui amarnic să pară voluptoasă. Ţipetele-i neadevărate, fiorii prea lungi ca să nu trădeze farsa, zelul de a-l ţine mereu treaz şi cu poftă, îi istovi până la urmă pe amân-

doi. Dulce oboseală, la acel început de viaţă! Intrucât se deosibea de o noapte de dragoste împărtăşită?

Sâmbăta următoare, cu lei proaspeţi de-acasă, tânărul dete fuga la sânul crud al Sultănicăi, cu frenezie, ca spre un dulce pericol. Dar nu ţinu mult nerăbdarea, bucuria. In curând îi păru rău că se întorsese la acel pui de fiară ipocrită. Din „salon" veneau zgomotele obicinuite de Sâmbătă seară, ale râsetelor şi ale „pianului".

— M'auzi? Vino şi când n'ai bani! şopti Sultănica pătimaş în urechea tânărului, speriată deodată c'ar putea pleca. Vino mereu! Şi să rămâi cu mine toată noaptea.

Nu putea fi vorba de dragoste, tânărul îşi da seama, şi mai puţin de vreo sensualitate deosebită, aţâţată de prezenţa lui. Ce voia ţigâncuşa asta crâncenă?

— Te pomeneşti că ţi-am căzut la inimă! râse tânărul, pregătindu-se încet de plecare.

Dar Sultana i se aruncă în poală şi-l îmbrăţişă iar cu asemenea furie, că-l răsturnă pe spate, luându-i răsufletul. Il cuprinse ca să nu-i mai scape şi întrebă gâfâind, arătând dinţii mici:

— Unde pleci? Nu pleca! Mai e pân'la ziuă. Am eu bani să dau Ţaţii, nu te teme! Nu vreau să mă mai duc în salon! Nu mai vreau! Nu mai vreau!

Şi izbucni într'un plâns ciudat, un fel de gemăt şi sughiţ, care mai mult decât ghiarele fetei înfipte în pieptul lui, îl înmărmuriră

Inţelese, în sfârşit.

Spre deosebire de celelalte fete din „salon“, care năzuiau să atragă musafiri cât mai mulţi, Sultănica, dimpotrivă, dorea să nu fie băgată 'n seamă, deşi o vedeau şi o cereau toţi. Ar fi vrut ca tânărul care se arăta atât de puţin stăruitor, s'o ocrotească, oprind-o numai pentru el. *Era revolta ei — răzbunarea ei* de fată abia coaptă de a nu face parte din hora celorlalte, pudrate şi sulemenite din „salon“. Revolta ei crescuse într'atât, că nu se mai da în lături să şi-o plătească însăşi, cu bani adunaţi din greu o săptămână întreagă.

Aproape un an, tânărul fu părtaş la această răzbunare, sleindu-şi economiile, îndatorându-se, vânzându-şi cărţile şi rufăria. Indată după vacanţa Paştelui căzu bolnav — istovire? molipsire? — şi fu luat la ţară, la moşie, de părinţii pe care direcţia internatului îi înştiinţase că fiul lor tot pierduse anul.

Pe Sultănica n'o văzu toată vara.

Târziu, în toamnă, în drum spre Bucureşti, tânărul făcu un ocol şi se opri în C***. Dete fuga drept la Ţaţa birjereasa. N'o mai găsi. Murise de apoplexie: Sultănica fugise cu un băeţaş, ţigan lăutar din mahalaua învecinată, după ce fata izbuti să fure un ciorap plin cu galbeni de aur — galbenii Ţaţei. Copiii fugari fură prinşi la Ploeşti, cântând amândoi într'o cârciumă, pentru câţiva gologani — şi fură închişi. Negară furtul. Bani asupra lor nu se găsiră.

Fură eliberaţi.

De urma lor, tânărul nu mai dete.

DE VORBĂ CU D-L PRIM-PROCUROR

Deşi sunt un fanatic al libertăţii individuale, fie individul oricât de zevzec sau nătărău, deşi nimănui nu trebue să-i fie închis vreun drum către onoruri şi dregătorii, am preţuit — cu deosebire în starea mea de arest — faptul că cei mai de seamă judecători şi miniştri sunt mai totdeauna de neam boeresc. Ei decid, nu cine ştie ce bastarzi sau proaspeţi venetici coruptibili, de libertatea, avutul şi cinstea noastră. Dacă până acum n'am auzit ca ei să se fi arătat şi pe alte piscuri ale spiritului, pricina nu vreau s'o caut — deşi poate am găsit-o. Să ne mulţumim cu maxima că e mai bine ca omul să cânte bine la o singură vioară decât mediocru la toate instrumentele orchestrei.

La un Tribunal din provincie am văzut prezidând insul oacheş cu ochii pătimaşi şi buze groase, fiul acelei admirabile cântăreţe de Operă, care la 68 de ani, dintr'o dezamăgire sentimentală s'a sinucis cu veronal. Actualul om de legi, fusese înfiat cam târzior de tatăl natural, savantul mamoş al adulterelor şi violurilor distinse din Capitală. Primadona

care n'avusese mai mult de 18 ani când întinsă pentru întâia oară pe masa de operaţii îşi desfăcu dinaintea domnului Profesor intimitatea bogată, nu bănui ce va urma... Medicul o uşură cu mână dibace, dar o încărcă din nou, pe seama lui, cu toată înflăcărarea, silind-o după aceia să rămâie mamă şi să nască. E adevărat că acest capriciu îl costă pe medic o întinsă moşie părintească din Olt, pe care o moşteni actualul magistrat — scăpând-o în bună parte de ipotecile mamei.

In vinele lui circulă sângele isteţ şi vioi al fostului mamoş, în ochii lui mocnesc patimile nestinse ale mamei, însuşiri excelente pentru a servi Justiţia cu inteligenţă şi căldură. Poate fi şi uman. Crescut între oglinzile, flacoanele şi irigatoarele primadonei — uitate în perete la căpătâiul divanurilor — făcându-şi studiile într'un colţ al salonului, despărţit de gemetele mamei şi ale amicilor ei numai de un paravan scund care putea fi mutat din loc în loc, delicvenţii pasiunii vor găsi totdeauna în el o simţire înţelegătoare, o minte înduioşată şi iertătoare.

Are rubedenii şi cunoştiinţe în toate familiile politice: Treptele ierarhice judiciare îi stau deschise până sus.

Dar sunt uneori în magistratură şi făpturi mai puţin norocoase, niţel decăzute. Frunzănescu, Ilie Frunzănescu din Severin, bunăoară, fiul Generalului — Erou, pe care taica şi maica îl crescură cu tot felul de bone elveţiene, îl ţinură în rochiţă şi cu bucle până la doisprezece ani, aduseră profesori de

liceu în casă, ca odrasla să nu vie în contact cu toţi ţopârlanii. Maica îi ţinu tovărăşie la Paris, până şi-a luat doctoratul în drept, şi numaidecât magistratura îl îmbrăţişă cu toate speranţele.

Se cunoaşte destinul lui. Dela întâia treaptă în provincie până la rangul înalt din Capitală, sărmanul avu de luptat cu o tiranică aplicare homosexuală pe care o amorţea — şi numai în parte — cu beţiile heroinei. In plină şedinţă îi curgeau ochii şi un tic nervos îl ţinea treaz. Trecea dosul palmei cu un gest molău sub nas, înainte şi înapoi. Avocaţii ştiau atunci că domnul Preşedinte de fapt nu mai era în şedinţă — şi încetau pledoaria, retrăgându-se în vârful pantofilor.

A murit.

Cât despre nerozia fostului Preşedinte al unui Tribunal din Moldova, ajunsese de pomină. Tatăl lui fusese totuşi magistrat la Craiova, iar bunicul, unul din creatorii Justiţei moderne în România. Această strălucită filieră decăzu brusc într'o jalnică moliciune intelectuală. Inţelegând pe de-a'ndoaselea sau parţial, amestecând noţiunile pe care le auzeau cu cele pe care le gândea sau de care-şi amintea, încurcat în presentimente, prejudecăţi şi bănueli, îşi persecuta subalternii, îşi sâcâia superiorii şi era cât pe-aci să omoare un avocat care se încăpăţânase a-i arăta că voia să se folosească de o lege modificatoare, necunoscută sau uitată de domnul Preşedinte.

E în concediu, într'un sanatoriu din Elveţia.

(Se vindecă acolo tâmpenia congenitală?).

In noaptea care premerse întâlnirii mele cu domnul Prim-procuror, nu închisei ochii.

— Doamne, fă să am parte de un om întreg, pe care să nu-l bântuie nici sodomia, nici orgoliul, nici dobitocia. Pune cântarul vieţii mele în mâna unui om simplu şi sănătos, nici prea sărac nici prea bogat, cu fraţi, nevastă şi copii, nici prea supărat nici prea împăcat cu destinul lui aci, sub Carul-Mare, care dându-ne ocol din cer, ne veghează.

D-l Ion Vasile-Voevod venind la amiaz să mă ia, mă găsi tras la faţă, cu pleoapele spuzite de arsuri, ca după o noapte de groază. Dar mă linişti:

— De ce să te temi? N'ai de ce! Aproape nu vei avea ce vorbi cu el. Ştie tot. De acest lucru am avut grijă eu. Hai, schimbă-ţi niţel mutra asta de asasin... Râzi! Văd că n'ai pierdut în închisoare obiceiul de a te spăla pe dinţi.

D-l Prim-procuror binevoi să mă primească în salonu-i oficial fără tovărăşia baionetei, silită să rămâie de pază dincolo de cele două uşi capitonate. E un ins subţire ca un dansator, cu faţa alcătuită din ovale delicate — surorile lui, cu aceiaşi guriţă ondulată trebue să fie nespus de ispititoare!... — cu un început de chelie şi cărunţie care-l şlefuiesc şi mai gingaş, şi mai preţios. Un glas moale, potolit dar nu lipsit de oarecare patetism inteligent, când apasă pedala sentimentului, glas catifelat şi totuşi translucid de medic de boli de inimă, şi mâini în-

cărcate de inele cu mari, colorate pietre scumpe, care-l fac mai mult decât simpatic — adorabil. Că o asemenea făptură, zămislită şi perfecţionată pentru voluptatea ideilor, culorilor, muzicei şi florilor, trebue să se ocupe cu atentate la bunele moravuri, incendii, excrocherii, masacre şi vicii odioase, având fir telefonic direct la morgă, mi se păru pentru el o povară, un blestem de care, cu graţia-i înnăscută, Primul-procuror părea că nici nu-şi da seama.

— E omul în faţa căruia nici o uşă din această Metropolă nu poate rămâne închisă! îmi şopti avocatul de câteva ori, urmărit pe semne de ideia că uşile care se deschid în acest Bucureşti, dezvăluie toate câte o infracţie şi o infecţie.

Primul-procuror trecu pe lângă mine ca pe lângă o fantomă nevăzută, se opri înaintea d-lui Ion Vasile-Voevod, şi în loc să-i întindă mâna şi le cuprinse pe ale sale în gestul pios al prelaţilor catolici. Cu glasu-i limpede şi blajin, aproape măgulitor, zise:

— Vrei să-mi îngădui, dragul meu, să stau câteva minute de vorbă între patru ochi cu clientul dumitale?

D-l Ion Vasile-Voevod fu surprins de dorinţa înaltului magistrat. Legea, în momentele hotărîtoare, îngăduie oare despărţirea acuzatului de apărător? Citii în chipul avocatului o nuanţă de spaimă pe care o alungă îndată cu o încruntare a sprâncenelor, o privire în jos şi o mică tusă psihologică.

Se înclină:

— Mă rog!... făcu şi se depărtă cu demnitatea pe care i-o cunoşteam, niţel descumpănită.

Primul-procuror abia atunci băgă de seamă fiinţa mea, de parcă m'aşi fi ivit brusc din cerneală simpatică. Imi întinse mâna cordial, zicând:

— Imi dai voie să mă prezint, domnule Istrăteanu? Sunt Calchide, Ilie Calchide.

Strânsei mâna viitorului meu călău şi nu mă putui opri să nu recunosc rezonanţa acestui nume: *Calchide... Calchide...* Muzica venea de departe, dintr'o regiune a memoriei pe unde nu mai cotrobăiam de mult şi unde rămăseseră numai ecourile fostelor amintiri. *Calchide... Calchide...* Era o melodie pacinică, fără nicio disonanţă. *Calchide...* Nu, mai mult nu-mi spunea acest nume, desigur cunoscut dar uitat.

Primul-procuror citi în ochi-mi jalnici înfrângerea voinţei şi pustietatea cercetărilor pe care le făceam spre a descoperi măcar o parte din ambianţele sufleteşti ale numelui — căci îmi strânse iar mâna şi râse uşor.

Imi oferi fotoliul adânc, de piele, de care credeam că se bucură aci numai oamenii „cinstiţi“, şi el se aşeză în scaunul simplu dela biuroul vast pe care se afla atât: un creion şi o optime de coală de hârtie albă.

— Ar fi şi greu să-ţi aduci aminte, zise Primul-procuror într'un zâmbet. Era pe vremea când tata, prefectul judeţului, în trecere prin satele din Ialo-

miţa se oprea la conacul moşiei d-lui Istrăteanu. Uneori vara, tata mă lua şi pe mine în inspecţiile din judeţ, şi mâneam noaptea la conac. Aşa te-am cunoscut.

— Pe mine?

— Da, pe dumneata. Nu însă şi dumneata pe mine! Această plăcere mi-era rezervată pentru azi, după atâta vreme. Nu mă puteai ţine minte, pentrucă eram un puşti de cinci-şase ani, iar dumneata un flăcău de vreo paisprezece-cincisprezece. Nu-ţi plăcea niciodată masa în familie, ci la maşina de treerat, la vie sau la pădure, cu argaţii şi tăetorii. Mama dumitale se simţea foarte ruşinată de asemenea apucături prea puţin boereşti, numai bătrânul domn Istrăteanu care purta favorite şi se ducea în fiecare iarnă la Opera din Viena, râdea din toată inima. Nici nu bănuiai cât te invidiam, uneori până la lacrimi, când te vedeam în amurgul cărămiziu al lui Cuptor aruncându-te în fugă pe câte un cal şi pierind prin miriştea proaspătă până'n aburul albăstrui al luncii unde cal şi călăreţ piereau ca'n bazm. Dinaintea conacului împrejmuit de flori şi burueni aromitoare. Dumineca se adunau fetele şi flăcăii de jucau în văzul boerilor, la muzica unui clarinet ţinut de un fost sergent la fanfara militară. Intr'o seară cu lună, pe la spartul jocului, te-am văzut dând ocol conacului, apoi bătăturii întregi, *cu o prăjină în vârful bărbiei* — de umblau boerii, slugile, ţăranii şi musafirii după dumneata, prăpădindu-se de râs. Niciodată nu te-am admirat mai mult ca atunci şi

vreme îndelungată, până după întoarcerea mea cu doctoratul dela Paris, am urmărit realizarea acestui ideal: *Să port şi eu o prăjină în bărbie* — **măcar doi paşi!**

— Şi aţi izbutit? întrebai cu entuziasm strunit de politeţă.

— Multă vreme am făcut exerciţii cu creionul. Uite aşa...

Şi Primul-procuror, ridicându-se de pe scaun, dându-şi hotărît capul pe spate, îşi puse creionul într'un punct ales în mijlocul bărbiei, cu vârful în sus. Apoi, după ce suci capul cu luare-aminte de jurîmprejur spre a pipăi forţele divergente ale echilibrului şi le culese înmănunchiându-le, porni cu paşi mari spre stânga, de-a-lungul peretelui tapetat cu bujori de aur pe fond albastru-închis, se opri o clipă la mijlocul peretelui şi brusc, într'o opintire fluidă îşi dete drumul în diagonală până'n dreptul uşii tapetate, unde făcând o piruetă vertiginoasă — trupul cu o fracţiune de secundă înaintea capului — se strecură cu luare-aminte de-a-lungul peretelui opus, cu faţa spre biurou, de asemenea până la mijloc, fără a pierde din ochi vârful creionului echilibrat în bărbie.

Cu admiraţie, şoptii aproape fără glas, ridicându-mă binişor din fotoliu, ca nu cumva să desfac vraja creionului:

— Extraordinar!

Dar Primul-procuror nu se mulţumi cu această bine-meritată laudă, ci ţinând la împlinirea între-

gului ritual, îl văzui iar repezit, ca pe o sârmă abstractă, de-a-curmezişul, până în cellalt colţ, unde se afla cuerul de lemn cu pălăria-i tare şi bastonul cu măciulia de aur. Aci făcu o nouă piruetă şi mai largă, aruncă în sus cu un brânci al toraxului transmis beregăţii creionul din bărbie şi prinzându-l în mâna stângă din zbor, îşi potrivi în acelaşi timp cu dreapta cravata. Respiră adânc şi se apropie de mine râzând din toată inima:

— Iată ce am învăţat dela dumneata, şi de ce nu te voi uita niciodată!

Apoi cu deosebită seriozitate:

— Ei, ce zici? Aşi fi izbutit să umblu şi eu ca dumneata, cu un par în bărbie, de jur împrejurul unui conac?

Cu modestia cuvenită, răspunsei:

— Dar nu mai încape îndoială, domnule Prim-procuror!

— Eşti sigur? întrebă el în culmea emoţiei, ascunsă din pudoare, cu teama supremă de a nu se bucura înainte de vreme.

— Absolut sigur! Jur! Pe ochii din cap, pe... pe viaţa mea! Pentrucă domnule Prim-procuror, cu parul e mai uşor decât cu creionul. Şi să vedeţi de ce. Parul, înţelegeţi dv., are o greutate specifică mult mai mare, pe când creionul... Ca fulgul! Cea mai mică adiere a aerului din cameră sau, pardon, a respiraţiei nărilor dv. e de natură să dărâme, ca să zic aşa, echilibrul creionului. Parul e... altceva: E par!

Şi cu pumnul drept întins — ca să arăt cum e parul — îl scuturai bine, scuturându-mă şi pe mine.

Afirmaţia mea care nu putea fi pusă la îndoială, făcu o puternică impresie domnului Prim-procuror care în preajma unei fericiri nemaipomenite, bâigui ca'n vis:

— Zici că parul... e par... Că dacă cu creionul... atunci eu... **şi cu parul!!**

Şi se uită cu ochi mari de jur-împrejurul cabinetului, de parcă ar fi căutat o prăjină să'ncerce numaidecât. Socotii necesar să mă pui la adăpost, pentru orice caz:

— Desigur, domnule Prim-procuror că parul îşi are şi el legile lui, legile parului, ca să zic aşa, care intră în funcţie îndată ce voim să-l punem în echilibru, fie în creştetul capului, fie pe nas... fie pe... Experienţa creionului nu exclude exerciţii repetate cu parul, nu? Asta vreau să spun şi cred că...

Pe chipul fierbinte al domnului Prim-procuror se lăsă o umbră.. Avusese pe semne de gând să umble chiar în seara aceia cu un par în bărbie, uluindu-i pe toţi, acasă, dinaintea soţiei, la club, dinaintea prietenilor. Ii luasem această fericire! Imi păru rău. Poate că şi stricasem — iremediabil! — stării mele de „acuzat". Dar raţiunea înaltului magistrat îmi dete dreptate, iar buna mea credinţă bănuesc că mă servi.

— Să lăsăm chestia cu prăjina, făcu el, şi să trecem la alte amintiri. Ce s'a ales de ferma, conacul, via, caii, pădurea şi acaretele părinteşti, că abia

acum aflu că te ocupi cu distribuirea produselor morii Buştean. Cine ţi le administrează?

— Nimeni, domnule Prim-procuror, că nu mai sunt ale mele.

— Se poate?

— Dacă nu mai sunt... Ale cui or fi acum, nici eu nu mai ştiu. Că le-am dat în chiar anul în care le-am moştenit.

— Păcat. Fusese o avere acolo..., oftă el, privindu-şi mâinile delicate puse alături ca două răţuşte albe pe un iaz.

Tăcui, primindu-mi pedeapsa.

— Nu se aruncă aşa, pe fereastră, o avere părintească, agonisită cu trudă din moşi-strămoşi..., zise magistratul, privindu-mă drept.

— De aceiaşi părere sunt şi eu, domnule Prim-procuror. Şi fiţi sigur că aşi fi păstrat averea ca ochii din cap, dacă ar fi fost agonisită de mine, cu preţul ochilor din cap. Dar mi-a venit de-a gata. Parcă aşi fi câştigat-o la loterie. Asta m'a demoralizat. Numai părinţii îşi închipue că lăsând copiilor averi, îşi ocrotesc progenitura de umilirea muncii şi a sărăciei. Averile moştenite dezarmează pe cei mai bine înzestraţi şi mă surprinde că după o experienţă de atâtea ori milenară, societatea mai îngădue imoralitatea şi corupţia părintească şi nu confiscă averile rămase, spre a le dărui şcolilor şi spitalelor.

— Nu, asemenea lege nu există nicăeri. Cum de te-ai îndurat să dai totuşi moşia? stărui Primul-

procuror, sincer îndurerat de pierdeea avuţiei părinteşti.

Mie însă, moşia mi se păru o realitate atât de îndepărtată că abia cutezam să cred că existase aevea, că fusese a mea, cândva... Incepui să râd prelung, mai mult în mine.

— Mă iertaţi, domnule Prim-procuror că râd aşa în faţa dv. Dar îmi adusei aminte ce admirabil dobitoc eram pe atunci şi ce meschin ajunsei azi. Vă mai amintiţi de Nedelea, de cămătarul Nedelea, avarul dela Alexandria? A doua noapte după înmormântare, Nicu, băiatul lui, dator pe la toţi cafegiii din port, s'a dus cu geamantanul încărcat cu bani de aur la cimitir, a răsturnat napoleonii pe mormântul proaspăt al părintelui şi trecându-şi mâinile prin ei să le sune bine zimţii, a strigat pământului: „Ii auzi, mă tată, îi auzi? La Bucureşti mă duc cu ei, la Bucureşti, să-i mănânce curvele!" Şi aşa a şi făcut, domnule Prim-procuror. Ce le mai rămâne, ce ştiu, ce doresc aceşti copii cu avere, să facă după moartea părinţilor? Să benchetuiască ziua şi noaptea, apoi să jefuiască şi ei, cât s'o putea mai mult, cu riscul oricărei infamii şi puşcării — ca cel care are onoarea să se afle acum dinaintea Domniei-Voastre, domnule Prim-procuror.

— Dumneata ai copii? întrebă înaltul magistrat.

— Două fetiţe. Pe una o fac croitoreasă, pe cealaltă modistă. Dacă oi putea, învăţătoare pe una, doctoriţă pe cealaltă. Averea pe care aşi mai aduna-o

dacă voi fi liber — cu voia dv., domnule Prim-procuror — aşi lăsa-o în dar înaintea morţii mele, azilului de copii găsiţi.

...Aşi mai fi boscorodit mult, dar fui readus la realităţi de zbârnăitul telefonului şi de intrarea în vârtej a cameristului, cu faţa stacojie ca de rac fiert.

Primul-procuror ascultă la telefon două secunde, apoi răspunse cu o bruscheţe care mă surprinse:

— Nu. Exclus. Incăodată: *Nu!* Până la ora şapte seara nu sunt disponibil, Domnişoară... Allo! Te rog să nu mai dai nicio legătură telefonică până la ora şapte. Suntem înţeleşi? Mulţumesc.

Apoi întorcând capul către camerist, zise cu glas blajin, dar cu rânjet, în vreme ce punea la loc receptorul telefonului:

— N'ai auzit? Ce mai aştepţi?

— Domnii consilieri dela Curte adunaţi la Casaţie la d-l procuror Sebastian, vă roagă să..., gâfăi cameristul.

— N'auzi, mă, că până la ora şapte seara nu sunt liber? răcni deodată Primul-procuror şi ridicându-se de pe scaun păru ameninţător.

Cameristul pieri, ca supt de forţe nevăzute.

— Te rog să mă ierţi, zise Primul-procuror, aşezându-se iar şi privind ruşinat spre degetele întinse ale mâinilor alăturate, spectacol care-l liniştea se pare. Cu fiarele astea devii brutal fără voe. Parcă-mi povesteai că moştenirea părintească...

Inghiţii un nod.

— Precum vă spuneam, domnule Prim-procuror...

Ce ştiam eu de averea părintească decât că era un comprimat de fericiri, ca o sticluţă de parfum sau o cutie de icre negre. La ce era bună, la ce putea folosi, dacă nu s'o consum? Imi veţi spune, teoretic, adică: „Bine mă, erai măgar destul de mare când ai intrat în stăpânirea averii, trecuseşi de treizeci de ani, umblaseşi pe la Paris, nu mai erai copil. Nu te gândeai că tot scoţând din sacul cu nuci şi nepunând la loc, nucile se vor isprăvi?“ Exact. Deşi măgar, m'am gândit. Şi am să vă mai spun ceva: Toţi în familia noastră, de două sute de ani, n'am făcut altceva decât să culegem roadele, să bem şi să mâncăm. Eu am fost întâia mlădiţă a Istrătenilor care s'a gândit să facă o sforţare serioasă, de creaţie proprie... Dar nu vă plictisesc oare cu biografia mea, domnule Prim-procuror? E un text prost.

— De loc! De loc! făcu Primul-procuror. Am căzut eu pe texte zise literare şi nu m'am speriat! Urmează fără nicio remuşcare. Asta e şi meseria mea: Să ascult.

Oftai, apoi întinzând braţele şi trăgându-le înapoi, spre a-mi da mai multă vioiciune, urmai:

— Tocmai atunci, domnule Prim-procuror, soarta vru să întâlnesc pe Mili, soţia mea, la un birt din Alexandria, unde era bucătăreasă în timpul zilei şi chelnăriţă noaptea. Eu pe vremea aceia, domnul Prim-procuror, eram slab ca un ţâr, înalt, osos, iar mărul lui Adam îmi juca în beregată, de-asupra gulerului, ca o bilă. Eram nesuferit, vă asigur şi ahtiat de femei ca un motan. Şi cam dezgustat, ce

să spun, pe semne din exces. Când am văzut-o pe Mili, scundă şi grasă ca o purceluşă, aducându-mi o supă în aburi la care privea cu ochi albaştri, încântaţi şi nevinovaţi, simţii în creştetul capului ca o gâdilitură — şi mă luminai: Văzusem, simţisem că era tovarăşa care-mi trebuia, care mă va aduna de pe drumuri şi cu care voi putea schimba cuvinte de încredere, cum vorbesc cu mine-însumi. N'am mai luat niciun fel de informaţii. Pe când Mili îmi punea dinainte farfuria în aburi, o întrebai alături de urechiuşă, lângă un zuluf înfierbântat şi năzdrăvan:

— Domnişoară, vrei să-mi fii soţie?

Din pricina cărnii bogate, domnişoara care părea mult mai coaptă şi care era obicinuită să nu facă nimănui prea mari greutăţi, ar fi putut crede că-mi bat joc. Dar blajină şi fără pic de viclenie, Mili mă înţelese în felul ei. Imi aruncă o galeşă privire albastră cu o scăpărare de isteţime imitată, apoi furând cu spaimă mutra patronului dela tejgheaua umedă de vinuri din fundul birtului, îmi şopti:

— După ce închidem, pe la trei! Sari gardul pe din dos, la grajduri. Las eu aprinsă lampa la fereastră, ca să nemereşti. Apoi îmi întoarse spatele mare, ca o hartă în relief, plecă şi nu mai avui prilejul să-i spun vreun cuvânt.

— Iartă-mă că te întrerup, făcu Primul-procuror, enervat pe semne de felul meu prea amănunţit de a povesti. Ai sărit cu adevărat gardul din dos, la grajduri?

— Să vedeţi, domnule Prim-procuror...

— Nimic! Ai sărit sau n'ai sărit?

— Sărit, domnule Prim-procuror.

— Bun! făcu el. Poţi urma.

— Ca să fiu mai rezumativ, domnule Prim-procuror, biata Mili crezuse că eram unul din călătorii judeţeni care, după masa de seară, aveau nevoie şi de ea. Cum nu refuzase, biata, mai pe nimeni, de ce m'ar fi refuzat pe mine? Când a doua zi în zori i-am spus în odăiţa ei să-şi adune catrafusele, c'o iau, s'a uitat la mine cu ochi de groază, ca la un nebun... Dar eram hotărît. Şi mai hotărît ca'n ajun. Pe semne aşa vrea Dumnezeu, domnule Prim-procuror, în socotelile lui vitale, ca noi ăştia lungii şi osoşii să ne întregim viaţa mai mult cu mueri scunde şi cărnoase: Cu Mili în braţe, mă simţii şi eu odată om deplin! Ce era să-i mai spun şi ei? Că tot n'ar fi priceput.

Cunoscuţii dela moşiile învecinate n'au mai vrut să-mi calce în casă, când au aflat că luasem în căsătorie o chelnăriţă din Alexandria. Dar Mili mi-era de-ajuns. A pus ordine în gospodărie, a ţinut socotelile strâns, de m'am pomenit dela început cu veniturile moşiei îndoite. Dinainte de răsăritul soarelui până noaptea târziu, Mili era în picioare, când la vite, la orătenii, când la cămara cu ţesătoare, când la pritocit sămânţa, când la arat, când la bucătărie, la coptul pâinii. Incepusem să am remuşcări din pricina asta, pe onoarea mea! Ce mă mai deosebea de birtaşul din Alexandria, care o exploatase? Trebuia uneori s'o iau cu de-a sila: — „Madam, dar

dumneata uiţi că mai ai şi obligaţii conjugale?“ — „Ia lasă Fane, ce vorbe sunt astea pe tine? Vrei să găsim în cuptor pâinile scrum? Pleacă de-aci că mai rău mă 'ncurci. Tot cu nasu 'n fustele muerii...”

Dar într'un an, de Crăciun, după ospăţul oamenilor mai de credinţă şi al copiilor din sat, mi-am încuiat încăperile conacului, am rânduit paznici crunţi la magazii şi la vite, mi-am înfăşurat nevasta într'o şubă de urs şi plecarăm la gara Lehliu. Aci adăstarăm până după miezul nopţii sosirea acceleratului dela Constanţa şi, spre ziuă ajunserăm în Bucureşti.

Mili credea că voiam să mă caut cu'n doctor mare. Pe vremea aceia cam tuşeam, din pricina fumatului. Dar gândul meu era altul. Doream să fac soţiei, pentru toată munca, dragostea şi credinţa ei, o bucurie, să înfăptuiesc o minune, să zămislesc aevea un basm, ca cenuşăreasa de eri să se arate într'adevăr crăiasă. Dacă m'aşi fi căsătorit cu o fată de neam, petrecerile de iarnă la Bucureşti, ar fi fost nu numai fireşti, dar mi-ar fi fost cerute şi la nevoie impuse; cu nimic n'aşi fi mulţumit-o îndeajuns, de oarece ar fi fost încredinţată că totul i se cuvenea.

Mili n'avusese nicio pretenţie. Dela mine nu adăsta decât s'o las să muncească, fericită că noaptea putea dormi adânc. Dorea copii, mulţi copii, visa mereu în jurul ei o horă de copii.

Când îi arătai în camera dela hotel, spre a-şi alege, rochiile de lux, rufăria de mătasă, pantofi şi pălărioara, în toate formele şi culorile — se uită la

mine cu ochi speriaţi şi bâigui: — „Eşti nebun?“ — „Vreau să fii fericită Mili! Să simţi şi tu că trăeşti pe lumea asta! La mine nu trebue să fie ca la birtul din Alexandria...“ — „Ai plătit tu toate astea?” — „Nu le-am plătit încă! o liniştii. Să vedem întâi ce-ţi alegi“.

— Straşnică muere, domnule Istrăteanu! râse cu poftă Primul-procuror.

— Mili? Vă cred. A trebuit s'o duc la un prieten al meu, medic oculist, să-i spue că sunt bolnav de oftică şi numaidecât să plece cu mine pe Coasta de Azur, să nu mă prăpădesc — altfel pentru nimic în lume nu s'ar fi urnit din ţară. Când a băgat de seamă că n'aveam nicio oftică, era prea târziu. Pe Coasta de Azur, traiul curge lin, tot anul e primăvară. Mili începu să guste şi ea farmecul toaletelor noui. Era fericită, deşi nu chiar aşa cum voisem eu. Grija moşiei, a orăteniilor o făceau adesea să ofteze la Nisa, pe „Promenade des Anglais“. In puterea nopţii o simţeam uneori zvârcolindu-se alături şi mă pomeneam că şoptea: — „Dormi, Fane? Câţi bani mai ai? Aşi vrea să ne întoarcem, până nu pierdem moşia de tot!“ Ţinuse socoteală de toate cheltuelile. Pe la Paşti, băgai de seamă că venitul moşiei pe un an, se dusese. Dacă mă 'ntorceam în ţară, trebuia să împrumut bani dela bancă, să gajez recolta anului următor, ca să pot face arăturile de primăvară. Tocmai atunci primii scrisoarea unui frate al tatii, om îndrăzneţ şi mare cheltuitor de bani, cerându-mi să vând mo-

şia şi să intru tovarăş cu el la exploatarea unei păduri a Statului, al cărei venit, pe un an numai, acoperea preţul întregei moşii. Şi aveam pădurea în tăere pe cincizeci de ani.

Când i-am spus nevestei de pleaşca asta care ne cădea ca din cer, a sărit în sus, aşa grasă şi mică, a bătut din palme şi a întrebat: — „Adevărat Fane? Adevărat?" Că 'ncepuse şi ei să-i placă. Duceam la Nisa o viaţă de miliardari americani. Jocurile dela Casino deveniseră pentru Mili o adevărată patimă. Dormea ziua, ca să vie mai repede jocurile de seară. — „De ce să nu fie adevărat? Citeşte şi tu scrisoarea...", răspunsei. De vânzarea moşiei nu-i spusei nimic. Aveam de gând s'o răscumpăr cu primii bani ce vor sosi dela pădure, şi atunci să pun moşia pe numele soţiei, să-i rămâie şi ei ceva de pe urma mea. Chibzuisem bine, nu?

— Chibzuiala fu bună, dar rezultatele fură proaste! râse Primul-procuror. Cunosc afacerea. Cu banii de pe moşie, unchiul dumitale care n'avea o leţcaie, a plătit numai o parte Statului, ca să-i ajungă şi pentru exploatare. Au venit apele şi au luat instalaţia făcută în pripă. Contractul a fost reziliat, după un proces care a ţinut, îmi se pare, vreo doisprezece ani.

— Exact. Aveţi o memorie fenomenală, domnule Prim-procuror! Eu ţin minte procesul în toate amănuntele, pentrucă de pe urma lui rămâneam la Nisa pe drumuri, dator la hotel, la restaurant, fără bani de înapoere. Mi-am vândut ceasornicul şi am luat două bilete ieftine de vapor. Când a aflat că vân-

dusem moşia Mili nu mi-a adus nicio învinuire. Mai curând se câinea pe ea, că numai din pricina ei venisem pe Coasta de Azur, că dacă s'ar fi împotrivit ea... Pe vapor dormeam amândoi pe punte într'un fel de targă, în apropierea maşinilor. Mili a plâns de multe ori pe pieptul meu. Abia când am ajuns la Constanţa, s'a mai liniştit, ba era uneori mai voioasă ca înainte. Imi mărturisi că ceea ce-şi pusese în gând pe vapor, se împlinise — deşi eu nu prea voisem — şi că va fi mamă: Orice s'ar întâmpla, nu mai rămânea singură pe lume şi nici eu nu mai pieream cu desăvârşire din viaţa ei. Aşa s'a ivit Marina, fata mea cea mare. Anul următor, Mili mi-a pus la cale — spunea — un băiat pe care voia să-l numească, nu ştiu de ce, Minador. Dar a ieşit tot fată, şi e Minadora, fata mea mai mică.

— Şi nu te-ai gândit că prin isprava dumitale vei sili pe Marina şi Minadora să te viziteze la închisoare cu ochii în lacrimi şi cu o pungă de portocale? întrebă şoptit Primul-procuror. Căci după textul judecătorului de instrucţie, văd că eşti acuzat de excrocherie, de abuz de încredere şi de luare de mită. Aşa cum stau lucrurile, eu nu pot face aproape nimic în favoarea dumitale, deşi — ţi-o mărturisesc — mi-eşti simpatic şi îmi evoci cele mai scumpe amintiri ale copilăriei. Am rugat pe judecătorul de instrucţie, încăpăţânatul ăla de Rândoiu să-mi trimită numaidecât dosarul, dar văd că întârzie...

— Nu cumva am căzut pe cel mai rău dintre judecătorii de instrucţie?

Primul-procuror îşi privi iar mâinile alăturate.

— Ce vrei? Avem şi noi specialiştii noştri... Ce e progresul, dacă nu o multiplicare de specialităţi? Rândoiu e specialist în tâlhari şi asasini. Pe Matei îl pun la falşificări de acte. Are un ochi — nemaipomenit! Naidin, care scrie şi poeme, s'a specializat în violuri şi incesturi. Mai am un judecător de instrucţie anume, pentru spargeri de case de fier şi altul pentru femei, băiat frumos, ca din filme: Cum îl văd, îi destăinuesc femeile tot! Imi pare rău că ai căzut la instructorul de asasini, dar unde era să te repartizez? La pruncucideri? Vina dumitale e de o speţă aparte, după câte ştiu, un amestec de fapte neautorizate, care chiar dacă s'ar justifica într'un fel oarecare... Dar în definitiv, ce făceai în paguba morii Buştean, de te-au trimis în judecata noastră? Să vorbeşti limpede, fără ocoluri şi mai cu seamă fără omisiuni, ca unui vechi prieten, da?

Cuprins brusc de o furie care-mi ascuţi văzul şi auzul, mă trăsei până la marginea fotoliului şi grăii:

— Domnule Prim-procuror, dacă aşi spune că sunt „nevinovat", aţi surâde, deoarece primul şi ultimul cuvânt al acuzaţilor, e că sunt „nevinovaţi", fapt cu desăvârşire exact de altfel, întrucât nimeni nu fură, nu incendiază, nu violează şi nu ucide fără o cauză teribilă. Că mă veţi socoti sau nu „vinovat", e o chestie străină cu totul de mine, şi ceiace doresc acum e numai risipirea unor confuzii. In primul rând, domnule Prim-procuror, eu n'am fost denunţat de d-l Buştean, proprietarul morii, ci de d-l Lö-

wenstein, un tip miop, maniac al registrelor, contabilul morii. Imi veţi obiecta că denunţul poartă iscălitura d-lui Buştean. Exact. Pentrucă d-l Buştean iscăleşte în fiecare după amiaz la ora patru, fără să le citească, toate hârtiile pe care i le prezintă domnul contabil. Nu m'aşi mira să aud că d-l Buştean a iscălit cedarea morii către numeroasa progenitură a familiei Löwenstein, în schimbul unei alviţe. Sau propria sa condamnare la moarte. Dacă nu s'au întâmplat toate acestea, faptul se datoreşte lipsei de fantezie a d-lui Löwenstein, care ţine să exproprieze şi să ucidă pe d-l Buştean după regulele stricte ale contabilităţii în partidă dublă. Aţi aflat poate că de cinci ani dela moartea soţiei sale în urma unei operaţii interne, d-l Buştean care e certat şi cu frate-său, a căzut la patima beţiei, de unul singur. Bea tot felul de alcooluri indigene şi exotice, unele aduse tocmai din America de Sud, unde d-l Löwenstein are rude. Credeţi dv. serios că un asemenea om mă poate da în judecată? Ştie măcar exact ce am făcut?

— Nu, asta nu cred, domnule Istrăteanu, dar cred desigur împreună cu dumneata, că un om ca d-l Löwenstein care nu bea, îşi poate da seama de pagubele pricinuite morii de... în sfârşit de natura specială a activităţii dumitale.

Sărind dela locul meu, întinsei mâna ca pentru un sacru jurământ.

— Işi dă seamă de pagubă dar nu-şi dă seamă, domnule Prim-procuror, de câştigul, de imensul câş-

tig pe care-l aduceam morii prin aşa zisa „pagubă". Vă voi lămuri îndată. Slujba mea era să vând în cuprinsul ţării cât mai multă făină la un preţ fix, aidoma cu al tuturor celorlalte mori. Nu se îngăduia nicio înlesnire de plată: Marfa şi banii. „Făina e aur", spune Löwenstein. Ce putea îndemna pe brutari sau băcani să prefere făina morii Buştean? Nimic altceva decât culoarea ochilor, lungimea nasului, hazul meu personal. Dar nu totdeauna aveam haz Şi atunci...

— Nu vindeai? întrebă Primul-procuror.

— După concepţia contabilicească a d-lui Löwenstein, aşa ar fi trebuit să fac. Aşa au făcut pe rând ceilalţi opt voiajori ai morii Buştean, care au fost daţi afară ca nepricepuţi. Moara, mai înainte, lucra zi şi noapte cu trei echipe. Azi nu mai lucrează decât o jumătate de zi şi nu m'aşi mira să se închidă de-a binelea înainte încă de sfârşitul acestui proces. Va rămâne numai d-l Löwenstein să verifice mai departe exactitatea cifrelor zero.

— Şi dumneata cum izbuteai să vinzi marfa? întrebă Primul-procuror clintindu-se în scaun.

— Eu? Foarte simplu, domnule Prim-procuror. Am adoptat metoda morilor concurente.

— Cum adică?

— Vindeam făina jumătate pe bani, jumătate pe datorie pe trei luni, cât îmi trebuia să străbat ţara şi să ajung iar la punctul de pornire. Pentru vânzare-încasare aveam o remiză de 5%. Remiza pe care o pierdeam prin vânzarea *fără încasare,* mi-o

plătea brutarul sau băcanul înlesnit de mine. Când nu avea bani nici pentru plata remizei, îi reţineam un sac de făină până la achitare. Astfel am strâns atât de bine reţeaua clienţilor mei, încât unde lucram eu, nu mai rezista un concurent.

— E adevărat că aveai depozite de făină în fiecare oraş?

— E adevărat şi e la mintea omului. Nu puteam căra după mine prin toată România, făina din remiză.

— E adevărat că uneori în loc să vinzi făina morii, vindeai — ca să zicem aşa — făina dumitale, din depozitele locale?

— Sigur. S'o fi lăsat să mucezească? Dar când se întâmpla ca diferenţa dintre sumele pe care le aduceam la Bucureşti şi cantitatea de făină expediată în provincie să fie prea mare şi Löwenstein devenea bănuitor, îi explicam d-lui Buştean unde se afla diferenţa, pe care mi-o aproba şi mi-o certifica fără nicio discuţie. De aci se trage tot procesul, domnule Prim-procuror: Din spaima lui Löwenstein căruia, cu metoda mea comercială îi anulam registrele în partidă dublă şi deci existenţa lui strict contabilicească. S'a luat odată după mine şi a terorizat câţiva brutari care au reclamat la Bucureşti, direcţiei morii, că cer mită, că dau făină mai puţină şi cine se împotriveşte „excrocheriilor" mele, rămâne fără marfă. Pot face şi eu dovada oricând, domnule Prim-procuror, dacă acei denunţători s'ar prezenta ca martori, că frustrează primăria, că nu plătesc pentru lucrători taxele

la corporaţie, că au rămas datori tuturor celorlalţi furnizori care s'au lăsat păgubaşi de asemenea clienţi şi că în ziua în care moara Buştean le-ar aplica metoda marfă contra bani, cei mai mulţi ar da faliment. Dar nu aceste fapte interesează, ci *principiul*, domnule Prim-procuror, PRINCIPIUL VITAL în lupta cu PRINCIPIUL FORMAL Căci dacă...

— Inţeleg, înţeleg..., mă întrerupse înaltul magistrat. Numai că rolul dumitale nu era să salvezi *fără voia ei* moara Buştean. Procedeul dumitale, oricât de practic, nu corespundea instrucţiilor morii Buştean şi deci — dă-mi voe să-ţi spun — niciunei corectitudini comerciale absolute. Indiferent de rezultate, e *un abuz de încredere*. Nu?

Rămăsei pe gânduri. Dacă procedeele mele puteau lăsa asemenea impresie unui magistrat binevoitor ca Primul-procuror...

— Dar domnule Prim-procuror, eu nu ţineam să salvez împotriva dorinţei ei, moara Buştean. Eu doream să mă salvez pe mine, pâinea soţiei şi copilelor mele! Unde era să mă duc? Ce era să fac dacă soarta mă legase de un patron becisnic dus de un slujbaş tâmpit? Imi dau seama că chestia cu depozitele de făină pe nume propriu din care vindeam sub numele morii, e cam încurcată.

— Curată excrocherie! făcu magistratul fără nicio milă.

— Desigur, din punctul de vedere al domnului contabil Löwenstein, dar din punctul de vedere *al morii*, cea mai bună afacere: Moara, domnule Prim-

procuror n'a pierdut un bob de făină, un fir de tărâţă!! Astfel că...

— Nu era mai bine, mă întrerupse cu bunăvoinţă magistratul, decât să recurgi la mijloace comerciale atât de... personale, să fi cerut o mărire de salariu, sau un avans, sau...

Nu mă putui opri să nu râd, aruncându-i între timp priviri de scuze.

— Nu, domnule Prim-procuror. Când o afacere merge prost şi 90% din salariaţi sunt concediaţi, ceilalţi 10% cari au scăpat ca prin minune, nu se mai pot gândi să ceară mărirea salariului. Ei sunt gata să lucreze cu orice salariu, numai să nu fie daţi afară şi să rămâie muritori de foame. E ceiace s'a întâmplat cu mine. Löwenstein propusese chiar scăderea salariilor cu 50% până la „reluarea afacerilor". Ceiace bineînţeles, d-l Buştean a admis numaidecât. Unul din mecanicii morii şi-a dat demisia. Eu n'am putut face acest nobil gest.

— S'a redus la jumătate şi salariul lui Löwenstein?

— De sigur. Şi l-a redus singur, cel dintâi. Căci Löwenstein e un personagiu categoric, domnule Prim-procuror. Aşi spune că e un idealist dacă n'ar fi atât de măgar. Pentru a duce până la capăt corectitudinea lui contabilicească e în stare nu numai să ne arunce pe drumuri pe toţi cei care mâncăm o pâine la moara Buştean, dar să se lase pe el, întâiul, nemâncat şi în pielea goală. Intr'atât ţine la existenţa ideilor lui.

D-l Prim-procuror îşi examină iar degetele. Se vedea bine că era nemulţumit, poate de împrejurarea că tot ce spuneam era în marginea textelor de legi, pe când faptele care mă copleşeau, încăpeau în legi, toate, precis.

— Vezi dumneata, domnule Istrăteanu, ce auzii până acum e foarte interesant, interesant ca un conflict dramatic între două personagii la fel de diabolice care... Şi ce salariu aveai la moara Buştean?

Părerea de rău a Primului-procuror mă impresionă. Mă durea *pentru el*, că nu-i puteam oferi o mai serioasă bază juridică pentru ocrotirea mea. Cu jumătate glas răspunsei la întrebare:

— Când moara lucra, în 1937, şi nu intervenea criza exportului, primeam cam cincizeci de mii de lei pe lună, precum şi un abonament de cl. II pe căile ferate. Treizeci de mii cheltuiam pe drum cu masa şi hotelurile, douăzeci de mii rămâneau acasă pentru casă, masă, îmbrăcăminte şi celelalte nevoi. Fetele începură să meargă la şcolile mai scumpe, tocmai când salariul mi se reduse la treizeci de mii de lei pe lună. In loc de restaurant şi hotel, începui să iau şi eu masa pe hârtie de ziar în vagon şi să dorm pe la brutării, pe cuptor. Dar tot aveam nevoe de zece-cincisprezece mii de lei pe lună. Puteam ţine casa la Bucureşti cu cincisprezece mii de lei pe lună, domnule Prim-procuror? Un an am acoperit lipsa din remiza agonisită şi păstrată din anii de belşug. Dar pe urmă? Inainte de a purcede la

vânzarea massivă, forţată, a produselor morii Buştean, stătui mult pe gânduri, şi nopţi de-a-rândul mă întrebai dacă ceiace aveam de gând să fac spre a nu-mi lăsa familia muritoare de foame, era moral. Ce porunceau legile în această privinţă nu prea ştiam şi mărturisesc — vă rog să mă iertaţi — nici nu mă prea interesa. Intâi aveam datoria să trăesc împăcat în conştiinţa mea, moartea venea ea în orice caz, sau închisoarea, care e tot un fel de moarte. Dar a trăi *împotriva conştiinţei,* iată ce mi se pare, domnule Prim-procuror, mai jalnic şi mai zadarnic decât moartea...

Prin ce putea îndreptăţi moara Buştean extorcarea muncii mele? Inţeleg moralitatea, domnule Prim-procuror, dar ea să fie ţinută de ambele părţi, de soţ şi soţie, de patron şi salariat. Era oare moral din partea morii Buştean să mă lase cu un salariu de mizerie, fără ca diferenţa să meargă la creşterea capitalului tehnic al morii? Am simţit, am văzut că era *imoral* şi atunci mi-am luat măsurile. N'am păgubit moara cu o centimă, dar m'am străduit să menţin vânzarea făinii la un nivel care să-mi readucă cel puţin o parte din salariul pierdut.

De bună seamă că ar fi fost mai corect, contabiliceşte vorbind, să-mi dau demisia. Moara Buştean ar fi găsit oricând alţi zece nefericiţi gata să plece în provincie pe zece mii de lei pe lună. Dar era corect, omeneşte vorbind, ca o întreprindere industrială unde se aplică ultima perfecţie a maşinismului să mă şantajeze — căci era şantaj! — numai din

pricină că adăsta la poarta fabricii o ceată de muritori de foame? Este oare în menirea industriei, pentru un câştig steril, pentru adunarea unor bancnote neproductive sau folosite pur şi simplu în destrăbălări, să menţie mizeria cruntă a celor mai mulţi, mai zmeriţi şi mai muncitori dintre oameni? Imi veţi răspunde că suntem mulţi, că suntem prea mulţi care cerem de lucru... Exact! Dar de ce nu se iau măsuri pentru adaptarea numărului locuitorilor la posibilităţile de muncă? De ce nu se fixează în fiecare an numărul naşterilor şi de ce nu se dărueşte tuturor fetelor la primărie în ziua cununiei şi tubul de pastile anticonceptuale? De ce e premiată ca o vacă de rasă, femeia dintr'un sat pierdut în fundul munţilor, istovită de paisprezece naşteri? De aci se trag şi războaele, domnule Prim-procuror, dacă-mi daţi voe să trec la politica generală. In locul unor popoare sănătoase în sânul cărora selecţia naturală să se facă pe un temei de însuşiri dovedite, avem popoarele mizere, de zeci de milioane, care ameninţate de foamete, sunt aruncate unele asupra altora pentru masacre care se repetă de milenii într'o nebunie fioroasă, desgustătoare şi sinistră.

Această mică planetă e menită poate să fie o grădină pentru făpturi alese, şi e numai un abator împuţit. Daţi-mi voe să cred, domnule Prim-procuror, că fetele mele sunt şi ele făpturi alese. Cel puţin aşa simt eu. Am numai două. N'am încărcat planeta cu progenitura făpturii mele. N'am crezut că mi se

cuvine. Dar pentru soţia şi fetele mele sunt încredinţat că am dreptul să muncesc. Dacă există pedeapsa cu moartea — pentru ceiace am făcut, domnule Prim-procuror primesc să fiu omorît cu securea.

Incet, mă aşezai în marginea fotoliului.

Nu ştiu dacă elocinţa mea atât de puţin juridică, convinse pe binevoitorul meu ascultător. Se pare însă că-l îndurerai, deoarece pentru întâia oară zării pe chipul lui o strâmbătură de chin, aproape de desgust. Se ridică depe scaun — ceiace mă sili să fac la fel — merse până la uşa capitonată, apoi până la cuierul cu pălăria tare şi bastonul cu măciulia de aur, unde rămase cu capul în jos, ca şi cum ar fi început acolo, ca dinaintea unui altar, o rugăciune personală. Cum îl priveam, mi se păru că pălăria din cuier îi sta pe o ureche, ceiace-i luă lui din gravitate şi mie din seriozitate. Imi veni să mă duc să mişc niţel pălăria din cuier, ca dela distanţă să pară că stă cuviincios pe capul d-lui Prim-procuror. Dar înaltul magistrat se întoarse brusc, pălăria i se trase din cap şi rămase în cuier, iar el veni spre mine cu amândouă mâinile întinse.

— Te rog să mă ierţi, dragă Istrătene, că ţi-am răscolit din nou revolta. Legea nu-ţi dă dreptate. Eu însă da. Şi poate vom găsi un mijloc să împăcăm şi moara Buştean şi legea — şi pe dumneata. In cazul cel mai rău vom întrebuinţa cu ajutorul avocatului mijloacele obicinuite de magistraţii ale căror conştiinţe se pomenesc jignite de formalismul textelor de lege: Vom amâna termenele de judecată pe

diferite motive, până vom putea anula acuzaţia, fie printr'un complet de judecată de părerea noastră, fie prin suspendarea execuţiei pedepsei, fie prin implicarea reclamantului într'un proces mai grav, fie în sfârşit prin moartea naturală a acuzatului. Din fericire, legile nu prevăd un răstimp fix, înlăuntrul căruia să fim obligaţi a da hotărîri. Astfel că vieaţa, silită să intre în corsetul de oţel al codurilor, găseşte totdeauna mijlocul ca dimpotrivă, corsetul să ia, până la urmă, forma vieţii palpitânde. De unde am scos cugetarea mea profesională: „Legile trec, dreptatea rămâne".

— Vă mulţumesc adânc, domnule Prim-procuror. Cuvintele dv. sunt pentru mine mai mult decât o achitare, sunt o mângâiere. Cu oameni ca dv. în acelaşi veac şi acelaşi continent, vieaţa merită să fie trăită, e o plăcere, un har divin. Voi pune fetiţele în fiecare seară, înainte de culcare, să împletească şi numele dv. în rugăciunea lor prea curată. Căci sufleteşte, tatăl lor se simte acum judecat şi justificat.

O roşeaţă feciorelnică acoperi obrajii Primului-procuror. Cu mâna pe umărul meu, bâigui, privind alături, încruntat, parchetul lucios:

— Nu trebue să-mi mulţumeşti, Istrătene, n'ai pentru ce. Invocarea legilor penale în cazul dumitale a fost un exces pricinuit de o psihologie exagerată, iar măsura în care ai depăşit atribuţiile dumitale comerciale a fost împlinită de beneficiile care au depăşit în favoarea morii Buştean cota necesară, dacă

te-ai fi ţinut de atribuţii. Poate voi convinge pe d-l Buştean să renunţe la plângere. Ce vor spune judecătorii după aceia, vom vedea.

— Dacă în locul d-lui Buştean se va prezenta tot Löwenstein nu cred să..., mă grăbii să lămuresc lucrurile dela început.

Cu un gest al mânii drepte, d-l Prim-procuror mă linişti:

— Voi chema pe d-l Buştean. Şi dacă nu va veni, mă voi duce eu la d-l Buştean. Şi cine ştie? adăogă surâzând cu nobilă îndoială, poate voi izbuti să-l conving să-mi facă şi mie, Primul-procuror al primului Tribunal din ţară, acest mic hatâr. De fapt, nu l-ai păgubit cu nimic. Sper să nu fie prea greu. Mult mai încurcată mi se pare poziţia dumitale faţă de judecătorul de instrucţie. Ordonanţa de dare în judecată e încă la el. De opt zile. Lucrează mereu la ea, acasă şi la tribunal. Parcă ar munci să descurce o tainică acţiune de spionaj sau o nemaipomenită contrabandă de aur. Ca să fiu sincer, ai şi dumneata o parte de vină în această îndârjire a bietului Rândoiu...

— Dar bietul Rândoiu, domnule Prim-procuror, e dator să rămâie în orice caz o conştiinţă pură, neînduplecată dacă voiţi, dar impersonală. E drept că n'ar fi trebuit pe foaia de interogator să scriu versuri...

— Şi încă ce versuri! râse încet înaltul magistrat.

— Dar dacă am făcut această gugumănie, care se trage din cealaltă gugumănie, de a fi fost dat în ju-

decată, un adevărat cuget de magistrat ar trebui să facă haz sau cel mult să-mi spuie că farsa e fără gust şi nelalocul ei. Dar *cauza*, domnule Prim-procuror, *cauza*, ea trebuia să rămâie sacră, de-asupra nervozităţii domnului judecător, precum e independentă de forma şi proporţia nasului meu. Nu găsiţi că sunt logic?

— Logic, logic..., făcu Primul-procuror care ajunsese la perfecţia de a fi îngăduitor şi cu logica. Dar sunt fapte pe care nu le ştii şi a căror însemnătate o vei aprecia numaidecât. Ca să vezi ce înseamnă destinul... Intâi te-a favorizat şi te-a adus la mine, admiratorul dumitale din copilărie. Apoi te-a pus să scrii pe foaia de interogator tocmai acele versuri în stare să turbure întreg sistemul humoral al magistratului instructor. Şi iată cum, într'adevăr, prin echilibrul sentimentelor, Justiţia este totuşi imanentă!

Pe foaia de interogator înmânată de bietul Rândoiu, ai scris celebrele versuri patriotice:

Noi vom lupta călări pe cal
Pe-al României sol natal!

— Şi sfâşietoarea elogie de Eminescu:

Se lasă bruma peste vii,
De ce nu vii, de ce nu vii?

adăogai imparţial.

— Bagă de seamă cum destinul te-a pus să evoci, din miile de versuri ale miilor de poeţi, tocmai versurile *care nu trebuiau*, căci numai ele aveau pu-

terea magică de a răsturna metafizica sentimentală a bietului Rândoiu! Zadarnic îl trecusem la asasini, excroci şi tâlhari, soarta ironică tot în poezie l-a aruncat! Bietul Rândoiu nu prea are noroc în dragoste, poate unde e atât de neadormit şi amărît. Sau unde e cârn şi înfăţişează o mutră de câine de măcelărie. Dar ambiţios e. Acum doi ani umbla să se însoare cu fata unui consilier de Casaţie, figură impunătoare, cu barbă mare, albă, de patriarh în piesă istorică. Erau aproape logodiţi. Domnişoara îşi petrecu vacanţa la Călimăneşti, de unde sora bietului Rândoiu îi telegrafiă că viitoarea logodnică se încurcase cu jumătate din ofiţerii regimentului de obuziere, în cantonament pe malul Oltului. Bietul Rândoiu nu crezu şi dete fuga să vadă cu ochii lui. Ofiţerii încunoştinţaţi de domnişoara care pe semne nu prea ţinea să intre tot în magistratură, îl aşteptară în gară şi-l primiră cântându-i pe patru voci:

Noi vom lupta călări pe cal
Pe-al României sol natal!

Adică n'aveau de gând să renunţe la frumoasa şi năstruşnica fată!

— N'ar fi trebuit să-i reamintesc bietului Rândoiu acest dureros episod..., recunoscui cu părere de rău.

— Ţi-am spus eu? triumfă înaltul magistrat. Şi tot atât de rău o nimerişi cu versurile lui Eminescu. Deoarece bietul Rândoiu ca să poată juca la cărţi, e şi cam zgârcit. Nu bea, nu fumează. Are o

singură pereche de ghete, își întoarce hainele, cât pe-aci să-și lase barbă, ca să nu mai cumpere lame de ras. Și a căzut, nefericitul, la un cabaret pe cea mai sburdalnică și risipitoare franțuzoaică. Acum un an. L-a purtat nebuna pe la Mamaia, pe la Sinaia... Se făcuse bietul Rândoiu ca țârul. Până când luă hotărîrea să nu mai calce pe la hotelul ei, să-și mai plătească din datorii. Peste opt zile fu chemat la telefon, cam pe la trei după miezul nopții și auzi glasul franțuzoaicii cântându-i într'o românească stropșită, întovărășită la refren de un cor de glasuri bărbătești:

Se lasă bruma peste vii
De ce nu vii, de ce nu vii?

— Am fost barbar evocând pe Eminescu, izbucnii.

— Te mai miri acum de ce procesul dumitale și-a pierdut în ochii bietului Rândoiu orice... cum să spun... obiectivitate? El nu se mai străduește să caute adevărul, să cântărească vina. Toate aceste abstracții au devenit pentru el fleacuri, gogoși de tufă. Ceiace trebue să răzbune în dumneata e nefericirea de a fi fost respins de o fată de consilier de Casație și de a fi fost înfrânt de o artistă nurlie: Dureri concrete, drame vii, sfâșietoare. Crezi dumneata c'ar mai putea fi readus de pe acest crater de lavă pasională exasperată, pe drumul drept și pavat al rațiunii judiciare?

— Nu cred, șoptii.

Și tăcui îngrozit.

— Nici eu, zise categoric Primul-procuror.

— M'aşi duce să-i spun că nu ştiam că... atunci când..., încercai să deschid o uşă de scăpare.

— Spunându-i că nu ştiai, mărturiseşti că ai aflat şi acum ştii, ceiace ar fi şi mai îngrozitor.

— Aşa e! mă dădui bătut.

O tăcere copleşitoare, înnăbuşitoare, se lăsă în cabinetul Primului-procuror. Revolta, pe nesimţite, începu să colcăe în mine. Isbucnii:

— N'ar fi oare absurd, stupid, domnule Prim-procuror, să fiu dat în judecată şi poate osândit *nu pentru faptele de care sunt acuzat* ci de întâmplări de care *habar n'am*, şi care numai printr'o coincidenţă comică şi... şi ridicolă, se încrucişează cu vieaţa mea?

Dar telefonul zbârnăi din nou, cu o violenţă neobicinuită, supărat parcă, tocmai când trebuia să primesc răspunsul hotărîtor.

In timp ce asculta comunicarea la telefon. Primul-procuror apăsă de două ori pe un buton de sonerie şi făcu semn santinelei care se ivi cu puşca în cumpănire şi baioneta sclipitoare la ţeavă, să mă ia repede-repede.

L E I A

Revolta Leii — de care-mi amintesc în noaptea asta — nu fu urmată de răzbunare, cum aşi fi dorit, ci se mistui în trupu-i zvelt şi atât de jucăuş. Tânărul de douăzeci şi unu de ani care fusesem atunci, putea crede că era îndrăgostit. Dar mai târziu îşi dete seama că intrase numai într'o vrajă care se alcătuise pe nesimţite şi se stricase dintr'odată, ca orice vis, ca orice magie.

Inscris în primul an de drept, îmi petrecui vacanţa mare la prietenul Popescu-Telegari, student mai vechi, publicist şi orator înflăcărat în târguşorul Podoleni, locuit mai mult de mici negustori evrei, la optzeci de kilometri de Vaslui, gara cea mai apropiată. Mă lăsai târît de frenezia acelui arhanghel al luptei menit — ca toate flăcările prea iuţi — să se istovească şi să se stingă repede. Altfel o vacanţă aproape rurală nu-mi spunea nimic şi nu mă atrăgea în niciun fel. Lipsit de pe atunci de orice dogmatism mă lăsai cu voluptate în bătaia fierbinte a valurilor de elocinţă şi acţiune care alcătuiau firea prietenului Popescu-Telegari din tainica ne-

voie de a da vieţii un scop superior. Avea un înalt ideal politic: Exproprierea moşiilor boereşti, expulzarea arendaşilor evrei şi apoi a tuturor celorlalţi străini, în sfârşit împroprietărirea ţăranilor, pe atunci robii pământului, roşi de pelagră.

De unde-i venise studentului în drept, preşedintele a tot felul de societăţi, un asemenea fierbinte ideal, tânărul Ştefan Istrăteanu, el-însuşi fiu de moşier, nu pricepea. Mihai Popescu-Telegari era fiul preotului din Podoleni unde, în afară de câţiva evrei destul de sărăcăcioşi cu negoţul lor mărunt, nu se afla picior de latifundiar sau arendaş. Dealurile Podolenilor erau împărţite în vii mărunte, iar săteanul care mai ţinea o vacă sau două capre, trăia împăcat în sărăcia lui.

— Vino, mă Istrătene, în Moldova noastră, să vezi ce au ajuns plăeşii lui Ştefan cel Mare! Tragem întâi la taica, la Podoleni, că nu i-am mai vorbit săracu de patru ani. Şi de-aci pornim pe jos până în Prunt şi apoi până'n munţii Neamţului. Vor veni şi prietenii din Iaşi, poporaniştii. Şi dacă ne-om înţelege, apoi să înjghebăm ce am visat o viaţă: Partidul Renaşterii Ţărăneşti.

In noaptea plecării, ca un fecior de boer ce eram, venii în costum nou, mânuşi şi cu o valiză de piele de crocodil. Odaia dela mansardă era plină de fum. Mihai cu mâinile lungi, slabe, cu ochii verzui, măriţi ca într'un vis de spaimă, cu faţa galbenă, uleioasă, ardea la gura sobii de tuci scrisori şi imprimate. Apoi se întinse pe pat, închise ochii şi obrajii

i se scofâlciră. Speriat, vrui să renunţ la călătorie. Dar Mihai, ca şi cum ar fi ghicit gândul prietenului, deschise ochii în care scăpărară două flăcări iuţi — şi sări în mijlocul camerei:

— Bine că venişi! făcu el luându-şi pardesiul pe un braţ şi cu celălalt geamantanul uriaş de după uşă, legat bine în sfori şi catarame. Hai repede la gară, să mai luăm câte un ceai.

La Podoleni, taica părintele lipsit de femeie şi cam avar, îşi pregătea singur bucatele, singur spăla rufele şi dereteca prin casă. Mihai căzu numaidecât la pat, de vechea lui boală de piept. Dar de data aceasta nu se mai înzdrăveni. Cu obrajii aprinşi în scaunul lung de sub nucul bătrân din curtea parohiei până unde se târa uneori, Mihai scria coli întregi de hârtie albă pe genunchii îndoiţi, le rupea şi scria din nou.

Ii ţineam de urît în unele dimineţi. După amiaz, când bolnavul aţipea, mă strecuram în târg devale unde găseam, mai cu seamă în cafeneaua lui Volcicov, rusul fugit de zbirii Ţarului, zumzetul omenesc şi un şerbet de crini cu apă de izvor: Imi potoleam arşiţa, îmi ogoiam singurătatea.

Astfel cunoscui la un joc de şah, care nu se mai isprăvea pe Aaron Menachem, flăcău de vreo şaisprezece ani, miop, cu puternici ochelari de cristal, galben ca chihlimbarul şi pistruiat, dar de o paloare şi o delicateţă a chipului, care nu putea fi decât străvechea sculptură a intelectualităţii. Dela el deprinsei întâile mişcări ale jocului de şah, iar eu îi ară-

tai întâile elemente gramaticale ale limbii române, la care Aaron Menachem, elev al liceului din Vaslui, era corigent. Şi tot dela Aaron aflai o doctrină care depăşea pe a bolnavului de piept depe colina bisericii, de „o eliberare în spirit“, aşa precum propovăduia Talmudul pe vremuri şi acum ,,Capitalul” de Marx.

Aaron îşi duse prietenul creştin în uliţa micilor negustori evrei, unde-şi avea dugheana de pânzeturi duhnind a crohmală d-l Haimsohn, soţul sorii lui Aaron. Trecură prin gangul care despărţea două dughene şi la fereastra unei odăiţe din curte, îi arătă teancuri de reviste şi volume:

— Le primesc din toată lumea, în toate limbile... Nici nu mai am loc de ele! La anul viitor trebue să învăţ numaidecât *esperanto*, ca să pot coresponda. In toată lumea sunt suflete asuprite şi ahtiate de eliberarea în spirit a doctrinei lui Marx, în Rusia, în China, în Africa şi chiar în America. Dacă ai şti te-ai face şi dumneata socialist. Vrei să te fac eu socialist?

Tânărul Istrăteanu care, deşi student creştin, arătase că nu se ferea de israeliţii cei atât de huliţi, fu primit cu simpatie de familia Haimsohn şi de prietenii ei. Uneori vorbeau toţi deodată şi alteori parcă psalmodiau litanii. Domnul Ciucă Haimsohn, scund, voinic, foarte păros dar cu glas subţiratec, arătă amănunţit tânărului purâţ (boer), varietăţile de stămburi cu preţurile de amănunt şi cu ridicata şi ceru informaţii asupra politicii din Bucureşti. N'avea co-

pii, dar aştepta unul pe curând şi voia să scape din acest târguşor unde se făceau afaceri bune uneori, dar unde copiii n'aveau niciun viitor, căci nu puteau primi nicio educaţie.

Fu mai rece cu tânărul creştin doamna Haimsohn, Leia cum o striga din răsputeri în zilele de târg, d-l Ciucă, pierdut între baloturile de stămburi şi bumbac, luate cu asalt de ţăranii şi ţărancele care abia mai încăpeau în prăvălie. Când Aaron se ivea cu noul lui prieten, Leia parcă se ferea, pierea pe undeva în şirul de încăperi care se întindeau până 'n fundul curţii. Sau i se părea studentului?

Mult mai înaltă ca soţul ei şi foarte subţire, Leia se mişca prin odăi cu o uşurinţă înăscută, de dănţuitoare. Pe cât era de sigur de existenţa făpturii lui soţul patrat, pe atât era soţia de fluidă, cu păru-i negru, niţel creţ, de o subţirime neobicinuită. Iar obrazul ei cu bărbia prelungă, strâmtă, îi strângea buzele cărnoase şi mici, de parcă făcea o mutră supărată sau cerea o sărutare neîntreruptă. In ochii verzi, între gene scurte, negre, ardea uneori o himeră de mică nebunie care contrazicea neliniştitor glasul placid, nazal, uneori aproape bărbătesc. Cum de era sora lui Aaron, şi ce ar fi putut-o uni cu d-l Ciucă, rămâneau mistere — mister ea-însăşi, Zeiţă a inconştienţei şi poate a luxurei, devenită mamă.

Vineri seara, după aprinsul şi binecuvântatul lumânărilor mi se făcu o neobcinuită onoare. Fui reţinut la masa rituală. Mai erau de faţă, în afară de familia Haimsohn, un frate mai mic al d-lui

Ciucă, negustor de doniţi şi fierărie în capul târgului, soţia lui cu'n ochi alb şi trei copii tunşi chilug, în rochiţe albastre. Fu o masă tristă. La peştele împănat cu orez şi stafide, mă simţii dator să mărturisesc că numai pentru acest fel de bucate şi creştinii ar trebui să ia în căsătorie cât mai multe evreice. Leia zâmbi, apoi zise încet:

— Aveam o prietenă la Iaşi care a fugit cu un creştin.

— De ce a fugit şi n'a mers încet? glumi d-l Ciucă Haimsohn cu fălcile pline.

— Pe urmă el a lăsat-o cu un copil şi s'a căsătorit cu o creştină, adăogă Leia fără să mai surâdă.

— Vezi? îşi urmă gluma d-l Ciucă, înghiţind. Dacă mergea încet, n'o lăsa.

— Şi ce face acum prietena dv.? mă interesai. Leia rămase pe gânduri ca şi cum şovăia să povestească tot ce ştia. Apoi oftă.

Răspunse fratele d-lui Ciucă:

— S'a utrăvit cu cupil cu tăt.

A doua zi dimineaţa, părintele Popescu-Telegari, trecând pe lângă cei doi prieteni prin curtea bisericii cu o cratiţă spre bucătărie, aruncă:

— Nu te duci la havră, domnule Fane? Azi au sărbătoare mare. Am auzit că te-ai dat cu ei.

Rămăsei încremenit. Apoi râsei încet. Părintele cu pulpanele satanei în brâu, spăla sunând tacâmurile în cuhnie.

— Ştii că am descoperit un socialist în Podoleni?

Şi încă unul *univcrsal!* Stau uneori de vorbă cu el..., mărturisii prietenului bolnav.

— Toţi jidanii sunt socialişti, răspunse Mihai răguşit, dând din cap.

Era abătut din pricina suferinţii lui fără leac, dar mai cu seamă din pricina greutăţilor pe care le întâmpina ideia înjghebării partidului, pe cale epistolară. Făcu un gest obosit:

— Mi-e lehamite! Dacă e nevoe să-i aducem cu funia pe prietenii voştri, mai bine lipsă. Tu mai stai? Cât mai stai? întrebă, privindu-mă cu ochi sticloşi.

— Cât mai stau? răspunsei surprins. Stau până te pui pe picioare! Pe urmă ne apucăm serios de lucru.

Mihai mă privi lung, cu o flacără de recunoştiinţă înfrigurată şi îmi întinse mâna — o mână asudată.

Sâmbătă după amiaz târgul era pustiu. Toate prăvăliile închise, de parcă locuitorii ar fi fugit undeva, din zori, de teama unui cataclism. Abia pe seară, după ivirea stelelor, dădui de Aaron, roşu ca o torţă aprinsă, care mă căutase pe la cafeneaua rusului — să mă poftească la o preumblare pe lună afară din târg, pe drumul dintre mirişti, până la podeţul de lemn.

Şovăii.

Nu cumva era mai bine să-mi iau geamantanul, să dispar din acest târg de boală, fanatism şi halucinaţie? N'aşi mai trăda nici pe Mihai nici pe Aaron... Dar nicio remuşcare nu izbuti să-mi strice fericirea de a mă simţi trăind. Inţelesei că prezenţa Leii era

pentru mine mai prețioasă și mai necesară decât orice altă idee, orice altă simțire. Nu-mi trădam prietenii și nici credințele lor... *Ii depășeam*.

Ca de-obicei, la preumblarea pe lună veniră mai toți evreii din târgușor, cu nevestele și copiii, cu logodnicii și fetele mari. Unii se pregăteau să emigreze în Statele-Unite și cântară câteva cântece voioase americane, alții în Palestina și intonară imnuri solemne, ebraice. Cei care rămâneau pe loc, fluerară doine și cântece bătrânești. Văile din jur hăuleau de graiuri și râsete. Luna de sus legănă și duse totul în legenda-i de argint.

Domnul Ciucă Heimsohn și fratele lui urmară cu alți enoriași o discuție furioasă începută cu două luni mai înainte pentru o cheie a sinagogii, reținută de fostul președinte. Ca să restituie cheia nu mai rămânea decât să fie dat în judecată. Cu tineri și tinere pe care abia-i cunoscusem înaintam între Aaron și Leia, ca într'o procesiune de vis. Nu-mi mai aminteam când intrasem, nu știam dacă voi mai ieși vreodată. Simțeam uneori gingașa apăsare a brațului Leii — când i-l luasem? — apoi iar ușurătatea ei de fulg. Mă temeam să-i privesc chipul prelung, ca de fildeș, ochii verzi, gura pofticoasă. Ii ascultam numai glasul grav, atât de stăpân pe sine și în care se ascundea parcă o mânie, o crâncenă voință.

Ea știa dela Aaron, fratele ei, cine era tânărul student creștin și nu se sfii să mărturisească cine era ea și mai cu seamă ce dorea. Prea nepriceput, nu

bănuii câtă nepăsare era, de fapt, în acea destăinuire.

La Vaslui, se apropiase anul trecut de ea un locotenent, dar părinţii, evrei habotnici, de spaimă o măritară în grabă cu domnul Ciucă Hamsohn, văduv înstărit, a cărui întâie soţie murise în durerile facerii. D-l Haimsohn avea între altele meritul deosebit de a duce fata la optzeci de kilometri depărtare de dragoste şi de botez. Acasă, la Vaslui mai rămăseseră două surori care se văd într'ascuns cu locotenentul şi primesc din mâna lui scrisori pentru Leia, deoarece în Vaslui iubirile sunt pătimaşe, iar bietul ofiţer refuzat, dacă ar rămâne fără nicio speranţă ar fi în stare să se repeadă la Podoleni să fure pe Leia şi — ferească Dumnezeu! — să omoare pe nevinovatul Haimsohn. Scrisorile ofiţerului nu ajung însă niciodată la Podoleni; ele sunt aruncate în foc la Vaslui.

— Dumitale nu-ţi pare rău de suferinţa acelui biet locotenent? întrebai.

— Mie? făcu Leia mirată şi niţel speriată.

Apoi întoarse capul şi ridicându-l spre cerul plin de stele, râse încet, prelung.

Noaptea era plină de cântece, de glasuri. Alaiul se resfirase şi înainta perechi-perechi. Aaron şi Leia ţineau bine între ei pe studentul creştin, de parcă se temeau să nu-l piardă. Când nu mă mai aşteptam, primii răspuns la întrebarea de adineaori:

— Desigur că-mi pare rău de suferinţele bietului locotenent. Dar ce am fi putut face noi amândoi? Nu m'ar fi luat de soţie, căci n'avea voe. Ciucă m'a

luat numaidecât şi mă ţine 'n Podoleni ca pe o prinţesă. Mi-a cumpărat pian. L-ai văzut? Ştii să cânţi la pian? E în odaia din fund. Când am vreme cânt o romanţă, un vals... Dar într'ascuns evreicele din Podoleni râd de mine şi de pianul meu. Nu pot spune că nu sunt fericită, mai cu seamă când mă gândesc că au mai rămas două fete acasă, la Vaslui. Tata e cotar, măsoară vinul din boloboace, dar câte boloboace bune se află în judeţul Vaslui? Surorile mele sunt modiste şi vor să emigreze la New-York. Eu le-am întrebat: „De ce nu la Paris? Dacă n'aşi fi măritată cu Ciucă Haimsohn, eu aşi pleca la Paris!"

— Te pricepi şi dumneata la mode?

— Parcă la Paris se trăeşte numai cu mode? Nicio femeie la Paris nu moare de foame, mai cu seamă când ştie puţin şi la pian. Am auzit că acolo nu este antisemitism şi o evreică, Raşel, a fost primită actriţă la cea mai mare comedie din Paris. E adevărat? Dumneata trebue să fi aflat. Poate că mă vor primi şi pe mine, ce ştiu eu? Nu?

Că-şi da seama de înfăţişarea-i aleasă şi bănuia că la Podoleni nu se afla pe linia destinului ei adevărat, o făcea mai puţin misterioasă, parcă mai îngâmfată.

La podul de lemn sub care şerpuiau apele potolite ale pârâului Podolea, cei mai în vârstă se aşezară pe clinul şoselii, cu faţa spre colinele de-asupra cărora luna ridicată şi mai sus, veghea tăcerea ne-

clintită. Tineretul se resfiră prin mirişte şi se depărtă spre poalele colinelor.

Leia se apropiă de soţ, care întins pe spate în iarba uscată, respira adânc:

— Ciucă, să nu răceşti! zise şi se aşeză alături.

— Nu răcesc eu! răspunse râzând soţul cel sigur de sine.

Aaron se trânti în iarbă, alături de studentul creştin care găsise loc nu departe de pantofii Leii.

— Ai bănuit vreodată, domnule Istrăteanu, că şi Kant e în fond un mistic? întrebă Aaron, potrivindu-şi ochelarii groşi.

— Nu.

— Dar nu totdeauna!! Numai noaptea. Atunci când spune că e plin de zmerenie faţă de cele două minuni: Stelele de sus, deasupra capului şi conştiinţa de jos, din sufletul lui... Dacă ar fi stăruit asupra acestei conştiinţe şi nu asupra noţiunii logice, ar fi şi el azi unul din părinţii socialismului. Crezi?...

— Aaron! se auzi glasul grav şi rece al Leii. Lasă palavrele şi du mai bine pe d-l Fane Istrăteanu prin mirişte la scăldătoare.

— E pe-aci o scăldătoare? întrebai repede, vrăjit de gândul unei băi pe lună.

— E cam departe..., se împotrivi Aaron, care voia să mai discute despre Kant şi despre socialism.

— Cum departe? făcu d-l Ciucă Haimsohn din glasu-i subţirel. Du-te şi tu Leia, arată-le scăldătoarea. Mereu îţi spun că trebue să faci mişcare..., mai zise el şi căscă.

Leia se ridică şi porni singură înainte, în mirajul lunii, prin miriştea retezată scurt, sărind uneori peste bulgări înalt în văzduh, ca o vietate fantastică. Aaron şi cu mine n'o ajunserăm decât târziu, departe, când vru ea, oprindu-se cu faţa la noi. Respira repede. cu buzele cărnoase întredeschise, cu ochii verzi măriţi enorm, plini acum de toată halucinaţia nopţii.

— Nu mai pot! gâfâi ea.

Inchizând ochii, ridică bărbia prelungă spre stele şi respiră — în vreme ce cu vârful degetelor tremurătoare, subţiri, îmi apucă degetele, sprijinindu-se.

Râul Podolea face două curbe, adăpostite una de alta între coline, la fel bătute de lumina lunii. In fund îşi luau baia răcoroasă fetele şi nevestele, iar mai înspre drum, la poalele primei coline bărbaţii, băeţii. Chiote şi râsete zvâcneau ca rachete spre înălţimile nopţii liniştite, pierzându-se în ecouri tot mai goale, în văgăunile depărtărilor. Câte o fantasmă de copil zburda pe malul apei, apoi o rupea de fugă după colină, unde-l recunoştea şi chema un glas de mamă.

Studentul înfrigurat îndemnă pe Leia să ia cu toţi o baie de apă şi de lună rece. Aaron, după o clipă de şovăire nu se mai putu împotrivi ispitei răcoroase.

— Poate mai târziu..., şopti Leia şi învârtindu-se scurt spre a-şi umfla poala rochiei, se aşeză în mirişte, cu faţa spre drumul topit într'o ceaţă lăp-

toasă. Dar dumneata, d-le Istrăteanu, du-te cu Aaron. Du-te...

Glasul Leii grăia, dar nu-l trimetea cu dinadinsul. Aaron porni repede înainte, crezându-se urmat. Umbra lui începu să se desbrace pe mal, între alte umbre alburii. Tânărul se aşeză la picioarele Leii şi fără a se mai gândi, fascinat, zărind braţul de care femeia îşi proptea făptura atât de zveltă, se târî până ajunse cu buzele fierbinţi pe fildeşul viu.

— Ce faci? şopti Leia cu respiraţia, dar fără uimire, şi trase braţul în aer, mlădiindu-l ca pe un şarpe.

Apoi se ridică. Mă ridicai şi eu. Cu tâmplele zvâcnind, cu vârful urechilor încinse, gâfâind ca după o luptă pe vieaţă şi pe moarte, stam în faţa ei pentru o explicaţie definitivă. Dar nu putui rosti un cuvânt. Limba mi se împleticea ca o cârpă.

— Du-te la scăldătoare... Du-te, du-te..., şopti ea privindu-mă adânc şi mâna-i prelungă îmi dezmierdă, odată, bărbia.

— Leia..., izbutii să bâigui, fără a întinde braţele s'o cuprind în acea neaşteptată şi atât de îngăduitoare clipă.

Femeia se reculese. Retrase mâna şi zise, de data aceasta cu glasu-i placid:

— Nu, nu... Mă duc eu. Mi se pare că la scăldătoarea femeilor nu mai e nimeni. Dacă vrei, vino şi dumneata... Să priveşti de pe colină. Da?

Şi o rupse de fugă, acea fugă în salt înalt, atât de graţios, de fluid, care părea să fie voluptatea

supremă a ființei ei. Pe când o urmam, fui chinuit deodată, turburător, de părerea de rău că nu folosisem clipa dezmierdării. Dacă aşi fi luat-o atunci în brațe, Leia ar fi făcut poate cu mine o baie de lună în mirişti şi adânca durere ar fi devenit o fericire, o biruință — întâia şi cea mai prețioasă a vieții lui. Nu cumva prea sfioasa mea purtare o dezamăgise? Când voi mai avea prilejul să-i arăt cât de mult o prețuiam, că înțelegeam înstrăinarea ei în acel târg fără zare, speranțele ei atât de brutal înşelate, cumplita revoltă pe care trebuia s'o ascundă şi pe care nu ştia cum s'o împace, pomenindu-se desmierdând în singurătatea unei nopți, bărbia unui tânăr necunoscut, aproape a unui duşman...

Imi veni deodată să mă'ntorc în târg, la prietenul Popescu-Telegari, să-mi iau rămas bun şi să plec numaidecât, să scap din această beție stearpă. Dar o putere care mă depăşea, mă duse ca pe-un somnambul pe urma femeii misterioase. Ocolii întâia colină, de departe şi cu respirația tăiată, mă pomenii în vârful celei de-a doua coline. In vale, scăldătoarea se întindea lină în bătaia lunii, ca o revărsare de cositor înghețat. In zare, linia ondulată a dealurilor se pierdea într'o clătinare ireală, până se topea în vibrațiile cerului albastru-alburiu. Ce vastă sală pentru desfăşurarea unei poveşti! Dacă n'ar fi ajuns până la mine ultimile ecouri ale scăldătoarei învecinate şi nevăzute, nimic nu mi-ar fi arătat că lumea era aevea şi nu un vis al lunii.

Dar unde era Leia?

Din umbra şi mai albastră a poalelor colinei, un arc de fildeş se destinse, se încordă şi iar se destinse, în salturi înalte şi line prin fluiditatea nopţii de culoarea tămâioarei până în malul apei neclintite. Era Leia, care neştiind să danseze, dar simţind în ea neastâmpărul ritmului, îl simula, îl îngâna, îl batjocurea şi-l întrecea, într'un joc fără unitate, în care braţele abia se depărtau de trup. Apoi se opri din sărituri şi căutând în sus către umbra compactă a tânărului care o privea, ridică braţele într'o îmbrăţişare ideală a cerului, dete un mic chiot şi se aruncă în apa neclintită: Pânzele apei se sfâşiară ca mătasa. Aci ea se zbătu, înnăbuşind în respiraţii repezi muşcătura frigului lunar, sări pe mal, îşi strânse mai bine coadele în jurul capului şi doritoare de un ritm mai simplu dar mai armonic care să-i împace nevoia de mişcare şi în acelaşi timp să-i placă, se mulţumi să alerge în paşi rari, săltând din vârf în vârful piciorului, într'o abia simţită îndoire a genunchiului, încolo, spre coline, cu şira spinării şi rotunjimile mici în bătaia lunii, şi înapoi, cu umbra nesigură a sexului şi sănii de-asupra în bătaia lunii, cu chipul atât de neted sculptat în alb şi negru.

Cuprins de frenezie, împins de o îndrăzneală nebănuită, făcui sus gestul de a dezbrăca haina şi a mă arunca şi eu în baia de lumină. Dar sculptura vie de jos văzu mişcarea, se opri deodată cu faţa spre mine, luminată numai din stânga, ridică braţele şi alăturând palmele destinse le clătină cu energie de-asupra capului. „Nu! Nu vreau să vii!" spuneau

mâinile ei. Apoi le coborî şi îşi acoperi, cu ele împreunate, goliciunea, lăsând încet bărbia în piept.

Jocul se încheiase. Scoborîi cellalt povârniş al colinei şi umblai ameţit prin mirişti. Intrai în târg singur, spre ziuă, după ce rătăcii restul nopţii pe dealurile dimpotrivă, încărcate de araci şi crame.

Pe la amiaz, Duminecă, zi de târg, mă pomenii în prăvălia domnului Ciucă Haimsohn, care ajutat de Aaron, se zbătea să cadă la înţelegere cu ţărancele guralive, încăpăţânate, doritoare de pânzeturi tari şi late cu preţuri mici.

— Leia e bolnavă! se tângui amărît glasul subţirel al d-lui Ciucă, acoperit de sudoare, numai în vestă, măsurând şi numărând tare metri de pânză. Inchipueţi! E în trei luni şi se bălăceşte ca o fetiţă în scăldătoarea răului, noaptea, când e apa atât de rece! Ai mai pomenit aşa ceva, domnule student? Are friguri acum. Şi nici nu mă lasă măcar s'o fricţionez. Ar trebui să facă o baie de aburi, dar parcă e abur în fiecare zi la Podoleni? Am trimis vorbă la Comunitate, că dacă nu se face abur numaidecât, îmi dau demisia din comitet. Ca să ştie!

După amiaz, în camera lui Aaron, stam de vorbă, fumam, beam ceai, iar fumam — orgie de intelectuali. Leia, bine înfăşurată în două broboade groase, ducându-se la baie în tovărăşia cumnatei celei grase şi cu'n ochi alb, trecură şi prin încăperea în care ne aflam.

Sării palid deodată, de pe marginea patului, unde mă trântisem.

— Sărut mâinile, doamna Haimsohn, bâiguii cu glas tremurător. M'am hotărît să plec din Podoleni şi...

— Aşa curând? plânse glasul bolnav, niţel nazal al Leii. N'au început şcolile în Bucureşti, mai sunt trei săptămâni.

— Trebue să plec.

— Cui îi laşi pe bietul Aaron. Spui că-i eşti prieten. Mai are de învăţat.

— Trebue să plec neapărat. Mi-au scris... părinţii.

— Şi dumneata eşti atât de ascultător? întrebă Leia cu'n surâs.

— Când vreau, da! răspunsei înfipt, ca o răzbunare.

Leia privea în jos. Chipul ei prelung era acum de o seninătate deplină. Grăise ca dintr'un somn, cu ochii feriţi: îşi ascundea puterea adevărată, beţia privirilor. Dar o simţii tot atât de liberă, de stăpână pe sine ca'n ajun, când mi se arătase goală în baia lunii îngheţate, când dănţuise şi alergase înaintea ochilor mei uimiţi — bijuterie vie, dar atât de departe, înfăşurată în valurile străvezii ale nopţii lunatece.

Leia, la îndârjirea mea ridică încet genele negre, şi mă cuprinse deodată în adâncimile privirii ei verzui cu o căldură, o voinţă, o dăruire de sine atât de întreagă, încât buzele-i îndurerate de neîmpăcata poftă, se mototoliră într'un spasm scurt. „Nu pleca!" văzui pe gura ei.

— Câteva zile tot mai rămân, răspunsei cu ju-

mătate glas, privindu-mi mâinile. Aştept o telegramă şi... bani, explicai ca să nu par că fusesem biruit.

— Atunci ne mai vedem? întrebă Leia şi surâse.

— Bună-ziua, zise cumnata cea grasă, cu ochiul alb, gravă, ca o ameninţare.

Femeile plecară repede.

Lăsai pe Aaron să-şi pregătească temele de limba română şi intrai în camera învecinată unde scrisei acasă într'adevăr. Apoi mă aşezai la pianina străveche, de lemn de lămâi, cu prea multe reparaţii şi cu unele clape mute. Incercai să descifrez pagina de muzică pusă de-asupra. Dans spaniol de Granados. Mai bine de o oră mă străduii să vâr dansul în pianină.

Târziu, după ce corectai caetele lui Aaron, îl trimisei repede să cumpere ţigări şi să arunce scrisoarea la cutie, care se afla tocmai la primărie, în capul târgului. Şi mă 'ntinsei în pat cu mâinile sub căpătâi. Acum, după ce scrisesem acasă, parcă nu mă mai simţeam în Podoleni... Inchisei ochii.

Când oare intră Leia în odae, care se întorcea dela baie? Cum de se apropiă, fără s'o simt? Că mă pomenii acoperit tot de făptura şi şalurile ei, iar o gură puternică, înflăcărată şi umedă ca o fiinţă vie, neatârnată, îmi smulse gura pe care o tortură. Apoi Leia desfăcându-se din îmbrăţişare, gâfâind, aromind încă de fierbinţeala aburilor care o pătrunseseră, mă privi de-aproape c'o nesfârşită sete, speriată şi nerăbdătoare. Dar, deodată neîmpăcat şi trezit vrui la rândul meu s'o cuprind. N'avui no-

roc. Mijlocul de şarpe cărnos mi se strecură din braţe şi Leia dându-se cu paşi mari înapoi, către uşa din fund, şopti ducându-şi amândouă mâinile pe obraji, cu ochi mari, îngrozită de ce făcuse.

— Nu... nu... nu...

Şi fugi.

Căci deşi mamă, Leia — înţelesei bine — era tot copila dela Vaslui, îngrozită de iubire ca de o moarte în păcat.

In aceiaşi noapte, în casa popii, îi scrisei o lungă scrisoare, îi făgăduii să trec la mozaism, la judaism, la orice — şi ce nu făgădueşte un student cu mustaţa subţire ca o sprânceană? — să cer partea mea din moşia părintească şi... să plecăm împreună în lume.

Apoi adormii butuc, cu scrisoarea sub căpătâi.

Părintele Popescu-Telegari care fusese la Vaslui după târgueli bisericeşti, aduse un teanc de ziare şi vestea că izbucnise revoltele ţărăneşti. Oamenii se ridicau din sate şi cătune asemenea unor fiare pitite, se aruncau asupra conacelor boereşti, jefuiau pătulele, dau foc acareturilor, ucideau stăpânii, necinsteau copilele, cocoanele şi le mutilau. Unii ajunseră până'n oraş, unde prădau dughenile evreeşti şi căutau pe arendaşi.

Flăcările din obrajii subţiri ai lui Mihai se înteţiră, de-o vâlvătaie nouă şi cu ochi iluminaţi de febră crescută, izbucni răguşit:

— Istrătene, suntem scăpaţi! A izbucnit revoluţia! Acum au să pleznească toate ploşniţele, ciocoii şi toţi jidanii lor! Tată, adu-mi hainele bune. Şi

ghetele. Istrătene, plecăm numaidecât. Nu putem noi, intelectualii, să stăm cu mâinile'n sân. Dacă nici acum nu vom...

Strecură picioarele păroase, scheletice de sub învelitoare afară, dar nu se putu ridica din pat. Văzul i se împăeunjeni, faţa i se acoperi de o umbră verzuie şi căzu într'o rână, încet...

Părintele şi cu mine îl aşezarăm bine în culcuş.

— Tu nu te clinti de loc, Mihai, îi şoptii cu mustrare. Nu vezi că eşti bolnav? Dau eu fuga la Bucureşti şi-ţi telegrafiez numaidecât, dac'o fi nevoe de tine.

— Să-mi telegrafiezi, Istrătene, auzi?

— Tu să stai liniştit.

— Stau..., mai gâfâi muribundul.

Târgul vuia de veştile de spaimă, care odată cu incendiile împânziră ţara. Negustorii evrei cu obloanele pe jumătate trase, discutau grupuri-grpupuri în uşa dughenilor.

Nu mai dădui de Aaron, care plecase la Vaslui pe jos. Leia, palidă, parcă şi mai subţire, cu'n şal pe umeri, sta singură în prăvălie, în dosul tejghelei şi când mă zări venind repede cu faţa înbujorată, cu răsufletul tăiat, mă cuprinse cu ochii mari disperată în ea.

— Leia, vrei să fugim? gâfâii năuc în obrazul ei.

Şi îi strecurai plicul. Ea vârî scrisoarea în sân, de parcă o aştepta, c'o singură mişcare a mâinii. Aruncând o privire afară, spre grupul negustorilor de pe trotuarul cellalt, printre cari se afla şi d-l

Ciucă agitat, cu mâinile înnodate la spate, răspunse cu respirația și cu mintea parcă aiurea:

— Da, să fugim...

Apoi deodată, micșorând ochii și încruntând sprâncenele, în vreme ce șalul îi aluneca de pe umeri.

— Ascultă... Mă asculți? zise cu acel glas grav și rece, care o preschimba cu desăvârșire. Ia înțelegere cu Avram Chiorul. Are brișcă și un cal mare. Spune-i că vreau să plec la Vaslui la trei din noapte, dar să nu mai ia pe nimeni altcineva în brișcă. *Tu*... tu mă aștepți afară din târg, la pod. Plătește-i dinainte opt lei, să nu mai ia pe nimeni. M'ai înțeles?

Și fără a mai aștepta alt răspuns, strânse de două ori cu degetele-i prelungi, fierbinți, asemenea unor încleștări, degetele mele, semnul tainicei înțelegeri.

Fericit, îndrăgostit până peste urechi, adăstai dela miezul nopții reci în șanțul din stânga șoselei, apoi în lanul de porumb umed, unde ascunsesem valiza. Trecea prin mădularele mele o energie nemaicunoscută, neînfrântă și în inimă clocotea o încredere, o bucurie a biruinții, de care nu mai avusesem parte până atunci. Arareori, ca un fior bolnav, urmat de un scurt leșin, mă cutremura gândul că vreo mică nepotrivire de împrejurări, ar putea să strice măreția acestei împliniri. Dar Leia era destul de isteață și destul de hotărîtă — văzusem — ca să înlăture cu mâna-i dibace piedicile hazardului. De data aceasta, femeia răzvrătită scăpa de-a-binelea din strânsoarea destinului

silnic şi alerga spre libertatea ei în salturi aeriene — spre întâiul om care o înţelegea.

Din cap până'n picioare, dârdăiam câte un minut întreg şi abia îmi puteam întrerupe clănţănitul dinţilor — de frigul nopţii? de nerăbdare? Luna răsturnată, mutilată, se pierdea dincolo de vii într'o lumină gălbue, fără putere. Abia la sfârşitul scurtei nopţi de vară, în mijirea zorilor, putui deosebi casele târgului şi bariera pe unde în curând trebuia să treacă brişca lui Avram Chiorul cu tainica, preţioasa călătoare.

Drumul se'ntindea pustiu între mirişte şi strâmtul lan de porumb, drum alb, străluminând prin subţiatele pânze ale nopţii. Deodată auzu-mi ascuţit prinse tropotul ritmic al calului, departe, pe caldarâmul târguşorului. Dintr'o teamă nelămurită mă trăsei în lanul de porumb, ca să văd fără să fiu văzut, dacă nu cumva brişca lui Avram Chiorul luase şi alţi călători, de care nu putuse scăpa. Tropotul pieri înăbuşit în praf, când se ivi în zare cunoscuta brişcă, legănată, cu acoperământul ei de dril.

Frenetic, nerăbdător, vroii să dau fuga, să ies întru întâmpinarea femeii care, aşa cum făgăduise cu glasu-i grav, venea spre mine. Dar mă reţinui. Şi ca să-mi arăt stăpânirea asupră-mi mai făcui un pas înapoi, între cocenii de porumb, cu inima totuşi muşcată.

Calul lui Avram Chiorul, o gloabă înaltă, sălta în trap rar şi ajungea la Vaslui mai mult din obicinuinţă decât din putere, a doua zi pe seară. Noap-

tea o petrecea la mijlocul drumului, la hanul din Plopeni, unde călătorii găseau masă şi adăpost.

Dar brişca apropiindu-se de pod, nu-şi încetini mersul, nu se opri ca să ies din lan, ci trecu mai departe, hurducată de bârnele bătrâne. Pe banca din faţă, alături de Avram Chivul care ţinea hăţurile, sta d-l Ciucă Haimsohn, într'un pardesiu străvechi, prăfuit şi cu gulerul ridicat, gesticulând violent şi strigând cuvinte furioase în urechea nepăsătoare a chirigiului. In fundul briştii, între baloturi şi îmbrobodită ca o mătuşă, se legăna o femeie tânără, cu fruntea în jos şi ochii închişi.

Inţelesei. Rămăsei neclintit în lan, cu valiza alături, cu ochii pe urma prafului stârnit de cal şi brişcă. Nu fusese o întâmplare prezenţa soţului. Din clipa în care zării chipul femeii ca o remuşcare vie, nu mai avui nevoie de alte lămuriri. Leia îşi silise soţul s'o întovărăşească — s'o ocrotească. Atunci de ce mi se înfăţişase mie, străinului, de ce mă chemase, mă voi·e? Şi de ce tocmai atunci, în clipa supremă, mă lăsa iar în marginea drumului vieţii ei, şi trecea mai departe?

Aceste întrebări nu le putui dezlega. Ameţit, uluit, cu valiza în mâna dreaptă şi capul gol, o luai spre apus, pe jos, în aceiaşi direcţie, în vreme ce soarele se ridica îndârjit, înflăcărat înapoia mea.

Târziu, după ce răzmeriţa fu înnăbuşită şi se deschiseră cursurile universitare, îmi adusei aminte de Aaron, şi-i scrisei. Primii răspuns îndată. Aaron trecuse corigenţa, dar el şi familia se aflau în

doliu. Leia care venise la Vaslui, la părinţi, de teama ţăranilor răsculaţi în jurul Podolenilor, nu se mai întoarse la soţul ei, cu toate lacrimile bietului om şi cu toată rugămintea părinţilor. Deşi era în patru luni, fugi cu locotenentul care o iubea mai de mult şi care-şi dete demisia din armată. Familia după obiceiul legii mozaice, o socoti moartă şi luă vestminte de doliu.

...Azi, după mai bine de treizeci de ani, înţeleg parcă ce s'a petrecut atunci. Revolta Leii alesese pe tânărul student, pentrucă îi fusese la îndemână. Dar ea îşi dete apoi seama că putea ajunge în orice caz în braţele care o doreau mai de mult şi care-i dăruiau, pentru viitoarele ei dansuri, lumea întreagă. Şi astfel îl lăsă — deşi poate în inimă cu un ghimpe de remuşcare — dar îl lăsă fără nicio şovăire în marginea drumului şi se duse către adevărata-i soartă.

De Leia n'am mai auzit. Numele ei nu l-am citit, chipul ei nu l-am văzut nicăeri între stelele dansului, muzicii şi teatrului, undeva în lume.

A fost făcut ca destinul ei să rămână de-atunci pentru mine o poartă de întuneric, încuiată pe vecie.

JUSTIŢIA E OARBĂ NOROCUL E ORB

Părăsii cabinetul Primului-procuror.

Parcă luasem parte la o şedinţă halucinantă de spiritism. Pe săliţa care dă în gangul cel mare, unde aşteaptă de obicei rudele sau numai avocatul delicventului, pe mine nu mă aştepta nimeni — în afară de omul de serviciu, cu ochii scurşi de cerşetor ipocrit. Ii strecurai în palmă o monetă şi el se înclină adânc, ca dinaintea unui şef de guvern arestat provizoriu. Santinela cu baionetă mă urmă, solemnă.

Fui mirat că marele meu avocat d-l Ion Vasile-Voevod nu mă aşteptase spre a lua informaţii şi a se documenta în vederea luptei judiciare decisive. Adăstase pe semne şi se plictisise. Sau plecase numaidecât fără să mai adaste?

Această nefericită întâmplare îmi întări şi mai mult bănuiala că Primul-procuror îmi jucase o farsă, că nu fusese niciodată la conacul părinţilor mei şi că bunăvoinţa pe care mi-o arătase fusese numai o prefecătorie ca să-mi stoarcă recunoaşterea categorică a faptelor, să-mi întoarcă sufletul ca un buzunar,

până'n fund, să vadă tot ce e înăuntru. Mi-a povestit două amintiri şi m'a dus ca pe un mieluşel! Ah! De ce am făcut — cum se spune — mărturisiri complecte?

Pe la şase-şapte după amiaz când lumina soarelui străbate prin ferestrele Palatului, palidă ca de sfârşit de lume, sălile sunt aproape goale, delicvenţii, martorii, avocaţii au părăsit instanţele şi un praf auriu, pluteşte în dungile luminoase, de-a-curmezişul coridoarelor. Arar câte un pas greu de jandarm cu potcoavă la cizme zornăe pe undeva, se apropie sau se depărtează. In această plictiseală a esenţelor fui cuprins de un atât de puternic simţimânt al neantului că bătăile inimii ar fi trebuit să înceteze şi să mă destram ca o nălucă de abur în fluidele dungi de pulbere aurie pe care le străbăteam.

Mă oprii, ameţit. Lăsai capul în piept, cu pleoapele îndurerate, grele.

Când ridicai ochii, fui întâmpinat de placarda din stânga, pe care citii cu luare-aminte: *Cabinetul fotografic al delicvenţilor*, şi după câţiva paşi, de placarda din dreapta: *Serviciul antropometric*, Hotărîi să nu mai citesc nicio placardă şi cu ochii închişi înaintai prin coridorul vast şi gol, care nu se mai isprăvea. Dar fui izbit de un miros iute de amoniac. Făcui ochii mari. Nemerisem la cabinete. Santinela îşi luă arma de pe umăr, o propti lângă uşa cu arc pe care scria „Pentru bărbaţi" şi mi-o deschise cu respect.

— Mulţumesc, îi zisei cu surâs şi intrai ca să nu-l dezamăgesc.

Stărui asupra acestor amănunte, nu din cine ştie ce gusturi perverse — nu mi-a plăcut, bunăoară, niciodată mielul dela rinichi, care are un miros special — ci din nevoia de a scoate în lumină punctul de încrucişare al evenimentelor hotărîtoare din care Justiţia îşi alcătueşte atât de neprevăzut, verdictul.

La unul din lighenuşele de porţelan ruginit de uz, tocmai se aduna din genunchi încheindu-se la pantaloni, un ins în costum prematur de vară, cu mânecare negre tocate la coate, cu o cravată vişinie slobodă ca o batistă la gâtul cailor nuntaşi şi cu condei pătat de cerneală violetă după urechea unui cap aproape pleşuv. Nas gros ca o patlagea pe jumătate coaptă, ochi mici, căprii, plini de haz, împrejmuiţi de râsul neîntrerupt al unor străvechi încreţituri. Din gura lui cu dinţi de aur, duhoare de vin băut de mult.

— Aoleo! Dumneata eşti? făcu insul cu dinţi de aur, cu ochi scăpărători de veselie.

— Eu sunt, răspunsei. Ei şi? mai adăogai sfidător, pentrucă părea a mă cunoaşte.

Şi mă descheiai cu gest hotărît, îndreptându-mă către lighenaşul vecin.

— Bine, fă-ţi treaba..., zise el şi să-mi spui pe urmă dacă ştii cine sunt.

Il privii cu luare-aminte, în vreme ce mă uşuram. N'avui răbdare să aştept şi mai înainte de a-mi

părăsi locul, grăii mofluz, privind scursoarea din porţelan:

— Nu te cunosc.

— Apoi vezi? Eu te cunosc! făcu pleşuvul cu aceiaşi voe-bună. Nu eşti dumneata locotenentul Istrăteanu, dom' locotenent Fane?

Intorsei deodată capul. Măsurai pe conţopistul care se uita şi urmărea fără supărare toată manipularea mea.

— Da, răspunsei uimit. Dar dumneata cine eşti?

Insul izbucni într'un hohot de râs plin de mulţumire şi-şi prelungi plăcerea de a fi misterios:

— Apoi când ţi-oi spune cine sunt, ai să mă cunoşti numaidecât!

Mă privi încăodată drept în ochi, cu deosebită plăcere. Şi în vreme ce, cu gesturi reflexe, mă 'ncheiam, el şopti cu viclenie:

— Tabacu! Nu ţii minte? Căprarul Ilie Tabacu... Din războiı! Din munţii Vrancii!...

Ca o foarte veche fotografie, îmi năluci imaginea de odinioară a isteţului căprar, rănit şi decorat de câteva ori, a cărui specialitate era să aducă, oridecâteori era nevoe, nemţi vii, prizonieri, la Divizie.

— Tu eşti, mă, Tabacule?

— Tot eu, dom'le locotenent! şi încreţiturile din jurul ochilor mici râseră şi mai năzdrăvan.

Pentru a pune mâna pe câteun neamţ sau doi, iscodise metode personale, care n'au dat niciodată greş. In nopţile de vijelie cu ninsoare, punea un soldat de-al nostru să taie sârma ghimpată a ina-

micului, cam la o sută de metri mai într'o parte de santinela germană, care se repezea într'acolo. Intre timp, căprarul Ilie Tabacu, tăia şi el sârma ghimpată din dreptul lui, pe unde se strecura cu doi oameni. Până să prindă santinela de veste, era apucată pe la spate, după ce i se arunca în cap o manta sau o pătură şi târîtă în pădurea din apropiere.

Odată era să-l pierdem. Paza inamicului la sârme fiind mai ageră dela o vreme, căprarul Ilie Tabacu trimis să facă prizonieri cu ajutorul a cinci oameni aleşi de el, nu mai dete niciun semn câteva zile. In căutarea lui plecară locotenentul Ştefan Istrăteanu şi doi sergenţi.

Răscoliră toate văgăunile muntelui a cărui creastă era ocupată de inamic. Nu dădură de căprar şi nici de vreunul din oamenii lui. Locotenentul era să se întoarcă fără nicio ispravă când la marginea pădurii, cam la două sute de metri de şanţurile inamicului, auzi glasul subţiat, venind de sus, al căprarului Tabacu: — „Staţi pe loc! Nu mai mişcaţi!" Se opriră. Dintr'un brad uriaş se scobori încet, acoperit tot de zăpadă ca un moş Crăciun, mai mult vânăt, cu faţa trasă ca după o lingoare lungă, îndrăcitul căprar. — „Să trăiţi, dom'le locotenent. Nu mai faceţi o mişcare, că vă prăbuşiţi!" Ilie Tabacu săpase gropi de lup din doi în doi metri pe o rază de o jumătate de kilometru, le acoperise cu vreascuri, frunze uscate, cetină şi zăpadă şi adăsta de trei zile să cadă în cursă vreo patrulă de nemţi, s'o dezarmeze şi s'o ducă plocon la comandament. Oamenii lui amorţiseră

în copaci, de nu mai aveau nici glas. Fu întâia oară că, silit de locotenentul Istrăteanu, caporalul Ilie Tabacu se'ntorcea fără prizonieri.

— Hei, unde e vremea fericită de atunci? oftai în closetul public.

— Fericită, cum nu! De era să mor degerat în copac, dom'le Fane, dacă nu mă dibuiai!

Apoi Ilie Tabacu râse şi întrebă repede şoptit, cu plăcută intimitate, ca şi cum aveam amândoi ceva de ascuns:

— Ce mai faci? Cu ce te mai ocupi?

Nu răspunsei numaidecât, controlându-mi nasturii fără nicio grabă.

— Sau ai dat de vreun bucluc pe aici, pe la noi?

Oftai iar, greu.

— Ia s'auzim, dom'le Fane, ce te doare, că pe-aici eu mi-s doftor! Te pomeneşti că te-aşteaptă şi te păzeşte vreo baionetă, colea, după uşă...

Nu mai adăstă din parte-mi alt răspuns. Il văzui scoţând din buzunarul de sus al vestei o ţigară cu vârful aurit şi îndreptându-se către uşă, îmi aruncă în treacăt, închizând un ochi:

— Să mai ţinem niţel soldatul cu ţigarea asta.

Dezamăgit cum eram de Primul-procuror, de avocat, de mine însumi încăput într'o reţea de arţaguri din care cele mai periculoase se urziseră din absurd, bunăvoinţa neaşteptată care mă întâmpina în closetul Justiţiei, mă înduioşă. Inapoindu-se, Tabacu mă găsi rezemat de uşa cabinetului din dreapta, copleşit, cu capul în piept, cu ochii spuziţi. Rezemân-

du-se şi el alături, încrucişă braţele pe piept şi ascultă cu răbdare tânguirea mea monotonă, victimă fără apărare a Dreptăţii, acest balaur cu sute de capete care se târa încet şi sigur către mine. Şi la urmă izbucnii:

— Nu mai am încredere în nimeni, mă Tabacule! Auzi tu? In nimeni! Nici în nevasta care m'a dat pe mâna unui avocat cu principii misterioase, nici în mine — să-ţi spun drept! — căci nu mai departe de acum un sfert de oră am apucat să mă spovedesc, şi cui? Primului-procuror! Auzi, mă? Primului-procuror!

— Cam acru. Cu procurorii e mai bine să nu stai de vorbă. In cabinetul procurorilor tăcerea e de aur — şi scapă numai cine tace mai mult. Nu că vreau să te descurajez, dar ţi-o spun eu, care sunt grefier de aproape douăzeci de ani. Imi pare rău că n'ai venit la mine din vreme, adică înainte de a se fi pornit acţiunea. Te învăţam eu ce să faci, că nu mai aveai nevoe nici de avocat nici de procurori. Acu' nu că mă laud, dom'le Fane, că mă ştii: N'am avut cine ştie ce ambiţii niciodată, dar nu vreau să mă creadă nimeni prost şi când e de făcut o treabă, sunt de părere că trebue s'o fac cumsecade. N'am cerut să fiu mutat sau avansat, ca unii şi alţii. Că pică şi la mine câteceva, pică. Imi place să gust seara o fleiculiţă 'n sânge şi să cânte armonica şi ţambalu. Atât. Şi aştept să vie noul război, că mi-e lehamite, zău, dom'le Fane, când mă gândesc să mor acasă, în pat, ca un paralitic.

Mai scoase o ţigare din buzunarul de sus al vestei şi o aprinse.

— Nu-ţi dau că ştiu că nu fumezi. Nu fumai nici pe front... Acu', dom'le Fane, îi fi auzit dela unii şi alţii că dreptatea o fac şi o împart domnii magistraţi.

Grefierul se uită în jur, îşi potrivi mai bine, după ureche condeiul care sta să cadă, deschise uşa mică, aruncă o privire în cabinet, apoi în cellalt şi îmi şopti:

— *Haloimăs*, dom'le Fane! Ştii ce e aia, *haloimăs?* Mofturi! Magistraţii se prefac numai că împart dreptatea dar ei dau din mâini şi din buze, după slujba scrisă în procedură; sforile afacerii însă le tragem din umbră noi, grefierii. Ştii dumneata că un grefier, cu înlăturarea unui singur timbru de un leu, poate strica un proces de milioane sau închide calea apelului? Ascultă'ncoa', dom'le Fane: Cu o singură frază sau uneori numai cu jumătate, grefierul care de-obicei redactează decizia, adică motivarea, arată avocaţilor părţii adverse calea cea mai sigură pentru anularea deciziei! Nu e nevoe să mergem atât de departe dom'le Fane, ca să-ţi arăt că adevărata maşinărie a acestui Palat, unde se zbuciumă atâta omenire e în mâna a patru-cinci grefieri, ale căror onorarii strecurate de amândouă părţile în litigiu sub formă de bacşiş, întrec pe ale consilierilor dela Curtea de Casaţie. Mai mult: Soarta procesului e pecetluită din clipa în care cererea de dare în judecată a încăput pe mâna mea sau a celorlalţi ca-

marazi de grefă. După secţia la care am repartizat afacerea şi după ordinea în care înscriu procesul pe rol, eu am decis în cea mai mare parte de calitatea verdictului. Crezi?

— Cred orice..., bombănii obosit.

— Ai umblat cu vaporul, dom'le Fane? Palatul de Justiţie în care ne aflăm e tocmai ca un transatlantic. Călătorii sunt încredinţaţi că viaţa lor ca şi direcţia vaporului e hotărîtă de ferchesii ofiţeri de marină în uniforme şi la coapsă cu baionetă mică, de bal mascat. Aceşti domnişori stau cu rândul câte două ore la postul zis de comandă şi restul timpului fac curte pasagerelor neurastenice. Adevărul e că vaporul n'ar ajunge niciodată în port la timpul prevăzut, fără voinţa hotărîtă şi munca îndârjită a câtorva inşi din fund: Cărbunari, fochişti, mecanici, acoperiţi de praf negru şi sudoare, în pieile goale. Dracii chinuiţi şi plini de conştiinţă din fundul Palatului de Justiţie suntem noi, grefierii! Vrei să te scap eu, coane Fane? Spune repede! Aici, la cabinete, nu ne vede, nu ne aude nimeni!

Inimosul Tabacu îşi aprinse o ţigare nouă dela mucul vechi şi îşi mută condeiul după urechea cealaltă.

— Prietene Ilie, grăii după oarecare chibzuinţă, nu vreau să te copleşesc nici să te încurc în belelele mele, pe motivul că acum douăzeci de ani te-am dat jos dintr'un brad înzăpezit din munţii Vrancei. Ţi-am istorisit cele de mai sus, aşa, de prietenie, pentrucă

ai stăruit şi ca să mai stăm de vorbă. Incolo, ce să-ţi spun? Am cam pierdut încrederea în salvatori, care mi-au ieşit înainte la fiece pas şi nu mi-a făcut niciunul nicio ispravă. Iar în ce priveşte Justiţia, sunt mai fatalist ca oricând: Nimeni nu ştie ce se va întâmpla, absolut nimeni şi totuşi se va întâmpla ceva. Aşa că sunt hotărît să nu mai fac nimic... sau să mai vin doar din când în când pe la aceste cabinete, unde văd că dau peste prieteni vechi ca tine.

Tabacu făcu ochii mari. Increţiturile lor îşi pierdură hazul. Tăcu o vreme, apoi apucându-mi un braţ, zise'n taină:

— Coane Fane, dar o declaraţie la Ministerul de Finanţe, direcţia contribuţiilor directe, ai înaintat de când te-au arestat?

Nu mă putui opri să nu surâd:

— Bată-te să te bată norocul, Tabacule, îţi arde de glume. Declaraţie la Miniserul de Finanţe... Lasă-mă să râd, ba nu zău. Tot mucalit ai rămas. Poate că trebue să fac o declaraţie şi la Ministerul Artelor! Tot am scris eu nişte versuri pe foaia de interogare, la judecătorul de instrucţie.

Tabacu nu-şi pierdu seriozitatea, ci urmă cu toată încredinţarea:

— Râzi dacă vrei, coane Fănică. Râsul nu strică niciodată. Ba uşurează splina şi vine de anulează veninul. La Ministerul de Finanţe trebuia să faci o declaraţie din prima zi.

Şi întorcându-se dela mine, ridică braţele:

— Ce să vă fac dacă vă duceţi la avocaţi când vă ameninţă ghiarele Justiţiei, în loc să veniţi la noi, grefierii, cum vin chiar domnii avocaţi care dau din colţ în colţ şi nu ştiu cum s'o scoată la capăt!

Apoi întorcându-se către mine, stărui:

— La Ministerul de Finanţe, da, la Ministerul Artelor, nu sunt de părere să te adresezi... Să depui o declaraţie şi la Ministerul Aerului. Căci e bine ca omul să fie prevăzător şi să-şi ia din vreme toate măsurile

Santinela de afară care fumase de mult ţigarea începu să dea semne de nerăbdare. Cu părere de rău părăsirăm cabinetul şi ne întoarserăm pe acelaş lung coridor, din care pieriseră dungile de lumină portocalie şi licăririle prafului de aur ale asfinţitului. Palatul de Justiţie, cenuşiu, pustiu, cu rezonanţe prelungi, părea acum un uriaş cavou părăsit.

Grefierul îmi explică în amănunt ideile lui, care, foarte depărtate de procedura judiciară reprezentată acum de santinela din spate, se întorceau ca unealta de atac a pieilor-roşii, bumerangul, tot în procesul meu. Şi aveau un merit ciudat, al cărui gust îl cam pierdusem şi care mă scoase din halucinaţiile Justiţiei: Lucrau cu *realităţi!*

Scoborîi în subsol. In camera cu trei mese lungi acoperite de dosare groase, răsfoite, scoase din dulapurile îndesate cu relicvii de cartoane, Ilie Tabacu mă aşeză pe scaunul lui şi mă puse să iscălesc două coli albe. Apoi le trase la el şi după ce scrise de-asupra uneia: *Domnule Ministru,* caligra-

fic, cu cerneala violetă a grefei, îmi şopti făcând cu ochiul:

— Coane Fănică, de-acum înainte să dormi fără grijă. Doi miniştri se vor ocupa de dumneata. *Ei* vor stărui să fii pus în libertate! In curând te vei preumbla cu nevasta pe Calea Victoriei şi La Şosea. La revedere!

Rămăsei o clipă nehotărît..

Apoi plecai gânditor.

Santinela, mută, se luă după mine — conştiinţă înarmată.

ŞOARECELE ŞI PISICA SAU JUSTIŢIA ŞI FISCUL

Pe neaşteptate fui trezit şi chemat la Primul-procuror. Urgent. Telefonase la ora nouă dimineaţa, Prefectului de poliţie. Dormeam încă, deoarece până după miezul nopţii scrisesem.

Deşi până la tribunal e o distanţă de cinci minute, fui dus cu automobilul domnului Prefect. Soldatul de pază luă loc alături de şofeur, în faţă, astfel că acum îl supravegheam eu pe el. Maşina opri dinaintea scării de intrare a Palatului. Soldatul nu băgă de seamă când mă scoborîi între celelalte maşini. Il zării cuprins deodată de groază, căutându-mă de jur-împrejur cu ochi mari, zgâiţi, cu arma tremurând în mâna dreaptă. Mă jucai niţel, sadic, cu spaima lui, ascunzându-mă când într'o parte când în alta. Apoi ne'ntâlnirăm la botul maşinii, surâzători deodată, amândoi.

Primul-procuror mă primi cu braţele deschise, ieşindu-mi înainte până aproape de uşa capitonată. Dar acest cebotinism nu mă emoţionă de loc. Eram hotărît să-i spun verde că nu preţuesc metodele

ipocrite ale acelor magistraţi care fac pe sentimentalii spre a zmulge acuzaţilor mărturisiri ce duc la ocnă şi nici nu gust în acest veac al raţiunii diabolismul medieval al inchizitorilor Justiţiei. Dar înaltul magistrat nu luă aminte la încruntarea mea. Ci cuprinzându-mi cu'n braţ grumajii de parcă-i eram frate şi mă 'ntorsesem dintr'o îndepărtată călătorie, mă duse aproape îmbrăţişat până la ferestrele mari.

— Eşti cam palid şi încruntat, zise. Mi se pare că nu-ţi prieşte apartamentul dela Poliţie. Pari mofluz. Văd că nu spui nimic.

— N'am prea dormit... Nu prea dorm..., băiguii. Şi ridicai privirile. Pe nasul d-lui Prim-procuror o sgârietură adâncă de-a-curmezişul era în parte acoperită de o făşie subţire de vată, niţel sângerată.

— Aţi căzut? întrebai privind cu luare-aminte nasul zdrelit.

— De unde? făcu voios înaltul magistrat. Am înlocuit creionul cu prăjina, cum mi-ai spus. Am spart scrinul nevestei şi o oglindă mare. Luasem întâi peria de paianjeni, cu mânerul lung.

— Şi cum a mers? întrebai îngrozit.

— La început cam greu. După ce am spart oglinda, a mers mai bine. Acum umblu cu prăjina pe nas ca un saltimbanc de carieră. Sâmbătă seară am musafiri. O să vie şi secretarul general dela Justiţie, poate şi Ministrul. Când m'or vedea!

Râse. Apoi şopti:

— Ei ştiu că pot duce numai creionul. Niciunul nu se aşteaptă la prăjină!... Numai de-ar trece mai

repede zgârietura asta afurisită. Am pus puţină apă de colonie, praf de talc şi vată.

— Puneţi şi alifie de zinc! îl sfătui eu ca o mamă. Iar mărturisirile pe care le-am făcut alaltăeri cu privire la vânzarea făinii în provincie, comisionul în natură, etc., să ştiţi domnule Prim-procuror, că au fost baliverne. Nimic adevărat. Le retrag.

Şi-i aruncai o privire cruntă, apoi alta, melancolică, pe fereastră în jos, în curticica de asfalt sterp.

— Eşti nebun, mă? Cum le retragi? strigă Primul-procuror cu o intimitate bruscă şi braţul lui îmi zgâlţâi umărul stâng. Vino-ţi în fire! Ce te-a apucat? Tocmai tu-mi faci greutăţi în nefericitul ăsta de proces din care vreau să te scap cu faţa curată? Asta e acum! Te-am chemat ca să-mi redactezi numaidecât tot ce mi-ai destăinui alaltăeri, ca pe baza textului să fac opoziţie la ordonanţa de dare în judecată, care mi-a sosit eri. Vreau să închid procesu, să-ţi dau drumu. Şi când colo tu... Ai căpiat?

Căutând să-mi reamintesc, să-mi reîmprospătez cumplita umilire pe care o suferisem când fusei dat afară cu gest scurt din acest cabinet, privii şi mai întunecat, asfaltul curţii de jos.

O tăcere penibilă se lăsă între noi.

— Ascultă, Istrătene, făcu Primul-procuror cu glasu-i catifelat din care pierise orice enervare, noi, procurorii, avem şi mijloace neprevăzute de lege ca să ne facem respectaţi şi ascultaţi. Ai observat cele zece butoane depe biuroul meu, lângă telefon?

Primele nouă mă pun în legătură directă cu procurorii de serviciu, statul meu major. Al zecilea buton e roşu, ia priveşte-l! E de ajuns să apăs odată, de două până la cinci ori, ca pe uşa asta mascată de perdeaua vişinie să se ivească unul, doi până la cinci gealaţi cu braţele sumese şi cu vine de bou — în stare să moaie toate îndărătniciile. Nu ne temem de vânătăi sau spargeri de oase. Le-am prevăzut. Avem unsori, atèle şi chiar brancarde. Dar împotriva ta nu vreau să folosesc asemenea mijloace ca să menţii primele declaraţii. Mă răzbun altfel: Te las în plata Domnului! Caraghios mi se pare c'ai fost totdeauna. N'o să te schimb eu, acum. Mă mir că n'ai încăput pe mâinile Justiţiei mai de mult... Poţi să pleci.

Şi întorcându-mi spatele, înaltul magistrat se duse de se aşeză domol în scaunul dela biurou.

Rămăsei uluit. Dinţii mei se 'ncleştară fără voe.

Până la urmă, Primul-procuror avea dreptate. Eram un caraghios. Omul voia să facă opoziţie la ordonanţa de dare în judecată. Ce mai doream? Când un Prim-procuror face opoziţie împotriva subalternului...

Dar un fior mă trecu, scuturându-mă scurt: Nu cumva glasul de sirenă al Primului-procuror e numai un mijloc de a-mi stoarce noui destăinuiri, scrise chiar de mine, negru pe alb? *Şi ar mai putea, după aceia, să mă mai scape cineva?*

N'avui timp să iau o hotărîre, că Primul-procuror vorbi din nou:

— Uitai să-ţi spun! Am luat contact şi cu d-l Buştean. Cam suferind. Ficat, inimă, nici el nu ştie bine. Mi-a declarat că personal n'are nimic împotriva dumitale şi că la cererea mea el retrage oricând plângerea înaintată Justiţiei din iniţiativa lui Löwenstein. Spunea să ne grăbim — de altfel nici nu prea ştia de ce era vorba — căci trebuia să plece la Viena, la un sanatoriu. In orice caz va lăsa dispoziţii în acest sens lui Löwenstein, omul lui de încredere. Ce zici? Imi scrii memoriul? Să telefonăm morii Buştean?

— Domnule Prim-procuror! izbucnii de parcă veneam în fugă urmărit de o haită de jaguari. Domnule Prim-procuror...

— Ei, aşa te vreau! ridică şi el glasul. Bine că venişi la sentimente mai bune şi începuşi să grăeşti! S'auzim ce vrei să spui?

— Vreau să spun, domnule Prim-procuror, că spun orice dar nu declar nimic.

— Cum asta? făcu Primul-procuror uluit.

— Adică nu declar în scris nimic.

Primul-procuror mă privi ţintă o clipă de parcă se îndoia de minţile mele, apoi zise rar, fără a mă scăpa din ochi:

— Bine, Istrătene nu declara nimic. Voiam să am un temei mai amănunţit la motivarea opoziţiei mele. Dar să vedem cu spune şi moara. Poate obţinem chiar azi de acolo, în scris, retragerea plângerii, aşa cum mi-a făgăduit d-l Buştean. In acest caz...

Şi luând telefonul în legătură directă cu oraşul, făcu numărul morii. Recunoscui după timbrul de capră behăită, deşi înnăbuşit, glasul lui Löwenstein. Primul-procuror zise liniştit şi cu o prevedere care mi se păru exagerată.

— Domnule... Löwenstein, am vorbit eri cu stăpânul dumitale într'o chestiune de care ştii şi pe care, desigur, o ghiceşti, de vreme ce-ţi vorbesc eu. Nu mă 'ntrerupe, te rog, ai puţină răbdare. Cum? D-l Buştean a plecat la Viena? Şi nu se întoarce curând? Bun.

Urmă o tăcere.

— ...Şi ce dispoziţii spui că ai?

Altă lungă tăcere.

— ...Cum? Faţă de mine d-l Buştean retrăsese plângerea! Rămânea să primesc şi o retragere în scris. Căci dacă...

Altă lungă tăcere.

— ...Am înţeles. Cu alte cuvinte retrageţi retragerea pentrucă...

O clipă mai ascultă Primul-procuror, apoi deodată se 'ncruntă şi o roşeaţă apoplectică îi acoperi figura.

— ...Bun... Bun..., murmură de câteva ori.

Pe 'ncetul chipul Primului-procuror îşi redobândi seninătatea. Intrerupse convorbirea brusc:

— Mulţumesc. Sunt lămurit.

Puse receptorul jos şi mă pofti cu'n gest graţios să iau loc în fotoliul din faţă. Nu mă împotrivi.

— Ştii că ceiace ai făcut dumneata e un ade-

vărat şantaj? Că această ispravă nouă ar putea să-ţi agraveze situaţia în asemenea măsură încât nici Dumnezeu din cer să nu-ţi mai poată veni în ajutor? Cum de ţi-a dat în gând să recurgi la astfel de... de mârşăvii, la... astfel de... de... Cine te-a învăţat?

Cihpul şi privirile pline de haz ale grefierului Tabacu îmi trecură prin minte ca 'ntr'o lumină de fulger. Aha!... Ideia lui intrase în acţiune! Scormonea!...

— Domnule Prim-procuror, să vă spun sincer...

— Ce să mai spui, domnule, ce să mai spui? *Eşti nebun!* Ar trebui să te trimit numaidecât la balamuc. Mă pui pe mine să vorbesc cu d-l Buştean să-şi retragă plângerea ca să avem o bază sigură de anulare a ordonanţei de dare în judecată, vorbesc cu el, obţin făgăduiala lui, cred însfârşit că te-am scăpat şi *în acelaş timp* dumneata trimiţi un denunţ la Ministerul de Finanţe şi altul la Ministerul Aerului prin care acuzi moara Buştean că s'a sustras dela impuneri şi dela aplicarea timbrelor pentru aviaţie — evaziuni fiscale de milioane! De ce ai făcut acele denunţuri? Ce-ţi folosea dumitale să te pui rău cu moara Buştean, tocmai când aveai mai multă nevoe de bunăvoinţa ei? *Ce e cu dumneata, domnule?*

In tăcerea care se lăsă nu dădui vreun răspuns. Avalanşa de întrebări şi exclamaţii ale Primului-procuror le socotii doar un mijloc de uşurare a in-

dignării lui. Şi pe urmă cum i-aşi fi mărturisit că nu mai aveam niciun fel de încredere în metodele şi procedeele judiciare, oricare ar fi ele şi că un tainic instinct mă îndemna să ascult mai curând de sfatul unui grefier decât de al unui avocat şi al unui Prim-procuror?

După o uşoară încruntare a sprâncenelor şi o reexaminare atentă a mâinilor alăturate, înaltul magistrat întrebă iar, privindu-mă drept în ochi:

— Eşti sigur că moara Buştean s'a sustras dela impozite?

— Nu sunt sigur, declarai fără şovăire.

— Ai aflat ceva, bănueşti ceva în această direcţie? stărui Primul-procuror cu raţiunea torturată de o disperare pe care abea o stăpânea.

Cu acelaş glas senin, declarai din nou:

— Nu bănuesc nimic.

Şi după o clipă de tăcere, adăogai:

— Eu eram mai mult în călătorie, prin provincie. De unde să ştiu ce se petrecea în biurourile morii?

— Tocmai. Asta gândeam şi eu! zise rece Primul-procuror.

Apoi părăsi fotoliul, ocoli biuroul şi veni în faţa mea.

Ridicai capul, mă ridicai în întregime din fotoliu, dând această lămurire:

— De altfel, în afară de Löwenstein, nu cunoaşte nimeni adevăratele registre ale morii. Nici măcar d-l Buştean pe care lucrările de biurou îl plictisesc.

Primul-procuror mă privi ţintă, cu o încordare a ochilor şi muşchilor feţei, de parcă urmărea o alergare de cai sau o luptă de box. Mă simţii dator să urmez:

— Dar mi-am spus că de vreme ce moara Buştean m'a lovit fără niciun drept, numai din ciudăţenia şi ambiţia unui contabil maniac, de ce să n'o lovesc şi eu? Incurcătura în care am intrat pe nevisate ar putea să se repete în altă direcţie cu moara Buştean. Mizerii contra mizerii. Luptă între mizerii. De aia avem Palat de justiţie, Poliţie şi douăsprezece sau treisprezece Ministere, ca să ne putem adresa când avem nevoe să ne facem unii altora ceva mizerii, nu? D-l Löwenstein m'a băgat până una alta în prevenţie. Să-mi fac oare sânge rău că mâine va descinde în biurourile morii Buştean o comisie dela Ministerul de Finanţe şi încă una dela Ministerul Aerului, fiecare cu experţii ei, că vor interoga pe d-l Löwenstein cu rândul, că-i vor cere registrele pe ultimii zece ani şi că va începe o cercetare, zi de zi, cifră de cifră? Dacă sunt nevinovat în acuzarea care mi s'a adus, aşa e, domnule Prim-procuror? voi fi achitat, eliberat şi nu-mi va cere nimeni nicio scuză. Dacă scriptele d-lui Löwenstein vor fi în regulă, de asemenea va fi lăsat în pace — şi domnii dela cele două Ministere îi vor cere iertare că l'au supărat.

Oftai, apoi urmai:

— Eu tot mai închid ochii o oră-două pe noapte. D-l Löwenstein de-aci înainte, cu nervii lui, nu

va mai închide ochii deloc. E unica mea echivalenţă, domnule Prim-procuror şi care-mi potoleşte întrucâtva revolta. Pe urmă, cum bine-mi spunea... cineva: — „Eşti dumneata atât de sigur, dom'le Fane, că nu vei fi dat definitiv în judecată? Dacă ai neapărată nevoe, pentru apărarea dumitale, ca'n instanţă să se poată afirma că moara care te acuză se află în cercetarea a două comisii pentru evaziune fiscală calificată şi pentru călcarea legii timbrului aerului, o sustragere de milioane!" Şi am văzut că... cineva avea perfectă dreptate! Pe urmă s'ar mai putea întâmpla ceva...

— Ce? făcu Primul-procuror cu glas uscat şi privirile micşorate între gene.

— Apoi domnule Prim-procuror, mi-a mai spus... cineva că dacă acele comisii încep să lucreze, mai mult ca sigur că vor găsi o evaziune fiscală masivă precum şi călcarea legii timbrului.

— Nu mai spune!

— Pe onoarea mea! Aveţi dv. ideie ce pretenţioasă e legea timbrului pentru aviaţie? Dv. cumpăraţi carta poştală cu timbrul gata pus, dar timbrul pentru aviaţie trebue pus pe orice, altfel plăteşti o amendă de ameţeşti: Pe foaia dela spălătoreasă, pe scrisori, pe afişul de mână, pe afişul de perete, pe sacii goi, pe sacii plini, pe nota de comandă, pe nota de expediţie, poate chiar şi pe hârtiile pe care le rupem — nu ştiu bine — dar trebue să fim atenţi! Meschinul ăla de Löwenstein o fi pus el un timbru al aviaţiei pe ici-colo, pe câte o factură

mai mare; dar pe celelalte? Şi la o sută de lei timbru lipsă plăteşti o amendă de cincizeci de milioane! Iar în ce priveşte evaziunea fiscală propriu-zisă, adică impunerile directe... Dv., domnule Prim-procuror sunteţi o personalitate distinsă, vă rog să nu-mi luaţi în nume de rău această definiţie, vreau să spun o fiinţă de biurou, de cabinet, dedată cu ideile şi contra-ideile care alcătuesc ţesătura sistemului jurisdicţiilor. N'aveţi de unde cunoaşte realităţile vieţii economice, îndeosebi, ca să zic aşa, la mori. De-aceiaş părere a fost şi... cineva. Credeţi dv., domnule Prim-procuror, că'n afară de cei care primesc un salariu fix, există vreo intreprindere care să plătească Statului *exact* dările prevăzute de legea contribuţiilor directe? Vă afirm cu mâna pe conştiinţă: *Nu.* Şi mai adaog ceva: Dările se plătesc după o cunoscută lege a atracţiei corpurilor cereşti, adică invers proporţional cu patratul sumei de plătit. Cu alte cuvinte, cele mai mari venituri plătesc dările cele mai mici şi anume gradual, până la stingerea oricărei obligaţii faţă de fisc, cum e cazul câtorva cunoscuţi miliardari de care niciun perceptor nu are curajul să se apropie: Marile averi au şi facultatea de a trăzni. Astfel că din dările mici îşi alcătueşte Statul veniturile cele mai mari. Bag şi mâna cealaltă 'n foc că avarul de Löwenstein n'a plătit nici pe sfert din suma impozabilă a veniturilor morii Buştean. Şi acum, domnule Prim-procuror, daţi-mi voe să vă atrag atenţia asupra

unei feţe mai intime a delaţiunii mele. După încheerea procesului meu cu sau fără pedeapsă — v'aţi întrebat oare ce voi face? Nu sunt minor nici orfan să mă ia în grija ei vreo societate de cucoane. După optsprezece ani de serviciu la moara Buştean îmi va fi foarte greu să mă apuc de o îndeletnicire nouă; nu mai am nici vârsta, nici sprinteneala. Să cer să intru la alte mori, ar fi o soluţie. Dar ca:e moară va primi în serviciul ei un individ dat în judecată şi poate condamnat pentru „abuz de încredere“, „excrocherie“, „luare de mită“ şi cum mai scrie în actul d-lui judecător de instrucţie? Niciuna. Ce mi-ar mai rămâne de făcut, ca eu, soţia şi fetele mele, să nu murim de foame? Să dau cu parul, să ucid pe la spate, să aprind magaziile de mărfuri ca să pot fura, să arunc în aer poduri de cale ferată ca să pot jefui cadavrele călătorilor. Altceva nu văd. A, ba da! Să cumpăr un chilogram de mangal, să înfund bine cu pâslă uşile şi ferestrele odăii de dormit, şi să mă sinucid cu toţi ai mei. Cele două denunţuri mă scot însă din această încurcătură, de oarece o treime din drepturile Statului îmi revin mie, delatorul. Vă daţi seama ce avere mă aşteaptă la eşirea din puşcărie? Şi am fost totuş generos cu moara Buştean, domnule Prim-procuror. De oarece n'am trimis denunţuri nici la Casa Asigurărilor Sociale pentru timbrele săptămânale ale salariaţilor morii, nici la direcţia veniturilor Municipiului pentru taxele comunale. Două co-

misii de anchetă mi s'au părut de-ajuns... E tot ce am avut de spus, domnule Prim-procuror.

— Aşa dar nu mai ai nevoe de mine? făcu înaltul magistrat cu glasu-i catifelat, grăind rar, fără a mă scăpa din ochi.

Cu vădită părere de rău afundai capul între umeri şi ridicai niţel braţele a dezolare. Primul-procuror se întoarse la scaunul dela biurou şi privi o clipă în jos. Apăsă pe semne un buton nevăzut, că uşa capitonată se deschise şi apăru santinela cu baioneta.

Primul-procuror se mai uită odată drept la mine, apoi cu ochii îmi arătă soldatul şi şueră printre dinţi:

— Ieşi!

M A U D

In aceiaş noapte îmi aminti de revolta frumoasei Maud... de revolta lui Caţulis...

Pe Caţulis, ciudatul prinţ al „Gropanului" de lângă cele douăsprezece cişmele reci din Constanţa, l'am cunoscut la începuturile mele comerciale, când trimeteam morii Buştean vagoane de grâu din Dobrogea şi încărcam şlepuri de făină albă pentru Turcia şi Egipt.

Cu toată activitatea frenetică din timpul zilei, nopţile îmi erau pustii şi reci. De cu seara Constanţa, ca mai toate localităţile de provincie şi mai cu seamă cele pe unde a poposit somnolenţa turcească, intră în beţia unei tăceri prelungi.

Această margine de lume nu mă lăsa deloc să dorm. Chemarea zărilor către care se 'ndreptau fatidic şlepurile şi de unde veneau de-atâtea ori mustrătoare, valurile, şoaptele, îşi cerea tiranic împlinirea, odată cu lăsarea nopţii.

Devenii musafirul nelipsit al unuia din numeroasele *şantane* — cum se numeau pe vremuri cabaretele — unde serveau chelneri la fel de obosiţi

şi se produceau artiste-baletiste exotice care veneau de cine ştie unde, făceau pe rând ocolul localurilor din port o iarnă-două, şi piereau, nu se ştie încotro.

Mă 'ncântase îndeosebi uriaşa baracă de lemn mobilată cu numeroase canapele roşii şi mese rotunde, pe colina dela ţărmul Mării. Prin ferestrele mici se putea vedea în noapte, pe întregul orizont, sosirea şi plecarea 'n întunerec a luminilor mici care alcătuiau vapoarele şi uneori chiar mijirea zorilor care aminteau că şi pământul e un vas călător în spaţiu.

Prin buna înţelegere a şefilor de autorităţi, aci erau siguri că nu vor fi turburaţi, evadaţii de peste mări, contrabandiştii de aur, vânătorii de pietre preţioase, negustorii de droguri interzise şi de armament secret, fiii care-şi ruinau părinţii, soţii care tocau averea familiei, ofiţerii de marină ai tuturor naţiilor, după lungile plutiri între cer şi ape. Se iveau aci mutrele tuturor raselor, sunau toate graiurile planetei şi circulau, după un tarif fantasmagoric, toate monetele. Clienţii din Constanţa erau puţin numeroşi: Tineri ofiţeri mutaţi din alte garnizoane, gălăgioşi din timiditate şi risipitori din sărăcie, sau chiar elevi de liceu, întârziaţi în ultimile clase, strecurându-se în local cinici şi speriaţi, cu gulerile pardesiilor sau paltoanelor ridicate până peste urechi.

Eram cunoscut de chelneri, preţuit îndeosebi pentru modestia consumaţiei şi mărimea bacşişului. Aveam un loc în fundul barăcii, între două feres-

truici care se obloneau uneori de ceață sau de promoroacă.

Unele discuții și taifasuri cu oameni întâmplători, prieteni de o noapte, mă vrăjeau ca o călătorie îndepărtată. Cu un grăunte de imaginație, mă vedeam cultivator de vii în vreo insulă din Arhipelag, proprietar de tamazlâcuri de vite pe bărăganele Anatoliei, căpitan de vas cu sclavi în Marea Roșie, contrabandist de mitraliere în Abisinia, arhitect de marmuri în Tanger, angrosist de conserve în Chicago, exportator de saci de cafea la gurile fluviilor braziliene — și dimineața, iar agentul comercial al grâului și făinii morii Buștean.

Nu băuturile alcătuiau farmecul localului și nici măcar artistele care cântau și țopăiau pe o scenă de scânduri ale căror scârțuituri întovărășeau acordurile unui pian la care zdrăngănea un lungan miop, neobicinuit cu exactitatea, de oaiece în multe nopți „programul artistic“ se anula din pricina absenței pianistului. Clienții se adunau din nevoia de a simți în jurul lor zumzetul caldei vieți omenești în deplină libertate, începând cu libertatea cea mai de preț, de a-ți alege o femeie după plac, dintr'un cârd de toate soiurile, gata la orice supunere și recunoscătoare mai dinainte. Se iscau din această atât de veche nevoe unele drame și chiar câte o tragedie care desvăluiau toată naivitatea acelor așa-ziși „oameni stricați“: Câte o fată care își cheltuia ultimul ban cu un client prea drag, câte un ofițer

care risipind în local leafa camarazilor din garnizoanele învecinate, se aruncau dimineaţa în Mare, de la Farul Reginei.

„Artistele“ mie nu-mi puteau zmulge mai mult decât obicinuita chetă şi nici nu izbuteau să-mi dăruiască altceva decât unele amănunte ale vieţii lor zbuciumate, în deosebi — când stăruiam — pricina care le aruncase în această profesie „artistică“. In marginea de miază-noapte a oraşului mă adăsta şi mă ocrotea un pui de tătarcă scundă, grasă, cu nas mic şi ochii oblici, toată de culoarea pământului cărămiziu, dobrogean. Imi înviora aşternutul cu mireazmă de levănţică şi-mi păzea cu credinţă liniştea somnului de după amiaz. Se legase de duhul odăilor mele cu toată disperarea făpturii ei care-şi pierdea, fără să ştie de ce şi pentru totdeauna, legământul fierbinte cu seminţia ei în risipire.

Să mi se fi sleit într'atât izvorul simţirii încât fetele Pavilionului — şi unele aveau tinereţe, isteţime, haz, chiar frumuseţea originală a obârşiei — să nu mai trezească 'n mine dorinţa niciunei alte cunoaşteri, decât a ceiace grăiau? Poate că uşurinţa de a se lipi, de a îmbrăţişa oftând în public şi apoi aceiaş uşurinţă de a se deslipi şi a trece la altă masă, cu alţi clienţi, să mă fi amorţit: Credinţa femeii e o prejudecată prea veche în bărbat, ca să se poată lipsi de ea.

Dar Maud care nu dansa, deşi era destul de mlădioasă în făptura-i parcă prea trupeşă pentru

cei optsprezece ani ai privirii albastre şi surâsului nevinovat, a pierdut multe seri la masa mea. Era daneză şi ne'nţelegeam într'o germană amestecată cu franceză, pe care cei din jur le luau drept engleză. Avea o singură plăcere pe această lume, să mănânce, din care pricină fugise dela părinţi, avari cultivatori de lalele şi care c'o singură pâine mare, coaptă'n casă voiau să ţie o săptămână cinci fete şi doi rândaşi, în totul nouă guri, fără a câinelui din lanţ.

Optsprezece ani? Exagerasem. Maud râse arătând dinţii mici în chipu-i oarecum patrat, din pricina părului auriu prea bogat care-i strâmta fruntea şi a fălcilor puternice, trandafirii ca de o neîntreruptă pudoare. Avea numai şaisprezece ani Maud şi părăsise familia dela paisprezece. In Danemarca fetele şi femeile care trăesc pe ogoare sau la ţărmul mării sunt cărnoase şi torturate de o cumplită poftă de mâncare.

In felul nesăţios în care trăgea bucatele dinainte şi asemenea unei viţele sănătoase le mesteca îndelung, arăta Maud că nu trăia pentru altceva pe lume. „Numărul" ei artistic, cântecul danez cu chiotul la sfârşit de cuplet, pocnetul ritmic din saboţi la fiecare refren, n'aveau pentru Maud decât un scop: După aceia să mănânce bine. Toate celelalte sensualităţi parcă-i erau stârpite, de unde i se trăgea şi nevinovăţia chipului, privirii, surâsului. Refuza cu sinceritate îmbrăţişările şi strângerile de mâini jinduitoare, ale clienţilor Pavilio-

nului care o socoteau prea mândră sau prea venală.

Biata Maud! Nu era nici una nici alta!

Mult mai târziu băgai de seamă că preferinţa pe care o arăta colţului dintre ferestre unde mă aflam se datora tocmai lipsei mele de pretenţii şi siguranţei că după ultima friptură îmbelşugată din zori de zi, va putea dormi în camera dela hotelul artistelor, singură şi fără nicio îndatorire.

Această preferinţă a danezei, îmi căşună destule duşmănii în local, priviri urâte pe care le ocolii cum putui, ba uneori silind fata să părăsească brusc masa mea, căci o părăseam şi eu.

Odată lipsii mai multă vreme dela Pavilion. Când revenii o găsii pe Maud la altă masă, învecinată, cu un personagiu macabru şi teatral pe care-l mai văzusem de câeva ori în local, la mari răstimpuri. Mica daneză, ca de-obicei, îmbuca — iar insul care o priveghea era înalt, uscăţiv, cu ochelari de aur şi de o gravitate de parcă trebuia să hotărască la capătul nopţii de destinul lumii. Altfel, destul de decorator: Pantofi de lac, inele groase cu mari pietre preţioase la cele mai multe degete, lanţ gros de aur pe pântecele supt şi baston cu mâner de fildeş de care nu se despărţea, precum nu se despărţea de pălăria dată pe ceafă şi de pardesiul de mătasă neagră, de operă romantică.

Maud îl sili să se 'ntoarcă spre mine şi astfel îl cunoscui pe d-l Caţulis care, spre a face plăcere fetei, mă pofti la masa lor — întunecat. Dar ca la un semn nevăzut se ivi la masă şi Miţi „dansa-

toarea tiroleză", o vieneză înaltă, uscăţivă, cu glas răguşit de pasăre de pradă, prietena intimă a danezei. Avea menirea să mă înpiedice de a pleca înaintea d-lui Caţulis. Inţelesei. Şi făcui acest serviciu micei Maud, care avea dreptate. Caţulis gâfâia şi o duhoare putredă se amesteca din el cu un puternic parfum de garoafe.

„Cavalerul Morţii" — cum îl numi în şoaptă Miţi — plecă spre ziuă, şi mai cadaveric, luând întâlnire cu Maud, preferata inimii lui, pentru seara următoare. Mie îmi strânse mâna cu răceală umedă şi înaintând demn spre ieşire lovi aproape toate mesele care sunară scheletic. Maud îl întovărăşea, sprijinindu-l de un cot.

Situaţia în care mă puse mica daneză nu-mi plăcu deloc. Gândii să-i mărturisesc îndată părerea mea, cu rugămintea de a nu mă mai folosi astfel. Dar mă răsgândii.

Miţi îmi dete câteva lămuriri asupra cadavericului pretendent. Era ultimul supravieţui.or al unei vechi familii de negustori greci din Constanţa veche, doborîţi şi luaţi pe rând de o tuberculoză ereditară. D-l Caţulis se îngrijise trecând prin toate sanatoriile de lux elveţiene şi norvegiene, cheltuind imensa avere a familiei. I-a mai rămas un şir de case mici într'o curte vastă cu fântână părăsită, denumită „Gropan", din a căror închiriere trăia. Dar era oare cu putinţă ca din venitul sărăcăcios a opt cămăruţe să ducă viaţa de luxură pe care i-o cunoştea tot Pavilionul? Mai avea pesemne avuţii

ascunse, neştiute de nimeni. Păcat că Maud era atât de puţin practică...

Muşcând dintr'un măr pe care-l şterpelise dela bufet, Maud reveni, fericită că scăpase atât de uşor. Apoi cu ochii albaştri micşoraţi intenţionat în care scăpără o mică viclenie dată pe faţă, mă rugă:

— Plăteşti un măr, da?

Scundă cum era, veni sub bărbia mea, căci tocmai voiam să plec şi în vreme ce Miţi se depărta repede, murmură privindu-mă drept în ochi, ţinându-mă cu privirile ca 'ntr'un fel de dulci zăbale:

— Vreau să mergem la tine acasă, da? *Ich kochen!* Totdeauna! *Ich kochen,* da?[1]).

Ii explicai că aşi fi primit bucuros, dar aveam acasă o mongolă şi era atât de sălbatecă, încât văzând-o pe Maud s'ar repezi şi ar sfâşia-o numaidecât cu unghiile, cu dinţii.

Maud râse, apoi se uită într'o parte cu mutră mofluză şi se prefăcu a plânge de acest crud şi neînduplecat destin. Ştiam că'n curând Pavilionul va concedia o parte din personalul artistic de oarece se apropia sezonul mort — anotimpul verii caniculare — şi Maud nu era sigură că-şi va păstra angajamentul. Ii lăsai în palmă o mică monetă de aur — era mult aur pe acea vreme în port! — îi dezmierdai mâna închisă şi îi şopti din toată inima:

— Drum bun, Maud! Să-mi scrii dela Constantino-

---

1) „Să-ţi pregătesc bucatele".

pol sau dela Cairo, pe adresa Vămii. Să-mi trimiţi o fotografie. Imi va face plăcere să te privesc. Plec şi eu în curând. Peste opt zile începe al doilea treerat şi trebue neapărat să fiu la Caraomer, să iau în primire recolta. Ai să-mi scrii, da?

Se lumina de ziuă.

Magia localului se risipise.

Maud se prefăcu îndurerată.

— *Sür*...[1]) plânse ea în hohot teatral.

Işi puse scufia şi şorţul alb care-i alcătuiau costumul artistic şi scoţând din buzunarul şorţului batista în horboţele, o fâlfâi în aer ca un adio, în vreme ce mă depărtam spre ieşire în râsul nestăpânit al chefliilor întârziaţi, al „artistelor“ şi al chelnerilor.

Credeam că se 'ncheiase episodul cu mica daneză, când într'o după amiază toridă de Iulie, pe drumeagul ce şerpuia între colinele line dinspre gara dobrogeană, zării o pălărie de pai cu funtă albastră fluturată cu frenezie deasupra unei brişti prăfuite, făcându-mi semne la maşina de treerat, unde mă aflam. Pălăria de pai nu mai adăstă alt răspuns ci sărind în praful drumului trase după ea, ca luată de vânt, o făptură scundă dar agilă.

Cu răsufletul aproape pierdut, râzând ca o şcolăriţă în vacanţă, cu ochii, cu bărbia, cu obrajii rumeni, se opri dinainte-mi în pleava treerişului, între sacii de grâu, carele cu znopi şi oamenii uluiţi

1) „Sigur...“

de muncă, în zgomotul batozei furioase — Maud răcni cu glasu-i copilăresc în graiurile ei amestecate:

— *Ich komm* la tine!...[1]).

Maud îmi plăcuse din pricina acelei revolte dela paisprezece ani, pentru a-şi potoli foamea. Imi plăcu şi acum îndrăzneala ei de a mă fi căutat. O trăsei deoparte din bătaia prafului şi duduitului batozei. Intrebai aproape răstit:

— De ce ai venit? Cine ţi-a spus că sunt aici?

Dar ea nu înţelese bine decât mohorîrea glasului şi nu văzu decât încruntarea feţii mele acoperite de pleavă.

— Si toi faché... *ich fahre weg*[2]). Supărat? întrebă oprindu-mi mersul în mirişti cu făptura-i scundă şi apucându-mi braţul.

Astfel avui în vara aceia o neaşteptată tovărăşie, atât de voioasă şi de tinerească într'un cătun de colibe dărăpănate, acoperite de pae, jumătate de tătari, jumătate de turci, unde vitele locuiau în aceleaşi vizuini cu oamenii, iar cel mai simpatic din toate acele vieţuitoare — era măgarul.

Mica daneză neputând suferi duhoarea oilor al căror ţarc era în tinda locuinţii mele, îşi alese iatacul într'o căpiţă de pae de curând treerate, unde se urca pe o scară lungă din pari înădiţi, pe ale cărei stinghii dormeau şi găinile. De la patru dimineaţa, nu mult după trâmbiţatul cocoşilor, îi

---

1) „Vin la tine!"
2) „Dacă eşti supărat, mă'ntorc înapoi".

auzeam cântecul în vârful căpiţei, în vreme ce-şi împletea coadele aurii, ca să le adune cunună în jurul capului. Iar când mă zărea suflând sub ceaunul negru din mijlocul curţii în jarul cocenilor să fiarbă mai curând laptele gras de oi, plângea teatral cu hohote scandate artistic şi cu mâinile 'n poală, în bătaia răsăritului de soare:

— Iar mi-e foame, cucoane Fane! Ah! Iar mi-e foame! articula ea acum aproape corect.

Nu-i plăcea să umble pe jos. La bostănăriile dinspre Mare, la vreo trei kilometri de cătun, peste câmp, o ducea cu bunăvoinţă şi răbdare măgăruşul căruia Maud îi vorbea tot timpul în limba daneză.

In Dobrogea a rămas depe urma turcilor un soi de pepene mic, de mărimea şi cam de culoarea chitrei, un fel de *topatan,* al cărui gust mai puţin înnecăcios se înrudeşte cu al bananei, având fiecare topatan, de la D-zeu, altă mireazmă. Mica şi îndesata mea prietenă despica topatanii plesnindu-i de genunchiul gol îndoit, le curăţa măruntaele cu gheruţa şi vâra dinţii în carnea lor aromată şi gustoasă, de unde scotea apoi un chip mânjit de mierea fructului pe nas şi bărbie, asemenea copiilor lacomi, şi cu ochii mari albaştrii, uimiţi de saţ. Bănuesc că fu în viaţa micei Maud, vara cea mai hrănitoare, ca un ideal însfârşit atins.

Târziu, în toamnă, o brişcă ne duse către Constanţa. Hopurile aruncau pe Maud, grăsună şi înbufnată, mai rumenă ca oricând — omenească pur-

cică de Iork — asupră-mi şi mai rar pe mine asupra ei. O luai de mijloc:

— Ţi-a plăcut, cred, la Caraomer! zisei cu acel glas care deobicei pune capăt.

— Foarte mult, răspunse ea aproape numai cu răsuflarea. Mulţumesc.

Apoi întorcându-se deodată şi aruncându-mi-se de gât:

— Ah! Tu nu mă iubeşti! plânse ea cu toate glasurile, cu toate liniile feţei, dar cu ochii fără lacrimi, iscoditori, în ochii mei.

— Cum nu te iubesc? Cine a avut toată vara asta, grijă de tine? Sigur că nu mă duc la Bucureşti să-mi otrăvesc copilele, să dau foc morii ca să fur banii din casa de fier şi pe urmă să plec cu tine în lume. Dacă aşi face aşa, ai spune că sunt nebun.

— Nu, aşi spune că mă iubeşti.

— Tot una. Tu care eşti atât de chibzuită, te-ai supărat tocmai pentrucă mă simt la fel cu tine, atât de la fel că nici numai e nevoe să vorbim: Noi ne 'nţelegem dintr'o privire, tăcând.

Maud nu mai zise nimic. Privi pe dreapta câmpiile arate proaspăt, ale căror brazde se pierdeau în zare, către Marea nevăzută în lumina fără culoare, abstractă, a toamnei. Işi regăsi încet singurătatea în care se ivise pe lume şi în care era ursită să trăiască.

Gândii atunci că iubirea romantică pe care se prefăcea că o dorea, la Maud era cu neputinţă.

O făptură atât de graţios materială, ca un nud de Boucher, al cărei duh era numai o emanaţie a cărnii trandafirii, dacă părea totuşi că pricepe — cu ce oare să fi aţâţat şi dezlănţuit imaginaţiile, dorinţele, fatalităţile? Maud era un nud moale, un delicios burduf, alb şi trandafiriu, şi niciodată n'avea un suflet şi un obraz mai împăcat ca'n minutele lungi pe care le petrecea — şi le prelungea cu voluptate — pe ulcica-i personală, când arăta şi o deosebită poftă de taifas.

Nu, nu era sortită să trezească mari pasiuni această Maud, de altfel delicioasă.

Pentru a preda socotelile şi a îndeplini formalităţile unui nou export de făină, plecai la Bucureşti, unde fui reţinut până în preajma Crăciunului. Revenii la Constanţa în timpul zăpezii. De la gară trăsei la hotel, de oarece nu mai aveam de mult locuinţă. Tătarca plecase în sudul Dobrogei, unde se mărită cu'n turc, care voia s'o ducă la Smirna. Pustietatea camerei de hotel mă alungă îndată iar pe uliţele unde se răsuceau vârtejurile de nea biciuite de vântul dinspre Mare.

La restaurant întârziai până după miezul nopţii, când mă 'ndreptai spre Pavilion.

Maud nu plecase — cum credeam. Ci în picioare la bufetul din apropierea scenii îmbuca dintr'o imensă tortă de şocolată, găsind vreme s'o certe şi pe Miţi, dansatoarea în costum tirolez, care asculta vinovată.

Când Maud mă zări în colţul dintre ferestre unde ceream oarecari informaţii dela vechiul chelner, făcu ochii mari şi rămase înlemnită cu prăjitura în mână, de parcă ar fi luat Pavilionul foc. Apoi năvăli printre mese şi clienţi. Gâfâind, mă ajunse:

— *Ah! Vous voilà!*[1]) izbucni ea în franţuzeşte, într'un râs ciudat. O aşezai binişor alături, pregătindu-mă să-i mărturisesc că nu mă aşteptam s'o revăd şi iarna aceasta în Pavilion — când în aceiaş clipă cineva mă trase cu obrăznicie de gulerul hainei. Mă ridicai şi mă 'ntorsei.

„Cavalerul Morţii" cu ochelarii de aur tremurând pe nas, cu pardesiul de mătasă romantică pe umeri, pregăti un pumn şi vru să mă lovească. Mă trăsei deoparte. Pumnul aruncat în gol zmuci înainte trupul bietului cavaler, de era să cadă. Se propti cu amândouă mâinile de speteaza canapelii roşii.

Câţiva chelneri se repeziră spre el, în vreme ce Miţi şi Maud îl copleşeau cu ocări în limbi diferite.

Eram indignat de necuviinţa caraghiosului ins, dar îmi dădui seama că atacul încercat asupra mea se datora micei daneze care pesemne îl ocolea iar nefericitul mă socotea vinovat. Deşi n'aveam niciun drept, o certai pe Maud că 'ngăduise atâta vreme unui nevolnic să aibe pretenţii asupra ei. Ochii fetei se umplură de lacrimi, întâia oară de când o cunoşteam. Miţi mă certă că o certam pe

1) „Ah! Iar ai venit!"

Maud şi Maud strigă la Miţi că de ce strigă la mine. Mă simţii stingherit: Toate privirile din Pavilion erau îndreptate asupra mesei mele.

„Programul artistic“ îşi reluă cursul. Miţi dansă plesnind cu palmele pulpele-i voinice, roşii, Maud cântă pocnind refrenul din saboţi. Mă strecurai până la uşă. Aci luai dela patronul Pavilionului adresa „adversarului“ meu şi plecai.

O trăsură largă mă purtă în zig-zag până 'n malul de miazănoapte al oraşului, sub a cărui stră-veche prăbuşire se desfăcuseră cele douăsprezece izvoare în semicerc, zidite apoi în cişmele pentru oameni şi vite. Scoborâi de sub burduful trăsurii şi o luai pe uliţe întortochiate, strâmte, pe unde nu putea pătrunde de cât piciorul omului şi al mă-garului, tradiţionalul tovarăş de umblet al localnicilor. Astfel ajunsei la „Gropanul“ prinţului Caţulis.

Era un vechi han cu odăi mărunte de scânduri, unele deasupra altora de jur-împrejurul unei curţi largi — iar la mijloc cu o fântână prăbuşită, unde chiriaşii aruncau gunoaiele.

Mă 'ndreptai spre întâia odaie din stânga, unde la o fereastră mijea lumina unei lămpi de petrol. Bătui în uşă, dar nu răspunse nimeni. Deschisei şi intrai. Pe un scăunel, alături de gura deschisă a unei sobe de tuci, cu acelaş pardesiu de mătasă pe umeri, „prinţul „Gropanului“ — cum îl numise şi birjarul — mânca domol dintr'un jurnal pătat în-tins pe genunchi. O clipă se uită la mine îngrozit

de parcă venisem să-l asasinez. Dar nu se ridică depe scăunel.

— Te rog să mă ierţi că-ţi turbur masa..., începui. Am venit să mă explic.

— N'aud..., gâfăi el dumicând şi înghiţind. Vorbeşte mai tare. Şi-mi întinse urechea dreaptă, unde rostii iar răspicat de ce venisem.

Prinţul se ridică încet, cu toată luarea-aminte, puse restul merindei cu ziarul strâns în fereastră şi întorcându-se către mine se prezentă cu'n rânjet care era surîsul politeţii lui.

— Mă numesc Caţulis, prinţul Caţulis... Cu cine am onoarea?

Ii spusei cine eram şi el mă pofti pe scăunelul de lângă foc. Mai trase un scăunel de sub patul de scânduri şi luă loc alături, cu urechea sănătoasă către mine. Il lămurii în puţine cuvinte asupra adevăratei mele poziţii faţă de fetele din Pavilion, că nu-mi luasem niciun fel de privilegiu şi că sosisem la Constanţa după o absenţă de aproape şase luni. Dacă avea o atât de puternică preferinţă pentru vreuna din artistele Pavilionului şi socotea prezenţa mea nedorită, mă declaram gata să nu mai calc pe-acolo.

— Eşti foarte drăguţ, foarte..., grăi el rar, cam hârâit. Te rog să-mi ierţi mojicia şi aşi dori să rămânem prieteni. De felul meu nu sunt ţoapă, dar nu ştiu ce mi s'a părut... Pe semne că *(râs tragic)* am intrat în anul morţii. N'am niciun drept să te

împiedec să vizitezi Pavilionul, dar dacă nu te grăbeşti, aşi dori să-ţi explic şi eu de ce am...

Nu încheiă fraza. Se ridică, trase de sub pat un geamantan mare de piele de crocodil uzată, îl descuiă cu meticulozitate şi scoase o cutie de ţigări de foi pe care mi-o prezentă:

— *Bectimis.* Serveşte-te, rogu-te, grăi el niţel mai grăbit din amabilitate — şi tuşi puţin. Sunt ţigări depe vremea Regelui Carol I. Eu nu mai fumez de mult. Le păstrez pentru musafirii mei.

De oarece nici eu nu eram fumător, puse cutia la loc şi reveni pe scăunel în bătaia focului din sobă.

— Şi cum spuneam..., urmă el cu graiul nesigur, plesnit uneori fărâme şi rar. Ar fi păcat să nu te mai duci la Pavilion, dacă-ţi face plăcere. Eu calc în răstimpuri mari pe acolo, odată pe lună, când îmi adun banii dela chiriaşi. Ar fi nedrept să 'ncurc pe cineva numai pentru atât. Aşa e? A! Dacă aşi fi sănătos... *(Râs prelung, parcă silit. Luându-mă cu coada ochiului).* Dar atunci ar fi mai rău de dumneata. Trăgeam bine cu pistolul, de sabie nu mai vorbesc. De aia m'au şi expulzat pe vremuri din Franţa, unde dorm de vreo douăzeci şi cinci de ani nişte pui de marchizi cu mustăcioară răsucită, care mă prinseseră la mamele lor. Dar acum sunt bolnav... Nu ştiu de ce a fost făcut să port în piept un duşman mai mic decât vârful unui ac şi pe care să nu-l pot scoate de acolo. Dar însfârşit! Bine şi-aşa! Dacă mă atingeau cu spada marchizii, intram eu

în pământ în locul lor — şi ar fi fost mai rău, aşa e? Viaţa e bună oricum! Oricum!

Il întrebai dacă nu s'a căutat cu medici.

— Nişte şarlatani, răspunse, care nu ştiu nimic: Te trimit la aer curat să te vindeci singur sau să mori. Sunt şi odioşi, te rog să mă crezi, cu nestăpânita lor sete de bani dinaintea oamenilor doborîţi.

Il întrebai dece nu se duce însuşi într'o localitate de munte, să se lecuiască.

— Şi aerul de munte e o şarlatanie: Arde plămânii, cum suflii 'n foc. Şi pe urmă nu mai rămâne decât scrumul. Ehe! Am eu metoda mea!

Ce fel de metodă era aceia care de ani şi ani îl ţinea tot bolnav? Şi la ce era bună, cu rezultate atât de jalnice?

— Că nu m'a lecuit — urmă el — de, văd că nu m'a lecuit. Dar mă ţine 'n viaţă de mai bine de douăzeci de ani. Asta nu-i nimic? Ehe, dom'le Fane, dacă aşi da pe faţă metoda mea, aşi câştiga milioane! Ar trebui să adun bolnavii de piept şi să le spun: *Mâncaţi usturoi cu pâine neagră dimineaţa pe inima goală, un pahar de başamac fiert la amiaz iar seara peşte sărat, dar bine sărat,, cu pâine neagră, uscată — şi să nu puneţi pân' la ziuă un strop de apă 'n gură.* Atât! Dar cine m'ar crede? In neamul Caţulis am fost unsprezece fraţi şi surori, S'au curăţat toţi în câţiva ani, numai pentrucă n'au ascultat de mine. Eu trăesc, precum vezi!

Şi râse răzbunător.

Crezui că unui asemenea maniac i se putea pune o întrebare crudă, în care se afla şi răspunsul:

— Şi e asta, domnule Caţulis, o viaţă? Să te chinueşti în sudorile reci ale tuberculozei zeci de ani şi să nu guşti până la moarte decât deliciile usturoiului şi peştelui sărat, fără apă?

Prinţul rămase cu ochii la mine şi gura niţel căscată. Apoi aţâţă cu o sârmă jarul din sobă, se aplecă, luă o buturugă, pe care o împinse în scântei. I se făcu prea cald. Se ridică, îşi aruncă pardesiul cu o mişcare a umerilor nalţi pe marginea patului şi rămase lung, scheletic, în costumul negru, ca un Don Chişot al galanteriei în mijlocul încăperii.

— Dar deliciile iubirii le-ai uitat, domnul meu? zise el cu întreg glasu-i hodorogit. Ele nu sunt interzise boalei mele. Ba să te 'ncredinţezi, te rog, fie şi numai după mojicia încercată asupra dumitale, că baccilul Koch e foarte amoros, teribil de amoros! Şi fără supărare, numai noi, tuberculoşii, iubim cu-adevărat. Toţi ceilalţi, sănătoşi sau suferind de alte beteşuguri, simulaţi iubirea, mai mult sau mai puţin conştient.

Ii mărturisii că mă 'ndoiam de forţele bolnavilor de piept şi de atracţia pe care slăbiciunea lor ar putea-o avea asupra sexului mult dorit.

— Să nu vorbim în stilul boxeurilor şi cu ideologia luptătorilor de circ, scumpe domnule. Forţa fizică e un element secundar dacă nu cu totul ne-

trebnic în zămislirea şi viaţa sentimentelor. Ai citit vreodată pe Platon? Sau vre-un alt poet grec? Ceiace sufletul nostru caută *(şi mâna lui scormoni în pieptul găunos)* nu e posesiunea brutală, vulgară şi nici voluptatea acestei posesiuni, ci o anume stare de suflet care face pe om asemenea Zeilor şi la care unii din noi ajungem uneori cu ajutorul alcoolului, morfinei, alţii cu ajutorul gândirii extatice, alţii — cei mai mulţi — cu ajutorul femeii, cel mai lesnicios vehicul către ţinuturile beatitudinii supreme. O! Eu n'am prea mare nevoe să atrag femeia dorită. Că sunt atras, e lucrul cel mai de seamă. Şi pe Maud, fetişcana sănătoasă, mâncăcioasă, ca o juncană pe coline, o pot face să mă dorească în preajma ei sau cel puţin să-mi dea iluzia că mă doreşte, cu ceva foarte lesnicios şi la îndemâna oricui...

Prinţul Caţulis îşi frecă degetul gros al mâinii drepte de arătător, gestul omului care plăteşte.

— De aceia mă şi 'nfuriasem pe dumneata, urmă el. Socoteam că ameţiseşi fata şi o împiedecai să-mi primească banii, lucru pentru care venim cu toţi, acolo, la Pavilion.

Ii amintii Prinţului că Maud era cea mai costisitoare artistă, prin tinereţea, frumuseţea, exotismul şi chiar... naivitatea ei. Putea el oare cumpăra şi păstra o asemenea făptură de lux?

Caţulis râse adânc, apoi răspunse blajin, ducând mâinile la spate şi înclinându-se niţel, ca un lord:

— Faci aluzie la sărăcia mea... Nu te sfii! Nu te

sfiii! Gropanul ăsta, cu păduchioşii lui de chiriaşi e tot ce a mai rămas dintr'o avere întinsă din Arhipelagul grecesc până'n Sicilia. A fost câştigată de un străbunic în câteva luni. Apoi neamul nostru a trăit din această avere mai bine de două veacuri. E destul, cred. Nenorocul bietei Maud — sau al meu! Mi-ar fi făcut plăcere să-i aduc în palmă şi să-i răstorn în sân o sută de perle adevărate, să-i pun la urechi diamante şi la glesna piciorului stâng o brăţară de safire. Crezi că asemenea daruri n'ar fi făcut-o pe Maud să mă adaste cu sinceră nerăbdare şi să mă certe că n'o iubesc îndeajuns? Dar tot am găsit mijlocul — până la urmă! — să mă ridic la oarecare avuţie şi putere. In fiecare zi nu, dar odată pe lună da, asta da! Usturoiul şi peştele sărat sunt alimente care pe-aici costă numai câteva firfirici. Am vestminte şi rufărie din vremurile bune pe toată viaţa, ba să dăruesc şi altora. Chiţimiile astea de lemn îmi aduc cam trei mii de franci pe lună. Dacă păstrez o mie, cu două mii de franci aur cred că pot fi într'o noapte, într'o singură noapte pe lună, cel mai îmbiat crai din Pavilion. Nu? Odată pe lună eu ies la preumblare în trăsura cea mai somptuoasă din Constanţa asta, reţin camera cea mai confortabilă în hotelul cel mai scump, unde descind cu femeia cea mai dorită. Astă seară, din pricina conflictului cu dumneata, am rămas cu banii în buzunar, aşa că va trebui să re'ncep mâine seară cheful stricat...

Tăcu. Apoi adăogă, mai înnăbuşit:

— ...dacă nu va fi cumva prea târziu. Mă simt cam obosit. De aici poate mi s'a tras şi nervozitatea. Maud e fată cuminte. Nu m'ar fi alungat dacă m'aşi fi purtat ca un cavaler, nu ca un mitocan beat. Maud e fată odihnitoare, Maud e ca un pahar de lapte cu zmântână..

Când ne despărţirăm, mâinile amândouă care-mi cuprinseră mâna, ardeau. Cerui voe Prinţului să vin să-l văd a doua zi. Mă rugă să trec însă pe seară, căci se simţea prea istovit şi dorea să doarmă neturburat toată ziua.

Incercările mele, a doua zi, de a o lua şi pe Maud la Gropan, fură zadarnice. Mă privi cu furie, o furie îndârjită care-i înţepenise maxilarele şi-i dădu o clipă înfăţişare de criminală.

Plecai singur spre douăsprezece Fântâni şi când ajunsei la Gropan îmi dădui seama, după lumânările aprinse şi lumea străină înghesuită în odaia Prinţului, ce teribil instinct călăuzea în viaţă paşii micei daneze... Caţulis era pe patul morţii. Abea mai recunoştea pe cei din jur. Trebuia să vie şi preotul grec. Mie-mi rânji a prietenie şi-mi arătă pe soba rece un plic, pe care se afla numele meu.

După miezul nopţii se lungi, înţepeni şi îngheţă — primind în lumea lui cea nouă, parada duhurilor care-l adăstau.

Din banii găsiţi sub perina Prinţului, i se putu face o înmormântare demnă, cu alai şi prapuri, până la cavoul familiei tuberculoase, de marmoră

de Paros. Fu şi el aşezat alături de osemintele adunate din veac.

In plic, Prinţul îmi lăsă dovada simţimintelor lui de cavalerească preţuire: Un mic ceasornic de aur, bătut în peruzele, poate singura bijuterie pe care o mai păstrase.

Spre ziuă, la Pavilion, prinsei ceasornicul de alba încheetură a mânii micii Maud.

— Dela prinţul Caţulis, îi şoptii.

— O! se feri ea, privindu-mă speriată.

— A murit, adăogai ca s'o liniştesc.

Ştiam că era singurul fel în care mai puteam face o bucurie în lumea lui, acelui suflet platonician.

Şi încheiai brăţara.

FRANCMASONERIA FEMEILOR

A doua zi după catastrofala întrevedere cu primul-procuror, primii la Poliţie vizita d-lui Ion Vasile-Voevod, brobonit de sudori, cu pălăria într'o mână, plin de groază, cu ochii aproape ieşiţi din orbite.

— Domnule, răcni el, dar dumneata ai geniul autodistrugerii! Duşmanii n'ar fi în stare să-ţi facă atâta rău într'un an cât îţi faci singur într'un sfert de oră! Lasă că n'ai fost în stare să dobândeşti prietenia d-lui Löwenstein, procuristul morii de unde mâncai o pâine, dar ţi-ai întărâtat dela întâia întrevedere pe judecătorul de instrucţie. Abea izbutii să câştig de partea noastră pe Primul-procuror şi dumneata — tocmai când să te scoată din închisoare şi să anuleze procesul — ţi-l faci adversar de moarte, cu o îngâmfare şi o independenţă de caracter absolut... surprinzătoare!

Nu răspunsei. Dar cum tăcerea se făcuse nesuferită iar d-l Ion Vasile-Voevod gâfâia cu suspine de indignare, de furie, de uluială, încercai să-l domolesc:

— Nu ştii vorba veche, domnule avocat? Ce-şi face omul singur, nici dracul nu-i desface.

Vreo două zile nu mă supără nimeni. A treia zi primii vizita soţiei, fericită de parcă-mi aducea ordinul de eliberare.

— Ah, Fane! şopti ea cu voluptate şi mi se aruncă de gât. Era cât pe-aci să fii condamnat!

— Nu mai spune! Şi acum nu voi mai fi?

— Nu, Fane, nu! gâfâi Mili fericită. Te-am scăpat dela marginea prăpastiei, adică din pragul puşcăriei. Nici nu-ţi faci ideie prin câte am trecut... Acum că ai scăpat de judecată, copilele vor şi ele, săracele, să vie să vadă pe tătucul lor.

— Aici, la Poliţie? făcui încruntat, desprinzându-mă din îmbrăţişare. Te pomeneşti că vor să-mi aducă şi prăjituri. Mili, să nu le prind pe aici auzi? Acum nu sunt tatăl lor, sunt un excroc. Aşa să le spui.

Mili îmi aruncă o privire stranie, de uimire şi de groază. Nu mai putu ieşi din nemişcarea în care înţepenise. Ii pusei o mână pe umăr.

— Ei, şi cum zici? Nu voi mai fi condamnat? Ce s'a întâmplat? Poate vrei să spui că nu voi mai fi judecat..., readusei discuţia pe teren juridic.

— Judecat-condamnat, nu e tot una? făcu Mili, revenindu-şi.

O luai de mână şi aşezând-o pe marginea patului, alături de mine, o lămurii:

— Mili, nu e tot una! Intâi te judecă şi pe urmă te condamnă.

Mili dete din cap şi oftă:

— Parcă nu e tot un drac!

— Sigur că nu. Dacă te judecă, poate să te şi achite.

— Ai văzut tu aşa ceva? se miră Mili.

— Am văzut, cum nu! o încredinţai.

— Achitat, condamnat, cine mai ţine socoteală până la urmă? Lumea ştie că ai fost judecat! îşi dete Mili cu ideia, privind lung înainte. Ai fost judecat? Aşa-ţi rămâne numele: ăla care a fost judecat. Dar de altă părere decât a mea ai fost totdeauna! După ce am alergat atât şi m'am zbătut... Că avocatu nostru, d-l Ion Vasile-Voevod spune că nici nu vrea să mai vie să te vadă, şi nici nu se mai ocupă de proces până nu împăcăm pe procuroru ăl mare, pe care ci-că l'ai enervat. Când am auzit una ca asta, Fane, parcă mi-a căzut ceru'n cap... — „Cum să-l împăcăm pe procuroru ăl mare, domnule avocat?“ am răcnit în biurou lui, de au sărit şi secretarii, că au crezut că-l băteam. — „Doamnă, cum şti. Te priveşte! Eu le-am potrivit — spunea avocatu — aşa ca să nu ajungem la proces. Numai avocaţii nepricepuţi ajung la proces. Ce sunt eu de vină — mai spunea el — că te-ai maritat cu un zevzec?

— Aşa a spus?

— Cam aşa. Zevzec, năuc — nu mai mi-aduc bine aminte.

— Are dreptate.

— Zevzec tu? Bătu-i-ar Dumnezeu de sclifosiţi, că-şi ţin muerile cu banii socrilor, nu ca tine care ai adus totdeauna legume şi pânzeturi în casă! Dar nu puteam să spun avocatului vorba asta. Eu mai tac, că asta mă deosebeşte de tine. Şi cum îţi spun, Fane, iau adresa procurorului ălui mare, Calchid cică-l cheamă, şi a doua zi de cum s'a luminat, sunt la pândă dinaintea casei, să-l văd ieşind. Că-mi spusese d-l Ion Vasile-Voevod că d-l Calchid e aşa o persoană nici prea mare nici prea mică, mustaţa rade, se poartă cu pantofi de lac şi cu mănuşi, oricum ar fi vremea, chiar şi vara pe călduri. Abia pe la amiaz îl văd ieşind din gangul casei, de m'am mirat, că lumea ailaltă tocmai se întorcea la masa de prânz. Avea pălărie tare, o muşcată la butonieră şi fluera de parcă se ducea la petrecere, nu la osândă de oameni, Doamne iartă-mă. Il las să meargă vreo douăzeci de paşi înainte, că-mi bătea inima, uite-aşa. Apoi îl ajung din urmă şi dau să-i sărut mâna.

— La bărbaţi nu se sărută mâna, bombănii eu.

— Nici la procurori? se miră Mili. Nu-mi vine să cred, Fane! C'am auzit că la Tribunal se pun şi ei în sutană, ca episcopii. Domnu procuror ăl mare s'a oprit deodată, a făcut un pas înapoi, mutându-şi bastonul în mâna cealaltă, şi m'a întrebat: — „Ce e, femeie?“

— „Nu vă supăraţi, sărut-mâna, că v'am *de*-

ranjat, mărite domnule procuror, eu sunt soţia, vreau să spun cu cununie, a lui Fane... dè..." — „A cui?" făcu el schimonosindu-şi un ochi de parcă n'auzise şi voia acum să audă mai bine. — „A lui Fane... dè..., mai spun odată, Fane Istrăteanu..." — „Aha! îşi veni el în fire. Fane Istrăteanu, zevzecu ăla!" Tot zevzec te făcu şi el. Să mai crezi că avocaţii nu sunt înţeleşi dinainte cu procurorii!

— Şi pe urmă?

— Ce să-ţi mai spun, Fane? Că l'a apucat o furie deodată, de parcă a dat strechea în el. — „De unde îndrăzneala asta, cucoană, să ieşiţi înaintea magistraţilor? Ce, am Tribunalul la mine în buzunar? Vino la Tribunal, madam, la Tribunal!" Noroc că tocmai se apropia şi stropitoarea primăriei, că s'ar fi adunat lumea în jurul nostru ca la panoramă. Trecui drumul şi mă pierdui în mulţime. Dacă mai stam, te pomeneşti — Doamne iartă-mă! — că chema nebunu vardistul şi mă aresta şi pe mine.

— Nu mai încape îndoială. Pentru atentat la bunele moravuri.

— Cum adică?

— Agăţare de bărbaţi.

— Ţie-ţi arde să glumeşti, Fane... Noi acasă îţi ducem doru şi nu ştim ce să mai facem să te scoatem de-aici. Pisicu te caută miorlăind prin toate ungherele şi noaptea adoarme pe căpătâiul tău, aşteptându-te. Of!...

— Şi pe urmă?

— Dac'am văzut, am povestit proprietăresei tot ce am păţit cu mojicu de procuror — păcat că mai purta floare la cheutoare! — şi mi-a dat un sfat bun că a ieşit, Fane, întocmai cum mi-a spus!

— Ce ispravă ai mai făcut? întrebai cu inima sărită, trăgându-mă niţel deoparte.

— Nu te speria că n'am omorît pe nimeni! Am luat fetele cu broderiile şi tot lucru lor de mână dela şcoală, şi m'am înfăţişat doamnei procuror. Femeie înaltă, subţirică, Fane, ce să-ţi spun? Avea şi un dinte de aur, dar încolo să fi jurat că era crin, albă toată şi cu ochii albaştrii. Când grăia parcă sunau nişte clopoţei peste zăpadă şi mâinile prelungi, de parcă vrăjea. Căzurăm dinaintea ei în genunchi, eu şi fetele cu broderiile pe braţele întinse de i se umeziră şi ei ochii, sărăcuţa şi înghiţi un nod. Apoi se speriă niţel, că-şi trăgea sufletul gâfâind. Nu ştia dacă trebuia să primească „milieurile" şi faţa de pat brodată pe care i le întindeau fetele. Apoi le luă, le aşeză pe o canapea şi ne ridică de jos. — „Ce năpastă a dat pe voi, dragele mele?" întrebă doamna procuror, privindu-ne cu ochii ei albaştrii, pe rând. „Cu ce vă pot fi de folos?" Era momentul cel mai nimerit ca Marina şi Mândra să izbucnească în plâns, aşa cum le învăţasem, şi să strige printre sughiţuri: — „Dă-ne pe tăticu! Vrem pe tăticu!". Dar ele ca toantele uitaseră şi umblau cu ochii mai mult prin casă. De geaba le făcui cu cotu, că tot nimic nu

scosei din ele. Dacă văzui aşa, mă pusei pe plâns, şi plângi şi plângi! Şi pornii să-i spun tot, cum te persecuta Löwenstein ăla, cum te-a băgat la închisoare de-am rămas acu' fără un ban, cu chiria neplătită, mai mult pe drumuri. Şi aşa cum îţi spun ţie, Fane, tot, aşa i-am spus şi ei.

— Şi nu te-a dat afară, cu mucoasele alea amândouă? mă oţărîi.

Mili mă privi cu asprime, apoi dete din cap şi oftă:

— Cu oameni în toată firea nu te-ai înţeles tu niciodată, Fane. Mă mir, zău, că n'ai păţit până acum una şi mai şi... Of!...

— Şi pe urmă?

— Doamna procuror ascultă cuminte tot ce-i spusei şi-mi făgădui să vorbească ea cu domnul procuror, dar nu îndată ci mai târzior, la ceasul din zi sau din noapte când i-o veni ei mai bine şi o crede de cuviinţă... că bărbaţii — mă lăsă ea să înţeleg — sunt toţi nişte porci şi numai atunci când... la adică... poate şi femeia să...

— Am înţeles. Şi pe urmă?

— Pe urmă a mai spus că nu era nevoie să viu cu plocoane, că să iau cearceafu înapoi, că dacă ar prinde cumva de veste bărbatu-su ar trimite-o şi pe ea, vorba românului...

— Mai departe.

— Aşa că lăsai numai „milieurile“ şi plecai cu fetele acasă, unde povestii proprietăresei tot. Ea fierse numaidecât o cafea descântată din care băui

şi-mi citi pe urmă în ceaşcă tot ce se va întâmpla de-aci înainte cu procesul tău...

— Nu mai spune!

— Aşa să ne ajute nouă Dumnezeu, Fane! Uite, să-mi plesnească mie luminile ochilor şi să n'am parte de...

— Ho!

Trebue să recunosc: Tot Mili mai realistă, deşi atât de sentimentală. Vasta, oculta francmasonerie a sexului umilit îşi arătă puterea.

Primul-procuror reveni la întâia lui bunăvoinţă şi făcu opoziţie la ordonanţa de dare în judecată, ticluită de îndârjitul Rândoiu. Vestea bună mi-o aduse la Poliţie avocatul meu, d-l Ion Vasile-Voevod.

— Eram de faţă — grăi el fără să mă privească, niţel supărat pe mine. A redactat opoziţia în prezenţa mea. Lucru drept şi mai cu seamă inteligent: Dece să puie pe bieţii judecători într'o situaţie atât de penibilă, să judece şi să fie siliţi să achite? Nu era ridicol? Căci trebue să fie cineva cu totul orbit de literile codului penal ca să nu deosebească un fapt strict delictuos de unul categoric comercial. Judecătorii primei instanţe ar fi fost *siliţi* să te achite, dacă ai fi fost trimis în judecată, spre ruşinea lor, a procurorului de şedinţă şi a judecătorului de instrucţie... Ţuchi — aşa-i spunem noi Primului-procuror uneori în intimitate — privi îndelung amărît, ordonanţa de dare în judecată a îndârjitului Rândoiu, cu stilul ei poticnit şi voca-

bularul prăfuit, cu „acuzaţiune", „contestaţiune", „apelaţiune"..., şi rămase aproape cinci minute cu stiloul de-asupra textului violet, ca o adevărată sabie a lui Damocles menită să reteze capul unei prostii încăpăţânate. — „Uite, vezi, îmi şopti atunci „Primul" fără a-şi ridica privirile depe ordonanţă, adesea mă pune Rândoiu ăsta în situaţii, ca să zic aşa, de dilemă. Nu că ţiu prea mult să servesc pe acest Fane Istrăteanu, ştii cât e de dobitoc şi îngâmfat — *(vorbele lui, ce să-ţi fac?)* dar Justiţia e Justiţie: Nu e păcat să-l mai ţinem închis, să-l mai purtăm pe drumuri, departe de familie care a rămas fără un ban? Şi toate astea pentru ce? Din motive absurde care-l privesc pe Rândoiu strict personal şi aproape fiziologic. Pe de altă parte mă doare să-l jignesc şi pe bietu Rândoiu... L'am chemat alaltăeri seara la mine cu societate pe gustul lui, a jucat bridge, i-am oferit lichioruri tari, ba să mă ierte Dumnezeu! am pus pe nevastă-mea să-i facă şi puţină curte, că ştiu că-i plac blondele care, între noi fie vorba, nu-l pot suferi. Spre ziuă l'am luat deoparte şi am adus discuţia asupra afacerii Istrăteanu... Rândoiu nici n'a vroit să audă! Din palid cum îl ştim, s'a făcut verde, ochii în cap i s'au aprins ca la lupii flămânzi în codrii şi mai-mai să se arunce asupra mea. Căci afacerea Istrăteanu era pentru el o chestie de onoare! Ce puteam să mai fac? L'am lăsat în plata Domnului..." Toată această mărturisire, domnule Istrăteanu, am auzit'o cu urechile mele din gura lui Ţuchi. Ei, ce zici?

— Eu? Ce să zic? Intâmplarea a început lugubru, cu agenţi de poliţie, revolvere... Văd că devine comică, din ce în ce mai comică! Dar să vorbim serios, domnule avocat. Nu crezi că tot procesul ăsta are ceva de balamuc?

— Balamuc! Nu mai încape îndoială! izbucni d-l Ion Vasile-Voevod, care parcă aşteptase cuvântul. Aşa spunea şi Ţuchi, dragul de el: — „Nene, îmi vine să 'nnebunesc!..." De bietul Rândoiu ce să mai vorbim, e nebun de-a-binelea, de mult. Dar ce admirabil judecător de instrucţie! Ce straşnic specialist! Pe asasinii şi tâlharii la drumul mare îi cunoaşte ca pe fraţi. Ca el nu se mai află altul la niciun Tribunal în toată ţara şi poate că'n niciun continent. Un adevărat noroc pe Justiţia noastră! S'au găsit unii şi alţii care să-l acuze că ar fi luând mită, că e *şperţar*, cum se spune în termen tehnic şi eu nu dispreţuesc principiul, că de unde nu e foc nu iasă nici fum. Dar cine poate fi sigur de aşa ceva? N'a primit niciodată bani de faţă cu martori. Sigur e că se bucură de o specială construcţie sufletească şi de însuşiri care-i îngăduie să ghicească dintr'o singură aruncătură de ochi în ochii prevenitului, din ce categorie de criminali face parte. Pentru el meseria asta e mai mult decât o plăcere, e o voluptate. Sadică? Poate. Dar cu ce folos pentru Justiţie! Instrucţia lui se prelungeşte uneori câte o noapte şi o zi, alteori câte două nopţi şi o zi, fără întrerupere, fără hrană, fără odihnă, zbuciumându-se ca un posedat, până

zmulge inculpatului spasmul final al deplinei mărturisiri. Criminalii ies din cabinetul lui cu o satisfacție extraordinară, şi o vede oricine: Roşii la faţă ca — iartă-mă — femeia după dragoste. Pe plan ideologic, cred că admirabilul nostru Rândoiu e un asasin şi tălhar de drumul mare abstract, pus de un fericit hazard în slujba Justiţiei. Numai aşa-mi explic de ce şedinţele lui de instrucţie a ucigaşilor şi bandiţilor se preschimbă în discuţii însufleţite, personale, între oameni care s'au recunoscut şi care însfârşit, cu delicii, s'au regăsit. Instanţele de judecată, după o instrucţie a lui Rândoiu nu mai au aproape nimic de judecat găsind toate, absolut toate elementele, fără posibilitate de replică, în textul ordonanţei de trimitere... Ţicu mărturiseşte totdeauna şi o mărturisea şi acum că preţueşte într'adevăr geniul procedural al lui Rândoiu, pe care pentru nimic în lume n'ar vroi să-l jignească şi pe care cu nimeni altul n'ar putea să-l înlocuiască. Iţi dai oare seama din aceste amănunte — pe care ţi le spun numai dumitale — în ce perplexitate sufletească se găsea bietul Ţuchi, în mână cu stiloul, cu o secundă înainte de a anula un act al judelui său de instrucţie preferat?

— Imi dau.

— Ei bine, află că Primul-procuror a anulat totuşi ordonanţa de trimitere a lui Rândoiu! Intr'atât e de supus Ţuchi al nostru consideraţiilor imanente ale Justiţiei!

— I-o fi spus şi soţia vre-un cuvânt acasă,

între patru ochi..., rectificai ca să fiu drept.

D-l Ion Vasile-Voevod se uită o clipă îngrozit la mine; dar îşi reluă privirea surăzătoare şi zise cu râs în guşă:

— Eşti extraordinar!

Apoi foarte grav:

— Nu eşti curios să cunoşti textul care-ţi redă cinstea şi onoarea în... în sânul familiei, în faţa prietenilor, cu un cuvânt în... în Societate?

— Nu. Vreau să spun, da.

— O singură frază a scris, una singură, categorică, lapidară, definitivă, adevărat model de stil juridic: „Intrucât din datele instrucţiei nu reiese că acuzatul ar fi pricinuit vreo pagubă morii Buştean care de altfel nu revendică nimic, sunt de părere să se închidă dosarul". Semnat: „Primul-procuror, Trandafir Calchide.

— Şi voi fi eliberat? întrebai.

D-l Ion Vasile-Voevod rămase pe gânduri, privindu-şi încruntat vârful pantofilor, de parcă l'aşi fi întrebat de o distanţă între planete şi făcea în gând socoteala exactă. Sau fusese zmuls pe neaşteptate din circuitul convorbirii noastre de o forţă irezistibilă şi dus departe, aiurea, de unde încerca să revie şi să-şi reamintească.

— Da, da... Sigur! Aşa cred..., încercă el să grăiască. De altfel n'ar mai avea niciun rost să fii ţinut în această stare în care...

Se opri. Şi punând deodată mâna pe umărul meu ne'ncrezător, îmi şopti fierbinte, drept în gură:

— Te poţi plânge de această închisoare? Nu. Te-a supărat cineva cu ceva? Nu. Nu te-a bătut nimeni nici directorul, nici paznicii, cum se'ntâmplă... se pare. Fetele n'au venit să te vadă, pentrucă te-ai împotrivit. Aşa că... Nu trebue să fim pretenţioşi! Să avem puţină răbdare. Va veni şi eliberarea... libertatea... cu atât mai preţioasă cu cât a fost dorită mai mult. Nu?

...N'am mai răspuns.

FLUVIUL CARE SE REVARSĂ

De vreme ce Primul-procuror închisese dosarul cu propria-i semnătură, deţinerea mea nu mai avea — vorba ceia — nicio bază legală şi trebuia să fiu eliberat.

N'am fost eliberat. Figurez încă, eu şi santinela mea, pe statele de hrană ale Poliţiei.

O noapte umblai furios prin încăperea întunecoasă în care circulau reflexe de faruri de automobil în goană pe Calea Victoriei. Ciuda nu provenea din faptul că eram închis — nu-mi mai dam bine seama cum era afară în libertate şi probabil că după eliberare mă voi auto-aresta în casă — cât din desamăgire: Iar eram pradă forţelor oculte şi neprevăzute din acest footbal juridic, în care mingea era sufletul meu!

Situaţia se configura acum astfel: De oarece Primul-procuror se opunea pe temeiul învinuirilor nejustificate din ordonanţa de dare în judecată la darea în judecată, judecătorul de instrucţie pe temeiul aceloraşi învinuiri pe care le găsea întemeiate, *se opunea la opunerea Primului-procuror*. Două

negaţii dau o afirmaţie: Afirmaţia menţinerii mele în stare de arest.

Dar cum se putea opune un judecător de instrucţie Primului-procuror de care depindea nu numai calificarea şi avansarea dar chiar menţinerea lui în serviciu? Prin faptul că fusese pus în mişcare, un judecător de instrucţie era oare în stare să depăşească raţiunea care-i dăduse un rost şi să poruncească acestei raţiuni?...

Ar fi caşicum ceasornicul pe care l'am învârtit să sune şi să mă trezească la ora şase dimineaţa şi-ar lua libertatea să mă zgâţâie dela trei sau tocmai seara la nouă iar în loc de un minut să sune fără să-l mai pot opri, toată ziua, *toată viaţa!* Numai pentrucă am avut naivitatea să mă 'ncred în supunerea şi exactitatea funcţiei lui! Păi aşa ne-a fost vorba, domnule deşteptător? Te-ai emancipat? Ai iniţiative şi încăpăţinări? Ai devenit o personalitate? Foarte bine. Am să te arunc pe fereastră — locuesc la etajul cinci iar curtea e pavată cu lespezi de granit muntenegrean — să vedem ce se va alege din finele măruntae ale liberului dumitale arbitru!

Eram sigur că Primul-procuror, scormonit în adâncurile vitalităţii de gingaşa-i soţie, nu se va purta altfel cu absurdul, răzvrătitul şi anarhicul judecător de instrucţie. Orice slujbaş, pe orice scară ierarhică, dacă l'aşi întreba de soarta unui nesupus de teapa judecătorului de instrucţie, ar avea un singur răspuns, cu un hohot de râs al logicei elemen-

tare: : „Dar, domnul meu, un astfel de dobitoc ar zbura numaidecât, de nu s'ar vedea!“

Şi totuşi bietul Rândoiu nu fu dat afară din magistratură.

D-l Ion Vasile-Voevod căruia îi exprimam cele de mai sus într'un grai mult mai verde şi deci cu neputinţă de reprodus, îmi răspunse cu glas domol şi acea nuanţă de complicitate care-i alcătueşte farmecul:

— Raportând consecvenţa juridică la realităţi, d-le Istrăteanu, adică la lumea ca fenomen concret, nu trebue să te mire nimic. Justiţia e un cosmos, cu algebra ei specială. Nu tot ce vedem înţelegem şi nu tot ce înţelegem putem explica. In cazul nostru special e de-ajuns să-ţi spun că noi ne mişcăm deocamdată în primul cerc al modalităţilor juridice în care stăpâneşte principiul *continuităţii*. Justiţia în această fază nu cunoaşte şi nu tolerează avortul procedural. Dacă e uşor să pui în mişcare un proces, e foarte greu să-l mai opreşti. El e angrenat în axe abstracte mai puternice decât oţelul american. Spun „foarte greu“ pentrucă vreau să folosesc noţiuni uzuale; de fapt e imposibil. Ţi-am mai amintit cândva de înţelepciunea Talmudului babilonian. Păcat că se predă numai în seminariile rabinice; ar trebui introdus neapărat şi în facultăţile de drept: E superior dreptului roman şi ca material şi ca principii şi ca pilde. Deşi avocaţii evrei îmi fac mult sânge rău cu felul lor misterios de a-mi sustrage uneori clienţii, să-ţi mai citez o întâmplare

scrisă — pare tam-nesam, dar nu-i așa! — în numitul Talmud. Ai să înțelegi aparenta nedreptate a procedurii care te indignează. Cică 'n Babilonul pavat cu lespezi de cărămizi roșii, la sosirea evreilor în robie, femeile babiloniene fură atât de izbite de frumusețea tinerilor ierusalimiteni care înaintau în alai cu frunțile triste, că deodată fără nicio socoteală, le veni sorocul. Se plânseră soților ca de o vrăjitorie și ei la rândul lor se plânseră Regelui. Tinerii fură osândiți la moarte și jupuiți de vii în piața publică. Dar nici după ce pieriră flăcăii, nu se opri sângele femeilor din Babilon. Vraja odată deslănțuită nu mai putea fi stricată — afară numai de însuși tineretul ierusalimitean, dacă ar fi fost primit în iatacul babilonencelor îmbolnăvite de dor. Ințelegi ce vreau să spun? Odată menstruația juridică pornită, ea nu încetează, *nu mai poate înceta,* decât după ce purcede grea cu un verdict! Procesul dumitale are și el nevoie de un verdict — oricât de găunos sau de-adreptul nul — dar de un verdict, fără de care nu poate înceta. Asta e!

— Și crezi că opoziția judecătorului de instrucție la opoziția Primului-procuror are vreun efect? E cu putință această... *absurditate?* Se poate răzvrăti un subaltern împotriva superiorului său iar răzvrătirea *să anuleze pe superior?*

— Nu te înfierbânta! Indignarea n'are ce căuta în ideia de Justiție. Urmarea de care vorbești a și avut loc. E tocmai ceiace mă aduce la dumneata Opoziția Primului-procuror și opoziția judecătorului

de instrucţie la opoziţia Primului-procuror au fost îndrumate la Camera de punere sub acuzare, instanţa care desleagă acest fel de încăerări.

Rămăsei uluit.

Nu bănuisem că după o instanţă de instrucţie, după o instanţă de verificare — Primul-procuror — şi după instanţa de confirmare sau infirmare a mandatului de arestare, mai există o Cameră de punere sub acuzare, cu menirea de a vedea pentru a patra oară dacă se cade sau nu să se deschidă o acţiune de dare în judecată.

Atâtea măsuri pentru apărarea dreptăţii şi ocrotirea libertăţii mele, mă emoţionară.

De vreme ce Camera de punere sub acuzare exista, desigur că nu era să se desfiinţeze atunci, de dragul meu — şi trebuia să trec prin ea.

Voi trece!

— Domnule avocat, mai bine zis: Iubite Maestre, cele ce s'au întâmplat cu mine până acum sunt fleacuri, dacă nu mă 'nşel. Imi pare bine că există o Cameră de punere sub acuzare care mă scuteşte şi de bunăvoinţa umilitoare a domnului Prim-procuror şi de reaua voinţă categorică a d-lui judecător de instrucţie. Magistraţii Camerei de punere sub acuzare trebue să fi trecut prin destule procese şi să fi cunoscut destule mizerii umane ca privirea lor pătrunzătoare să poată răzbate numaidecât prin confuziile procedurale până la realitatea concretă a faptelor — până la existenţa mea ameninţată de prea multă Justiţie. Voi da acelor mari-preoţi ai

dreptăţii toate explicaţiile necesare şi pe dumneata te rog să pregăteşti o pledoarie documentată, patetică şi — ca tot ce faci dumneata — categorică. Acest proces neînceput îl vom isprăvi în cincisprezece minute, ca între oameni inteligenţi, şi mă voi duce însfârşit acasă, unde mă aşteaptă o familie flămândă!

Inainte de a răspunde, d-l Ion Vasile-Voevod îşi suflă nasul îndelung, în sforţări repetate, zgomotoase, după care pături cuprinsul cu meticulozitate în vasta-i batistă, proaspăt călcată şi astfel întocmită o potrivi cochet în partea stângă a hainei, mică flamură de romantism ştrengar.

— Dragul meu! zise însfârşit, ducându-şi o mână la ochelari şi privind în jos, Camera de punere sub acuzare nu are nevoie nici de dumneata nici măcar de mine. Magistraţii judecă acolo în singurătate, după documente, *numai după documente*. E un consiliu secret în care toate elementele personale, ca: înrâurirea avocatului, mutra acuzatului, etc., sunt cu desăvârşire înlăturate. Aci actele sunt cercetate în toată puritatea lor juridică. Ce te uiţi aşa? Ţi s'au umflat ochii în cap, de parcă te strânge cămaşa de gât!

Şi privindu-mă fix prin ochelarii lui cu sticlă groasă, adăogă repede:

— Dar avem dreptul să depunem în termen, un memoriu explicativ, şi fii sigur că acest termen nu-l vom pierde. Deşi sunt cam chel pot spune că n'am păr în cap câte memorii am depus până acum

la Camera de acuzare. In această privinţă, te rog să fii liniştit... Ceiace m'a surprins — şi m'a surprins într'adevăr — e ghinionul care te paşte. Cum de au aflat gazetele, domnule, de cazul dumitale? Se 'ntâmplă atâtea crime în lumea asta, pruncucideri, violuri, incendii, adultere, spargeri, omoruri, paricide şi incesturi care în ziare sunt redate sumar, în două-trei rânduri. Aproape întreaga ordonanţă de trimiterea dumitale în judecată a apărut eri dimineaţă în ziarele „Ideia", „Apocalipsul", şi „Cinci Continente". Ce le-ai făcut ziariştilor ălora, domnule? Ce au cu dumneata? Că nici cogeamitea milionaru nu eşti să putem presupune că făcându-ţi o publicitate atât de neruşinată, directorii numitelor ziare sau reporterii lor judiciari urmăresc să-ţi stoarcă o sută-două de mii de lei în schimbul binevoitoarei lor tăceri. Să fie aci mâna răzbunătoare a judecătorului Rândoiu, furios şi îngrozit că ai putea să-i scapi? Iţi mărturisesc că nu mai înţeleg nimic! Am făcut numaidecât întâmpinare ca ziarele să rectifice — şi au rectificat, dar cu litere mici, abia citeţe! — că ordonanţa de trimitere în judecată e dată *în neunire* cu concluziile Primului-procuror. Dar cine citeşte asemenea rectificări? Şi cine ştie ce e aia „în neunire"? Toată lumea a aflat că eşti dat în judecată — fără să fii încă dat în judecată! — pentru abuz de încredere, excrocherie, mită şi aşa mai departe. Reporterii judiciari ai numitelor ziare, furioşi pesemne de cererea mea de rectificare, au publicat azi şi pasagiile inedite din ordo-

nanța de trimitere a lui Rândoiu precum și pasagiul — încă odată! — cel mai copleșitor pentru reputația dumitale. După ce vei fi achitat, vor mai publica numitele ziare achitarea? Mă 'ndoesc. Și cine citește pomelnicul anost al unor achitări? Actul de acuzare e mult mai pasionant: îl citește toată lumea și nu-l mai uită nimeni, mai cu seamă cei care au avut plăcerea să te cunoască personal.

Intre timp, d-l Ion Vasile-Voevod scoase din geantă câteva ziare, aruncă pe pat două și reținu unul pe care-l despături:

— Ți s'a făcut și onoarea unui articol special, *„Moralitatea în viața noastră economică“* — *„In jurul unui caz întristător“*. — Fără semnătură. Dar am aflat numele autorului: I. Miereanu. Cine o fi I. Miereanu? Ce însemnă'ate pot avea părerile unui I. Miereanu? Prin ce fapte sau gânduri s'a deosebit I. Miereanu, spre a vorbi țării și a ne da lecții tuturora? El a simțit această anemie de prestigiu, așa că a preferat să nu-și iscălească articolul. S'a ascuns dinapoia prestigiului marelui ziar „Cinci Continente“. Fii bun și ascultă această predică a sinistrului cotoi, priceput în toate specialitățile șan tajului:

„Unde va ajunge neamul nostru dacă moravurile liftelor se vor împământeni? Căci, vai, chiar un Român de-al nostru, precum s'a putut vedea din reportajul judiciar de eri, unde am redat o parte din isprăvile numitului Fane Istrăteanu, fost agent de plasare al morii Buștean — o mândrie a industriei

naţionale — s'a lăsat molipsit de moravurile veneticilor aciuiaţi în prea îngăduitoarea Românie. Plătit cu un salariu de nabab, numitul a abuzat în chipul cel mai laş de încrederea ce i se acordase, fără niciun scrupul a înstrăinat avutul celui care-l hrănea şi a supus naivii clienţi la un sistem de excrocherie care a dus pe mulţi din ei la faliment. Imi veţi spune că e un caz izolat. Desigur. Dar faptul că s'a putut produce nu are nicio semnificaţie? O societate în care se manifestă astfel de racile, mai cu seamă acum când economia naţională are nevoe de spiritul de sacrificiu al tuturor, înseamnă că e ceva putred şi la noi. Şi precum spunea Directorul nostru nu de mult, cu prilejul zilei sale onomastice serbate în entusiasmul întregei naţiuni: De două virtuţi avem nevoe — şi a ridicat două degete — spre a putea face faţă comandamentelor Istoriei şi pericolelor din Balcani: Moralitate *în orice,* sobrietate *în salarii.*

„Cazul întristător pe care ni l'a relevat vibrantul act patriotic şi moral care e ordonanţa de trimitere în judecată redactat de merituosul şi curajosul jude dela cabinetul trei — perlă nepreţuită la colanul care împodobeşte grumajii Justiţiei noastre în noaptea acestor timpuri decăzute — trebuia să ne dea de gândit. Pofta de înavuţire, de înavuţire cu orice preţ în detrimentul celei mai elementare moralităţi, e de natură să excite şi poftele altora, ale muncitorilor depe ogoare, din uzine, ateliere şi biurouri, ameninţând cu ruina echilibrul bugetar al patro-

nilor şi apoi, în chip firesc, al Statului. In faţa unor asemenea cazuri, tineretul cu sufletul său uşor impresionabil va pierde orice poftă de muncă serioasă şi când tineretul se demoralizează, care mai poate fi viitorul naţiunii?

„Suntem informaţi că nefericitul Istrăteanu deşi căsătorit, ducea în provincie — nici nu e de mirare — o viaţă de destrăbălări, trecând din orgie în orgie. El este — oroare! — tatăl a două copile fragede şi neştiutoare. Nu crede oare d-l jude instructor că ar fi cazul ca ele să fie cercetate de medicul legist, spre a se verifica dacă nu au fost cumva violate de tatăl lor denaturat? Dela un asemenea monstru ne putem aştepta la orice. Credem de-asemenea că e de datoria Ministerului Educaţiei Naţionale să trimită numaidecât o circulară şcolilor de băeţi şi fete să se ţină prelegeri săptămânale asupra însemnătăţii unei vieţi sobre şi morale. Ziarul nostru care de aproape o jumătate de secol luptă pentru întronarea vieţii morale prin salarii modeste, nu va înceta această cruciadă decât odată cu ultima lui suflare. DIXIT ANIMA MEA... *sau mai pe scurt:* CAVEAT CONSULE!"

D-l Ion Vasile-Voevod îşi scoase ochelarii şi cu mâna dreaptă îi ţinu departe, în aer.

— Ce spui de această infamie? Văd că nu spui nimic. Te înţeleg. E o lovitură dureroasă. Pentru amândoi. Camera de punere sub acuzare care deţine rangul unei supreme verificări a moralităţii individului şi ale cărei hotărîri au un răsunet adânc

în Societate, indirect va lua act de articolul din „Cinci Continente". Că l'a scris şarlatanul I. Miereanu care primeşte, e adevărat, un salariu meschin — altfel nici n'ar fi ţinut în serviciul ziarului — dar care ca hienele trăeşte din cadavrele morale târâte pe la Tribunale, proprietar în Bucureşti, după câţiva ani de „ziaristică", a două blokuri şi a unei ferme în Oltenia, asta nu-i ia nimic din valoarea, ca să zic aşa, socială: A apărut şi a fost citit de cel puţin un milion de cetăţeni, cu toţi membrii familiei. Magistraţii dela Camera de punere sub acuzare trebue să fie acum cu deosebire atenţi la cazul dumitale, nu cumva să se compromită, jignind sentimentul public. Eu voi cere însă în memoriu să nu ţi se facă nedreptate din consideraţii demagogice. Putem oare să ne bizuim pe eroismul magistraţilor? Căci acum e vorba de *eroism!* Dece nu spui nimic? In orice caz să aşteptăm. Ard de nerăbdare să văd cum vor eşi din dilema în care i-ai pus. Speţa dumitale e atât de specială şi de palpitantă încât se vor ocupa în curând de ea, sunt sigur, toate revistele juridice. Un meci între judecătorul de instrucţie şi Primul lui procuror e un spectacol atât de rar încât pot spune că e unic. Şi acest *unicum*, e zămislit de dumneata! Iţi dai seama câte principii juridice, câte distincţii procedurale vor trebui fixate, judecate, eliminate şi adoptate cu acest prilej? Nu e exclus ca toată desbaterea să fie stenografiată, să intre dela anul în cursurile facultăţilor de drept iar numele dumitale să figureze

de-acum înainte în ştiinţa Dreptului ca De Vries în biologie şi Newton în astronomie.

— Imi vor reproduce şi fotografia? întrebai. Fotografia lui Terente, tâlharul bălţilor Dunării a apărut un an întreg în toate ziarele şi revistele.

D-l Ion Vasile-Voevod râse blajin şi mă bătu cu mâna stângă pe umăr:

— Tot mucalit ai rămas... Foarte bine! Păstrează-ţi moralul! Cum spuneam azi dimineaţă soţiei dumitale care m'a vizitat îngrozită, după apariţia articolului din „Cinci Continente": Nu trebue să ne alarmăm niciodată! Alarma turbură judecata şi ne lasă dezarmaţi. Pe Miereanu îl cunosc destul de bine, e şi el una din multiplele broaşte râioase care trăesc în recea umezeală din umbra zidurilor Justiţiei. Am ajuns să ghicesc stadiul tratativelor de şantaj cu delicvenţii sau cu rudele lor, după titlurile lui dela rubrica judiciară: „*Veneticul Isidor Rubinstein se explică*", înseamnă că tratativele au început şi sunt pe drum bun. Iar când dau peste un titlu fără numele lui Rubinstein: „*Cambiile netimbrate n'au putere executorie*" în care e vorba tot de afacerea Rubinstein, m'am convins că s'a căzut de acord asupra sumei şi că d-l Miereanu a încasat'o.

— Atunci d-l Miereanu ar putea să ne fie de mare folos, dacă lucrăm repede!

— Depinde de punctul de vedere din care privim chestiunea...

— Maestre, în acest moment familia mea e în

faliment. Soţia găteşte pe la casele mari din vecini ca să aibă ce aduce fetelor seara la masă. Dacă Prefectul al Poliţiei m'ar şterge depe statul de alimente eu însumi aşi muri de foame. Crezi că d-l Miereanu ar consimţi să intre în tratative cu mine pe datorie, în schimbul unor poliţe? Imi dau seama de valoarea socială a reportagiilor lui juridice, iar eu cu întreaga Societate nu mă simt în stare să lupt. Pe de altă parte nu sunt liber, să mă duc numaidecât la redacţia marelui ziar „Cinci Continente“ să-l aştept pe d-l Miereanu pe treptele de marmură de la intrare, unde să-l primesc într'un iureş de palme şi să-l port aşa, pe sus, până 'n Calea Victoriei la Capşa, unde 'n auzul tuturor să-l previn că dacă mai urmează cu infamiile care-mi strică viaţa, îi voi zbura creerii. Sunt silit să mă umilesc dinaintea lui. După încheerea procesului palmele pe care aşi putea să i le trag n'ar mai avea nicio semnificaţie, n'ar mai fi de niciun folos şi mie, personal, nu mi-ar mai face nicio plăcere.

Oftai, apoi urmai:

— Am acasă o pereche de ghete noui, de vreo doui ani, cam largi, nepurtate. I le dăruesc. Sunt sigur că are laba lată şi i se vor potrivi.

— Nu, nu... Ghete dela alţii Miereanu nu poartă. Mi-a şi spus.

— Am un stilou dela Londra. Mi l'a adus odată d-l Buştean. Să-l ia Miereanu. Ce zici?

— Stilou, da. O să-l măgulească. Ţine mult să fie intelectual. Numai de n'ar plânge doamna Istră-

teanu din pricina stiloului. Că plânge din te miri ce.

— O să plângă şi o să-i treacă. In orice caz, Maestre, n'aşi fi crezut ca procesul meu inexistent şi caraghios tocmai prin nulitatea lui, să ia proporţii atât de... sociale, naţionale, principiale!

— Catastrofale, iubitul meu, catastrofale, dacă nu vom fi atenţi la procedură. Căci Justiţia e ca un fluviu. Trebue să-l laşi să curgă. Cum se iveşte o piedică, un stăvilar oricât de ne'nsemnat, se revarsă de nu-l mai recunoşti: Cuprinde instanţele dintâi, ziarele, revistele, Curţile de apel şi casaţiile — nu vezi? toată Societatea!

— Şi mai e vreo scăpare, Maestre? întrebai, cuprins deodată de disperare.

— Da! afirmă solemn d-l Ion Vasile-Voevod, ridicând un deget spre plafon. Credinţa în Dumnezeu!

I O H A N A

Imi amintii în noaptea asta rece de revolta Iohanei...

Pe mica săsoaică de lângă Sibiu, din târgul Turnişorului, destinul mi-o scoase în cale într'una din nopţile cumplite ale războiului, după un iureş devale, prin nămeţii de zăpezi şi prăpăstii ai Carpaţilor.

Regimentele se opriseră în marginea Sibiului, adăstând ordinul de înaintare. Năvala noastră fusese o nebunie, dar se face vre-un război numai cu raţiunea? Iar dacă dela marele cartier ar fi venit grabnic un ordin de retragere, tot dobândisem ceva: Inviorarea spiritului de ofensivă, până'n preajma cetăţii medievale.

Cine înţelege vreodată adevăratele drumuri ale soartei? Eram într'un fel mâhnit că'n faţa Sibiului se nimerise un regiment de călăraşi iar artileria noastră, mult mai la dreapta, cam la vreo douăzeci de kilometri. Trupele duşmane manevrau prin inima Transilvaniei iar localităţile dela poalele Carpaţilor fuseseră lăsate de inamic fără nicio apărare, spre

a fi cruţate. Nu mai încăpea îndoială că fericiţii ofiţeri de cavalerie se vor strecura noaptea în Sibiu, unde vor cere vin de Tokai şi vor dănţui cu trupeşele unguroaice prin cabaretele cu lăutari nostalgici. Todeauna cavaleria mai norocoasă!

Purtam frizura mare şi o mustaţă deasă pe buza de sus. Eram zvelt şi pururi flămând, la vârsta când adevăratul scop al războiului nostru nu putea fi decât cucerirea femeilor din Ardeal — isteţele romănce, focoasele unguroaice, harnicele săsoaice cure sufereau de mai bine de o mie de ani asuprirea nedreaptă a unor bărbaţi, alţii decât noi.

Bateriile regimentului din care făceam parte se aflau numai la cinci kilometri de Turnişor, târg mai mult săsesc, al cărui nume se trăgea dela turnul din veacul al treisprezecelea unde trăiseră câteva generaţii de baroni de răscruce, tâlhari amarnici, vămuitorii pasurilor din munte şi ai căilor spre Viena.

Fără niciun cuvânt din partea noastră, oamenii târgului, gospodari prevăzători, aduseră din zori în tabără câteva care cu fân şi grăunţe pentru cai şi câţiva saci cu pâine proaspătă, caldă, pentru domnii ofiţeri.

Umblai toată ziua printre tunuri, besmetic, vorbii cu ofiţerul de serviciu dacă nu cumva era nevoe de o legătură a regimentului cu Sibiul, mă tot lovii de colonel şi nu făcui nicio ispravă. In amurg ieşii din tabără, ocolii lunca din faţă unde moţăia avantgarda fără niciun adversar înainte şi seara

intrai în târguşorul luminat ca 'n vreme de pace, cu trotuarele fără zăpadă şi 'n centru cu toate vitrinele expuse. Mă 'ngrijoră niţel împrejurarea că nu 'ntâlnii pe nimeni... Pustiu!

— Vezi, asta-i deosebirea dintre Sibiu şi Turnişor! îmi zisei, îndreptându-mă către două mari ferestre pe jumătate ocrotite de perdele groase, de catifea.

Era cafeneaua târguşorului. Nimeni — gol. Mobilă de stejar bătrân. Luai loc alături de o sobă uriaşă de tuci, în care ardea un jar de cărbuni de cocs, cu miros greu de umezeală. Intr'o parte, pe un ţambal cu coarde de aramă odihneau sicriaşele închise ale viorilor şi în colţ, cu nasul în jos, stacojiu, beat mort parcă, un contrabas. Dintre borcanele şi păhărelele dela cassă zării înălţându-se, de parcă se ascunsese dedesubt, un oberchelner cu geantă sub pulpană la şoldul stâng, în smocking lucios, înalt, osos şi cu ochi albaştri, lăcrimoşi. Imi surâse şi mai înainte de a-l întreba ceva, dete amândouă mâinile lungi, deoparte, voind să spuie că nu înţelegea graiul meu.

— Bun, limba valahă n'o pricepi, îi zisei într'o nemţească aproximativă, ridicându-mă şi înaintând către el, cu mâna stângă pe revolverul din tocul de piele. Dar unde aşi putea lua un ceai cu rom, unde aşi putea asculta o vioară?

— Bandi! răcni el deodată cu putere, de parcă-i luaseră foc călcâile, către perdeaua de catifea di-

napoi, până la care nu ajungea cu mâna întinsă. Bandi!

Se ivi un copil îngheţat, cu bot ascuţit, mânjit de cărbuni pe mâini, pe obraji.

— Du pe domnul locotenent la Trei Iepuri! *Aber rasch!* (Dar repede!).

Nu vroia să mai vadă înaintea ochilor uniforma de ofiţer român, cu revolver.

„Trei Iepuri" unde mă duse Bandi era ospătăria unui ungur care vorbea nemţeşte, româneşte şi ungureşte, tus-trele graiurile Ardealului şi se afla tocmai în partea cealaltă a târgului, pe drumul Sibiului, nu departe de Turn. Bandi care nu se temu de ofiţerul inamic, întrebă când vor intra românii în târg, să se isprăvească odată neliniştea asta, a tuturor şi să 'nceapă iar localnicii să vie la cafenea, să joace iar şahul sau dominoul pe o cană de bere şi să cânte lăutarii.

Imi părea rău că nu luasem calul să mă fi repezit — orice s'ar fi întâmplat! — până 'n Sibiu. M'aşi fi înapoiat în zori, iar dacă aşi fi fost împuşcat în drum... Nu era război? Puteam fi împuşcat şi în Turnişor! Cine ar mai fi dat de urma ofiţerului român, plecat singur?

Era în mine avântul cu care divizia noastră coborîse munţii şi nimic nu mă putu opri din această goană, absurdă desigur. Gândul morţii neaşteptate mă speriă poate niţel, dar în ceasul acela n'avea mai multă însemnatate ca fulgul de zăpadă topit pe obraz.

Intrarea mea în ospătărie fu vestită de clopoţelul dela uşă, pe care nu-l bănuii. Găsii la o masă în stânga doi bătrâni cu lulele lungi şi în cap cu şepci, iar de după tejgheaua scurtă, de lemn, cu litruri, cinzeci şi păhărele în lumina lămpii cu ciucuri de cristale, scăpărătoare, din bagdadie — cumpărată de bună seamă la desfacerea unui salon — mă primiră doui ochi mici, îngroziţi, într'un chip de săsoaică bălăioară, care rămase cu gura căscată.

Din odaia învecinată, fără uşă, de unde răzbea un val de căldură cu miros de bucătărie, se ivi un ungur chel, scund, în vestă de piele de capră, în cisme, în mână cu o pipă lungă, urmat de o muiere tot atât de scundă şi de-asemenea în cisme, dar umflată ca în ajun de a naşte.

— Domnul pofteşte? întrebă ospătarul în româneşte.

— *Bitte nehmen Sie Platz!* (Luaţi loc, vă rog!), mă invită cu accent unguresc, cu o voce subţirică, parcă din pântece, gospodina grasă şi-mi trase un scaun lângă masa din dreapta.

Rămăsei locului, nehotărît. Nu ştiu ce anume — osteneala? căldura plăcută? fata? — mă'ndemnă lăuntric să iau loc. Poruncii ţuică fiartă, jumări cu brânză din zece ouă, pâine.

— Dar n'am decât bani româneşti...

— Buni şi aceia! se făcu a râde birtaşul, apoi traduse nevestei în ungureşte dorinţa ofiţerului român. Şi întorcându-se iar către ciudatul client, îi zise cu surâs spre a-l înbuna:

— Mintenaş! (Numaidecât).

— D'apoi numa bani româneşti o să primim de-acu înainte! grăi fata de după tejghea şi râse copilăreşte. Ţuică n'am avea, urmă ea, căutând printre sticle. Dar basamacu nu-i bun?

— Bun şi basamacu, făcu unul din bătrânii cu pipele lungi. Numai că trebue fiert cu zahăr.

— Cum se face că toţi grăiţi româneşte? Români sunteţi? întrebai, pipăindu-mi revolverul.

— Nu suntem români, dar avem treburi cu românii, mă lămuri birtaşul, pregătindu-mi masa. Peste drum e oborul nostru din Turnişor, unde vin tot anul cu poame, grâne, vite, păsări, ouă, românii din împrejurimi. După ce fac târgul, se abat pe-aici, la „Trei Iepuri", la un pahar de vin, la o fiertură caldă. Dumnealor — cei cu lulelele — sunt saşi, eşiţi la pensie, au fost scriitori la primărie, iar fata...

Şi se întoarse să mi-o arate. Dar fata pierise în odaia din fund, unde sfârâiau jumările şi de unde venea acum aroma basamacului fiert cu scorţişoară şi zahăr. Birtaşul nu mai isprăvi vorba ci dete fuga şi el, căci îl striga nevasta.

Basamacul fiert îl băurăm toţi, în picioare sub lampă, într'o prietenie neaşteptată, urându-ne pace între oameni, pace cât mai curând, chiar înainte de Crăciun de s'o putea. Obrajii birtăşiţei se aprinseră ca jarul, neobicinuită cu alcoluri tari, iar fetişcana care rămase cu paltonul pe umeri de când fusese pe-afară, pesemne după ouă, râdea mereu,

copilăreşte, mai mult lingând decât sorbind băutura fierbinte şi dulce.

Când scriitorii pensionari voiră să plece, îi oprii:

— D'apoi aşa ne fu vorba? Cine ştie să cânte? Lăutari n'aveţi pe-aici?

Era greu de adus lăutarii din bârlogul unde se ascunseseră, dar cântă birtaşul dintr'un vechi clarinet, pe care-l deprinsese de când făcuse armata, la Seghedin, la fanfara regimentului de honvezi. Bătrânii — mai de voe, mai de nevoe — ţopăiră cu mine sub cristalele lămpii care zornăiră.

Se cam urcase basamacul la cap şi-mi îngreuiase cismele. M'aşi fi întins bucuros oriunde, pe duşumeaua birtului dacă nu se putea mai bine... Trecui în odaia cuptorului, unde unguroaica uriaşă laolaltă cu mica săsoaică priveghiau un alt rând de jumări, acum cu slănină ardeiată roşu şi încă o cană de basamac cu scorţişoară îndulcită.

Când mă'ntorsei în prăvălie, moşnegii cu lulelele pieriseră.

— Jupâne! mă 'ncruntai. Sunt oameni de treabă scriitorii de plecară? Dacă-mi trimit niscaiva jandarmi unguri, să ştii că 'ntâi pe voi vă 'mpuşc!

Scosei revolverul şi-l pusei alături, pe masa udă de basamac.

— D'apoi crezi, domnule locotenent, c'a mai rămas vre-un jandarm în Turnişor? râse birtaşul. Fii pe pace! Nu mai sunt pe aici decât moşnegi, mueri şi copii.

Dispariţia pensionarilor primăriei mă supără to-

tuşi. Rămâneam singur. Cu capul gol şi lăsând revolverul pe masă — într'atât mă zăpăcisem — pornii cu paşi mari spre odaia cuptorului şi de-aci, deschizând altă uşă, scundă, mă strecurai, ciucindu-mă, şi nimerii într'un şopron întunecos. Alunecai pe rumeguş de lemn proaspăt, dar mă sprijinii la întâmplare de aripa moale şi rece a unei brişti cu ulubele ridicate, pusă la iernat.

In curte întunerec beznă. Nu mai ningea. După ce mă mai obicinuii cu întunerecul, zării scăpărarea câtorva stele mărunte, sus, departe. Pe dreapta dădui peste beznele şi mai dese ale unui grajd încuiat iar alături pipăii poarta scundă, închisă pe dinăuntru cu un piron pe care-l mănuii de câteva ori. „Pe-aici scăp — gândii — dacă mă vor ataca noaptea asta".

La întoarcere, mă lovii de fată. Cu capul gol, ocrotit numai de coadele groase, lănoase, răsucite ca o cunună, cu paltonul pe umerii firavi, cu glasul copilăresc, tremurător în noaptea îngheţată:

— Căutaţi o sobă (odaie), domnule *loitnant?* N'avem sobă de oaspeţi...

Şi luând'o brutal în braţe, îi frânsei mijlocul prea subţiratec.

— N'avem nimic, domnule *loitnant*..., mai putu ea îngâima.

Gura-i era plină, cărnoasă şi bărbia rotundă îngheţată.

— *Ioi*..., gemu ea ardeleneşte, şi nu se mai putu ţine pe picioare.

Era mai grea decât părea. Pe piept, pe braţe, pe pulpe, sarcina ei îmi fu caldă şi turburatoare.

— O! Ce faci? O! mă certă ea repede, trezindu-se din întâia ameţeală.

Şi supărată, cu buzele rămase rotunde din pricina vocalei (O) — făcu doi paşi înapoi, îşi strânse mai bine paltonul pe umeri, îşi cercetă cu o mână coadele la ceafă clintite, potrivindu-le şi se uită la mine drept, fără nicio sfială.

Eram beat sau ce aveam? Privirea fetei mă ruşină. Ii apucai pumnişorii amândoi, îi sărutai pe rând, căzui în genunchi în zăpadă şi îmi îngropai capul gol în poala ei, abia oprindu-mi cel mai fierbinte, cel mai dulce plâns din viaţa mea.

Fata nu ştia ce trebuia să facă. Bâigui câteva cuvinte pe care nu le 'nţelesei, apoi mă pomenii că 'ngenunche şi ea, îmi ia faţa aspră, nebărbierită în palmele mici şi mă priveşte drept în ochi cu o seriozitate, o concentrare până aproape de chin, şi care-i depăşea cu mult vârsta:

— *Du wirst net sein?* Da? Cuminte?

Vorbe care n'aveau pentru mine niciun înţeles şi poate nici pentru ea, sau cu totul altul.

Fără a mai aştepta vreo făgăduială, se ridică, mă ridică şi pe mine şi oftând adânc, ca la o eliberare, mă luă în braţe — cât putură cuprinde braţele-i scurte, rotunde — şi-mi îmbrăţişă mantaua rece la sân.

— Mă chiamă Iohana, auzi? Iohana! grăi ea re-

pede, şoptit, de parcă s'ar fi temut să n'audă şi altcineva în beznele acelei nopţi de război.

Fata căută repede în buzunarele şorţului alb care-i cuprindea strângând sânii rotunji, pântecele lin, apoi în buzunarele paltonului.

— Ah! Nu găsesc..., şopti ea. Cheia dela soba mea... Mi se pare c'am lăsat-o în uşă! zise deodată cu haz şi se mai lipi odată încrezătoare de mantaua mea rece, ca de o veche şi cunoscută voluptate.

Ridicai fata în braţe de nu mai atinse tălpile de pământ, şi cu privirile 'n sus sorbii aer. Stelele sclipeau în cerul limpede de jur împrejur, puzderie de stele, martore nepăsătoare ale morţii şi iubirii frământate în noroaiele acestui pământ. Caşicum ştia că 'n clipa aceia ne legam cu înţelesul tainic al universului şi cu priveliştea-i senină, fata rămase 'n braţe neclintită, privind şi ea cu ochi tovarăşi semnele de sus.

— *Css... css... css!* auzirăm deodată în jur şi tresărirăm. Un cârd de gâşte ivite de undeva, din noapte, ne împrejmuiră ca pe duşmani şi ne ameninţau cu pliscurile roşii întinse către noi.

— *Css... css.... css!..* ne ocărau ele, într'un zgomot asurzitor şi mahalagesc.

Iohana se desfăcu din îmbrăţişare, mă 'npinse către odaia ei din şirul de încăperi din fund pe care abia acum le deosebeam şi mă 'nchise înăuntru. Se întoarse grăind gâştelor pe care le chemă în nemţeşte şi le vârâ iar în coteţul din preajma grajdului, de unde scăpaseră.

Cu greu mă căţărai în patul nalt, mă 'ntinsei şi aţipii fără să mai aprind lampa, fără să mai aţâţ focul. Nu ştiu cât să fi dormit. Clipii pleoapele într'o lumină gălbuie care-mi dezmierdă privirile, cu auzul împăenjenit într'un zumzet de foc în sobă, de unde un duh blajin de căldură adia peste faţa-mi aspră. Alături, cu picioruşele sub ea, în cămăşuţă de in, Iohana ca un Buda feciorelnic îşi desfăcea cununa coadelor pe care le despletea pe un sân şi le arunca apoi pe spate ca şerpi domesticiţi.

Gemui, copleşit de această fericire neaşteptata, nemeritată.

— *Nani, nani...*, şopti ea, aplecându-se. Ah! Dece nu dormi? se supără că o surprinsesem la găteala şi despletitul de fiecare noapte.

Imi zării chipiul în cui, în dosul uşii, iar pe policioara ferestrei revolverul pe care-l lăsăsem ca un netot în birt, pe masă.

Inchisei ochii. După câteva clipe lumina lămpii pieri brusc. Pe pereţii albi se alungau acum pâlpâirile roşiatice ale focului din sobă. Infrigurat dar nu şi friguros trupul fetei se strecură de-a-lungul meu şi auzii prin pâclele somnului:

— Tu dormi, da? *Ah! du... du... Schlafst?*

Şi atunci o îmbrăţişai.

Al doilea cântat al cocoşilor ne găsi tot îmbrăţişaţi.

— *Ioi...*, plângea prelung, repetat, repezit sau

numai şoptit, glasul îngroşat şi apoi subţiat deodată al Iohanei.

Nu m'aşi mai fi zmuls din căldura vie a iubirii ei nesăţioase şi cu arome de lapte, deşi eram istovit până aproape de leşin iar limba mi se vestejea în cerul gurii de o febră necunoscută.

— Vezi? De aia te iubesc eu pe tine... De aia te iubesc eu pe tine..., repeta ea în neştire.

Prin soba cu focul stins începu să vâjâie din nou furia iernii. Când lampa mică atârnată de-asupra capului, pâlpăi iar, zăpada nouă oblonise afară jumătate din fereastră. Aprinsei o ţigare. Iohana cu două surcele sub un butuc, încinse focul în sobă.

N'o lăsai prea multă vreme golaşă prin odaia răcită ci o trăsei sus, alături, în fumul cald de tutun.

— Spune tot, Iohana, cum s'a petrecut cu tine! Şi ce cauţi tu, nobilă săsoaică, în birtul ăsta unguresc, unde trag mocanii?

Iohana îmi aruncă o privire de iscoadă.

— Ia ţigarea asta, aprinde-o, şi cât poveşteşti, să fumăm amândoi. Ei, ce ispravă făcuşi?

— *Unverschämter!* (Neruşinatule!), se răsti ea la mine, făcând ochii mici şi aruncând pe spate o coadă care-i căzuse pe piept.

Gura şi bărbia i se umflară, mofluze.

— Lasă, că ştiu eu, urmă fata repede. Ţi-au povestit de mine în târg cine ştie ce... Lasă, că ştiu eu! Dar îţi jur, auzi? îţi jur că n'am fost în Turn

şi băiatul baronului n'are nicio vină. Pe băiatul baronului...

— Ce Turn, Iohana? Ce baron?

— Baronul von Turnhild, spiţerul târgului, din neamul Turnhilzilor care locuiesc de o mie de ani în Turn şi au sărăcit, că bietul baron trăeşte azi din spiţerie. Are şi un băiat, foarte frumos, îl ştiu toate fetele, că mergea cu noi la şcoală şi râdeau toate de el, aşa era de ruşinos, cam tâmpit, zău. Acum e pe front, voluntar. Dumnezeu ştie dacă s'o mai întoarce... Dar eu nu cred! Că aşa spunea: „Iohana, eu mă 'ntorc din război şi pe urmă te iau de soţie în Turn". Acolo, de ziua lui, când ne-a poftit domnul baron, tatăl lui Fred, de-am mâncat bonboane şi tortă şi iar bonboane şi am cântat în cor şi am dansat în camera albastră, cea mai de sus din Turn, de parcă eram toţi în cer, o! a fost atât de frumos! Niciodată n'am să uit ce iubitor a fost atunci Fred cu mine şi cum a stat numai lângă mine şi mi-a dat într'ascuns toate bonboanele lui şi a dansat numai cu mine! Fred era mai scund ca mine şi cam burtos, ca şi tatăl lui. Fetele celelalte au râs pe urmă de mine şi de cavalerul meu caraghios, dar mie ce-mi păsa, nu? Şi înainte de a pleca acasă din Turn, Fred m'a dus un etaj mai jos, în sala cea mare, unde sunt cămine înalte de marmură neagră, o masă luuuungă-lungă, tot de piatră, şi scaune cu spetează de lemn vechi de jurîmprejur, iar pe pereţi săbii, ghioage şi flinte încrucişate iar pe lespezile de jos în loc de covoare

numai piei de urşi şi pe pereţi mai erau coarne de cerbi rămuroase, mai lungi şi mai groase uite ca braţele mele şi sus de tot, sub o galerie la fel ca la templul nostru unde cântă corul, Fred mi-a arătat un şir de tablouri, numai prinţese tinere şi triste zugrăvite cu câte un văl negru pe frunte şi o floare albastră în mână palidă în dreptul pieptului şi mi-a şoptit: „Iohana! Uite-te acum la mine!“ M'am uitat la el: Era tot scund, bălai şi burtos, numai că roşişe până peste urechi. — „Da, Fred, mă uit la tine“, i-am răspuns. Şi el mi-a spus: — „Tu ştii câţi ani am înplinit eu azi? Paisprezece, Iohana. Peste patru ani, la optsprezece, tu ai să fii soţia mea căci noi, Turnhilzii, ne căsătorim totdeauna la optsprezece ani, tu ştii, şi am să pun un pictor dela Academie să zugrăvească şi chipul tău, să stai în şir cu celelalte Turnhilde. Vrei?“ — „O! Fred! Cum să nu vreau?“ Şi de bucurie că voi fi şi eu în tablou la fel de frumoasă şi de tristă, cu văl negru şi floare albastră, mă aplecai şi-l sărutai repede în creştet pe bunul meu Fred. Deodată izbucniră de pretutindeni, din galeria de sus şi din uşile de jur împrejur hohote de râs şi apoi într'un fel de batjocură, un cor de nuntă ...Herr von Turnhid, mai burtos ca Fred şi tot aşa scund, care băgase de seamă viclenia lui Fred cu mine, se luase după noi cu toţi ceilalţi copii şi astfel râseră toţi de întâia mea sărutare. Eu şi Fred ne-am ruşinat foarte mult, dar pe urmă a râs şi Fred, am râs şi eu, iar domnul spiţer baron Herr von Turnhild a spus

tatălui meu care lua purgative pentru mama care era atât de ambiţioasă că i se încuia inima câte opt zile. — „Ce zici de Fred al meu, domnule Libelius? Vrea s'o ia pe Iohana şi numai pe Iohana!" Tata e notar în Turnişor dar mama i-a băgat în cap să ceară la Minister mutarea la Viena. Că s'a săturat de Turnişor şi vrea să meargă la Operă. Şi pe mine avea de gând să mă mărite tot la Viena iar pe Hansl, fratele meu mai mic, voia să-l facă orice, chiar şi *cutcer* (vizitiu) la un brutar, dar la Viena. Când a aflat mama de vorbele domnului baron dela spiţerie şi că tata nu i-a răspuns nimic, ba chiar a râs cu el, a vrut să sară să-i scoată ochii. Toată noaptea a ţipat şi a plâns şi nu s'a liniştit până ce tata nu i-a făgăduit să facă numaidecât o cerere la Minister la Viena. Pe mine mama a doua zi m'a chemat la patul ei, că nu se mai putea ţine pe picioare şi mi-a spus: — „Iohanrl, nu aşa că şi tu vrei să mergi la Viena cu scumpa ta mamă, să dansezi cu ofiţerii şi să bem bere la Prater? Pe Hansl o să-l dăm la o *zuckerei* (cofetărie) şi în fiecare seară o să ne aducă acasă prăjituri. Da? Aşa că tu, draga mamei, să nu mai stai de vorbă cu Fred von Turnhild care e baron cum sunt eu nevastă de episcop, la şcoală să-i întorci spatele, ca să vadă toţi. Iar dacă te-o întreba, tu să spui tare: — „Pentrucă tat'tău spiţerul e un baron calic, vrea să-şi vândă Turnul şi nu-l cumpără nimeni, iar noi ne mutăm la Viena!". Să-i întorc spatele, aşa cum mă 'nvăţase mama, n'am putut, dar la şcoală când

eşeam să ne jucăm mă ascundeam mereu după alte colege, după copaci şi de mai multe ori în... closet. Până când bietul Fred, roşu ca un morcov, m'a aşteptat la plecare la poarta şcolii, cu ghiozdanul în spinare. — „Iohana!..." a strigat când m'a văzut şi pe urmă n'a mai putut să spuie nimic. S'a făcut şi mai roşu, aşa cum e sângele de bou şi a început să tremure. Mie mi-a fost frică şi am început să plâng. Pe urmă am fugit. Dar el s'a luat după mine, m'a ajuns în colţul străzii şi acolo mi-a fost atât de milă de el că i-am destăinuit tot, că mama vrea să mergem la Viena, să dansăm la balul Operii şi să mâncăm cu *loitnanţii* crenvurşti la Prater iar Hansl să ne aducă în fiecare zi *zuckerei*. Acolo mă va lua de soţie un ofiţer de gardă, ca să putem merge şi la balul dela Schönbrun şi tata a şi făcut cerere la Ministerul notarilor să-l mute numaidecât la Viena... Fred auzind, a rămas abătut, pe gânduri. Apoi mi-a răspuns că el are un plan, că vine şi el la Viena să se facă ofiţer de gardă, ca eu să devin neapărat doamna baroneasă de Turnhild şi să mergem cu toţi la baluri şi la Prater, dacă aşa vrea mama. Am fost atât de fericită de gândul lui — nu, nu era prost Fred! — că-mi venea să-l iau în braţe, aşa burtos cum era şi i-am spus: — „Bine, Fred, fă-te ofiţer de gardă şi hai cu noi la Viena! Tu să fii liniştit despre mine, că eu cum ajung acasă îi şi spui mamei de planul tău şi că voi fi în curând baroneasă de Turnhild". Apoi ne-am despărţit şi fiecare a rupt'o de fugă spre casă. Dar în

ziua aceia când am văzut chipul vânăt al mamei n'am avut curajul să-i spun ce vorbisem cu Fred. La masa de prânz am amânat dela un fel de bucate la celălalt, pe urmă am amânat pentru masa de seară, când n'a mai fost nevoie de oarece tata aflase tot dela domnul spiţer baron von Turnhild care i-a tras lui Fred o bătaie straşnică pentru gândul de a părăsi din pricina mea Turnul şi spiţeria părintească. Fata pe care o va lua Fred trebue să rămâie în Turn toată viaţa, spunea el, aşa cum au făcut toate Turnhilzile, din bunică în nepoată. Mama auzind vorbele astea a rămas cu lingura la gură şi mi-a aruncat o privire lungă, de am îngheţat. Mama e înaltă, uscăţivă, cam scofâlcită, are ochii mari negrii şi nasul scurt. Mi s'a părut atunci că era Moartea care venise să mă ia şi îngrozită am ţipat odată şi am început să tremur. Tata a spus şi el mamei ceva, dar n'am auzit bine ce, că mama s'a ridicat dela masă, a plecat ţeapănă cu buzele strânse şi s'a încuiat în camera ei. De-atunci nu mi-a mai vorbit nimic de Fred şi nici de plecarea noastră din Turnişor. O singură dată, pe când pregăteam împreună pomul de Crăciun, m'a întrebat pe cine aşi dori să poftesc la serbarea pomului. Am pomenit câteva fete şi câţiva băeţi, dar numele lui Fred von Turnhild, nu. — „O! Ce rea eşti! mă certă ea. Şi pe Fred să nu-l poftim?“ — „Desigur şi pe Fred, dacă nu te supără pe tine“, răspunsei. Mama tăcu niţel, apoi întrebă: — „Te mai vrea de soţie?“ Nu răspunsei.

— „Dar tu-l vrei pe el". Nici de data aceasta nu răspunsei, bănuind o capcană. — „Şi nu te îngrozeşti să rămâi toată viaţa în târgul ăsta... împuţit?" urmă ea. Nu crezusem niciodată că fără Fred n'aşi putea trăi, îmi dam bine seama ce viaţă plăcută se putea deschide unei fete nu prea urâte la Viena... Dar nu ştiu ce diavol al înverşunării mă împinse să mint atunci şi să răspund îndârjită, cu răsuflarea iute: — „Cu Fred rămân oriunde, în Turnişor sau în iad, nu-mi pasă!" Mama îşi strânse buzele, cum obicinuia când îşi mistuia otrava şi se făcu numai niţel mai palidă ca altădată. Tăcu multă vreme. Şi după ce aninarăm toate podoabele în brad, ea oftă şi zise fără să se uite la mine: — „Vezi nu uita să-l pofteşti şi pe Fred. Are să fie în curând soţul tău, nu?". Şi plecă. Ajunul Crăciunului e la noi, saşii, sărbătoarea cea mai veselă a anului. Tata a invitat pe colegii dela Tribunal şi dela Primărie, mama pe toate vecinele, eu aproape toată clasa. Fred veni cu tatăl lui, domnul spiţer baron von Turnhild, pentru care tata atârnase între ramurile bradului o archebuză din foi de tutun bun. A fost o seară foarte voioasă deşi tata primise dela Viena înştiinţarea că mutările se amânaseră toate pentru la anul, din pricini de politică. Fetele şi băeţii am cântat „O, Tannenbaum! O, Tannenbaum!", iar Fred îmi strângea mâna într'ascuns. tremurând de fericire. Până şi Hansl râdea, el care sămăna cu mama şi râdea atât de rar. După ce se 'mpărţiră darurile, mama se apropiă de mine

şi mai înainte de a prinde de veste, mă zmulse de lângă Fred, spre uimirea tuturor. — „Ai să te măriţi cu cine vreau eu, nu cu mucosul ăsta, auzi?“ răcni ea. Şi cu o putere pe care nu i-o bănuisem, mai înainte ca cineva să mă fi putut scăpa, mă îndoi pe genunchiul ei, îmi ridică fusta la spate şi mă bătu cu palma răsunătoare, până sări tata şi mă zmulse din ghiarele ei. Domnul spiţer baron von Turnhild luă pe Fred de mână şi încruntat, jignit peste măsură, fără să mai rostească un cuvânt, plecară. — „Un ofiţer ai să iei, m'auzi tu? răcnea mama. *Ein Leutnant von Wien!...*“ (Un ofiţer de la Viena). Cu mare greutate musafirii izbutiră s'o ducă în odaia ei. Ură neagră, grea, se adună de atunci în mine împotriva mamei, era firesc, nu? Noaptea visam că luase casa foc şi mama striga la mine s'o scap şi eu nu voiam, sau că ne aflam cu toţi într'o pădure şi lupii se repezeau asupra ei, o sfâşiau iar mie, tatei şi lui Hansl nu ne făceau nimic. La şcoală Fred abia de mai cuteza să-mi arunce o privire iar fetele şi băeţii râdeau de mine prin colţuri, înăbuşit, amintindu-şi că-mi văzuseră la Crăciun dosul gol, bătut. Multă vreme umblai cu gândul să omor pe mama, să-i pun otravă sau sticlă pisată 'n bucate. Dar n'avui curajul şi nici nu mă pricepui. De aceia începu să-mi fie silă de mine şi de tinereţea mea, care-mi pricinuiau atâta durere şi ruşine. Hotărîi să mă arunc în apă, să mă 'nnec, de oarece vremea se încălzise şi dacă aşi fi rămas despuiată o noapte

în curte n'aşi fi răcit atât de tare ca să mor. Dar în ajunul Paştilor, când soarele lumina atât de voios lumea şi pe câmp se arătaseră toate floricelele îmi veni în gând că aşi putea să mă răzbun altfel pe mama şi niciodată să nu mă mai ia vreun loitnant, aşa cum dorea ea. Ii scrisei lui Fred o scrisoare lungă. Părinţii mei plecau a doua zi de Paşti la Sibiu, la prieteni. Eu mă prefăcui bolnavă ca să fiu lăsată acasă. Când rămăsei singură dădui fuga şi cumpărai două sticle de cogniac, prăjituri şi ţigări. Indată după amiaz zării şi pe Fred, dând ocol casei. Il băgai în bucătărie şi-l pusei să se dezbrace, apoi îl chemai în odaia mea, unde-l aşteptam goală. Ne sărutarăm, ne îmbrăţişarăm, plânserăm şi ne iubirăm ca doi osândiţi la moarte, apoi mâncarăm prăjiturile, băurăm cogniacul şi după ce ne 'mbătarăm, ne jucarăm caraghioşi de-a ginerele şi mireasa la biserică, dansarăm şi apoi îl luai iar în patul meu...

Iohana tăcu. Supse cu sete din ţigară.

— E mult de atunci, Iohana?

— Cum mult? Astă primăvară! făcu ea cu ochi mari, apoi râse scurt. Să vezi ce s'a întâmplat pe urmă! adăogă ea cu mare veselie. L'am ţinut pe Fred cu şoşele şi momele până seara târziu deşi lui începuse a-i fi frică de ce se întâmplase şi vroia să plece. Ştiam că mama va intra întâi în camera mea şi ţineam să mă găsească în pat cu Fred.

— Şi te-a găsit?

Iohana rămase o clipă pe gânduri, făcu din cap „da“, apoi oftă:

— A leşinat, biata mama. Acolo 'n prag. Prostul ăla de Fred a sărit din pat ca o paiaţă burtoasă, strigând că el n'avea nicio vină, că eu l'am chemat şi că tot o să mă ia de soţie... N'am mai putut rămâne acasă, după cele întâmplate. Am intrat în slujbă aici, la Trei Iepuri. Peste două luni a izbucnit războiul. Fred a plecat ca voluntar, odată cu alţi băeţi de vârsta lui. Dar nu cred să se mai întoarcă să mă ia de soţie. Crezi că se mai întoarce?

...Mijea de ziuă. Un zgomot neobicinuit de trupe în marş, de gâfâit de cai încordaţi la poveri.

Sării din pat de lângă Iohana uimită şi mă înbrăcai în grabă. De bună seamă înaintau trupele noastre. Inghesuii fetei un pumn de bani româneşti în palmele mici:

— După ce s'o încheia războiul, vino la Bucureşti Iohana, da? Iţi las bani de drum!

Abia când eşii în curte, zării prin crăpăturile şopronului armata generalului von Falkenhayn, care înainta împotriva Carpaţilor.

Sării gardul din fund, îmi ridicai gluga şi pierii în câmp.

Alergai mai mult de-a buşilea, toată ziua. Merindea îmi fu un pumn de zăpadă. Pe la miezul nopţii dădui de unitatea mea, care urca munţii din greu, în retragere forţată.

MORŢII NU MAI FAC PROCES

Ilie Tabacu, prietenul atât de folositor şi neaşteptat mă vizită în camera dela Poliţie. Deşi speranţa mea se adunase toată asupra ilustrei Camere de punere sub acuzare care trebuia să se ocupe de opoziţia opoziţiilor şi de domnii magistraţi încăeraţi juridic în capul meu, grefierul fu de altă părere. El mă 'ndemnă să nu aştept nimic dela desfăşurarea procedurii, ci totul de afară, dela moara Buştean, unde morbul pe care-l aruncasem, începuse a fermenta.

Când află că textul opoziţiei Primului-procuror se rezuma la o singură frază de treisprezece cuvinte inclusiv iscălitura iar al judecătorului de instrucţie la opt coale scrise mărunt, Tabacu izbucni:

— Apoi coane Fane, de geaba se mai osteniră soţiile pentru dumneata! Intr'un sfert de şedinţă, judecătorii dela Camera de acuzare nu vor avea ce face cu opoziţia atât de scurtă a Primului-procuror. O vor respinge *de plano,* adică deodată toată, ascultă-mă pe mine! Primul-procuror mi se pare, te-a apărat aşa, numai ca să nu-şi încarce conştiinţa şi

să aibe trai bun în căsnicie. Nu te mai gândi la Camera de acuzare, ascultă-mă pe mine! N'ai pe cineva pe la Ministerul Aerului sau pe la Ministerul de Finanţe, care să aţâţe niţel comisiile de anchetă?

Rămăsei pe gânduri. Singura fiinţă pe acest pământ care alerga pentru mine, era biata Mili. Dar puteam oare s'o iau tocmai acum când e ocupată cu o mică pensiune economică din care trăim cu toţii, s'o trimit să piardă vremea prin Ministere?

— Să mai aşteptăm.., zisei aproape fără glas, neavând curajul să privesc în ochii lui Tabacu.

— Nu e bine să mai aşteptăm, coane Fane! Moara Buştean nu va fi în stare să conrupă două comisii dela două Ministere, de asta sunt sigur! Dar Löwenstein ăla va putea face să se prelungească ancheta iar membrii comisiei sau măcar o parte din ei, vor fi bucuroşi să sugă bacşişuri grase pentru fiecare amânare. Crezi că moara Buştean ar putea suporta multă vreme să fie suptă?

— Asta cine poate ştii?

— Apoi vezi? Trebue neapărat să găsim pe cineva care să dea ghes comisiilor de anchetă, poate pe cineva dela vreo gazetă..

— Să-mi iau dar gândul dela Camera de punere sub acuzare?

— Eu aşa zic, coane Fane! Dar nu-ţi face inimă rea, că mai ai Casaţia, înainte de a te vedea dat în judecată! Faci recurs în Casaţie împotriva deciziei Camerei de punere sub acuzare. Aici zăbovim

trei ani cel puţin, dacă nu mai mult, de oarece fiecare amânare de termen e cam de opt-zece luni. In acest timp moara Buştean va fi ruinată de amenzi şi ne vom putea prezenta la instanţa de fond cu partea civilă compromisă. Pe trei sferturi achitarea va fi asigurată. Aşa că cea mai elementară strategie judiciară ne sfătueşte, coane Fane, să luptăm pentru termene lungi, cât mai lungi!

Şi plecă repede la Tribunal.

Grefierul Ilie Tabacu, îngerul meu salvator, îmi deschidea perspectiva unei închisori de câţiva ani, pedeapsă mai mare decât dacă aşi fi fost judecat şi osândit!

Era însă o socoteală să stau închis trei ani, numai ca să scap nejudecat?

Dar o întâmplare neaşteptată dădu o nouă întorsătură procesului meu.

Mă pomenii pe înserat la Poliţie cu avocatul părţii adverse, d-l Ilarie. Tot uscăţiv şi vânăt, cu dinţii în rânjet sub mustaţa rară, asemeni unui tătar mâncător de carne crudă. Vedeam oare bine?... Omul plângea!... In altă împrejurare l'aşi fi vârât în arsenalul meu de înjurături culese din toate provinciile locuite de români şi l'aşi fi dat afară 'n brânci. Dar ce puteam face înaintea unor ochi zbârciţi de plâns? Lacrimile mă paralizează.

— Muri şi el, săracu... Dumnezeu să-l ierte! se boci avocatul şi se aşeză copleşit pe marginea patului.

Nu ştiam ce să cred. Se folosea de această si-

nistră farsă ca să-mi propuie o nouă infamie? Inebunise. nenorocitul?

— Bănuiam că o să moară..., urmă el cu glas de litanie, fără să aștepte vreun cuvânt. Toţi o să murim. Şi dumneata şi eu... Că de aia suntem muritori. Dar când afli că a murit cutare care-ţi strângea mâna, parcă nu-ţi vine să crezi şi după ce crezi, parcă...

Un nou val de durere îi încuiă cu 'n nod înghiţitoarea şi ochii i se strânseră într'o roşeaţă şi mai umedă. Cu dinţii rânjiţi parcă a batjocură, omul totuşi plângea.

— Dè... Ce să-i faci? mă pomenii grăind, fără să ştiu de cine era vorba. Dacă a murit, a murit. Nu-l mai poate învia nimeni, aşa e? Mortu e mort. Dumnezeu să-i odihnească oasele. Şi ca să fiu sincer, domnule Ilarie, mie îmi place invenţia asta cu moartea care mi se pare ideia cea mai genială a vieţii. Ai fi oare încântat să te mai întâlneşti cu Neron, nebunul incendiator al Romei? Sau cu Tiglat Falazar care-şi hrănea zeii şi zeiţele cu trupuri de copii aruncaţi în cuptoare încinse? Gândeşte-te în ce stare ar fi azi Pământul dacă n'ar fi pierit nici ictiozaurii, nici pleziozaurii, nici ceilalţi monştri care au infectat sute de mii de ani atmosfera Planetei. Fără moarte ne-am întâlni şi azi la Şosea cu balaurii solzoşi, pe Calea Victoriei cu strămoşul nostru fără degete, cu piele de crocodil şi cu un ochi în frunte, behăind ca oaia speriată. Ţi-ar face plăcere?

Domnul Ilarie înfăşurat în durerea lui nepătrunsă, căuta altfel de alinare:

— Dacă ar fi rămas cel puţin în ţară, şi n'ar mai fi cheltuit atâţi bani în străinătate... A murit la Paris, pe un pat de spital. Am primit înştiinţarea la biuroul morii, scrisă la maşină, cu emblema spitalului, doi şerpi încolăcind o ţeastă de schelet şi cu iscălitura grăbită a medicului-şef.

Murise Ion Buştean, proprietarul morii.

Tăcurăm. Zăbrelele dela fereastra mică de sus se împăenjeniră şi ele de doliul amurgului. Acelaşi duh întunecat, mai înfiorător decât moartea căci e ameninţarea ei vie, ne cuprinse. Sufletul lui Ion Buştean, stăpânul temut şi iubit al morii, ne strânse laolaltă. Fosta tovărăşie pe acest pământ, unde ne e dat un răstimp atât de scurt şi o zare atât de strâmtă, mi se păru acum plină de un tainic înţeles, care ne depăşea, de oarece purcedea depe acelaşi nevăzut tărâm unde ni se zămislesc, fără să fim întrebaţi, întâlnirile, prieteniile, luptele, toate — mari sau mici — bietele noastre destine.

Ceiace mă îndureră în stingerea acestei vieţi fu tocmai *neînsemnătatea* ei — o atât de desăvârşită nimicnicie, că totul în jur, dela mine şi avocatul Ilarie, până la stelele din cer, mi se păru — într'o fulgerare de supremă luciditate — doar o nălucire a zădărniciei.

Milioane şi milioane de schelete s'au depus în scoarţa pământului, foşti oameni galbeni în Japonia şi China, piei roşii cu pene de vultur în cele două

Americi, negrii cu osul frunţii teşit şi maxilare înaintate, în zmârcurile fierbinţi ale pădurilor tropicale. Toţi au fost voioşi în viaţă, aproape întru nimic deosebiţi de tot atât de fericitele vieţuitoare, şarpele din Africa, bizonul din America, elefantul alb din Asia, pasărea paradisului din Australia. Nici azi, după sute de milenii, oamenii care se cred făpturile excepţionale ale Planetei, n'au alt ideal de viaţă. O plenitudine lăuntrică purificată 'n dorinţi abstracte care să depăşească timpul, locul şi semenii, s'a ivit sporadic şi numai la câteva seminţii adânc nefericite Ele au pierit sub năvala bestiilor înmulţite şi ne-au lăsat doar, în câteva pietre cioplite sau săpate, în câteva litere, amintirea tainicei lor tragedii.

D-l Ilarie rămase nemişcat, cu ideia morţii în el, în neputinţă de a mai rosti un cuvânt.

Ne reaminteam amândoi în tăcere.

Familia Buştean se trăgea dintr'un sat oltenesc depe malul Dunării. Bătrânul Buştean avu ideia extraordinară de a fugi din satul părintesc şi întemeiă în marginea dinspre răsărit a Capitalei de unde încep holdele Bărăganului, o moară de vânt cu două pietre. Intr'un deceniu aripile de şindrilă se preschimbară în două puternice motoare Diesel, hrănite cu sângele negru şi gros al sondelor dela Moreni, iar pietrele ştirbe fură înlocuite cu zece valţuri de oţel. Grâul, secara, şi porumbul nu mai veneau în câmpul împrejmuit din jurul morii în care largi trase de boi cu coarne arcuite şi cu balega

vârtoasă ca mămăliga ci în trenuri de câte treizeci-patruzeci de vagoane, aduse până 'n gura valțurilor de o locomotivă, ca un uriaş centaur de oţel. Vapoarele depe Dunăre purtau făina albă a morii Buştean până 'n Marea Neagră şi de-aci în lumea largă, de gustau pita noastră dulce ienicerii palizi depe malurile Nilului, femeile dela Rotterdam cu testemelele scrobite.

La începutul acestui veac duduiau de jur-împrejurul Bucureştilor, ca o constelaţie mecanică, douăsprezece mori ale firmei Buştean. Energia dezlănţuită a bătrânului oltean, cucerise Continentul. La optzeci şi trei de ani într'o seară de vară se culcă pe o stivă de saci de grâu care nu mai încăpuse în magazii, făcând socoteala în gând că a doua zi avea să răspundă la un proces cu băncile hrăpăreţe — şi nu se mai trezi, să se înfăţişeze la Tribunal. Avea dreptul. Trebuia să doarmă şi el odată cumsecade.

Cei şapte copii ai ţăranului, din care trei fete, fură ceiace se chiamă fericiţi. Se jucară din frageda copilărie când primeau cele mai costisitoare jucării, trecură prin şcoli săltând şi nici nu-şi închipuiau că viaţa ar putea fi altceva decât un joc neîntrerupt. Fetele şi cei doi fraţi mai mari întemeiară după moartea bătrânului o societate anonimă, lăsară unor funcţionari pricepuţi grija morilor şi plecară la Paris, oraşul cu cele mai numeroase şi delicate plăceri. Numai Ştefan şi Ion păstrară în seama lor două mori părinteşti, mai mult din teama

de a se depărta de locurile unde crescuseră. Fraţii se duşmăniră toată viaţa, dintr'o gelozie copilărească. Şi trăiră şi ei mai departe aşa cum apucaseră, adică fericiţi.

Ion avu parte de două zguduiri mai însemnate, care ar fi putut să-l trezească din beţia vieţii: Când se căsători — o căsătorie scurtă, femeia murind dintr'o naştere nefericită — şi când îi arse moara, nu mult după tragedia casnică. Dar numele firmei era însuşi o avuţie şi moara fu reconstruită, pe credit lung, de o fabrică de mori din Mannheim.

Ion Buştean, puţin sociabil, nu se mai căsători şi nici de alte femei nu se mai apropiă. Un pic de avariţie — moştenire ţărănească? — îl feri şi de jocul de cărţi. Nu-i rămase decât — spre a trăi într'un fel — beţia. Cea mai puţin costisitoare în România, e a vinului. Pivniţile casei vechi, gospodăreşti, din curtea morii, fură pline tot anul cu butoaie de vin de Drăgăşani.

Nu bea dimineaţa, pe care o voia limpede ca lumina soarelui. După obiceiul rămas din copilărie, trecea prin magaziile cu saci de grâu, pe la grajduri, unde lua între dinţi un pai. Uneori urca în moară la etajele cu maşini, se strecura cu luare-aminte printre pâlniile fierbinţi, se lăsa desmierdat de zumzetul monoton al curelelor de transmisie pe care duduiau ritmic, ca'ntr'un jazz de negrii nevăzuţi, contrabaşii sitelor lovite în contra-timp. Nu se mai deosebia atunci întru nimic de lucrătorii lui, umblând ca şi ei dimineaţa în haine vechi, pe-

tecite, cu şapca pe ceafă, cu mustăţile, genele şi sprâncenele înflorite de o călduţă promoroacă de făină de grâu. Palid de felul lui, cam pântecos, cu albul ochilor nostalgici, cine ar fi putut ghici că era însuşi stăpânul morii?

După amiaz scobora în pivniţă de unde îşi aducea singur panerul cu sticle de vin. In puterea nopţii scobora beat cu o lumânare într'o mână şi cu panerul de sticle goale în cealaltă. Putea să-şi frângă atunci gâtul şi unii slujbaşi care se aflau întâmplător prin apropiere, îi veneau într'ajutor.

— Mulţumesc nene, nu era nevoe să te deranjezi... bâiguia el.

Era o beţie de unul singur, sinistră. Ce fantasmagorii lipsite de veselie îl încântau, numai el ar fi putut spune. Poate că dorea să-şi stârpească mintea.

Sinuciderea e deobicei singura scăpare a oamenilor pe care împrejurările prea fericite sau prea nefericite îi lasă singuri, departe de admirabilele dureri ale familiei, ale neamului, ale omenirii. Cine era mai vinovat, părintele care-şi iubise prea mult odraslele, sau societatea care îngăduia asemenea libertăţi?

Moartea începu cu o mică durere de ficat. In câţiva ani ficatul se uscă asemenea unui burete. Apele minerale pe care le lua în dimineţile de vară, în sunetele unor voioase muzici militare, prin staţiunile climaterice ale Continentului, le alterna după amiaz — ca de obicei — cu vinurile tari

aduse din țară la băi, odată cu valizele. Pleoapele i se 'nvinețiră, căutătura deveni leșioasă când nu era rătăcită în beție și abia își mai târa pe picioarele cu varice înodate, trupul buhav, pântecele uriaș.

— Inainte de a pleca la Paris — mă lămuri d-l Ilarie cu rânjetu-i fără voe — d-l Buștean ne spunea că-l chemau acolo surorile și frații. Dar nu-i văzuse și nu le mai scrisese de vreo treizeci de ani. De unde? Mințea! Nu-l chemase nimeni. Ceilalți membrii ai familiei Buștean, de acolo sau de aici, habar n'aveau că unul de ai lor murea la Paris... afară numai dacă nu erau și ei morți de mult.

Avocatul se ridică fără rânjet dar parcă și mai sumbru acum, cu dinții acoperiți.

— Așa că s'a isprăvit și... *procesul*, făcu el și oftă. Că uitai să-ți spun: Löwenstein spune că dacă a murit patronul, nu mai are niciun rost să ducem procesul mai departe. El din parte-i e gata să retragă plângerea dela Tribunal, mai cu seamă că nici dumneata nu ții poate la denunțurile alea dela Ministere... Dumneata numai te-ai jucat ca să ne sâcâi, dar nici nu-ți închipui în ce bucluc ne-ai băgat. Ne-ai fript ficații! Löwenstein săracu, nu mai doarme de vreo trei săptămâni decât cu săruri de brom, cu somnalin și Dumnezeu mai știe ce alte prafuri. Ne-au verificat comisiile toate țidulele, scrisorile, facturile, registrele... Nici nu-mi închipuiam că trebuia să punem atâtea timbre pentru aviație. De fiecare timbru de un leu lipsă trebue să plă-

tim trei lei plus cinci mii de lei amendă iar dacă facem opoziţie, riscăm să plătim şi cheltueli de judecată. Ministerul Aerului a·e de primit până acum de la moara Buştean vreo trei milioane, şi s'au verificat numai doi ani! Mai sunt opt. După Ministerul Aerului vine la rând Ministerul de Finanţe care nu se mulţumeşte cu registrele de încasări şi vrea să cerceteze întâi diferenţele dintre grâul înregistrat la măciniş şi făina eşită pe poarta morii. Când a auzit de această metodă, bietul Löwenstein s'a făcut alb ca hârtia. „Totdeauna sunt diferenţe!" a bâlbâit el, care precum ştii, se pricepe la contabilitatea măcinişului. Insfârşit, nu văd cum o să eşim din buclucurile astea. Cel puţin de am scăpa de Ministerul de Finanţe!

— Cu Ministerul de Finanţe e lată! exclamai simţind în inimă deodată acea largă, adâncă, generoasă voluptate, a răzbunării care începe să se înplinească.

— Lată rău!... încuviinţă şi d-l Ilarie. Aşa că dacă ai face dumneata, acum când d-l Löwenstein şi cu mine suntem hotărîţi să te scoatem din proces, dacă ai face aşa... o nouă declaraţie, cum că primul denunţ către Ministerul de Finanţe l-ai trimis — cum se spune — sub impresia momentului, când ai fost arestat, şi că acum când nu mai ai de ce, te declari în fals...

— Eu să mă declar în fals? izbucnii, gata să mă reped asupra monstrului care începuse iar a rânji. Nici nu mă gândesc! îmi părea rău de d-l Buştean,

mărturisesc. Dar acum când e mort... Din scoaterea morii la licitație se pot acoperi cel puțin amenzile?

— Cred că nu e momentul să facem ironii, domnule Istrăteanu, se întristă avocatul.

Se apropiă de mine țuguindu-și buzele subțiri și vinete, ca să-mi vorbească 'n taină. Imi hârâi cu respirația:

— Gândește-te la situația soției d-tale care trebue să dea de mâncare tuturor holteilor, pensionarilor și ziariștilor — unii ziariști nici nu plătesc! Gândește-te la procesul acesta care, dacă nu intervenim eu și d-l Löwenstein, poate să mai ție zece-douăzeci de ani.

— Numai cinci-șase, domnule Ilarie. Să nu exagerăm. Tocmai timpul de care am nevoe ca să duc la capăt un manuscris cu revolte la care scriu în nopțile de insomnie. Iar procesul meu, de care dumneata și d-l Löwenstein vă simțiți deodată atât de îngrijorați, pe mine mă 'nveselește: E un spectacol gratuit, nu-ți închipui cât de amuzant, de plin de surprize și uneori chiar picant! E teatrul, opera bufă, cu artiști de primul rang psihologic — și de care, însfârșit, am și eu parte!

— Dar dacă...

— Dă-mi voe, n'am încheiat. Știu bine că ești hotărît, pentru a împiedeca ancheta Ministerului de Finanțe să-mi oferi din partea d-lui Löwenstein, îndată după eșirea mea din închisoare, în numele moștenitorilor lui Ion Buștean, postul de șef al ser-

viciului vânzărilor şi de inspector general al voiajorilor morii, iar dacă nu voi fi mulţumit, să-mi oferi o dublare a salariului şi o gratificaţie pe care s'o urci, cu tocmeală, până la două sute de mii de lei. Refuz anticipat toate aceste propuneri, dintr'o socoteală foarte simplă: Voi primi, după încheerea anchetei Ministerului de Finanţe o sumă mult mai mare — drepturile mele de denunţător — un milion dacă nu chiar două, de care te asigur că am mare nevoe, atât eu cât şi soţia. Şi mai e ceva, domnule Ilarie: Mica mea satisfacţie, care e foarte morală. Nu crezi că d-l Löwenstein care a dus moara Buştean, dintr'o prostească încăpăţânare de contatabil, până 'n marginea falimentului, înşelându-te pe dumneata, înşelându-mă pe mine, înşelând pe răposatul Buştean, înşelând Statul, *înşelându-se pe sine*, ar trebui trezit la realitate, ca să dobândească şi el, săracu, o conştiinţă? Pentru toate aceste metive — iartă-mi te rog stilul juridic de care m'am molipsit — resping în întregime propunerile pe care aveai de gând să mi le faci şi mulţumeşte-mi fierbinte pentru timpul pe care ţi l'am cruţat.

MUZICA DE PATEFON

O îndoială mă cuprinse cu privire la spusele prietenului grefier, Ilie Tabacu. Nu-mi puteam pierde speranţa în nepărtinirea şi bunăvoinţa Camerei de punere sub acuzare... Aci se înşela, nu mai încăpea îndoială! Dar cine în viaţa lui nu se înşeală uneori?

In ziua pronunţării, maestrul Ion Vasile-Voevod mă luă dela Poliţie cu bilet de voie pe opt ore şi mă duse la Tribunal. Era enervat, stare neobicinuită la el, iar ochii i se umflaseră 'n orbite ca la peşti, de atingeau parcă sticlele groase ale ochelarilor.

— Nu ţi-am mai adus ultimile ziare, îmi zise în automobil, în drum spre Tribunal. De ce să te mai deprim? Când s'a aflat — totul se află! — că reporterul judiciar dela „Cinci Continentte“ a primit în dar un stilou englezesc, reporterii judiciari dela celelalte ziare s'au repezit pe ordonanţa de trimitere în judecată din care au început să publice fragmente cu „va urma“, ca un roman-foileton. Au trecut apoi pe la moara Buştean să ceară oarecari recompense, dar au găsit la poartă doliu mare. Abia eri am izbutit să-i împac. Unora le-am făgăduit

stilouri franceze — va trebui să facem o comandă la Paris — iar pe trei mai îndârjiţi, i-am abonat gratuit la pensiunea soţiei dumitale, unde vor avea dreptul să ia trei mese pe zi, cu vin. M'am gândit că e soluţia cea mai ieftină, nu? In orice caz îi avem în mână: La cea dintâi încercare de nou şantaj, le luăm bucatele de la gură. Se pune însă întrebarea: Au citit domnii magistraţi dela Camera de punere sub acuzare acea cataractă de înjurii la adresa dumitale?... Am vorbit cu vreo câţiva din ei — vechi amici — şi m'au sfătuit să amân depunerea memoriului până la extrema limită, astfel ca decizia să se dea în altă atmosferă socială decât cea creată de nesăţioşii ziarişti, vreau să spun şantagişti. Dar dacă unii din magistraţi s'au lăsat totuşi impresionaţi de diatribele împotriva „rechinilor comerţului nostru românesc" cum scria un tânăr excroc, de curând intrat în presă? Dacă au reţinut insinuarea că 'n vreme ce autorităţile constituite ale Statului — magistraţii, militarii, aviatorii, profesorii — primesc salarii de mizerie, agenţii comerciali se lăfăesc în trenuri de lux, în hoteluri somptuoase şi vara ocupă vilele cele mai bine situate, la munte şi la mare?

Aveam impresia că D-l Ion Vasile-Voevod, strateg şi psiholog, vroia să mă pregătească pentru un dezastru astfel ca succesul memoriului său — de care nu mă îndoiam — depus la Camera de acuzare, să apară apoi în toată splendoarea lui. Surâsei măgulit.

Urcarăm repede scările Tribunalului. Cotirăm pe

câteva culoare. Urcarăm iar, la etajul doi. Alte culoare şi un gang mic. In fund, mituind discret un camerist în livrea albastră, ne strecurarăm pe după o groasă perdea de catifea cărămizie într'o cameră de aşteptare cu parchetul proaspăt lustruit, dar fără covor. Ne luarăm după urmele unor tocuri de cauciuc până 'n dreptul altei perdele, mai strîmte, care da ...nu ştiam unde. Maestrul mă apucă de braţ şi mă reţinu lângă un scrin pe care se afla un registru cu iscălituri de prezenţa domnilor magistraţi. Apoi intrarăm binişor în ascunzătoarea pe care o alcătuia spaţiul dintre scrin şi un dulap cu vreo câteva pălării. Abia ne vârârăm acolo, că omul de serviciu în uniformă albastră intră repede şi mai depuse în dulap trei pălării.

Maestrul îmi şopti:

— Să nu te emoţionezi de loc şi mai cu seamă să nu crâcneşti! De aci aflăm tot. Vom auzi în curând cine a rămas în completul de judecată. Se trage la sorţi. Dar am avut eu grijă să trimit acasă tuturor domnilor magistraţi o còpie a memoriului meu. Te interesează cuprinsul lui?

— Cum nu! Cum nu!

— Ţi-l voi remite îndată după pronunţarea Camerii. Am stăruit îndeosebi asupra necesităţii supreme de a se da o satisfacţie convingerilor intime ale unui Prim-procuror încălecat — vorba aia — de zelul năzdrăvan al unui simplu judecător de instrucţie. Apoi am răspuns pe larg campaniei de presă în care erai prezentat ca „pirat“, „rechin“,

„falsificator“, „distrugător al vechii clase de morari neaoşi“ etc.

Cameristul în uniformă albastră se ivi din nou în vârful picioarelor şi luând din dulap două pălării se depărtă cu câte una în fiecare mână, tot atât de tainic.

Din camera de chibzuire, de dincolo de perdeaua strîmtă, izbucni un râs greoi, în scoborîre de bas, ca o rostogolire de lături.

— Sst!... îmi făcu speriat, cu'n deget la gură, d-l Ion Vasile-Voevod, de parcă aşi fi râs eu.

După ce glasul se potoli, se auzi un amestec de graiuri şi paşi grăbiţi care din camera de chibzuire trecură în gang, dincolo de perdeaua cea mare şi apoi pieriră pe culoar. D-l Ion Vasile-Voevod aruncă o privire în dulap asupra pălăriilor rămase, şi adânc concentrat, tăcea.

Soarele de după amiaz năvăli în încăperea cu parchetul lustruit, după care trebuia să treacă înapoi a furnalei uriaşe inegrite, a caloriferelor Palatului de Justiţie. Era o lumină mâhnită, pustie. Ochii mei clipiră iar d-l Ion Vasile-Voevod întoarse capul spre perete.

Era ora când mai toate instanţele îşi încheiau activitatea, sălile se goleau iar pe străzile din jur, îmbâcsite până mai adineaori de cai, trăsuri, automobile, nu mai rămânea decât un măturoi uriaş de nuiele pe care-l auziam hârşâind arar, dus de o matahală în zdrenţe, şi zumzetul înăbuşit al oraşului, departe.

In acest vid se juca drama ființei mele între oameni.

Dar un optimism, poate fără temei, biruind sentimentalitatea pe care mi-o zămislea înlănțuirea ultimilor întâmplări, mă cuprinse ca valurile puternice ale unei mări. Era cu neputință să mai fiu torturat în această comedie, umilitoare pentru toți ceilalți, sinistră pentru mine! Jocul absurd ținuse destul! Spiritul burlesc trebuia să se declare însfârşit satisfăcut şi obosit. Era timpul să ne venim în fire şi să ne trezim definitiv!

Poate că aceşti oameni din Camera de punere sub acuzare care nu mă cunosc, care nu vor să-mi vadă mutra, să-mi audă piţigăitura nici acum şi nici vreodată, vor pricepe mai lesne decât judecătorii de până aci — traşi pe dedesubt de diferite patimi ca de sfori la bâlci măscăriciul — că procesul meu e în fond o himeră, iar procedura la care fusesem supus o fantasmagorie. Va fi de-ajuns să arunce o singură privire asupra „actelor" şnuruite în dosarul Nr. 38932 ca să-şi dea seama că o iluzie şi o eroare țin în lanțuri morale un om fără nicio vină. Cu o frază şi trei iscălituri indescifrabile vor pune capăt acestei halucinaţii, vor risipi duhul de nebunie în care abia ne mai tragem cu toţii sufletul — şi voi ieşi de-aici ca un om în toată firea, liber, grăbit să-şi vadă de treabă.

„Trebue să fie oameni de ispravă!" vroii să spun avocatului meu mereu încruntat şi să arăt prin perete cu o mişcare a capului către nevăzuţii ma-

gistraţi. Dar mă răzgândii. Nici speranţele prea mari nu sunt bune; în miezul lor se află mai totdeauna vipera cu clopoţei.

Şi totuşi era cu putinţă ca de-aici, din ascunzătoarea mea să plec direct pe stradă şi acasă. Era cu putinţă!

Din Camera de chibzuire veniră iar glasuri amestecate, câţiva paşi târşiţi şi gemătul înfundat al unui fotoliu vechi, copleşit.

— Sunt multe procese? întrebai cu respiraţia.

Cu o schimonositură a tuturor muşchilor feţei, de parcă i-aşi fi atins o rană deschisă, maestrul Ion Vasile-Voevod făcu un „Ah!“ de contrarietate şi rămase iar înmărmurit, atent ca la o muzică interioară. Din camera de chibzuire veneau acum crâmpeie de întrebări, răspunsuri, apoi deodată glasul de bas lichefiat, pe care-l cunoşteam:

— Ar trebui împuşcaţi cu toţi, domnule, cu toţi! Nişte excroci!

Simţii că mi se taie respiraţia. Genunchii începură să-mi tremure. Mă agăţai cu amândouă mâinile de scrinul pe care se afla deschisă condica de prezenţă.

— De nimic nu sunt buni! Avea dreptate Molière să-şi bată joc de ei.

— Şi Voltaire! se auzi un glas ca de domnişoară deşi bărbătesc.

— Sau Voltaire..., urmă glasul amărît şi destrămat.

Nu era vorba de mine. Respirai adânc şi surâ-

zând îmi lăsai mâinile 'n jos, sprijinindu-mă de dulapul cu pălăriile domnilor magistraţi.

— Parcă au învăţat medicina în Patagonia! Nu sunt în stare, domnule, să-ţi recomande un purgativ necum un regim potrivit pentru... pentru intestine! Dacă nu aveam pe baba Leana cu ceaiul ei de burueni, băteam recordul constipaţiei: Făcusem săptămâna de când nu mă mai... Invineţisem pe sub unghii de parcă eram Lazăr înainte de a învia din morţi. Aveam în gură o limbă grea şi amară ca fierea spartă de peşte. Ce să vă spun? Nu se mai apropia nimeni de mine şi nici nevasta nu mai intra în odaie: Ii puţia, spunea, a maţe de găină şi chiar — pardon — a hoit.

— Daaa..., se lărgi alt glas, al treilea, mai mult din guşă. Constipaţia, domnule Prezident, e boala a mai grea. Cine n'are scaun, mai bine să se spânzure. Ce-a păţit răposata mama, când a fost să mă nască! De mirare c'a scăpat cu viaţă, şi ea şi eu. Tata — Dumnezeu să-l ierte — credea că eram extra-uterin şi râcnea la doctor şi la moaşă să scape întâi pe mama, că mai face el alţi copii dac'oi muri eu. De unde? Nu eram nici extra-uterin nici cezarian. Se 'ntâmplase că mamei, lacomă cum sunt de obicei gravidele, cu o zi înainte de naştere i se făcuse de roşcove şi mâncase numai roşcove, din care pricină se 'ncuiase, ca pentru totdeauna. In ziua naşterii s'a sfiit să spuie moaşei c'avea în pântece două feluri de dureri şi abia când a venit doc-

torul mamoş cu ferăstraele şi cuţitoaele lui, mama speriată i-a spus tot.

— Şi pe urmă? întrebă interesat glasul Prezidentului.

— Pe urmă, domnule Prezident, medicul Rozenberg — al dracului! că era jidan — a procedat numaidecât la administrarea unui clistir. Biata mamă s'a uşurat apoi deodată, cu'n singur râcnet, pe amândouă părţile.

— Prezenţă de spirit! se auzi glasul feciorelnic. Mai toţi medicii, domnule Prezident, suferă de asta: N'au prezenţă de spirit, care nu se predă sistematic la nicio facultate.

— Parcă se predă ceva sistematic în ţara noastră, se plânse iar glasul târît al Prezidentului.

Urmă o tăcere îndelungă şi inexplicabilă, care mă umplu de spaimă. Acum se cerceta desigur dosarul Nr. 38923. Dar un răbufnet sec, de parcă i s'ar fi sustras cuiva scaunul şi ar fi căzut pe parchet, fu urmat de un multiplu hohot de râs. Camera de punere sub acuzare se veselea. Un glas se tângui, blajin:

— Zău, domnule Prezident, nu mă mai înţepaţi cu acu...

— Păi dacă moţăi aci, când noi discutăm... Licenţiat în litere şi drept dela Paris eşti dumneata? Fac pariu că iar ţi-ai pierdut noaptea pe la vreun concert şi te-ai culcat târziu.

— Ba să vă spun drept, domnule Prezident, urmă glasul blajin al tânărului magistrat, n'am închis

ochii deloc. Sora nevesti-mi care urmează harfa la Paris mi-a trimis un teanc, uite pe-atât de gros, de plăci de patefon: Stocovschi, Bruno Walter, Toscanini, cei mai buni dirijori, pe urmă fragmente din Stravinschi, Milhaud, Rachmaninoff... Au mai venit doi prieteni, un scriitor şi un pictor cu iubitele lor, aşa că ne-a apucat ziua în jurul patefonului.

— Da' valsuri, ceva, nu ţi-a trimis? întreba glasul lichefiat al Prezidentului.

— Unul singur, de Ravel.

— Ştiţi, domnule Prezident, se auzi glasul feciorelnic, ce avere are Jean Naicu, ăl de cânta cu orchestra la restaurantul hotelului „Mediterana"? Douăzeci şi două de milioane, declarate. Fermă, blok, automobil... Şi pe toate drumurile n'auzi decât: „Săracii artişti...".

— Am uitat de când n'am mai mâncat la „Mediterana!" se plânse glasul Prezidentului. Pot eu să mă expun să comand o fleică 'n sânge, când sufăr de cea mai grozavă constipaţie din România?

— Nu toţi artiştii sunt milionari! răspunse tânărul cu glas domol. Imi vin în minte câteva cazuri — ca să spun aşa — clasice. Ştiţi oare, domnule Consilier, că cei mai de seamă compozitori ai omenirii, un Bach, un Haydn, un Mozart, un Beethoven şi până la un punct chiar Wagner au fost doar slujbaşii unor prinţi sau cel mult ai unor comunităţi religioase? Pentru Frederic cel Mare pe o simplă temă fluerată la ureche, Bach a compus nişte fantastice variaţii iar Liturghia, celebra liturghie după

Matei, adevărată catedrală muzicală, a fost cântată numai odată şi pusă de autor deoparte, ca s'o găsească şi s'o mai cânte abia peste o sută de ani, în 1829, Mendelssohn. Un geniu ca Bach trăia dintr'o modestă leafă primită dela Curte, apoi dela Comunitate, şi trebuia să-şi ţie o casă cu douăzeci de copii dela două soţii. Haydn adăsta în livrea, dimineaţa, la uşa contelui ungur, să primească poruncă ce muzică să compue pentru seara. Iar pe Mozart, care lua masa la bucătărie, laolaltă cu celelalte slugi — prinţul-episcop de Salzburg în slujba căruia se afla, furios odată şi mojic, l'a aruncat pe scări cu 'n picior în spate. Fără prinţul Lişnovschi din Viena şi fără regele Ludovic al Bavariei, Beethoven şi Wagner n'ar fi avut o soartă mai bună. Din foamea şi sufletul îndurerat al acelora, fac azi milioane toţi lăutarii...

Urmă o tăcere.

Intrebai emoţionat, uitând de soarta mea:

— Totdeauna se discută probleme de istoria muzicii în şedinţele Camerei de punere sub acuzare?

D-l Ion Vasile-Voevod îmi aruncă o privire de învinuire, apoi se concentră din nou înapoia sticlelor groase de ochelari. Insfârşit răspunse bombănind:

— Ai avut noroc. Altădată se discută chestii... ştiinţifice: Despre diferitele forme ale himenului la diferitele rase, despre unele obiceiuri din bordelele algeriene, etc. Dar acum trebue să vie şi rândul procesului dumitale.

Se auzi iar glasul tânărului magistrat:

— *Preludiul tragic al lui Bach,* bunăoară... (urmară câteva fraze, pe care nu le putui prinde, din pricina glasului slăbit).

— Trimite-mi-l şi mie, dragă, se tângui glasul feciorelnic. Nevastă-mea cumpără numai plăci cu discuri!

— Dar muzică mai... variată n'a compus Bach ăla? întrebă glasul amărît al Prezidentului.

— Domnule Prezident, ştiţi că locuesc la două minute de Palat! se auzi glasul delicat. Dacă doriţi, vi-l aduc pe Bach numaidecât.

— Adu-l şi vezi, poate găseşti şi ceva mai vesel! strigă vocea Prezidentului, lăbărţându-se pe urmele tânărului magistrat, ai cărui paşi se şi îndreptaseră înspre gang. Il încurajez — zise către ceilalţi acelaşi glas, mai blajin — trebue încurajaţi toţi tinerii ăştia care 'n loc să se 'nghesue la avansări, ei sau nevestele lor, se ocupă cu muzica religioasă.

Nefiind întrerupt de nimeni, Prezidentul urmă:

— Imi veţi spune: „Manie! Manie artistică!“ Dar a bea, a juca la noroc sau a nu fàce nimic, nu e tot manie? Şi dacă...

O tusă ca de om gâtuit, cu şuerături şi horcăituri, umplu deodată vasta linişte din jur şi se amplifică într'o adevărată simfonie de stridenţe fiziologice care părea că nu se vor mai isprăvi. Dar se rezolvară pe neaşteptate într'o aspiraţie de zgârciuri şi un scuipat voluminos.

Se mai auziră câțiva pași, câteva șoapte, apoi tăcere.

Tânărul magistrat sosise pesemne între timp, că după grozava tusă a Prezidentului izbucni ca sub o cupolă răsunătoare, muzica de alămuri grave a preludiului. Se zămislea o fatalitate, în adâncul căreia duduiau basurile unei amenințări dumnezeești. Un glas profetic vestea cataclismul și în același timp deschiderea unor grele porți, dincolo de care mijea o linie de mare albastră îngemănată cu linia unui răsărit. Miile de suflete presimțind osânda și dându-și seama cât de departe pe marea întunecată erau luminile scânteetoare, începură a se tângui, plutind între ceiace părăsiseră și ceiace bănuiau că va fi. Glasul profetic se ivi iar, din coardele a douăzeci de basuri adâncite ritmic de câte o lovitură de tobă, spre a certa și spre a reaminti, înălțat, tot mai înălțat, urmat de stolul sufletelor rătăcitoare până 'n zarea luminii mântuitoare. Pe 'ncetul zbuciumul se potoli, glasul se adună în sine până la pieire, marea cu tumultul ei albastru se șterse, de nu mai rămase decât ritmica bătae de tobă ca un pendul al timpului etern și neînduplecat.

— Asta e muzică? N'ași duce asemenea prohod în casa mea, să mă pici cu ceară! izbucni după întâia tăcere glasul îngâmfat. Miroase a mort, nu simțiți? Toată noaptea ași visa numai dricuri, prapuri, colive și cimitire. Ar mieuna motanu și ar

schelălăi căţeaua, de ar ridica în sus casa. Nevasta m'ar părăsi şi ar fugi înapoi la părinţi.

Râse singur.

Glasul Prezidentului se auzi, parcă niţel intimidat de strigările de adineaori ale glasului profetic:

— Dè, dragul meu, dacă în familia dumitale nu există educaţie muzicală...

Apoi grăbit, frivol:

— Dar vreun tango, ceva, n'ai adus?

In loc de răspuns se auzi deodată ritmul săltăreţ, la pian, al marşului turcesc de Mozart, de-asupra căruia se ridică deodată chiotul entuziast al domnului consilier cu glasul îngâmfat:

— Bravo, nenişorule! Aşa te vreau. Poloneză ca asta îmi place şi mie. Dă-i nainte!

Marşul nu se mai auzi lămurit, înecat în glumele şi râsetele conversaţiei generale.

Omul de serviciu în uniformă albastră ţâşni de după perdeaua roşie, dete fuga spre dulap şi de parcă ar fi fost tras pe sfori pieri înapoi, în mâini cu trei pălării şi un baston.

— Procesul meu nu se mai judecă? întrebai pe D-l Ion Vasile-Voevod, care tresări de parcă-l trezisem din somn.

— Mi se pare că s'a judecat. ., făcu el cu glas vag.

Apoi mă dete deoparte şi eşi din ascunzătoare. Cercetă înlăuntrul dulapului şi se îndreptă spre uşa mascată, unde trase cu urechea. Cu o schimonositură a gurii şi cu mâna dreaptă îmi făcu semn să rămân locului. El îşi strecură trupul bondoc cu ne-

bănuită sprinteneală în camera de chibzuire. Il auzii vorbind cu tânărul magistrat, care-şi strângea patefonul şi plăcile.

In drum spre Poliţie, în automobil, D-l Ion Vasile-Voevod îmi spuse ca glas liniştit că ceiace se întâmplase era logic, deşi el n'ar fi crezut cu putinţă: Camera de punere sub acuzare a respins opoziţia Primului procuror din două „considerente". Primul, că Justiţia nu trebuia oprită 'n mersul ei: Dreptate se va face în orice caz, de către instanţa normală de judecată. Al doilea, că înmulţirea infracţiunilor în viaţa economică, atât de ameninţată în ultimul timp de prea numeroasele toleranţe, trebue oprită cu severitate. Textul deciziei, redactat acasă de tânărul magistrat după indicaţiile verbale ale unuia din consilieri, fu iscăli de Preşedinte şi de autorul deciziei. Al doilea consilier făcu opinie separată în două fraze, pentru orice eventualitate.

— Şi acum ce facem? întrebai intrând în camera mea cu gratii.

— Mergem cu procedura înainte! răspunse scurt, energic, d-l Ion Vasile-Voevod. Avem Casaţia! Nu ne putem supune unor consilieri... timoraţi! (Ce înseamnă „timoraţi"?). Acest proces, mă 'nţelegi? *nici nu trebue să se deschidă!*

Bâiguii:

— Maestre, n'am putea face, aşa, vreo acţiune ca să fiu pus în libertate şi să mă judec — *liber?*

— Liber? exclamă d-l Ion Vasile-Voevod cu o

perplexitate de parcă i-aşi fi propus asasinarea ministrului de Justiţie. Exclus! făcu el scurt.

O moliciune se strecură totuşi în convingerea lui, că 'ncepu să mă lămurească blajin:

— Nu eşti măcar dat în judecată, dragul meu! Pe ce temei să cerem eliberarea? Nefiind dat încă în judecată, se presupune că cercetările sunt în curs şi deci deţinerea dumitale e necesară. Pe urmă să nu umblăm pe două cărări că le încurcăm: S'ar putea ca una din acţiuni să devie piedică celeilalte în motive, în termene şi tot umblând după dosar care ar fi când la o instanţă când la alta — dosarele călătoresc încet şi se găsesc atât de greu! — să nu mai nimerim niciodată ieşire din Palat. Spui că Ion Buştean, proprietarul morii, a murit? Admirabil! Pe de altă parte pensiunea economică a doamnei Mili merge excelent. Atunci de ce ţii neapărat să fi liber? *Liber!*

Şi cu această îngânare a cuvântului de adineaori, îmi întoarse spatele.

Vroi să mai adaoge ceva, dar se răzgândi.

Işi puse pălăria în cap şi plecă.

H O R T E N S I A

Dar cea mai încântătoare dacă nu şi cea mai ciudată din câte revolte de femei am întâlnit, fu a Hortensiei.

Sunt om drept înaintea Domnului, sunt poate — cum e prevestit din întâia Scriptură — unul din elementele împăcării universale care va trebui să înlocuiască odată echilibrul nestatornic, anarhic al forţelor în antiteză şi luptă. De aceia nimeni nu mă poate atinge cu pizma şi nimeni nu-mi poate face rău iar cei care totuşi, aţâţaţi de duhurile de eri încearcă, sunt crunt pedepsiţi de Conştiinţa care veghiază asupra mea. Dintr'o lungă serie de verificări, nu voi aminti decât pe cea din urmă: Ion Buştean cere darea mea în judecată. El moare înainte de a cunoaşte măcar rezultatul cererii.

Dar dacă trec prin lume ocrotit de o za de foc nevăzută, cu ce am meritat darurile nepreţuite care de-atâtea ori m'au copleşit şi care au venit dela sine, neaşteptate, nebănuite...?

Hortensia şi revolta ei au fost, de bună seamă bucuria cea mai bogată de care avui parte în ul-

timul timp şi pe care mărturisesc — căci mă cunosc — nu o meritam. Şi ca să mi-o poată dărui, bunul destin alese un oraş de provincie şi un album de femei.

Focşani era deobicei popasul meu cel mai nesuferit: Atât de aproape de Bucureşti şi totuşi atât de departe, după istovitorul ocol prin ţinuturile de miazănoapte ale Ţării.

In acea noapte de toamnă simţii că nu mai eram în stare să sufăr frigul camerei de hotel pe care nu izbutisem nici iarna trecută s'o încălzesc. Ploua. Mă plânsei doamnei Şmilovici, corpolentă, cu păr bine înegrit şi încreţit, cu trei guşi şi briliante mari la urechi, antreprenoarea hotelului „Lux" şi care adăsta la altarul ei cu geamantane şi chei până la două jumătate noaptea, când trecea ultimul accelerat.

— De ce nu vorbeşti aşa? mă certă prelungit şi cântător glasul D-nei Şmilovici. Imi eşti client de atâţi ani. Am şi ceva mai cald pentru dumneata. Dar dacă n'ai vorbit, dacă ai umblat totdeauna atât de serios — brrr! parcă erai un procuror.

In acest timp descuiase sertarul din dreapta şi scoase un catastif ciudat, mai mult lat decât lung. Se uită în jur cu bănuială. In afară de ungureanul în cisme, cu buza de sus despicată şi resfrântă, nu mai era nimeni.

— Imbroane! zise stăpâna gâfâind puţin a râzgâială, du apă la mine în odaie şi să te întorci numaidecât să conduci pe domnu.

Imbroane care din pricina tăeturii adânci în buza de sus părea că tot râde, pieri.

— De mai bine de zece ani, domnu Fane, aştept să-mi spui că vrei *altceva* şi niciodată n'ai spus nimic! Ştii mata ce bucăţi au trecut de-atunci prin albumul meu? Păcat c'ai fost atât de... *graaav!* Vino mai încoace, că nu te mănânc! N'am mâncat pe nimeni până acum.

Intr'adevăr, „bucăţile" D-nei Şmilovici — fotografii de femei, lipite în foile catastifului — nu erau toate lipsite de farmec. Intorcând cu scumpătate foaie după foaie, de parcă desfăşura bijuterii tot mai rare, buna mea gazdă îmi da şi lămuririle necesare. Ceiace ispitea îndeosebi era caracterul neprofesional al pozelor, cele mai multe soţii, nemulţumi'e de atâta sărăcie sau pe punctul de a fi părăsite. Erau şi fete, câteva, din pensionul particular, care izbuteau să escamoteze două-trei ore Dumineca şi sărbătorile, când erau duse în grup la biserică sau la preumblare, fete crescute de acasă în mireazma iute a patimilor părinteşti dezlănţuite. Albumul cuprindea pe alocuri chipuri de rase extreme, capete oacheşe de indiene, lapone cu pomeţii eşiţi, fălci late, apoi obraze patrate cu nasuri cârne de slave, palide naivităţi germane cu ochi albaştrii şi păr ca gheme de borangic în soare, întreg fermecătorul amestec din care s'a plămădit şi se plămădeşte bogata viaţă a oraşelor româneşti.

— Văd că nu-ţi place niciuna! râse D-na Şmilovici, scuturată de jos, dela pântec spre sâni,

până la cercei. Mare mofturos mai eşti! Dar lasă că am pentru un *purăţ* (boer) ca dumneata, tocmai ce trebue. O poetă vrai? Care scrie poezele şi romanţuri! Stăi, nu te năvăli! Ea nu vine la mine. Trebue să te duci mata la ea. Şi încă ceva, să nu te aştepţi să-ţi ceară bani. Ii dai dumneata cât vrai sau ştii ceva? mai bine mi-i dai mie că-i dau eu ei. Numele nu spun. Aşa e înţelegerea: Fără nume. Am fost şi vreau să rămân persoană de încredere. Nu fac bine? Vrai să vezi fotografia! Te 'nţeleg! Şi eu în locul matale aşi fi nerăbdător. Atât îţi spun, o bonboană, o prinţesă!

Şi D-na Şmilovici îşi sărută două degete.

Se ridică dela pupitru şi întorcându-mi un spate cât un gardirop, descuiă şi deschise greaua uşă de oţel a casei de fier, de unde scoase, dintr'o casetă, o fotografie minusculă, de amator. Mi-o întinse cu un gest de biruinţă, privindu-mă. Cercetai şi eu, cu neîncredere, mica fotografie. Un nud de fată se preumbla pe malul Mării. Nu se vedeau bine decât curbele line ale trupului în soarele crud care arunca o umbră neagră pe nisipul sclipitor. Făptură cam miniaturală pentru capul parcă prea mare — sau disproporţia era pricinuită de părul în bătaia vântului marin, ca un scurt stindard al nemărginirii? In mâna dreaptă, ridicată, ţinea un cerc mic, de cauciuc, ca un simbol al jocului în valuri şi în viaţă. Era absolut singură. Dela glesne înainte porneau valurile deoparte, nisipurile de cealaltă, care o îm-

prejmuiau, o cuprindeau şi o lăsau în nesfârşita ei singurătate.

— Interesant..., şoptii, uitând de ce era vorba.

— Numai *interesant?* mă 'ngână D-na Şmilovici. Ah! Dece nu m'a făcut Dumnezeu pe *mine* bărbat? oftă ea. Poate că vrai şi adresa, nu? mă tachină. Ei nu, adresa nu ţi-o dau!

Aşezându-se la loc şi luându-mi din mână fotografia pe care o vârî între sâni, îmi şopti:

— Cu adresa n'ai ce să faci că tot n'ai să nemereşti. O să te ducă Imbroane. Poeta are casele ei. E de neam. Ce credeai? Tatăl profesor universitar la Iaşi. Ce a apucat-o să se mărite cu'n ofiţer de marină, nu ştiu. Parcă s'a măritat? Intâi a fugit cu el pe mare şi pe urmă, când s'a întors, au silit-o părinţii să se mărite şi i-au cumpărat case aici în Focşani şi o vie. El, dè, ca ofiţer de marină e mai mult pe mare. Ea ce să facă? Mereu da fuga la Iaşi, la părinţi. Noroc că m'a găsit pe mine şi aşa că s'a mai aşezat. Nu mai pleacă. Dar năzuroasă... Ştii ce năzuroasă e? Imi cere să-i trimit acasă miniştrii străini, ataşaţi de legaţie, tot oameni umblaţi, *ambasadori*, AVIATORI!! De unde să-i scot eu pe vremea asta ploioasă ambasadori şi aviatori? Poftim, îi trimit un voiajor comercial.

Şi oftând:

— Poezii ştii? Prin Franţa ai fost? Pe la Pariiz? Să te faci c'ai fost pe la Pariiz şi să-i vorbeşti pe franţuzeşte. Cum ajungi la ea, să-i vorbeşti numaidecât pe franţuzeşte, mă 'nţelegi? Face nişte

mofturi... I-am trimis odată un moşier de lângă Tecuci, bărbat galanton, nu se uita la bani, cam gâfâia că mânca mult. Nu zici că l'a dat afară? De-abia l'am împăcat, că vroia să se ducă la poliţie să reclame... Imbroane!

— Aici cucoană.

— Vino mai aproape. Duci pe domnu voiajor la... *(se uită 'n jur, apoi şoptit)* la coniţa Hortensia. *(Către mine)*. Intri 'n curte fără nicio frică. Urci pe scara cu leandrii şi suni de trei ori, scurt, la soneria din dreapta, *de sub cutia de scrisori*. Soneria aia sună drept în baie, lângă iatac. Iţi deschide chiar ea. Jupâneasa şi ordonanţa dorm în fundul curţii lângă bucătărie. Şi să te porţi distins, m'auzi? Ca un aviator, ca un ambasador!

Plină de grijă, D-na Şmilovici mă duse până'n pragul hotelului de unde, bătută de vânt şi ploaie, privi lung după mine şi după Imbroane.

Misterioasa hetairă locuia departe de centrul oraşului, într'o stradă cu vile noui, stinghere, fiecare în câte un mic parc sau câte o mică livadă de pomi fructiferi. Dacă D-na Şmilovici i-a mai trimis bărbaţi, Hortensia cea neliniştită trebue să-i fi iscodit desigur asupra întâmplărilor mai de seamă ale vieţii lor — ciudată prostituţie, care trebuia să fie cu fiecare bărbat nou o nouă călătorie a minţii ei! In noaptea ploioasă pe uliţa pustie parcă rătăceam într'o pădure rărită. Vilele dormeau adânc în întunerec, în foşnetul foilor bătute de apă. Felinare depărtate, cu becuri tot mai slabe.

— Aici! zise Imbroane şi se opri dinaintea unei portiţe de lemn, ridicând pe frunte căciula de oaie neagră, leoarcă de ploaie.

Era o vilă cu nimic deosebită de celelalte. Cum de nu se 'nşelase Imbroane?

— Tu nu pleci, Imbroane! M'auzi? şoptii eu, strecurându-i repede o monetă. Pleci cam la vreo cinci minute după ce s'o aprinde lumina. Şi după ce te 'ntorci la hotel, îmi duci geamantanul în odaie, sus şi faci un foc bun. Te culci pe canapea. Şi să ţii focul până viu şi eu.

— Veniţi şi dv. înapoi? se miră Imbroane cam năuc, arătându-mi surâsul buzei sparte.

— D'apoi de bună samă că viu! îi răspunsei ardeleneşte.

Căci nu eram sigur dacă voi fi... sau cum şi cât voi fi primit de capricioasa Mesalină din Focşani.

Sub cutia de scrisori din dreapta era într'adevăr o sonerie mică, de porţelan alb. Sunai scurt de trei ori — deşi de la al doilea sunet se clinti o uşă din fund care rămase deschisă într'o lumină difuză. De grilajul de fier al ferestrelor dela uşă se apropiă în mers grăbit, săltat, o femeiuşcă în haină şi pantaloni de mătasă roşie. Descuiă şi deschise uşa pe jumătate, prin care mă strecurai aproape fluid. Băgai de seamă că 'n mâna dreaptă ţinea o carte, cu degetul arătător între pagini.

— Intraţi! şopti ea cu respiraţia.

Şi ridicând capul mă cercetă cu ochi micşoraţi. Apoi îşi scutură şuviţele pe care cu o mişcare fa-

miliară a capului le aruncă pe spate — şuviţele care fremătaseră ca un stindard în respiraţia prelungă a Mării.

Dorii să-i sărut mâna, dar nu-i găsi niciuna liberă; stânga închidea binişor uşa, pe care o încuia la loc. Mă dădui deoparte şi cu gestul mut al braţelor desfăcute arătai că eram leoarcă de ploaie şi-mi părea foarte rău să las urme pe covoare.

Cu mâna care ţinea cartea îmi arătă cuerul cu oglindă din spatele meu şi fără a mai adăsta vreun cuvânt, porni înainte spre peştera de lumină a uşii deschise.

— Florile vor veni mâine, mă scuzai. La ora asta în Focşani numai hotelul e deschis.

Şi intrai de-a binelea în iatacul luminos. Stăpâna şedea cu un picior sub ea pe canapeaua scundă dela piciorul patului larg, desfăcut, cu lumina depe măsuţa dela căpătâi aprinsă. Jarul din soba de teracotă din faţă, îi bătea pieptul, mijlocul. Mătasa roşie lucea şi mai viu.

Să nu fi auzit ce grăisem? Cum stam cu chipul perfect luminat, femeia se uita la mine cu ochi ascuţiţi măsurându-mă fără nicio ruşine, cu nările nasului ei puternic uşor fremătătoare, cu buzele subţiri strânse — ca pentru începutul unei crâncene bătălii.

Dar cuvintele mele tot ajunseră până 'n auzul ei, că deodată ochii începură să scapere cu steluţe de veselie, iar gura i se destinse pe dinţii mărunţi într'un râs din toată inima, care-i arăta limba neliniştită, mică şi cărnoasă în fund.

— O! Florile nu vor veni nici mâine! zise cu voce izbitor de copilărească, aproape nefirească, față de celelalte energii ale făptuirii ei. Căci în Focşani domnule, n'avem niciun magazin de flori. Eşti bucureştean, nu? Vei trimite dela Bucureşti, dacă nu vei uita. Prefer crinii. Poate mai găseşti. Dar nu mai târziu de întâi Decembrie, când nu-mi mai aparţin mie, ci... soţului. E comandantul vasului „Carpaţi“ şi face cursa Constanţa-Iaffa. Dela întâi Decembrie la întâi Martie stă acasă şi ia comanda căsniciei.

Râse iar. Copilăria glasului se menţinea: Nu era o prefăcătorie a ei, nicio închipuire a mea. In această atmosferă de voioasă puerilitate, capriciul putea rămâne în domeniul sufletesc. Nici eu nu eram silit să fac sforţări nesăbuite asupră-mi, nici femeiuşca din faţă n'avea dece să se simtă jignită în trupu-i miniatural, mai mult băeţesc, cum se vedea, de pasivitatea fizică a necunoscutului musafir.

— Nu iei loc? mă pofti ea deodată cu gestul, alături, pe canapea.

Dar se ridică înainte ca eu să fi dat urmare invitaţiei.

— Ce iei? Un ceai cu rom? Un cogniac? Văd că eşti îngheţat.

Şi făcu un pas înapoi spre o uşă mică, albă, din dreapta.

— Nici ceai, nici rom, nici cogniac! zisei repede, oprind-o cu'n semn al mâinii.

— Atunci? făcu ea uimită, caşicum pentru acele băuturi venisem.

Palmele albe de-a-lungul pantalonilor ei lungi de mătasă roşie se întoarseră niţel şi se deschiseră a uimire. Tot chipul era uimit: Ochii mici, albaştrii, nasul puternic cu nările atât de subtile, zulufii mărunţi, numeroşi, asemenea unor melci de chihlibar. Observai din nou: Urechile şi fruntea, limpezi. Ce voluptăţi putea oferi acest băiat travestit în femeie fatală?

— E absurd! izbucnii eu deşi cu voce înăbuşită, simţind că trebuia să scap din acest hermafroditism penibil în care căzusem. E absurd să ne lăsăm moleşiţi! E stupid să mă arunc apoi asupra dumitale ca o fiară desgustătoare. Hortensia..., aşa te chiamă, nu?

— Da..., răspunse ea aproape fără voie, cu ochii măriţi asupră-mi.

— Hortensia! Nu mai avem decât vreo câteva ore până la ziuă. Imbracă-te! Vino! Să umblăm pe uliţele pustii ale orăşelului, nevăzuţi, necunoscuţi de nimeni, până 'n zori. Va fi o călătorie fantastică! Ne vom uita prin ferestrele cârciumilor, vom sta de taifas cu raţele şi curcanii din piaţă, vom mânca ultimii struguri aduşi dela cramă şi la gară, din acceleratul de ora şapte îţi voi trimite un salut de despărţire pentru totdeauna. Da?

Şi apucându-i umerii mici, o trăsei înspre hol, ca un nesocotit. Dar Hortensia se zbătu, se răsuci şi scăpă. Apoi veni singură în braţele mele şi cum

ajungea numai bine până la cravată, ridică fruntea şi respiraţia ei îmi şopti în bărbie, cu o bucurie de copil care complotează:

— Da, da! Viu numaidecât!

Şi pieri.

Pe canapea rămase cartea din care o zmulsese soneria mea. „*Si le grain ne meurt*...“ de André Gide.

— Cine ţi-a vârît în mâini putreziciunea asta? grăii peste câteva minute cu îndrăzneală şi siguranţă, femeii învăluite în blănuri şi văluri, ca pentru o reprezentaţie de gală şi care, gătită, părea acum şi mai mică.

Aruncai volumul în colţul iatacului.

— „Nourritures terrestre“, Hortensia, numai „Nourritures terrestres“ ne trebue nouă, celor otrăviţi de camere închise. Un nou contact cu fructele, legumele, frunzele şi mireazma vitelor sănătoase depe câmp!...

Ea râse.

— Vino! şoptii eu cu nerăbdare.

După o clipă de ezitare mi se agăţă de braţ.

Ca un spadasin care şi-ar fi doborît pe rând toţi vrăjmaşii în asalt, mai aruncai o privire în jur. Era o ambianţă delicat femeiască, prea delicată, prea femeiască. Pe măsuţa dela căpătâi zării fotografia ofiţerului de marină — profil încrezător, cu părul bogat dat pe spate, privind drept înainte — iar de-asupra patului un tablou vast în ulei, repre-

zentând un transatlantic noaptea, cu luminile aprinse, bătut de uriaşe valuri.

— Nu mai admira atât mofturile alea! grăi cu oarecare amărăciune glasul copilăresc al Hortensiei. Bichi comandă un vas comercial care de zece ani se aduce şi se 'ntoarce dela Iaffa. Eu credeam că un ofiţer de marină ca Bichi o să mă poarte în toată lumea, pe toate mările...

A! Aci era tainica revoltă, origina imoralităţii micei Hortensia! De aceia prinse atât de miraculos propunerea mea ridicolă, de a hoinări într'o noapte ploioasă pe uliţele noroioase ale celui mai pustiu orăşel de provincie. Mintea nesăţioasă a acestei copile avea nevoe de întâmplările din „O mie şi una de nopţi" şi încă de multe alte mii, până la istovirea priveliştilor lumii, de dragul cărora osârdia trupului era pentru ea jertfa cea mai ne 'nsemnată. Cum de nu ghicise nerodul ofiţer de marină?

Mai aruncai o privire către profilul vulturesc, atât de încrezător al portretului: Psihologie de îngâmfat care nu se preocupă, nu simte decât ce se petrece 'n guşa şi preţioasele lui măruntae. Hortensia intrase şi ieşise fulgerător din orbita unei asemenea existenţe. El nici nu băga de seamă şi dacă totuşi cineva i-ar fi spus-o, ar fi râs cu hohote de această năzbâtie, neputinciasă dinaintea totalei, fericitei lui încrederi.

Ştiam că aventurile unei nopţi în Focşani erau sortite de marele Destin să rămâie meschine. Fantezia mea şi a oricui mai înzestrat ca mine, n'ar fi

putut adăoga mai mult. Silii pe Hortensia să-şi ofere aproape singură spectacolul năstruşnic al orăşelului dela poalele viilor, rugând-o să-mi istorisească viaţa mai multor familii, opriţi din când în când dinaintea vilelor. In ploaie, cu galoşii plescăind, mai mult vârîtă în mantaua mea impermeabilă, cu zulufii umezi şi ochii scăpărărtori de voioşie copilărească, de mică răutate răzbunătoare, Hortensia îmi descoperi amănunte aproape senzaţionale, dacă n'ar fi fost atât de banale: O soţie ahtiată după avere care aducea soţului bogat nepoatele ei pe rând, ca viciosul să n'o părăsească, un tată care după moartea soţiei trăia cu amândouă fiicele — şi altele la fel. Stătuse ploaia când ajunserăm dinaintea Jochey-Clubului din Focşani, o casă boerească, de-asupra colonadelor căreia scârţâia o firmă ruginită, unde odraslele vechilor familii îşi pierdeau în cărţi moşiile, locuinţele, mobila şi la urmă tinerele soţii, pe care le recăştigau după o lună-două sau un an-doi dela foştii căştigători.

Când se crăpă de ziuă ne aflam în marginea liniei ferate, după ce înotarăm cu haz prin noroaiele unor mahalale aidoma — fără nicio îndoială! — cu cele din Liberia africană. Vreo doi kilometri merserăm, rupţi de oboseală, dar susţinuţi de acel duh al îndrăznelii care e cel mai de seamă farmec al pământului şi de care viaţa ne e tot mai lipsită, pe sub viile străvechi, cu parfumul frunzelor amărui aţâţat de ploi.

La gară, ceasornicul depe peron arăta ora cinci

jumătate. In depărtare, pe liniile încrucişate şi în văzduh la semnalele de intrare în staţie, luminile ardeau încă roşii, verzi. Un frânar cucăia pe o bancă lată, cu felinarul aprins, fumegând jos, între bocanci.

Căutai intrarea în restaurant. Intunerec pretutindeni. Eram furios că nu puteam oferi Hortensiei, după acest înnot prin mocirle, măcar un ceai fierbinte. Mă 'ntorsei la biata copilă rebegită, care se silea să nu dârdâe, cu buzele strânse, cu nasul parcă mai lung — numai ochii fierbinţi, scăpărând uneori de bucurie, de semeţie. Voiam să-i explic necazul meu şi deschisei braţele ca dinaintea unei fatalităţi. Nu ştiu ce o fi înţeles, că mă pomenii cu ea în braţe, sărutându-mi cu buze reci bărbia aspră, până unde ridicată 'n vârful picioarelor, ajunsese.

Aplecai capul şi-i sărutai şi eu nasul.

— Nu aşa! mă certă ea.

Sărind, mi se agăţă cu amândouă braţele de grumaji şi-mi cuprinse gura furios, cu o gură mai iute, mai vie şi mai puternică decât eram în stare să sufăr acolo. Căştigai timpul cât îşi căuta răsuflarea, ca s'o dau jos.

— Ne vede lumea! şoptii.

Pe peron nu era nimeni. Frânarul dormea înainte, sforâind din plin.

— Vino, vino! mă luă ea repede şi mă scoase din gară.

Peste o oră jumătate trebuia totuşi să plec.

O trăsură ne duse pe ulițele pustii ale orășelului, din care noaptea încă nu se ridicase, până 'n dosul parcului. De-aci, pe jos, pe o stradă lăturalnică intrarăm îndată în locuința pe care o părăsisem de mai bine de cinci ore.

— Eu nu-ți plac deloc? mă certă Hortensia după ce lepădă galoșii, mantoul și vălurile, în vreme ce gânditor, cu mataua de ploaie pe mine, cu ghetele umede pe covorul plușat, ședeam pe marginea divanului și priveam lung în jarul aproape stins din cămin.

Ridicai ochii și o privii cu toată seriozitatea de care eram în stare. Comedia noastră fusese cu haz, desigur, femeiușca fusese încântătoare — tot ce ar mai fi putut urma ar fi fost o vulgarizare, o trivializare a miraculoasei noastre călătorii. Aşi fi vroit să stric dintr'odată vraja în care trăisem, ca despărțirea să rămâie pură.

Dar privirile mele lucide n'avură nicio putere asupra ei.

— Hai, dezbracă-te, răule! îmi șopti ea cu glas îngroșat de supărare, trecând pe lângă mine fără să mă privească și aruncându-mi un pumn copilăresc în umăr.

Ceiace-mi ruină toată seriozitatea.

Femeia pieri pe ușa mică, albă.

Eram aproape sigur că nu mă înșelasem: Hortensia nu era o voluptoasă, o frenetică, o nesățioasă de bărbați. Ușurința cu care se măritase, luând pe întâiul tânăr care-i oferea putința unor evadări

din banalitatea fericirii conjugale, era o dovadă că nu preţuia în chip deosebit principiul unirii sexelor. Fenomenul era, în psihologia Hortensiei, secundar. In sufletul ei năluceau cu totul alte dorinţi, mai mult de natură intelectuală, ceiace o lăsa pradă atât de uşoară prostituţiei, care în fond n'o supăra deloc. Felul pătimaş şi atât de dibaci în care trezise pe bărbat, numai cu jocul scurt şi puternic al gurii, nici el nu trebuia să înşele! Dibăciile şi metodele lăturalnice dovedesc mai totdeauna o insuficienţă, dacă nu o totală absenţă centrală.

Ce voia atunci Hortensia?

Sensualitatea caşi vanitatea sexuală ca pricini trebuind înlăturate, urma să văd ce făgăduisem femeii în timpul hoinărelii noastre, ca să dorească să nu mă piardă, şi astfel făgăduiala să se împlinească. Dar nu făgăduisem nimic, absolut nimic!

Asupra acestei ulueli, prăbuşit de pumnul deadineaori pe marginea canapelei, în faţa jarului aproape stins, în vreme ce zorile mari înpânziseră ferestrele şi făceau lumina electrică a iatacucului atât de artificială, Hortensia în bluza şi pantalonii lungi de mătase roşie, veni pe nesimţite. Se aşeză cuminte alături, trăgând un picior sub ea. Tăcea şi abia respira. Mă 'ntorsei niţel şi grăii:

— Şi acum mica mea haimana, misterioasă Pasăre a Paradisului, dă-mi voie să-ţi sărut mânuşiţele. Peste o jumătate de oră trebuie să fiu în gară, tocmai bine ca să mai apuc trenul care, te asigur, nu mă va aştepta o secundă peste timpul hotărît.

Hortensia îmi aruncă o privire piezişă, apoi cerşi, strâmbându-şi chipul şi întinzând o palmă:

— Dă-mi o ţigare... Te rooooog!

— N'ai băgat de seamă că nu fumez?

— Nici eu. Dece nu te-ai desbrăcat? se întoarse ea odată cu toată făptura către mine.

Şi sărind cu amândoi genunchii pe divan, începu să lupte din răsputeri ca să-mi zmulgă mantaua.

— Nu trebue să mă umileşti aşa, nu trebue..., îmi gâfâi ea în urechi, ca să nu-i văd pe semne lacrimile 'n ochi.

Aruncai mantaua, dar şovăii să scot şi haina, de care Hortensia trăgea acum cu necaz. Apoi grăi cuminte, privindu-mă cu ochi mari:

— Dece te mai împotriveşti? Că tot nu poţi să pleci acum. Ai să pleci deseară. Deseară n'ai un accelerat? Acum te-ar vedea slugile, vecinii. Iţi dai seama ce-ar însemna pentru mine lucrul ăsta în Focşani? Hai, desbracă-te şi intră 'n pat. Eu mă întorc cu spatele — nu te mai sfii. In curând fierbe în baie şi buiota de ceai. Eşti răcit. Iţi trebue un ceai. Il iei cu rom, cu lămâie, cu ananas?

Nu mă înşelasem — mă 'ncredinţai nu mult după aceia. Hortensia, copilărească de sus până jos, juca destul de mediocru repertoriul voluptăţilor. Matur îi era numai capul, cu privirile albastre atât de iscoditoare, cu nasul puternic ca spre a adulmeca cele mai îndepărtate mirezme, cu buzele energice, subţiri şi prelungi, vii mai cu seamă în spasmele repetate, duse de o savantă creştere şi potolire.

Ea își istovi astfel rezervele de forțe mai înainte de a fi fost deplin îmbrățișată, suferind după aceia ca o martiră, cu gemetele de durere abia înăbușite și pleoapele învinețite, ca pe o masă de operații.

— Ai văzut dacă nu m'ai lăsat să plec? o certai în vreme ce ea se apropia cu două cești aurii de ceai, împodobite de dragoni verzi și minuscule dansatoare indo-chineze. Acum ești silită să mă servești ca pe un samurai.

Seara n'aveam niciun accelerat iar rapidul dela miezul nopții îl pierdui anume. Nu-mi mai venea să mă despart de spiritul grațios și nesățios al Hortensiei. Imi arătă biblioteca ei, alcătuită din cărți de călătorie de pe toate meleagurile și de pe toate mările pământului. La un patefon înăbușit cu flanele, puse cântece populare din Laponia, din Africa Centrală și apoi din Țara de Foc, dansuri de piei roșii, buciume din Tirol și Carpați, prelunga litanie a felahilor depe Nil. Și în genunchi, în pat, după ce-mi luă făgăduiala că nu voi râde, îmi citi dintr'un album fragmente din poema ei ritmată, *Dulcineia către Don Chișot*. Era o totală răsturnare a datelor lui Cervantes, căci poetesa nebănuită din Focșani cânta nostalgia fetei după cavalerul morilor de vânt, dorința ei fierbinte de a-l întovărăși în călătorie, amenințarea de a porni singură 'n lume dacă o va mai lăsa în târgul fără zare, unde simțea că se ofilea fără duhul lui rătăcitor — chiotul de biruință când, în zale și călare pe un armăsar alb pornea, alături de un tânăr și neînfricat Don

Chişot spre cucerirea nesfârşitelor, virginelor păduri dela brâul pământului... Apoi, cu albumul la piept, iute ca o sălbătăciune, poeta se strecură cu capul sub plapumă, unde se făcu ghem, într'un chicot amestecat, din care nu desluşi dacă era plâns sau râs.

— Hortensia! Ispititorul meu şarpe din Rai!, mă pomenii declamând de-asupra ascunzătoarei ei. In Africa Centrală nu te pot duce, dar o călătorie prin hârtoapele frumoasei noastre ţări, te-ar încânta? Vom mânca nuci pe malul Tisei, gutui în curtea mănăstirilor din Bucovina. Cu o tichie de monete de argint pe cărlionţi o să-mi joci la Buziaş, în Banat. O să-ţi frig bibani şi prepeliţe 'n Deltă. Şi noaptea, o să privim Marea depe terasa de piatră a cafenelei de la Su'ina. Da?

Drept răspuns mă pomenii atacat cu o furie gâfăindă de făptura-i golaşă. Nici nu prinsei bine de veste că mă simţii cocoloşit sub ea, după care înţepenindu-mi mâinile şi picioarele îşi trimise teribila gură în iscoadă. Nu scăpai decât târziu, cu jumătate viaţă.

— Să-ţi fac la fel? o ameninţai abia trăgându-mi sufletul.

— Mie? zise. Tu? Poftim!

Şi fără a mai aştepta răspuns, se întinse şi ea, ca răstignită. Nici nu mai respira. Doar nările de ceară şi pleoapele viorii palpitau neliniştite.

...In tren gândii ameţit la halucinanta şi totuşi

atât de lucida ființă pe care soarta mi-o scosese înainte. Făgăduiala unei călătorii prin țară — ce neînsemnată hrană pentru imaginația ei! Mă frământai încruntat și-mi făcui tot felul de socoteli, dacă n'aşi putea-o duce, cu transporturile de făină ale morii Buştean, cel puțin până la Marsilia și la Alger. De-aci n'ar fi fost prea greu să-i arăt insulele Canare şi coastele Portugaliei, iar la înapoiere Balearele, Malta, Creta şi Chipru, insula Cleopatrei al cărei chip Hortensia îl repeta.

Abia peste trei luni trebuia să mai trec prin Focşani... Dar după două săptămâni eram iar în orăşelul tăcut. La D-na Şmilovici mă aştepta un plic lat, imperial, înăuntru cu o scrisoare pe hârtie de China. Slove mari, domneşti, alăturate simetric şi grav, o rânduială hieratică — poate adevărata fire a acelei mici soții de ofițer de marină:

Dragul meu, te rog din toată inimă să nu încerci să mă vezi înainte de întâi Martie. Eu păstrez cele mai bune amintiri, și nu uită că la începutul primăverii te aşteaptă.

Dulcineia de sub vii

Mai trecui prin Focşani de două ori, odată după sărbătorile Anului Nou şi a doua oară pe la jumătatea lui April — admirabilă vreme pentru a hoinări prin țară cu o femeiuşcă sprintenă ca un băiat. Fuga cea mare, pe oceanul Atlantic şi pe Mediterana, o pusesem la cale prin August.

La a doua sosire în Focşani nu mă mai adăsta nici un plic. D-na Şmilovici mă lămuri numaidecât, cu glas de jale, fără să mai aştepte vreo întrebare:

— Ah! Domnu Fane! Nu ţi-am spus eu de atâtea ori să nu te 'ncrezi în femeile din ziua de azi? Vorba aia, vino la ora zece că eu plec la ora nouă. A plecat şi pace bună! A fost pe aici în Martie o escadrilă de avioane franţuzeşti de au făcut manevre peste vii cu avioanele româneşti. De când îmi spune ea: „Ah! Madam Şmilovici, vreau un aviator, auzi? un aviator! Jur pe ce am mai scump, pe mormântul fetei mele care ştii c'a murit dintr'un avort, că aviatorul nu i l'am trimis eu. I l'a adus în casă chiar bărbatu-său. Şi uite aşa, într'o bună dimineaţă ea şi aviatorul francez au zburat şi zburaţi au fost până 'n ziua de azi. Ştii ce a urlat oraşul? Numai de asta se vorbea! Aud că scrie la jurnal că Doamna Hortanza se face şi ea aviatoare, ca să zboare încolo, în Norvegia, la Polul Nord, mai ştiu eu unde..., Ei, îţi place?

Nu-mi plăcea, dar cât era de adevărat!

Călător cu trenul, cel mult cu vaporul, era fatal ca mintea Hortensiei să mă uite într'o secundă şi ajutată de alte braţe, tinere, să se urce în carlinga unui transatlantic al cerului...

SOBORUL INȚELEPȚILOR

Imi dădui seama că procesul, iscat cu vreo trei ani mai 'nainte se apropia de un deznodământ...

Cred că la niciuna din numeroasele instanțe cauza mea nu se înfățișă mai înarmată ca la Casație. In ședințele secției unde fusese, printre alte câteva sute, pe o masă curbă, de banchet, repartizat și dosarul Nr. 38923 aproape ferfenițit, avui doi apărători: Pe d-l Ion Vasile-Voevod în numele meu și pe d-l Ilarie în numele morii Buștean, hotărît să-mi ajute prin tăcere sau chiar o pledoarie vicioasă.

Löwenstein ținea să-mi fie pe plac, fie și împotriva dorinții mele. Cum nu puteam înlătura pe d-l Ilarie din ședințe, îl avui colaborator.

D-l Ion Vasile-Voevod, foarte ocupat prin oraș, mă lăsa în instanță singur și se ivea cu trei secunde după amânare sau nu se mai arăta deloc, vestindu-mă după aceia:

— Eram sigur c'o să se amâie!

Un conclav de treisprezece judecători în robă luă loc în semicerc, ca la Cina lui Leonardo da Vinci,

având în mijloc un Iisus chel şi îndesat, cu trei guşi roze, Preşedintele. Şedinţele la Casaţie se ţin dimineaţa. Timp de aproape trei ani, din Iunie până 'ntr'un Mai, de câte două-trei ori pe an, când îmi venea rândul, fui dus la Tribunal dis-de-dimineaţa, ras proaspăt dar cu simţimântul condamnaţilor la moarte. Desbaterile trebuiau să 'nceapă cam pe la ora nouă, astfel ca până la ora amiezii să poată fi cercetate şi rezolvate cele peste o sută de dosare care pornind subţirele dela întâia grefă se urcaseră până aproape de podul Palatului, umflându-se mereu, cu fiecare etaj.

Moşnegi trecuţi de şaizeci de ani, judecătorii soseau cu rândul, care scund, încovoiat şi încruntat dintr'un vechi obicei, care înalt, cu mers ţeapăn, legănându-şi spre spate capul apoplectic, împodobit de resturile cărunte ale unei coame actoriceşti cu mare prestigiu în dezbaterile din tinereţe, care buhav, cu pantalonii largi de parcă sta să-i scape de sub cureaua străveche, care uscăţiv, puerilizat, păşind atent să nu jignească încheeturile slăbite — toţi cam în preajma orii unsprezece.

Totuşi când se iveau în robe şi luau loc în vastul semicerc înalt cu fotoliile lustruite de frecuşul braţelor, şezutului, departe de băncile avocaţilor şi publicului presărat arar pe lângă uşile din fund, erau impresionaţi, ca preoţii unui rit misterios. Neclintiţi, la gât cu şerveţele patrate, albe, asemenea unor judecători ai infernului egiptean, dar nu cu mâinile pe genunchi ci hieratic cu ele pe pântec,

învârteau unul în jurul celuilalt, mai repede sau mai încet, după temperament, degetul gros al mâinilor anchilozate. Numai Preşedintele cu chelia lustruită şi guşile roze, mai scund şi mai pântecos ca toţi ceilalţi se mişca neastâmpărat când spre roba din dreapta când spre cea din stânga, privind-o deasupra ochelarilor. Dacă le şoptea ceva primea drept răspuns o singură înceată clipire a pleoapelor sau nici atât. Uneori se adresa grefierului dela masa din dreapta care sta în picioare la banchetul dosarelor prin care umbla dibaci cu amândouă mâinile ca un pianist virtuoz; atunci Preşedintele întindea capul într'o sforţare supra-umană care-i aducea sângele în ochi.

Pe un amvon izolat, în stânga, tot atât de departe caşi avocaţii de semicercul marilor preoţi, procurorul în robă, cu mânecile suflecate ca un vajnic măcelar, prezenta un chip radios de şuncă bine fiartă sub avalanşele unor pledoarii îndârjite şi de lungă durată. In schimb el se ridica încet, rostea spre semicerc numai două cuvinte şi o cifră. Recursul se respingea automat.

Nu înţelegeam nimic din graiul pledanţilor, procurorului şi Preşedintelui, deşi cuvintele aveau în imensul văzduh al sălii străbătute de razele firave ale soarelui de dimineaţă, o rezonanţă supranaturală. Mă interesam cu patimă — ca să treacă vremea — de soarta numeroaselor dosare tovarăşe cu destinul dosarului meu şi care treceau pe rând prin mâna Preşedintelui.

Băgai de seamă că după dosarele pentru care cereau amânări avocaţii sau procurorul, fără nicio pledoarie, de obicei veneau la rând dosarele puşcăriaşilor osândiţi pentru asasinat sau tâlhărie la drumul mare. O uşiţă se deschidea în spatele procurorului, se ivea întâi ca la teatru dintre culise o santinelă speriată cu baioneta la armă sau doi jandarmi în uniformă de ceremonie cu carabinele pe spate de-acurmeziş şi după ei, într'un huruit de lanţuri ca trecerea unui tren pe un pod în reparaţie, două-trei momâi chiluge, cu ochi mari, lărgiţi, în aberaţie, în vestminte dungate, ca zebre în două picioare. Altă santinelă sau alţi jandarmi închideau uşiţa şi complectau tabloul rămânând nemişcaţi în fund. Robele neclintite din semicerc aruncau o privire ostenită asupra scenei pitoreşti. Preşedintele lua notă că avocatul din oficiu nu se prezenta ci trimitea un certificat medical netimbrat, procurorul întrebat de Preşedinte cu un semn misterios, îşi flutura o mânecă, cita două articole combinate, apoi după ce Preşedintele şoptea o formulă magică pe care o scria pe un colţ de dosar, tabloul se strica, asasinii se retrăgeau în acelaş zumzet prelung de lanţuri târâte. Niciodată nu putui ghici dacă fuseseră osândiţi definitiv sau trimişi la o nouă judecată.

Numeroase erau cererile de strămutare a procesului, pe motive de „legitimă suspiciune", magistraţii din alte localităţi fiind sub înrâurirea dacă nu chiar sub teroarea prefecţilor politici, a comandan-

ților de garnizoană, a directorilor de școli sau numai a soțiilor lor, interesate în scandalul urbei provinciale. Mă 'ntrebam mereu dacă acești supremi judecători la vârsta și cu infirmitățile evidente — diabetul era general, cu bubulițele și mâncărimea lor — mai aveau vreo legătură de simpatie sau măcar de simplă înțelegere cu dezastrele care li se înfățișau ale oamenilor ajunși dinaintea lor ca la cea din urmă dintre speranțe.

Unul din înalții consilieri, nu de mult ieșind din Tribunal luă o trăsură și porunci birjarului să-l ducă, dar domol, spre parcul Carol în strada Grand și să oprească la Nr. 12 bis. Aci sună la poartă și mare-i fu mirarea când veni să-i deschidă o cocoană cu ochelari pe care n'o văzuse în viața lui. Ceru scuze și se urcă iar în trăsură, dând birjarului adevărata adresă: La Șosea, str. Delavrancea Nr. 118. Casele din Grand, care fuseseră proprietatea lui, consilierul le vânduse de vreo doisprezece ani și uitase... Consilierul tot mai scrie și uneori telegrafiază la Vaslui unei surori, moartă de mult și înmormântată de el cu muzică militară.

Intr'un moment de neurastenie, așteptând în ședință să vie amânarea procesului meu, mă pomenii copleșind pe bietul domn Ilarie, avocatul morii Buștean, cu ce-mi trecu atunci prin cap:

— Dacă unul din principiile fundamentale ale Justiției, îi zisei cu asprime, e ca vinovatului să i se aplice legea cea mai blajină, cum de au ajuns ca supremă instanță simțirea cea mai stinsă, carnea

cea mai ostenită, mintea cea mai ruinată, resturile zadarnice ale unor făpturi în descompunere? Curtea de Casaţie — după mintea, sufletul pe care ni le-au alcătuit atâtea milenii de zbuciumată viaţă obştească — ar trebui să fie Curtea Supremei Iertări *(La Cour du Pardon)* unde conştiinţele cele mai vii îşi dau seama că de drag n'a jefuit, n'a ucis aproape nimeni şi că 'n cazurile de tot odioase, făptuitorului i s'ar cuveni mai curând o soră de caritate şi o alee de sanatoriu decât lanţuri de picioare şi cazmaua rece din fundul ocnei de sare.

...Socotind bine, nu trebuia să ţin de rău pe hieraticii magistraţi în semicercul lor cernit că intră în şedinţă la ora unsprezece în loc de nouă, spre a se retrage dela douăsprezece fără un sfert, până a doua zi. Patruzeci şi cinci de minute de sforţare intelectuală, dacă nu chiar de conştiinţă, e desigur pentru ei o tortură grea. Văzui adesea pe bietul Preşedinte cu cele trei guşe roze învineţind pe 'ncetul, scoţând din robă o sticluţă cu drog din care sorbea îndelung cu amândouă nările şi se freca apoi la tâmple cu o picătură, încet, stăruitor, cu ochii închişi. Intre timp treceau pe dinaintea lui trei dosare, din care poate două cu osândă de muncă silnică pe viaţă.

Mă 'ntrebam uneori cu milă dacă sărmanul Preşedinte şi martirii în robă din dreapta şi stânga lui îşi mai puteau ţine toţi, bine strâns, beregata prostatei congestionate sau sfincterul, aproape o oră,

până să se repeadă buluc la porţelanurile latrinei din vecinătatea sălii de chibzuire.

In răstimpul a doi ani o singură dată, cam în preajma Crăciunului, dosarul Nr. 38923 veni la rând. Tresării şi vâna dela gât mi se zbătu puternic. Privii la banca avocaţilor, apoi în jur: D-l Ion Vasile-Voevod nu era de faţă — nu era nicăeri. Dar mă bătu pe umărul stâng mâna neagră a avocatului Ilarie, al cărui surâs cu dinţi lungi ca de înger al morţii, voia să mă liniştească.

El trecu în faţă tuşind uşor, la bara de pledoarie cu geanta legănată între două degete ale mâinii drepte. Procurorul îşi flutură mâneca robei negre şi se ridică să facă o obiecţie principială. Dar Preşedintele băgând de seamă că se făcuse ora unsprezece jumătate pe care tocmai o bătea sonor pendula din dreapta, suspendă procesul, pentruca în ultimul sfert de ceas care mai rămânea să puie termene noui lungului şir de dosare rămase nejudecate.

In anul al doilea ıncă judecai în libertate.

Moara Buştean minată de activitatea celor două comisii de anchetă, dădu faliment. Ne mai fiind parte civilă în proces, Primul-procuror luă asupră-şi toate riscurile libertăţii mele. Buna Mili trimise în tr'ascuns doamnei Prim-procuror o tortă de nuci şi şocolată, în mijloc cu un buchet de flori de zahăr caramelat — uriaşă tortă! Doamna Prim-Procuror nu gustă căci se ferea de dulciuri ca să nu se îngraşe iar d-l Prim-procuror înghiţi porţii duble, departe de a bănui cât era de mituit. Dar era o

mituire misterioasă şi dulce, ca tot ce plămădesc femeile împotriva bărbaţilor.

In prima zi de eliberare făcui tuturor o impresie detestabilă. Aveam o faţă pământie, pe care apa şi săpunul nu o putură schimba. Vestmintele decolorate se mototoliseră, din obiceiul pe care îl luasem de a dormi îmbrăcat. Pe seară — ca să nu fiu recunoscut — Mili mă duse la un magazin universal unde mă găti cu rufărie şi haine noui, de gata. Păream un mort proaspăt scos din coşciug, cu tălpile lucioase ale ghetelor neumblate şi cu mânecile lungi. Acasă, fetele mă priviră în tăcere, cu neîncredere, ca pe un vinovat iertat.

A doua zi la amiaz avurăm la masă un musafir cu deosebire simpatic: Pe vechiul meu prieten, vardistul care-mi veghiase singurătăţile în faţa camerei dela Prefectură. In cinstea lui Mili servi o vastă mămăligă şi minunate, numeroase pârjoale de berbec, bine rumenite. Procesul în Casaţie se judecă, precum spusei, în al doilea an, în ajunul vacanţei Paştilor, când lista dosarelor fu scurtată anume. Erau de faţă, întru apărarea mea, atât d-l Ion Vasile-Voevod cât şi d-l Ilarie. Şedinţa începu la nouă dimineaţa precis. Dosarul Nr. 38923 deşi era cam în coada listei, fu strigat pe la nouă şi douăzeci. Apărătorii, emoţionaţi deşi îşi împărţiseră din vreme argumentele juridice pe care urma să le desvolte, se pregăteau să ia cuvântul. Dar procurorul cu faţa de şuncă bine preparată, fluturându-şi mânecile făcu o scurtă întâmpinare de

principiu, la care Preşedintele şi câţiva domni consilieri clintiră afirmativ din cap. D-l Ion Vasile-Voevod fără a rosti un cuvânt îşi strânse hârtiile pe care tocmai le desfăcuse — şi vroi să plece. Nu se dădu însă bătut avocatul Ilarie, fostul meu adversar. El ceru cuvântul şi după ce combătu întâmpinarea procurorului pe temeiul „interesului legii", căută să intre pieziş în fondul chestiunii. Nu izbuti, căci procurorul şi Preşedintele amândoi deodată, îi tăiară apa dela moară. Preşedintele şopti un cuvânt consilierului din dreapta şi la fel consilierului din stânga. Amândoi rămaseră nemişcaţi, neräspunzând nimic. Preşedintele scrise două cuvinte pe dosar şi aflând că procesele se isprăviră se ridică şi porni în fuga mare spre uşa camerii din fund, urmat de alaiul celorlalte robe.

Pe sală, după douăzeci şi patru de luni de proces aflai însfârşit că n'avusesem dreptul să mă adresez cu recurs în Casaţie, de oarece neînţelegerea dintre Primul-prouror şi judecătorul de instrucţie rezolvată de Camera de punere sub acuzare în defavoarea Primul-procuror şi judecătorul de instrucţie rezol-Primul-procuror al Curţii de Apel, dacă ar fi socotit de cuviinţă, de oarece chestiunea care punea în joc cinstea, libertatea şi viaţa mea, ordinea procedurală spunea că nu mă mai privea pe mine deloc.

Şi astfel, îndată după sărbătorile Paştelui dosarul Nr. 38923 îşi reluă locul unde fusese cu doi ani mai înainte: La Primul-procuror care-l repartiză

îndată, la o secţie unde judecătorii nu mă cunoşteau şi nu-i cunoşteam.

Acum se chema însfârşit că eram dat în judecată.

Dar eram liber!

O ZI ONOMASTICA

Falimentul morii Buştean era pe isprăvite. La licitaţia averii, moştenitorilor dela Paris nu le rămase nimic. Ba fură bucuroşi că scăpară numai cu cheltuielile de înmormântare ale lui Ion Buştean. Cumpărătorul morii, un grec, Papaiani, din Giurgiu, care făcuse parale cu o moară ţărănească unde mai mult jefuise decât măcinase, urma să depuie la grefa Tribunalului suma de 6.382.421 lei, preţul adjudecării. Suma se împărţea între Ministerul Aerului şi Ministerul de Finanţe. Prietenul Ilie Tabacu, grefierul, făcu din vreme în numele meu, o întâmpinare către Preşedintele secţiei de notariat, pentru a-mi asigura drepturile.

Dosarul Nr. 38923 veni spre judecare într'o Vineri, Sâmbăta fiind, dintr'o veche tradiţie, ziua divorţurilor. De bunăvoinţa procurorului de şedinţă eram aproape sigur, de oarece nu-mi puteam închipui că Primul-procuror care se opusese la darea mea în judecată să fie atât de lipsit de ambiţie, încât să se lase înfrânt de un judecător de instrucţie. D-l Ion Vasile-Voevod vizită cu emoţie şi frun-

tea în sudori pe Primul-procuror. Şi află cu stupoare, că dela eliberarea mea Primul-procuror nici nu se mai ocupase de dosar, nici nu-şi mai amintea de secţia la care-l repartizase şi habar n'aveà că urma să se judece peste o oră-două!

Scoborâră amândoi în camera de chibzuinţă, unde avură o discuţie lungă şi însufleţită cu procurorul de serviciu, un tânăr palid, cu mâini de domnişoară, foarte susceptibil, fiind de curând transferat din provincie. Nu cunoscui rezultatul hotărâtoarei întrevederi decât după magistrala pledoarie a unuia din secretarii d-lui Ion Vasile-Voevod — maestrul pledând de un an numai în Casaţie — un avocat muşchiulos ca un boxeur, cu privire neagră de asasin, care făcu dovada peremtorie că trebuia să fiu achitat numaidecât. Procurorul nu lăsă hotărîrea — cum ne aşteptam! — la aprecierea onoratei instanţe ci se ridică furtunos şi mă făcu în auzul tuturor celor de faţă „excroc", „şperţar", „falşificator". Imi venea să intru în pământ de ruşine sau să mă reped să-i trag câteva perechi de palme. Mă ţinu locului şi mă potoli avocatul Ilarie, pe care-l interesa mult soarta procesului şi care mă lămuri că un procuror care nu acuză îşi distruge cariera.

Preşedintele, un domn cărunt care se mişca lin, ondulat, de parcă era dat la rindea şi lustruit, puse o palmă apărătoare într'o parte a gurii şi vorbi cu ajutorul lui, un individ uriaş, pântecos,. cu faţa oacheşă de lăutar bine hrănit. Apoi ridică şedinţa şi dispărură amândoi.

— Iei doi ani puşcărie, la sigur! îmi zise o duduie oxigenată, cu frizura încreţită de jur-împrejurul capului, ca un căţel spălat de curând, privindu-mă cu 'n rece desgust.

Apoi mută depe genunchi, între mine şi ea pe bancă o geantă grea de acte.

— De unde ştiţi? întrebai uimit.

— Sunt avocată.

— Păi mai făcui doi ani..., bâiguii.

— Eşti recidivist? se miră ea cu groază în ochi, de parcă i-aşi fi spus că sunt homosexual.

Nu mai avui timp să-i explic. Mâna avocatului Ilarie, neagră, mă apucă de umărul stâng şi mă trase afară, în semiîntunerecul sălii unde lumea forfotea zgomotoasă, ca la bâlci.

— Situaţia e disperată! gâfâi el. Nu mai văd nicio scăpare. Secretarul lui Ion Vasile-Voevod a pledat ca un măgar şi a răcnit ca la o întrunire publică. Procurorul a dovedit că a citit bine ordonanţa de trimitere în judecată. S'a pus pe terenul moralizării vieţii noastre economice. Dovezile de vinovăţie fiind prea subtile şi-a dat seama că maximul pedepsei îl va obţine numai ridicându-se până la o semnificaţie de simbol.

— Şi ce e de făcut? şoptii, paralizat, aproape fără glas. Unde e d-l Ion Vasile-Voevod?

Aprodul anunţă redeschiderea şedinţei.

Avocatul Ilarie, spre uimirea procurorului şi a mea, ceru cuvântul şi puse chestiunea pe adevăratul teren, după ce înlătură cu vreo două ironii generali-

tățile d-lui procuror. Ca fost avocat al morii Buștean cunoștea chestiunea în amănunt.

— D-l Ștefan Istrăteanu, inculpatul, pledă el liniștit, avea drept, în calitate de agent comercial al fostei mori Buștean, lichidată, la un comision procentual în raport cu cantitatea făinii vândute. S'ar fi putut ca însăși moara, în lipsă de numerar să-i plătească acest comision în natură, precum și primea sub formă de tain o parte din salariul fix. Agentul era liber să folosească această făină cumsocotea de cuviință. Nicio clauză din contract nu-l silea să transforme neapărat făina în cozonaci și s'o valorifice numai în zilele de sărbători. Ceiace s'a petrecut în provincie, în special în orașele din nordul Moldovei, unde a vândut făina morii pe datorie, dar pe *a sa răspundere*, decurge din chiar prevederile contractului și felului de salarizare. *A vândut*, n'a revândut, cum abuziv afirmă ordonanța de trimitere în judecată, o făină care-i *aparținea* — și care constituia partea de comision a tranzacției. Cui? brutarilor, evident, căci nu era s'o ofere și s'o vândă droghiștilor! Se va spune: „Nu cumva a păgubit prin acest procedeu, puțin obicinuit, moara Buștean scăzându-i astfel cantitatea făinii pe care ar fi putut ea-însăși s'o vândă brutarilor?". Câtuși de puțin! De oarece din chiar declarația morii Buștean reese că procedeul comercial al acuzatului ducea la o distribuție de făină mult mai mare decât dacă ar fi urmat sfaturile stricte ale contabilului morii. D-l procuror a găsit însă, dincolo de elemen-

tele cuprinse în actul de acuzare, o culpă nouă şi anume: D-l Istrăteanu s'ar fi făcut vinovat de falsificare de emblemă sau în orice caz de folosire ilicită de emblemă pentru un beneficiu personal. In primul rând s'a văzut destul de limpede — şi o recunoaşte şi d-l judecător de instrucţie — că făina morii Buştean nu se vindea pentrucă purta sub cele două sau trei nule numele şi adresa morii, ci mulţumită priceperii şi stăruinţii agentului ei. Şi în al doilea rând e sigur d-l procuror că pe sacii de făină reţinuţi drept comision şi apoi vânduţi ca marfă proprie *se mai află eticheta morii Buştean?* THE IS THE QUESTION! Atâta vreme cât nu se poate face dovada, acuzaţia că d-l Istrăteanu ar fi folosit o emblemă comercială străină, e o simplă presupunere şi deci *n'are nicio valoare.*

Preşedintele făcu d-lui Ilarie un gest cu degetele mâinii drepte să-şi întrerupă o clipă pledoaria, şi mi se adresă:

— Când reţineai sacii de făină drept comision, rupeai sau nu rupeai etichetele cu numele şi adresa morii?

— De ce să le rup? Nici nu mă gândeam la ele! răspunsei dintre bănci.

Un formidabil hohot de râs, la care luară parte procurorul, grefierul, judecătorul de şedinţă şi publicul, umplu câteva secunde toată încăperea. Numai Preşedintele şi cu mine rămăserăm serioşi, privindu-ne drept în ochi.

— Imi daţi voe, domnule Preşedinte, interveni

apărătorul meu, neaşteptat, avocatul Ilarie, mai înainte ca toate hohotele de râs să se fi potolit. Am lucrat ca avocat mulţi ani la moara Buştean. Ca să vedeţi ce lipsită de sens e toată această chestiune a etichetelor ridicată de d-l procuror, daţi-mi voe să vă expun modul de...

Dar nu-l mai asculta nimeni. Procurorul râdea pe 'nfundate, făcând schimb de priviri cu judecătorul gras, cu mutră oacheşă de lăutar. Ei nu voiau să uite prea curând o scenă atât de idioată şi care li se înfăţişa pesemne destul de rar. Publicul comenta incidentul într'un murmur prelung plin de haz.

In vreme ce avocatul Ilarie explica rostul, felul, formatul şi numărul etichetelor morii Buştean care de cele mai multe ori prin încărcarea şi descărcarea sacilor se deteriorau până la nerecunoaştere, astfel că la înapoerea sacilor goi la moară aveau totdeauna nevoe de etichete noui, primii din mâna aprodului un număr din *Monitorul Oficial* aproape ferfeniţit, şi un bileţel scris cu creionul în fugă: „Nene Istrătene, dacă vezi că dobitocii de avocaţi te bagă mesa şi nu mai ai nicio altă scăpare, înmânează Preşedintelui alăturatul decret-lege şi cere să ţi-l aplice. P. S. După şedinţă treci pe la mine. *Tot Ilie!*"

Grefierul Ilie Tabacu, tot el săracu!...

Nici nu mai adăstai ca avocatul Ilarie să-şi încheie pledoaria zadarnică, ci mă repezii din bancă lovind genunchi, doborând genţi, trecui de bară şi apropiindu-mă de Preşedinte îi înmânai paginile zdren-

ţuite ale *Moni'orului Oficial*, rugându-l să-mi aplice decretul-lege dinăuntru.

Apoi trecui la locul meu.

...După ce plecară toţi magistraţii, seara pe la şapte, Ilie Tabacu, foarte grăbit, la ureche cu un condei pătat de străvechi cerneluri, mă duse la grefierul de şedinţă, care ne împărtăşi decizia. Cu toată opunerea procurorului care vedea în procesul meu un caz *sui generis*, fui integrat în prevederile decretului-lege de amnistie, promulgat de vreo lună — şi de care nu prinsese încă de veste niciunul din apărătorii mei — prin care M. S. Regele cu prilejul zilei Sale onomastice amnistia, cu excepţia atentatelor la siguranţa Statului toate delictele făptuite până la 1 Martie a anului curent, judecate sau în stare de judecată şi a căror pedeapsă maximă nu depăşea trei ani închisoare şi o sută de mii de lei amendă.

— Scăpai, mă Ilie! exclamai fericit. Vino să te pup!..

— Mai e niţel, coane Fane! zise grefierul, ferindu-se cuminte.

Căci procurorul, timp de cincisprezece zile, avea drept de apel. Şi în acest caz procedura trebuia luată dela început: Apel la Curtea de Apel, la Curtea de Casaţie pentru vicii de formă, apoi iar la Tribunal — şi aşa mai departe.

— Şi tu crezi, mă Ilie, că procurorul va face apel? strigai aproape cu disperare.

Ilie se scărpină în ceafă cu vârful tocului de după ureche, apoi mă privi cu ochii lui mici, isteţi:

— De ce n'ar face, coane Fane? De ce n'ar face?

MAI BINE CA INAINTE

s a u

E O PROSTIE SA NU FI OPTIMIST

Procurorul nu mai făcu apel, dar cincisprezece zile trăii cu sufletul la gură.

Imi plăcu să văd aci mâna tainică a d-lui Primprocuror sau a Doamnei (tot una), neosteniţii mei binevoitori.

Păru că totul se isprăvea cum trebuia, spre fericirea eroului, a familiei şi numeroşilor săi prieteni, ca 'n romane. Adevărul e că evenimentele se desfăşurară într'o atmosferă şi cu un rezultat excepţional, pot spune miraculos.

Nu e firesc ca evenimentele să se repete; nici răsăritul soarelui nu se repetă, el fiind în fiece dimineaţă în altă poziţie şi alt timp faţă de restul Universului. Viaţa urăşte cu aceiaşi forţă vidul caşi banalitatea — tot un fel de vid.

Bănuiam că trebuia să se întâmple ceva nemaipomenit şi n'aveam dreptul să las gândurilor negre răgazul să mă 'nbătrânească înainte de vreme. Miracolul de care pomenii mai sus era nu numai de dorit pentru însănătoşirea situaţiei mele, dar era

fatal: A venit pentrucă totul e totdeauna *mai bine ca înainte*, chiar când nu ne dăm seama.

Grecul din Giurgiu, Papaiani, nu putu vărsa la timp suma de peste şase milioane lei, preţul morii Buştean. Nici la a doua nici la a treia licitaţie nu se prezentară cumpărători. Industria morăritului suferea pe atunci din pricina unui masiv export nord-american spre Europa şi australian spre Japonia. Ministerului de Finanţe, caşi Ministerului Aerului nu le mai rămânea decât să puie sigilii pe valţurile şi sitele morii — adică s'o lase în părăginire.

De aceia când mă prezentai d-lui Ministru de Finanţe, un ins scund, lătăreţ, cărunt şi cu ochelari negri, oferindu-mă să preiau activul şi pasivul morii Buştean, lăsând drept garanţie suma ce mi se cuvenea — vreo opt sute de mii de lei — urmând să achit restul în interval de zece ani, adică şase sute de mii de lei pe an, cincizeci de mii de lei pe lună, îmi aprobă petiţia numaidecât, în picioare, pe marginea biuroului, de teamă să nu mă răzgândesc.

Făina pe care o găsii în depozit o cedai unei cooperative bulgare din valea Şumlei, în schimbul unei cantităţi egale de tutun de Macedonia. Pentru anul următor încheiai un contract aproape identic cu legaţia Egiptului, bucuroasă că pentru făină de calitatea întâi nu-i ceream lire de aur. Toată cantitatea de tutun — minus două cutii pe care le trimisei d-lui ministru de Finanţe, mare fumător —o depusei la Casa autonomă a monopolurilor care vărsă

Statului o treime din suma ce mi se cuvenea, datoria mea pe cinci ani, plătită înaine.

In timp ce alergam să pun la cale toate acestea, aflai că Löwenstein, fostul contabil al morii Buştean mă urmărea pas cu pas. Refuzai cu încăpăţânare să-l primesc, la cancelaria morii sau acasă. Numai gândul că l'aşi putea vedea iar cu obrazul lui alb, neted şi fără gust ca pieptul de curcan, cu ochelarii lui groşi de miop, îmi făcea rău, îmi ridica sângele în cap. Era desigur o prostie — şi cea mai rea din afacerile mele, dacă nu m'ar fi adus pe drumul cel bun tot Löwenstein, c'o viclenie. Imi scrise o lungă scrisoare, într'un plic galben, oficial, cu titulatura Ministerului de Finanţe, cu ştampilă şi număr de ieşire. Ceiace-mi spunea era curatul adevăr: Că numai dragostea neţărmurită de moara Buştean îl făcuse atât de riguros cu voiajorii comerciali, că mai curând s'ar arunca între zimţii valţurilor decât să caute slujbă în altă parte, că purtarea lui — aşa meschină cum fusese dar *corectă* — era cea mai bună chezăşie că puteam avea toată încrederea în el, că 'n definitiv dacă mutra lui nu-mi face plăcere, nu se va prezenta înaintea mea niciodată, că el a fost şi vrea să fie slujitorul aceleiaşi mori, precum Profeţii slujiseră aceluiaş Iehova. Până la achitarea imensei datorii pe care ştia că o luasem asupra mea, se oferea să ţie şi contabilitatea şi corespondenţa morii cu salariul pe jumătate, pe sfert sau fără niciun salariu, că...

In acelaşi stil de tânguire şi devotament orb, patru coale mari.

In fond, Löwenstein avea dreptate. Imi dădui seama de caracterul teoretic şi atât de impersonal al minţii lui. Unde mai găseam slujbaş priceput şi încă de asemenea credinţă? Reangajai pe toţi vechii salariaţi ai întreprinderii, mecanici, morari, şofeuri, vizitii — şi deci şi pe Löwenstein & Ilarie.

Ca să-i văd voioşi la lucru şi să-i aud cântând toată ziua, le dăruii tuturor peste salarii, un sfert din beneficiul anual al morii. Pusei pretutindeni placarde cu litere mari — aveam dreptate —: „CINE FURA DE AICI SE FURA PE SINE!". Căci nicăeri — morarii habar n'au! — nu se fură ca la mori.

Corespondenţa însă o fac însumi acasă, cu fata mea cea mare.

In câmpia Dunării plouă bine în fiecare an, în fiecare an cresc holdele, se umplu hambarele, şi-mi dudue moara!

R E V O L T E

SCRISUL
ROMÂNESC